

ERDÉLYI JOGÉLET

III. FOLYAM | VII. ÉVFOLYAM | 2026 | 02.

KIADJA:

SCIENTIA KIADÓ

Szerkesztőbizottság

Dr. Csák Csilla egyetemi tanár (ME ÁJK)
Dr. Mezey Barna egyetemi tanár (ELTE ÁJK)
Dr. Nagy Csongor István egyetemi tanár (SZTE ÁJK)
Dr. Nótári Tamás egyetemi tanár (Sapientia EMTE JTI)
Dr. Papp Tekla egyetemi tanár (NKE)
Dr. Szabó István egyetemi tanár (PPKE JÁK)
Dr. Szalayné Sándor Erzsébet egyetemi tanár (PTE ÁJK)
Dr. Szikora Veronika egyetemi tanár (DE ÁJK)
Dr. Veress Emőd egyetemi tanár (Sapientia EMTE JTI és ME ÁJK)
Dr. Vékás Lajos akadémikus, professor emeritus (ELTE ÁJK)

Szakterületi felelős szerkesztők:

Dr. Fazakas Zoltán József (kisebbségi jog, jogtörténet), egyetemi docens (KRE ÁJK)
Dr. Fegyveresi Zsolt (kereskedelmi jog, jogtörténet), egyetemi adjunktus (Sapientia EMTE)
Dr. Kádár Hunor (büntetőjog, büntető eljárásjog), egyetemi adjunktus (Sapientia EMTE)
Dr. Kokoly Zsolt (európai jog, médiajog), egyetemi adjunktus (Sapientia EMTE)
Dr. Székely János (polgári jog, polgári eljárásjog), egyetemi adjunktus (Sapientia EMTE)
Dr. Sztranyiczki Szilárd (polgári jog), egyetemi docens (Sapientia EMTE)
Dr. Vallasek Magdolna (munkajog) egyetemi docens (Sapientia EMTE)
Dr. Varga Attila (alkotmányjog, közigazgatási jog, kisebbségi jog), egyetemi docens (Sapientia EMTE)

A lapszámot szerkesztette:

Dr. Veress Emőd

Szerkesztőségi titkár:

Nagy Gellért

www.jogelet.ro

KÉSZÜLT
A MAGYAR KORMÁNY
TÁMOGATÁSÁVAL

TÁRSADALMI KAPCSOLATOKÉRT
ÉS KULTURÁÉRT FELELŐS MINISZTERIUM

BETHLEN GÁBOR
Alap

ISSN: 2734-6226 (nyomtatott)

ISSN: 2734-7095 (online)

ISSN-L: 2734-6226

TARTALOM

XXXI. POLGÁRI JOGOT OKTATÓK ORSZÁGOS TALÁLKOZÓJA

Auer Ádám 5

A társasági szerződés normatív funkciója és a társasági jogi diszpozitivitás dogmatikai korlátai

Boóc Ádám 26

Megjegyzések a felügyelőbizottság tagjainak felelősségéhez

Fézer Tamás 40

A vezető tisztségviselők kötelezettségeinek csendes európaizálódása

Halász Csenge 57

Cégnévvel kapcsolatos jogkérdések széles látószögben

Papp Tekla 71

A koncessziós társaság mint pszeudogazdasági társaság?

Prugberger Tamás 84

Lehet-e gazdasági társaság, valamint bejegyzett cég munkajogviszonynak munkavállalóként alanya?

Szilágyi Gábor 97

A szellemi alkotások vagyoni értékelésének egyes kérdései

Veress Emőd 111

Megjegyzések a korlátolt felelősségű társaság üzletrészenek forgalmáról a magyar jog rendszerében: a tagok közötti üzletrész-átruházásról

RECENZÍÓ

Ilyés Kinga 131

Vékás Lajos: *Öröklési jog*

CONTENTS

31ST NATIONAL CONFERENCE OF CIVIL LAW PROFESSORS

Ádám Auer 5

The Normative Function of the Articles of Association and the Doctrinal Limits of Corporate Law Default Rules

Ádám Boóc 26

Notes on the Liability of the Members of the Supervisory Board

Tamás Fézer 40

The Silent Europeanization of the Directors' Duties

Csenge Halász 57

Legal Issues Related to Company Names from a Broad Perspective

Tekla Papp 71

Hungarian Concession Company as a Pseudo Business Association?

Tamás Prugberger 84

Can a Business Corporation and a Registered Company Be the Subject of an Employment Relationship as an Employee?

Gábor Szilágyi 97

Some Questions of the Property Valuation of Intellectual Creations.
At the Intersection of Law and Economics

Emőd Veress 111

Comments on the Transfer of Business Shares in Limited Liability Companies under Hungarian Law: Transfers between Members

REVIEW

Kinga Ilyés 131

Lajos Vékás: *Öröklési jog*

AUER ÁDÁM

A társasági szerződés normatív funkciója és a társasági jogi diszpozitivitás dogmatikai korlátai¹

The Normative Function of the Articles of Association and the Doctrinal Limits of Corporate Law Default Rules

Abstract: This article examines a central doctrinal question in Hungarian law relating to business associations: the extent to which company autonomy is permitted within the framework of the default rules established by the Hungarian Civil Code. Following the registration of a company, the study argues that the articles of association serve not only as a contractual arrangement between the members but also as the normative framework that governs the organization and operation of the business associations. This functional transformation means that the articles of association must be interpreted not only through the lens of contractual autonomy, but also in the light of the institutional characteristics of company law. Drawing on comparative aspects, particularly company constitution theory, the article analyses how Hungarian case law identifies the limits of corporate autonomy. It posits that judicial references to mandatory, guarantee-based, and institution-defining rules reflect an underlying doctrinal category comprising organizational rules that safeguard the institutional functioning of companies. Instead of providing an exhaustive catalogue of such rules, the article offers a conceptual framework for understanding the positive limits of corporate autonomy, as well as a doctrinal interpretation of Section 3:4 of the Hungarian Civil Code that more accurately reflects the normative function of the articles of association.

Keywords: articles of association, corporate autonomy, default rules, company constitution, company law, normative function

Összefoglaló: A tanulmány a magyar Polgári Törvénykönyv diszpozitív társasági jogi szabályozásának egyik alapvető dogmatikai kérdését vizsgálja: milyen pozitív szempontok alapján jelölhetők ki a társasági autonómia

1 A tanulmány a HUN–REN–PTE–NKE Összehasonlító és Európai Foglalkoztatáspolitikai és Munkajogi Kutatócsoport keretében készült.

* A rovatban önálló, teljes értékű tudományos tanulmányok olvashatók, amelyek a Miskolci Egyetemen 2026. március 25-én megrendezett konferencián röviden bemutatott kutatási eredményeket fejtik ki. A konferencia szervezői: ME Állam- és Jogtudományi Kar Civilisztikai Tudományok Intézetének Kereskedelmi Jogi Tanszéke és Polgári Jogi Tanszéke, valamint a Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Területi Bizottságának Civilisztikai Tudományi Munkabizottsága, a Közép-Európai Összehasonlító Jogi Szövetség és a Miskolci Jogászképzésért Alapítvány.

határai. A tanulmány állítása szerint a társasági szerződés a cégbejegyzést követően már nem kizárólag a tagok közötti szerződéses kapcsolatot rendezi, hanem a gazdasági társaság szervezeti és működési rendjének normatív alapdokumentumává válik. E funkcióváltás indokolja, hogy a társasági szerződés ne csupán a szerződési autonómia, hanem a társasági jog intézményi sajátosságai felől is értelmezhető legyen. A tanulmány összehasonlító jogi kitekintéssel bemutatja a company constitution elmélet főbb eredményeit, majd elemzi a magyar bírói gyakorlatot abból a szempontból, hogy az miként jelöli ki a társasági autonómia korlátait. A szerző amellett érvel, hogy a bírói gyakorlatban megjelenő garanciális és intézményi szabályok mögött egy olyan dogmatikai kategória rajzolódik ki, amely a társasági autonómia intézményi feltételeit biztosító szervezeti szabályokat foglalja magában. A tanulmány célja nem e szabályok teljes körű meghatározása, hanem egy olyan értelmezési keret felvázolása, amely hozzájárulhat a Ptk. 3:4. §-ának következetesebb dogmatikai alkalmazásához.

Kulcsszavak: társasági szerződés, diszpozitivitás, társasági autonómia, normativitás, company constitution, társasági jog

1. Bevezetés

A társasági jogi norma címzettjei széles alanyi kört fognak át, a jogalkotónak olyan szabályozást kell alkotnia, mintha egy szimfonikus zenekarra írna egy művet, ahol minden hangszer és szólam számára megtalálja a megfelelő szerepet, és közben a megszólaltatott hangok nem fulladnak kakofóniába. A gazdasági életben is vannak domináns szereplők (szólisták), vannak kisebb gazdasági egységek (kísérő hangszerek, epizodisták), amelyek egy-egy kisebb volumenű vállalkozói tevékenységet folytatnak. A társasági szerződés ebben a kontextusban mást jelent egy tőzsdei társaság, mást egy kis- és közepes vállalkozás számára. A társasági szerződés lehet a működés fundamentuma (alapszabály például), de lehet csupán egy formális jogi keret is. Közös azonban az, hogy minden gazdasági társaság működésének alapdokumentuma.

A tanulmány a társasági jogi normatan korábban publikált koncepciójára épít.² A diskurzust egyetlen ponton bővíti tovább – vitaindítónak szánva –: a normatani megállapításoknál, társasági jogi diszpozitivitás határainál.³ A Ptk. 3:4. §-a a nevesített jogviszonyok között lehetővé teszi, hogy a tagok a társaság szervezetének és működésének szabályozása során a Ptk. 3:4. § (3) bek. szerinti korlátokkal eltérjenek a Ptk. szabályaitól. A tanulmány megállapításai elsősorban a szervezet és működés szabályozása kapcsán teszik vita tárgyává a Ptk. 3:4. § alkalmazását. A dogmatikai elemzést követően egy példán keresztül mutatja be a kérdés jelentőségét: lehet-e egy (zártkörűen vagy nyilvánosan) működő részvénytársaság közgyűlésének a határozatképességet úgy szabályozni, hogy a határozatképességhez a tagok több mint egyharmadának részvétele elégséges a közgyűlésen?

² Auer, 2019, 121–132.

³ A tanulmány a Ptk. 3:4. §-ával kapcsolatban csak a gazdasági társaságokra vonatkozóan tesz megállapításokat, valamint a diszpozitivitást a Ptk. 3:4. §-a keretében értelmezi.

2. A normatan és a társasági szerződés

A társasági jog fejlődésének egyik meghatározó tendenciája az elmúlt évtizedekben a magánautonómia erősödése volt. A kodifikációs folyamatok – különösen a Polgári Törvénykönyv jogi személyekre vonatkozó szabályainak kialakítása során – abból a felismerésből indultak ki, hogy a gazdasági társaságok működésének részletszabályait nem szükséges teljes egészében kógens normákkal meghatározni, mert a tagok a létesítő okiratban képesek saját együttműködésük szabályozására. A 2013. évi V. törvény ezt a szemléletet emelte általános szabályozási elvvé, amikor a jogi személyek szabályozásának kiindulópontjává -meghatározott körben – a diszpozitivitást tette.⁴

Ha a létesítő okirat a törvényi rendelkezésektől eltérő szabályokat állapíthat meg, e szabályok nyilvánvalóan túlmutatnak a szerződési autonómia hagyományos keretein. A társasági szerződés rendelkezései ugyanis nem csupán a szerződő felek kölcsönös jogait és kötelezettségeit, hanem a létrejövő jogi személy szervezetét, a döntéshozatal rendjét, a társasági szervek hatáskörét, valamint a tagsági jogok gyakorlásának feltételeit is meghatározzák. E rendelkezések címzettje ezért már nem kizárólag a szerződő felek, tagok, hanem maga a létrejött társaság, annak valamennyi szerve is. A Ptk. 3:4. §-a *expressis verbis* el is ismeri a nevesített jogviszonyok között, így általában el lehet térni a szervezet és működés kapcsán a Ptk.-tól, maga a korlátozás az, ami indokolást igényel.⁵

A diszpozitivitás a társasági szerződésben teremt eltérési lehetőséget,⁶ ezért érdemes behatóbban vizsgálni a társasági szerződés jellemzőit. A magyar társasági jogi irodalom következetesen hangsúlyozza, hogy a társasági szerződés nem azonosítható a polgári jog klasszikus szerződési modelljével. A társasági szerződés *sui generis*, organizációs és kooperációs megállapodás, amelynek elsődleges rendeltetése gazdasági társaság létrehozása, és amelynek tartalma csak a társasági jog intézményi sajátosságaira figyelemmel értelmezhető. A dogmatikai elemzések ugyanakkor jellemzően a hagyományos árucsereszerződésektől való elhatárolásra, különösen az alapítás időpontjára koncentrálnak, és kevesebb figyelmet szentelnek arra a körülményre, hogy a cégbejegyzést követően a társasági szerződés funkciója lényegesen átalakul. A társasági szerződés ugyanis a cégbejegyzést követően már nem egy, a tagoktól elkülönült jogalany létrehozására irányuló, egymás közötti viszonyaik szabályozására vonatkozó szerződés (természetesen az is), hanem a társaság (maga) autonóm működésének jogi, normatív kerete. Véleményem szerint ez a társasági szerződés *funkcióváltását jelenti* a jogerős cégbejegyzést követően. A szerződési elem természetesen nem szűnik meg, azonban háttérbe szorul a szervezeti funkció mögött. A társasági szerződés ettől kezdve nem valamely szolgáltatás teljesítésére irányuló kötelmi jogviszony alapja, hanem a

4 A kodifikáció fejlődéséről összefoglaló jelleggel és a szakirodalom összefoglalásával: Auer, 2016, 395–404.

5 Elsősorban a Ptk. 3:4. § (3) bek. szempontjai szerint, kiemelve a jogalkotó által kógensnek minősített normákat.

6 EBH2018. M. 22; Fővárosi Ítéltábla Gf. 40.520/2018/4.

társasági szervezet működésének elsődleges szabályozási dokumentuma, a gazdasági társaság egyfajta alkotmánya.

Véleményem szerint ez a funkcióváltás a diszpozitivitás dogmatikáját is új megvilágításba helyezi. Ha ugyanis a társasági szerződés egyik funkciója a társaság belső normarendjének kialakítása, akkor a diszpozitivitás korlátai között a társulók, tagok és a társasági autonómia határait szükségképpen azok az intézményi sajátosságok is kijelölik, amelyek az adott társasági forma rendeltetésszerű működésének előfeltételei. Éppen ezért érdemes megvizsgálni, hogy a társasági szerződés milyen jellemzőkkel bír, valamint azt, hogy a jogalkotó hogyan biztosítja a társasági jogintézmények szabályozását: mely szempontok szerint lehet a diszpozitivitás keretei között, és mitől eltérni a társasági szerződésben.

3. A társasági szerződés funkciója: a szerződéstől a normatív alapokmányig

A társasági szerződés jogi természetének meghatározása a magyar társasági jog egyik klasszikus dogmatikai kérdése. A szakirodalom kiindulópontja nem az, hogy a társasági szerződés szerződés-e, hanem az, hogy miben különbözik a polgári jog általános szerződési modelljeitől.⁷ A hazai szakirodalom e kérdésre viszonylag egységes választ adott: a társasági szerződés sajátos, *sui generis* megállapodás, amely ugyan a felek konszenzusán alapul, azonban rendeltetése és joghatásai folytán nem illeszthető be maradéktalanul a kötelmi jog szerződési rendszerébe.⁸ A megközelítés dogmatikai helytállósága aligha vitatható. A társasági szerződés valóban számos olyan sajátossággal rendelkezik, amely megkülönbözteti a klasszikus kötelmi jogi szerződésektől. A kérdés feltehető ugyanakkor akként is, hogy a társasági szerződés jellemzői mennyiben írhatók le az alapján, hogy mennyiben tér el a kötelmi jogi szerződésektől.

3.1. A társasági szerződés konszenzusos jellemzői

A társasági szerződés vizsgálatánál a szakirodalom az alábbi jellemzőket azonosította, összehasonlítva elsősorban a kötelmi jogi szerződésekkel.

A konszenzusos jellemzők:⁹

a) A társasági szerződés *sui generis megállapodás*. Álláspontom szerint ez csak abban a relációban nyer értelmet, ha valamihez képest kell egy szerződést jellemezni. Abban a kontextusban értelemszerűen igaz, hogy a kötelmi jogi, jellemzően

⁷ Valamint a társasági szerződés tartalmi elemeit vizsgálta behatóan.

⁸ A szakirodalom egy sajátos csomópontját képezik azok az írások, amelyek a szerződés-mintával történő cégalapítás kérdéseit vizsgálták.

⁹ Az összegzés az alábbiak alapján készült: Papp, 2011, 54–55; Kisfaludi, 2007; Miskolczi Bodnár, 2001, 27–37; Novotni, 1989, 243–251; Novotni, 1983, 688–198; Novotni, 1989, 65–73; Novotni, 1985, 328–332; Novotni, 1983, 1–9; Papp, 2018, 723–731; Sárközy, 2001.

árucsere-szerződésekhez képest a társasági szerződés *sui generis* megállapodás. A társasági szerződésre vonatkozóan azonban ez a jellemző önmagában nem mond semmit.

b) A társasági szerződés *jogalanyt keletkeztet* (organizációs megállapodás). Az organizációs jelleg természetesen alapjellemzője a társasági szerződésnek. Ugyanakkor ez legalább annyira kötődik az állami elismerés elvéhez, annak általános és egyedi szintjéhez is. Ez az egyik legjellemzőbb tulajdonsága a társasági szerződésnek, és szerintem a szerződés cégbejegyzést követő jellemzőinek egyik kiindulópontja, de nem magyarázata.

c) A társasági szerződés *kooperációs*, gazdaságsszervező funkcióval bír. Ez a jellemző is az árucsere-szerződésektől eltérő jellegként kerül azonosításra. A gazdaságsszervező jellemző több szinten is értelmezhető: a piacgazdaságban betöltött szerepként, illetve a társaság belső szervezeti működéseként. A kooperációs jelleg továbbgondolásával el lehetne jutni a társasági szerződés valódi funkciójához.

d) A *tagok azonos érdekállásúak*. Ez az állítás az alapítás pillanatában kétségtelenül igaz. A későbbiekben azonban ez temporálisan függő tényező lehet többek között a társasági részesedés arányától, a vállalt kötelezettségek mértékétől, a tagi aktivitástól. Így ez az állítás az alapítás időszakára igaz, a későbbiekre esetlegesen. Véleményem szerint az biztosan nem állítható, hogy a tagok a társasági szerződés fennállása alatt folyamatosan azonos érdekállásúak lennének.

e) A társasági szerződés *tartós jogviszonyt* hoz létre. Hasonlóan a c) ponthoz, ez is esetfüggő. Az átlagos cégélettartam gazdasági szektoronként változó (pl. start-up), és számos gazdasági társaság számára a tartós működés egy alapvető jellemző, de ugyanilyen jellemző lehet egy projektársaságra az is, hogy rövidebb időtartamban működik.

f) *Többalanyú és mellérendelt felek*. A felek mellérendeltsége véleményem szerint nem értelmezhető a társaság működése kapcsán. A felek jogviszonya jelentékeny mértékben függ a társasági részesedés mértékétől, így a mellérendeltség szerintem az alapítást követő pillanattól kezdve nem értelmezhető általánosan. A társaság szintén belép ebbe a jogviszonykörbe, a gazdasági társaság maga is önálló jogalany lesz, amely nem lesz a tagokkal sem mellérendelt.

g) A társasági szerződés *írásbeli megállapodás*. Az okirati forma egy markáns jellemző, feltétele a cégbejegyzésnek, de ez véleményem szerint nem mutat túl az általános bizonyíthatóság, nyomon követhetőség és rekonstruálhatóság jellemzőin, amelyek általában is nagyobb volumenű tranzakciók velejárója.

h) A bírói gyakorlat kiemeli a társasági szerződés *legitimációs* jellegét.¹⁰ A diszpozitivitás a bírói gyakorlat szerint csak a társasági szerződésre vonatkozik, így a bírói gyakorlat szabályozási forrásként is értelmezi a társasági szerződést.

A fenti szempontok véleményem szerint a társaság alapításának időszakára vonatkoztathatók elsősorban, de általában a társasági szerződésnek a társaság működése során előtérbe kerülő szerepét kevésbé határozzák meg.

10 EBH2018. M. 22; Fővárosi Ítéltábla Gf. 40.520/2018/4.

3.2. A társasági szerződés funkcióváltása és annak hatása a jogi szabályozásra

A társasági szerződés fenti sajátosságai – álláspontom szerint – még nem adják meg a választ arra a kérdésre, hogy milyen jellemzőkkel bír a társasági szerződés a cégbejegyzést követően. E ponton véleményem szerint a klasszikus szerződési paradigma magyarázó ereje jelentősen csökken. A szerződési dogmatika a szerződést alapvetően olyan kötelmi jogviszonyként értelmezi, amelynek elsődleges funkciója a felek közötti kölcsönös jogok és kötelezettségek meghatározása, ezzel szemben a társasági szerződés a gazdasági társaság létrejöttét követően már nem elsősorban e feladatot látja el. Szabályozza a társasági szervek létét és hatáskörét, meghatározza a döntéshozatal rendjét, rögzíti a tagsági jogok gyakorlásának feltételeit, valamint kijelöli azokat az eljárási kereteket, amelyek között a társaság működése megvalósul. A dokumentum funkcionális középpontja ezért a szerződő felek kölcsönös kötelezettségeiről fokozatosan a szervezet működésének szabályozására helyeződik át, így a társasági szerződés a működés normatív funkcióját látja el. A társasági szerződés létrejöttét tekintve a társasági szerződés kétségtelenül szerződés: konszenzuson alapuló, többoldalú jogügylet, amely a felek kölcsönös és egybehangzó jognyilatkozatával jön létre. A cégbejegyzést követően azonban elsődleges funkciója már nem a konszenzus fenntartása, hanem a jogi személy működésének szabályozása. A társasági szerződés ekkor válik a társaság szervezeti rendjének alapidokumentumává.

A funkcióváltás dogmatikai jelentősége álláspontom szerint meghatározó. A normativitás lényege abban ragadható meg, hogy a társasági szerződés a létrejött jogi személy működésének szervezeti keretét határozza meg. A társasági szerződés szabályai nem egyszerűen a tagok egymás közötti viszonyában fejtik ki hatásukat, hanem a társasági szervek működésére, a határozathozatalra, a képviselőre, közvetett módon pedig a társasággal kapcsolatba kerülő harmadik személyekre is kihatnak.

A nemzetközi társasági jogi irodalom a társasági szerződés fenti jellemzőit több irányból közelítette meg. Az *incomplete contract* elmélet abból indul ki, hogy a társasági szerződés szükségképpen hiányos szerződés, mivel a társaság teljes életciklusa alatt felmerülő valamennyi jövőbeni helyzet előzetesen nem szabályozható.¹¹ A *relational contract* elmélet ezzel összhangban arra mutat rá, hogy a tartós szervezeti együttműködés sikerét nem kizárólag a szerződés szövege, hanem hosszú távon a felek közötti intézményes kapcsolat biztosítja.¹² Bár e megközelítések jelentősen árnyalják a szerződési paradigma hagyományos képét, továbbra is abból indulnak ki, hogy a társasági szerződés elsődlegesen szerződés, és nem a társasági szerződés jogi jellemzőiben, hanem a társaságon belüli egyes szereplők viszonyrendszerében lehet jelentősége.¹³

11 Kraakman, Armour, Davies, Enriques, Hansmann, Hertig és Hopt, 2017, 1–28. Az *incomplete contract* szemlélet a mű funkcionális kiindulópontjai között jelenik meg.

12 A téma alapcikke: Macneil, 1973–1974, 696–816. A *relational contract* elmélet több esetben a vezető tisztségviselők megállapodásaival kapcsolatban merültek fel, lásd Diathesopoulos, 2010. A magyar szakirodalomban Kiss György munkái építettek ezen elméletre és fejlesztették tovább. Kiss, 2020.

13 Ennek oka a szerződéses elmélet mint kiindulópont uralkodó magyarázata.

A jelen tanulmány ezzel szemben azt az álláspontot képviseli, hogy a társasági szerződés cégbejegyzést követő működése dogmatikailag pontosabban írható le normatív alapokmányként. A normatív jelleg arra utal, hogy a társasági szerződés a gazdasági társaság autonóm szervezeti rendjének elsődleges szabályozási keretét alkotja, amelynek rendelkezései a társaság működésének valamennyi meghatározó szereplőjére – a tagokra, a vezető tisztségviselőkre, a társasági szervekre és közvetve a társaság egészére – kötelezően irányadók.

4. A *corporate constitutionalism* elmélet mint összehasonlító dogmatikai nézet

A társasági szerződés szervezeti funkciójának hangsúlyozása nem tekinthető kizárólag a kontinentális társasági jog sajátosságának. Az angolszász társasági jogi irodalomban az elmúlt két évtizedben egyre markánsabban jelent meg az a szemlélet, amely a társaság létesítő okiratát nem egyszerű szerződésként, hanem a társaság működésének alkotmányos keretként (*company constitution*, *corporate constitution*) értelmezi.¹⁴ E megközelítés jelentősége nem abban áll, hogy a társaság alapdokumentumát közjogi alkotmánnyal kívánna azonosítani, hanem abban, hogy rámutat: a társaság létrejöttét követően a létesítő okirat elsődleges funkciója már nem a szerződő felek kötelmi jogviszonyának rendezése, hanem a társasági szervezet működésének strukturálása és fenntartása.¹⁵ Az angolszász jogban ez a nézet nem tekinthető dominánsnak (és elhanyagolhatónak sem), és valójában a társaságok szerződéses elméletét, a neoklasszikus közgazdaságtani magyarázatát¹⁶ egy politikai-filozófiai alapokon álló alapokmányi (alkotmányi) érveléssel váltja fel. Ebben a koncepcióban a társasági szerződés (*articles of association*) nem egyszerűen kölcsönös kötelezettségeket rögzít, hanem meghatározza a társasági szervek működését, a döntéshozatal rendjét, a részvényesi jogok gyakorlásának szabályait és a vállalat belső szervezeti struktúráját. A dokumentum kötelező ereje így nem kizárólag a szerződési konszenzusból, hanem a társasági szervezet működésében betöltött intézményi szerepéből is fakad.¹⁷ Bár a

14 Míg a *company constitution* irodalma elsősorban a létesítő okirat sajátos jogi természetének magyarázatára törekszik, addig a jelen tanulmány azt vizsgálja, hogy a társasági szerződés normatív funkciója milyen következményekkel jár a társasági jog diszpozitív szabályozásának dogmatikai értelmezésére. A *company constitution* elmélet meghatározó szerzője Stephen Bottomley. A *company constitution* értelmezés értékeléséhez lásd: Yang, 2025, 81–106.

15 A *company constitution* fogalmának fejlődéséről lásd elsősorban: Bottomley, 2007, 1–27.

16 Bottomley mutat rá ennek időbeli következtetlenségére is: szinte tyúk-tojás probléma, hogy melyik volt előbb: a szerződéses elmélet és utána a neoklasszikus közgazdaságtani magyarázat, vagy fordítva.

17 Az angol jogban egyébként a *constitution* megjelenik a *Companies Act 2006* rendelkezései között is, mint a társasági szerződés és a kapcsolódó alapító dokumentumok összessége, amelyek a társaság és tagjai közötti jogviszony meghatározó keretét alkotják. *Companies Act 2006* s. 17, vö. Davies és Worthington, 2021, 179–212.

szabályozás történetileg a társasági szerződés szerződéses természetéből indult ki, a modern angol társasági jog a szervezeti funkciót is előtérbe állítja.

A fenti gondolat egyik legkövetkezetesebb kidolgozását Stephen Bottomley munkássága adja.¹⁸ *The Constitutional Corporation* című monográfiájában amellel érvel, hogy a társaság hagyományos szerződéses modellje már nem képes megfelelően megragadni a modern vállalat szervezeti sajátosságait. A társaság olyan autonóm intézmény, amelynek működése állandó szervezeti szabályokat, hatásköri rendet és döntéshozatali mechanizmusokat feltételez; ezek összessége indokolja a constitutional corporation fogalmának alkalmazását.¹⁹ Bottomley szerint a vállalat alkotmányának központi funkciója nem a tagok kölcsönös kötelezettségeinek meghatározása, hanem a vállalati hatalom gyakorlása kereteinek kijelölése.²⁰ A társasági alkotmány ezért elsősorban szervezeti dokumentum, amely a társaság különböző szereplői – részvényesek, igazgatók, egyéb érintettek – közötti intézményi viszonyokat rendezi.²¹ *A constitutionalist theory of corporate regulation* lényege, hogy a társasági jog nem kizárólag a piaci szereplők közötti magánjogi kapcsolatok rendezését szolgálja, hanem egy olyan intézményi rendet alakít ki, amelyben a társasági döntések legitimitása (*corporate decisions and deliberation*), a hatáskörök megosztása és a döntések vitathatósága (*contesting corporate decisions*), illetve az elszámoltathatóság (*accountability*) szabályai egyaránt jelentőséggel bírnak.²²

Bottomley e gondolatot későbbi tanulmányában továbbfejleszti, amikor a vállalat alkotmányosságát már nem pusztán a létesítő okirat jogi természetével, hanem a vállalati szabályozás egészével összefüggésben vizsgálja.²³ A társasági alkotmány fogalma ebből következően nem egyszerű dogmatikai kategória, hanem a társasági jog egészének értelmezési keretévé válik. A fókusza elsősorban a társasági szerződésen belüli viszonyok, kevésbé a jogi szabályozás által meghatározott keret.

A társasági jogi irodalomban hasonló következtetésre jut, eltérő terminológia alkalmazása mellett, Kraakman és szerzőtársai. A társasági jog elsődleges rendeltetését abban látják, hogy olyan szervezeti formát biztosítson, amely lehetővé teszi a kollektív gazdasági tevékenység tartós és hatékony működését.²⁴ A társasági jog alapvető feladata szerintük nem a szerződési szabadság kiterjesztése, hanem azoknak a jogi intézményeknek a biztosítása, amelyek nélkül a vállalati szervezet nem lenne működőképes. E megközelítés ugyan nem használja a *company constitution* fogalmát, azonban funkcionális szempontból hasonló felismerésre épül: a társaság létesítő dokumentuma elsősorban szervezeti rendet hoz létre.

A közelmúlt angol irodalmában Watson rámutat arra, hogy a társaság szerződéses modellje és a társaság önálló entitásként történő felfogása nem egymást kizáró elméletek, hanem a társasági jog eltérő funkcióit ragadják meg.²⁵ A szerződéses megköze-

18 Bottomley munkái kifejezetten hiteles és meggyőző gondolatokat tartalmaznak, a társasági jog mellett jogfilozófiai és politikatörténeti háttérből vezeti le megállapításait.

19 Bottomley, 2007, 19–53.

20 Ezért is elsősorban egy corporate governance szempontú munka.

21 Bottomley, 2007, 53–77.

22 Bottomley, 2007, 53–77.

23 Bottomley, 1999, 243–273.

24 Kraakman, Armour, Davies, Enriques, Hansmann, Hertig és Hopt, 2017, 1–27.

25 Watson, 2023, 7–23.

lítés megfelelően magyarázza a társaság létrejöttét, ugyanakkor kevésbé alkalmas a működő társaság intézményi sajátosságainak leírására. A társaság mint önálló jogi entitás felfogása ezzel szemben éppen a szervezeti működés sajátosságaira helyezi a hangsúlyt. Watson elemzése ezzel közvetve megerősíti azt a felismerést, hogy a létesítő okirat funkciója a társaság létrejöttét követően lényegesen átalakul. Így látható, hogy nem egymást kizáró elméleti keretek, hanem különböző szempontok szerint adnak magyarázatot a társasági szerződés lényegi jellemzőire.

A magyar társasági jog számára e megközelítések elsősorban módszertani tanulsággal szolgálnak. A *company constitution* elmélete nem ültethető át mechanikusan a magyar jogba, hiszen eltérő történeti fejlődésű és dogmatikai felépítésű jogrendszerekről van szó, és nem tekinthető uralkodó nézetnek sem. A társasági szerződés normativitása ezért a magyar jogban nem önálló jogforrási minőséget jelent, hanem a jogalkotó által kijelölt autonóm szabályozási tér kitöltésének lehetőségét: részben azokon a területeken, ahol a jogalkotó eltérési lehetőséget biztosít a felek számára, egészen azokon a területeken, ahol a jogalkotó nem ad iránymutatást, nincs normatív háttér.²⁶ Bottomley megosztja a szabályozási szerepeket az állam és a társaság, valamint a társaságon belüli szerepekre, és utóbbira helyezi a hangsúlyt.

A tanulmány azonban a vizsgálat tárgyává a jogszabály és a társasági szerződés közötti viszonyt helyezi. Ami a fenti összehasonlító jogi szempontból lényeges eredmény: a társasági szerződés alapokmányi, alkotmányi jellege mint a szervezeti szabályozás fundamentuma, amely alkalmas a társaságon belüli érdekek kiegyenlítésére a szabályozáson keresztül. A társasági szerződésnek ez az eltérő funkciója így szervezeti szempontból nemzetközi jelenség.

5. A gazdasági társaságok általános szabályozási forrásai

A funkcionális megközelítés egyúttal magyarázatot ad arra is, hogy a társasági jogban miért nem elegendő a szerződési autonómiából levezetni a diszpozitivitás határait. Ha a társasági szerződés a jogi személy szervezeti rendjének alapidokumentuma, akkor a jogalkotó nem hagyhatja teljes egészében a tagok autonómiájára annak meghatározását, hogy mely szervezeti elemek tekinthetők elengedhetetlennek. A társasági autonómia terjedelmét ezért szükségképpen meghatározzák azok a szervezeti és működési szabályok, amelyek nélkül az adott társasági forma elveszítené intézményi identitását. A diszpozitivitás dogmatikai korlátai így nem pusztán a magánautonómia korlátaiként, hanem a társasági szervezet konstitutív feltételeiként értelmezhetők.

Ha a jogalkotó ugyanis nem e felismerés mentén alakítja ki a szabályozás kereteit, akkor olyan szabályok is a tagi autonómiába kerülnek, amelyek nem indokoltak. A jogalkotó ilyen szemlélete akár azt is lehetővé teszi, hogy a tagok kisserződjenek a társasági jog intézményei alól. Ez a szemléletbeli kérdés tehát visszahat majd arra,

²⁶ Utóbbi esetében természetesen a társasági jogi alapelvek és a polgári jogi alapelvek szolgálnak általános keretként.

hogy a társaságok valóban úgy működnek-e, ahogy a jogalkotó azt eredetileg koncipiálta, megtalálhatók-e az adott gazdasági társaságban azok a jogintézmények és olyan tartalommal, amely a gazdasági társaságokkal szemben támasztott jogpolitikai követelményeknek megfelel.

Ahhoz, hogy a társasági szerződés betöltse azt a szerepet, amely a tagok közötti koordináció, a társaság működtetése, a szervezeti és működési rend alapja, véleményem szerint világos és egyértelmű elhatárolás szükséges a társasági jogi intézmények szabályozása és a felek társasági szerződést érintő tartalom szabadsága között. Talán elsőre túlzónak tűnő állítás, hogy egy gazdasági társaság jogalkotás nélkül is működőképes lehet. Véleményem szerint az alapítók, vagy később a társaság ügyvezetése és legfőbb szerve meg tudja határozni azt a normakeretet, eljárásrendet (akár informális is), amely a gazdasági társaság működtetéséhez szükséges.

A szabályozást e tekintetben négy részre oszthatjuk: 1. jogszabály, 2. társasági szerződés, 3. egyéb szerződések és jognyilatkozatok (pl. szindikátusi szerződés vagy egy szmsz), 4. jogilag nem szabályozható területek. Az utolsó elem azért fontos, mert lehetnek olyan társasági jogi jogviszonyok, amelyeket sem a jogalkotó, sem a felek nem látnak, nem szabályoznak előre, ennyiben maga a jogviszony lesz *incomplete*. Előfordulhat az is, hogy a felek tudatosan nem szabályoznak egyes kérdéseket (pl. utódlás az ügyvezetésben). A tanulmány szempontjából a legfontosabb határvonal az 1. és a 2. között található: milyen koncepciót követ a jogalkotó a jogszabály és a társasági szerződés közötti szabályozási kérdésekben. Itt a magyar jogszabályok is számos példát nyújtanak: a felügyelőbizottság működtetése például a társaság autonómiájába tartozó kérdés, a testületi ügyvezetés felelősségi kérdései a Ptk.-ban *expressis verbis* nem szabályozottak, a felelősségtani általános szabályokból következtethetünk egyfajta megoldásra. Az ügyvezetés és menedzsment elhatárolása is olyan kérdés, amely a tagi autonómia, társasági autonómia körébe tartozik. Megfigyelhető az is, hogy ezen szabályozási tárgyak közül a jogalkotó milyen irányba módosította a Ptk.-t. Ilyen kérdés véleményem szerint az egyes részvényfajták²⁷ arányát előíró korábbi szabályozás, a megismételt közgyűlés, legfőbb szervi ülés szabályozása, az egy tag – egy üzletrész elv módosítása. Nem állítom, hogy mindegyik szabályozási tárgykör a társasági jog lényegét, a gazdasági társaságok immanens elemeit érintő kérdés. Azt azonban igen, hogy a jogalkotónak világos határt kell húznia, hogy mely szabályozási tárgykör tartozik a tagok autonómiájába, és mely az, amelytől az eltérés kizárt.

A korábbi tanulmányunkban már bemutatott szabályozási rendben az imperatív szabályok (amelyek feltétlen érvényesülést kívánnak), az alternatív szabályok (a törvény kidolgozza a modelleket, a tagok ezek közül választhatnak), az egyes *opt in* vagy

27 Veress Emőd eltérő megközelítést javasol a diszpozitivitás kapcsán, és levezetésének alapja a dolgozói részvény fogalma. A tanulmány kereteit meghaladja a kérdés árnyalt kibontása, de az mindenképp megfontolandó, hogy a Ptk. 6:95. § Veress Emőd által virtuális semmisségnek titulált jogkövetkezmény mennyiben építhető be a társasági jogi rendszerbe. Elsősorban tekintettel arra, hogy a Ptk. 6:95. § azon fordulatának gyakorlata csekély és ekkénti értelmezése sem uralkodó álláspont, azaz a semmisség megállapítása szerintem nem nyugszik sem biztosabb dogmatikai alapon, sem előnyösebb feltételeken, mint a Ptk. III. könyvének szempontrendszer. Vö. Veress 2025, 187–198.

opt out szabályozási technika („amennyiben a társasági szerződés eltérően nem rendelkezik”, vagy „amennyiben a társasági szerződés lehetővé teszi” fordulatok) alkalmazása árnyaltabbá teszi a társasági jogi szabályozást, és a felek számára az eltérés lehetősége egyértelmű keretben működik. A társasági szerződésben kidolgozandó szabályozási területek csak egy ilyen egyértelmű keretben működhetnek. A szervezeti és működési szabályoknál véleményem szerint vannak olyan *paradigmaszabályok*, amely kategória azt jelenti, hogy a társaság alapvető működési szabályai intézményi kritériumok, amelyek a társasági működés alapjait és jogi garanciáját jelentik.

A jelenlegi szabályozási környezetben az egyik kruciális pont a szervezeti és működési szabályok, amelyek a Ptk. 3:4. § (3) keretei között, leginkább a kógcenciával körülhatárolt területen működnek. A szervezeti és működési szabályoknál véleményem szerint vannak olyan *paradigmaszabályok*, amelyek a társasági működés olyan elemeit jelentik, amelyeknél a tagok eltérési lehetősége fel sem merülhet (pl. a definíciók, általános jogintézményi jellemzők, mint a határozatképesség). Nem azért, mert ez nem tartozhatna oda, hanem azért, mert jelentőségük túlmutat a tagi autonómián. A határozatképességi szabály példának okáért a döntések erősebb legitimációját, a tagi akaratartikuláció kifejeződését, a kisebbségi szabályok érvényesítését jelenti. Egy túlon túl alacsony határozatképességi szabály lehet, hogy szervezési szempontból kényelmesebb, ugyanakkor a társasági döntéshozatal megalapozottságát, legitimációját csökkenti.

A *paradigmaszabályok* a fentiek szerint nem korlátozhatóak csak imperatív szabállyá, hanem végeredményben a diszpozitivitási eltérési lehetőségig bármely megfogalmazás elképzelhető (*opt in*, *opt out*, alternatív szabály). Másként megfogalmazva, nem a normatani jellemző adja a paradigma jellegét, hanem a szabály tárgya.

6. A diszpozitivitás dogmatikája és a társasági jog szabályozási hiányosságai

A Polgári Törvénykönyv 3:4. § megalkotásával a társasági autonómiát tette a szabályozási rendszer kiindulópontjává. A szabályozási modell kétségtelen előnye, hogy jelentősen növeli a társasági szerződés alakításának szabadságát, és lehetővé teszi a gazdasági társaságok működésének rugalmasabb kialakítását. Ugyanakkor éppen az általános megfogalmazásból következik az a dogmatikai probléma, hogy a Ptk. nem ad pozitív mércét arra nézve, miként különíthetők el egymástól azok a szabályok, amelyek a társasági autonómia körébe tartoznak, illetve azok, amelyek az adott társasági forma intézményi sajátosságait biztosítják.

Véleményem szerint a társasági szerződés funkcióváltásának (f)elismerése a diszpozitivitás dogmatikájára is közvetlen hatást gyakorol. Ha a társasági szerződés normatív szerepe intézményi természetű, akkor a jogalkotó sem tekinthet el attól, hogy meghatározza azokat a szerkezeti elemeket, amelyek nélkül a társaság rendeltetésszerű működése nem biztosítható. A diszpozitivitás kérdése ezért nem egyszerűen a szerződési autonómia terjedelmének problémája, hanem annak eldöntése, hogy a

társasági szervezet mely elemei bízhatók a tagok autonómiájára, és melyek képezik az adott társasági forma intézményi minimumát.

Álláspontom szerint éppen ezen a ponton mutatkozik meg a jelenlegi szabályozás egyik legjelentősebb hiányossága. A Polgári Törvénykönyv a diszpozitivitás általános szabályát megfogalmazza, ugyanakkor nem ad dogmatikai támpontot arra nézve, hogy miként különíthetők el a társasági szervezet konstitutív elemei azoktól a szabályoktól, amelyek valóban a tagok szabad rendelkezésére bízhatók.

Korábbi írásainkban egyértelműen pozitívnak tekintettük a diszpozitivitási főszabályt, de a szervezeti és működési rendre vonatkozóan jeleztük azt is, hogy túlföntül tág utat nyit a tagi autonómiának. Álláspontom szerint a szabályozás valódi hiányossága nem a diszpozitivitás széles körében ragadható meg. A probléma sokkal inkább abban áll, hogy a törvény a diszpozitivitás korlátait kizárólag negatív oldalról határozza meg. A Ptk. megjelöli, hogy milyen érdekek nem sérülhetnek, azonban nem mondja meg, hogy mely rendelkezések alkotják azt az intézményi minimumot, amely nélkül a társasági szervezet rendeltetésszerű működése már nem biztosítható.

Sárközy Tamás ezt a problémát a Ptk. elfogadását követően is jelezte mint hiányosságot. Álláspontja szerint a Ptk. 3:4. § (3) bekezdését ki kellett volna egészíteni egy újabb ponttal: „d) ha az eltérés az adott jogi személy rendeltetésével, alapvető fogalmi ismérveivel ellentétes”. Sárközy Tamás szerint ez a megfogalmazás világossá tenné, hogy az eltérés lehetőségei a jogi személy szervezeti-működési viszonyaira csak akkor terjednek ki, ha ezek a szabályok is a jogi személy belső – tehát a tagok közötti, illetve a tagok és a jogi személy közötti – viszonyaira vonatkoznak, és közvetlenül és lényegesen nem érintik a külső viszonyokat, azaz harmadik személyek törvényes érdekeit.²⁸

Álláspontom szerint ez a problémát csak részben oldja meg, mivel az egyértelmű határvonal kijelölését a társasági jogi intézményi jellemzők és a társasági szerződés tartalom szabadsága között a bírói jogértelmezés dönti el. Ez nem pótolja azokat az intézményi jellemzőket, ami a jogalkotás kompetenciája. A jogalkalmazás ezért szükségképpen kénytelen kialakítani azokat az értelmezési szempontokat, amelyek e hiányzó normatív réteget pótolják. A következő fejezet ennek a bírói gyakorlatban megjelenő folyamatnak a vizsgálatára vállalkozik.

7. Intézményi megközelítés (paradigmaszabályok) a bírói gyakorlatban

Az intézményi jellemzőknél érdemes kitekinteni a bírói gyakorlatra, hogy a diszpozitivitási értelmezés kapcsán ez a kérdés megjelenik-e mint szempont. A diszpozitivitás bírói gyakorlata nem tekinthető kiterjedtnek, ami természetesen nem jelenti egyértelműen azt, hogy a valóságban ne lennének a Ptk.-tól eltérő társasági szerződések, de ez

²⁸ Sárközy, 2016, 7.

nem bizonyítható. Legfeljebb azt mutathatják, hogy jogvita még nem került a bíróság elé ezzel kapcsolatban.²⁹

A társaság tagjainak a társasági szerződésben széles körű felhatalmazást ad a Ptk. 3:4. §-a, így kétségtelenül módosíthatják a döntéshozatal rendjét, a vezető tisztségviselők megbízatásának szabályait vagy akár a társasági szervek egymáshoz való viszonyát. A kérdés azonban nem az, hogy ezek a szabályok módosíthatók-e, hanem az, hogy milyen dogmatikai mérce alapján dönthető el az eltérés megengedhetősége a szervezeti működés kapcsán. Erre a Ptk. 3:4. §-a önmagában, közvetlenül nem ad választ. A kutatás során megvizsgáltam a bírói gyakorlatot, vajon találhatók-e olyan döntések, amelyekben a bíróság egy *paradigmaszabályt* észlelt, és a diszpozitivitás érvényesülését nem is vizsgálta. Fontos hangsúlyozni, hogy az eleve nem túl kiterjedt gyakorlaton belül ezek a döntések elenyészőek, mégpedig azért, mert itt egy olyan kategóriát kell értelmeznie a bíróságnak, amely nem következik a Ptk. diszpozitivitást korlátozó rendelkezéseiből.

A BDT 2020. 4133. ügyben a tagok többsége egy taggyűlési határozattal kizárta az egyik tagot a nyereségből, ugyanis a határozat értelmében azok a tagok részesedtek a nyereségből, akik az árbevételhez is hozzájárultak. Az ügyben alperes tag nem részesült osztalékban. Az eljáró bíróságoknak abban a kérdésben kellett állást foglalniuk, hogy az alperes taggyűlésének perrel támadott határozatai sértik-e a Ptk. 3:88. § (2) bekezdését és a 3:185. § (1) bekezdését, ugyanis a társasági szerződés a taggyűlést felhatalmazta a nyereség vagyoni hozzájárulás arányától eltérő felosztására úgy, hogy az osztalékból egyik tag sincs kizárva, és a társasági szerződést a perbeli taggyűlési határozatok nem módosították, de a felperest kizárják az adott évben a saját tőkéből felosztani rendelt osztalékból.³⁰ A bíróság megállapította, hogy a létesítő okiratnál a tagok magánautonómiájának is határt szab, hogy szerződésükkel személyüktől független, szervezetében és vagyonában elkülönült jogalanyt hoznak létre, amely a gazdasági életben az adott társasági formára irányadó szabályok szerint vesz részt. A szabályozás diszpozitivitásának korlátait a fogalommeghatározást (definíció) tartalmazó, a szabályozott jogintézmény lényegét alkotó, továbbá attól el nem választható szabályok és a harmadik személyekre is kiterjedő rendelkezések jelentik.³¹ A bíróság elismerte azt, hogy a tagok eltérhetnek attól a szabálytól, amely alapján a korlátolt felelősségű társaság tagjait az osztalék a törzsbetétek arányában illeti meg; ugyanakkor semmis az olyan eltérés, amely valamely tagot a nyereségből kizárja.³² A korlátolt felelősségű társaság taggyűlése ezért nem hozhat valamely tagot a nyereségből teljesen kizáró társasági határozatot. A döntés dogmatikai jelentősége, hogy a bíróság ezzel valójában elismeri, hogy a társasági jog szabályozása intézményi minimálmumot feltételez, amely a társasági autonómia korlátját képezi. Ebben az ügyben nyilvánvaló ugyanakkor, hogy a *societas leonina tilalma* mint kogens szabály is egyértelmű korlát volt. Így, habár az

29 Vö. a Corporate Constitution and Private Ordering c. konferencia beszámolóját és vitaindító írását a problémáról: <https://www.ecgi.global/events/corporate-constitution-and-private-ordering>.

30 BDT2020. 4133. [18]

31 BDT2020. 4133. [21]

32 Ptk. 3:88 § (2) bek., BDT2022. 4133. [21]

intézményi paradigma egyértelműen kimutatható az ügyben, a jogszabály közvetve ezt szabályozza.

A BDT2021. 4312. közzétett eseti döntés ugyan nem gazdasági társaság kapcsán született, de a szabály alkalmazandó a gazdasági társaságokra is. A tényállás szerint az alperes alapszabálya a Ptk.-tól eltérően szabályozta a határozatok hatályon kívül helyezése iránti eljárásnál irányadó határidőt. A bíróság megállapította, hogy közgyűlési határozat bíróság előtti megtámadásának szabályai – így a keresetindítási határidő – már nem a jogi személy magánautonómiája körébe tartozó olyan kérdés, melyről a tagok szabadon dönthetnek, e szabályok nem tartoznak a Ptk. 3:4. §-ának hatálya alá.³³ Valójában ebben az esetben a bíróság a Ptk. 3:4. §-ából kiindulva állapította meg, hogy a tagok magánautonómiáján kívüli jogintézmény a határozatok törvényességének vizsgálata. Ez jól mutatja azt a határhelyzetet, hogy a Ptk. 3:4. §-ában nevesített jogviszony éles határvonal.

A BH2017. 124. számú ügyben a Kúria megállapította, hogy nem köthető a zártkörűen működő részvénytársaság részvénykönyveibe betekintés a jogi érdek igazolásához. A Kúria megállapítása szerint a részvénykönyv adataiba kívülálló részére betekintést biztosító törvényi rendelkezések célja a részvénytársaság tulajdonosi szerkeze megismerhetőségének korlátok nélküli biztosítása. E szabályok a részvényeseken kívül állóknak nyújtanak garanciális jellegű jogot, amely az alapszabály által nem korlátozható, feltételhez nem köthető.³⁴ A Kúria itt *garanciális jellegű jognak* minősítette a jogintézményt, de az érvelésben szintén megjelent a Ptk. 3:4. §-ának hatálya, azaz a részvénykönyvbe betekintés nem tekinthető a diszpozitivitás szempontjából nevesített jogviszonynak.

A Kúria a BH2022. 212. számú közzétett eseti döntésében a határozathozatal szabályait minősítette. A bíróság szerint a társaság működését alapvetően meghatározó határozat meghozatalának folyamatát, eljárásrendjét szabályozó, a Ptk.-ban, illetve a társasági szerződésben szereplő előírások biztosítják a határozathozatal tagok általi kiszámíthatóságát, átláthatóságát, lényegében a társaság jogszerű működését. Ezért ezek olyan lényeges garanciális szabályoknak minősülnek, amelyeknek a megsértése főszabályként a határozat hatályon kívül helyezését megalapozó súlyos jogsértésnek minősül. A garanciális szabályok próbájára ebben a perben nem került sor, mert a társaság a Ptk. szerint működött, de mégis kiolvasható a szabályozás egy olyan ismérve, amely a társaság olyan lényeges működési attribútuma, amelynek főszabályai a tagi autonómián kívül eső normák.

A BDT 2024. 4731. sz. ügyben a Fővárosi Ítéltábla azt vizsgálta, hogy a taggyűlés összehívása és megtartása közötti időtartam érdemben meddig csökkenthető. A bíróság megállapította, hogy a taggyűlési időköz 3 napra történő lerövidítését megengedő szabály abban az esetben alkalmazható, ha a társaság ennek figyelembevételével állapítja meg a tagok napirend kiegészítésére irányuló javaslattevési jogosultságát is. A taggyűlés 3 napos időközzel történő összehívása mellett a Ptk. 3:190. § (2) bekezdése szerint a taggyűlés megtartása előtt 3 napban meghatározott javaslattevési lehetőség

33 BDT2021. 4312. [12]

34 BH2017. 124. [13]

értelemszerűen nem gyakorolható.³⁵ A bíróság itt megállapította még, hogy akár a 3 napos tagi javaslatlételi jog is csökkenthető, de a társasági szerződési szabályozás hiányában erről nem döntött, mivel a 3 napos időköz eleve kizárta a javaslatlételi jog gyakorlását. Álláspontom szerint a tagi napirend-kiegészítési jog határidejének csökkentése kérdéseket vethet fel a tagsági jogok érvényesíthetősége szempontjából, így az is megállapítható lenne, hogy a 3 napos tagi jog érdemben nem csökkenthető, ezért a taggyűlés összehívásának ideje csak ehhez mérten határozható meg.

A probléma lényege pont az ilyen ügyekben ragadható meg. A bíróság számára a Ptk. 3:4. §-ának értelmezéséből kell megválaszolnia azt, hogy kógens szabályozás hiányában vannak-e olyan intézményi, jellegadó paradigmatörvények, amelyek eleve a tagi autonómián kívül esnek. A fentiekben idézett döntések tekinthetők leginkább ilyennek. De látható az is, hogy ezek a döntések is óvatosan fogalmaznak a kérdést illetően. Ez a jogalkalmazási gyakorlat dogmatikailag indokolt, ugyanakkor rámutat a szabályozás egyik lényeges hiányára. A bíróság ugyanis minden egyes ügyben kénytelen eldönteni, hogy az adott rendelkezés a társasági autonómia körébe tartozik-e, vagy már az intézményi működés olyan elemét érinti, amelytől eltérni nem lehet. Ez azonban nem klasszikus jogértelmezési feladat, hanem részben normaképző tevékenység. A bíróság ilyenkor nem pusztán alkalmazza a törvényt, hanem meghatározza annak a társasági jogi struktúrájának a határait, amelyet a jogalkotó csak részben rajzolt meg. A szabályozási hiány különösen szembetűnő a társasági szervek működését meghatározó eljárási normák esetében. A közgyűlés összehívása, a határozatképesség feltételei, a szavazási rend vagy a tagi jogok gyakorlásának biztosítása talán technikai szabályoknak tűnhetnek. Valójában azonban e rendelkezések biztosítják a társasági autonómia gyakorlásának intézményi feltételeit.

Álláspontom szerint a jelenlegi szabályozás e normacsoportot nem határozza meg kellő egyértelműséggel. A társasági jog anyagi szabályozása ezért nem elsősorban azért tekinthető hiányosnak, mert túl széles körben engedi az eltérést, hanem azért, mert nem jelöli ki világosan a szervezeti autonómia intézményi határait. A bírói gyakorlat által kialakított garanciális szabályok, az intézmény lényegét érintő rendelkezések vagy a jogkiüresítés tilalmára épülő döntések valójában e hiányzó szabályozási réteget pótolják. A bíróságok ugyanis nem egyszerűen a törvény szövegét konkretizálják, hanem olyan értelmezési kategóriákat alkalmaznak, amelyek a törvényben kifejezetten nem szerepelnek.

A bemutatott ítélkezési gyakorlat alapján megállapítható, hogy a bíróságok következetesen különbséget tesznek a társasági autonómia tartalmát meghatározó szabályok és azok között a rendelkezések között, amelyek magának a társasági autonómiának a működési feltételeit biztosítják. Az érvelés természetesen a Ptk. 3:4. §-ára koncentrálnak, de olyan értelmezési kategóriák jelentek meg, amelyek a Ptk. 3:4. §-ában kifejezetten nem szerepelnek. Véleményem szerint e döntések és érvek jelentősége túlmutat az egyedi jogvitákon: arra utalnak, hogy a társasági jog anyagi szabályozása bizonyos pontokon hiányos, és a jogalkalmazás kénytelen olyan normatív szempontokat kialakítani, amelyeknek elsődlegesen a jogalkotás szintjén kellene megjelenüik.

35 BDT2024. 4731.

Hangsúlyozom, hogy e jogfejlesztő gyakorlat nem tekinthető a bírói jogalkotás kritikájának. Ellenkezőleg: a bíróságok olyan szabályozási hiányt kénytelenek áthidalni, amely a társasági jog diszpozitív modelljének természetes következménye.

8. Gyakorlati példa: a határozatképesség mint a társasági autonómia szervezeti korlátja

A társasági jog szabályozási rendszerének egyik legérzékenyebb kérdése a legfőbb szerv határozatképességének meghatározása. Első megközelítésben a határozatképességi szabályok a társaság belső működésének technikai rendelkezéseinek tűnhetnek, amelyek kialakítását indokolt a társasági szerződésre bízni. A határozatképesség azonban nem pusztán eljárásjogi kategória. A közgyűlés működőképességét, ezen keresztül pedig a társaság döntéshozatali mechanizmusának legitimitását biztosítja. A határozatképességre vonatkozó rendelkezések ezért nem kizárólag a tagok egymás közötti viszonyát érintik, hanem meghatározzák azt is, hogy a társasági akarat milyen feltételek mellett tekinthető a jogi személy akaratának. Dogmatikailag a probléma nyilván összetettebb. A magasabb határozatképességi küszöb egyfelől erősítheti a részvényesi részvételt és növelheti a döntések legitimitációját, ugyanakkor lehetővé teheti azt is, hogy viszonylag kis tulajdoni hányaddal rendelkező részvényesek (blokkoló kisebbség) tartósan megakadályozzák a közgyűlés működését, ezáltal pedig magának a társasági autonómiának a gyakorlását tegyék lehetetlenné. A határozatképességi szabály így egyszerre szolgálhatja és korlátozhatja a társasági önrendelkezést: ami nem rontja le a problémafelvetést, inkább tovább exponálja a kérdés jelentőségét.

8.1. A közgyűlés határozatképessége

A határozatképesség hatályos szabályai szerint a gazdasági társaság legfőbb szerve akkor határozatképes, ha azon a leadható szavazatok több mint felét képviselő szavazásra jogosult tag részt vesz.³⁶ A Ptk. szerint a határozatképességet minden határozathozatalnál vizsgálni kell, ha pedig egy tag vagy alapító valamely ügyben nem szavazhat, őt az adott határozat meghozatalánál a határozatképesség megállapítása során figyelmen kívül kell hagyni.³⁷ A Ptk. 3:19. § (2) bekezdése meghatározza azt, hogy ki nem szavazhat az adott határozat meghozatalakor. A BDT2019. 3980. sz. közölt eseti döntés szerint a Ptk. 3:19. § (2) f) pontja, amely szerint az, aki személyesen érdekelt a döntésben, diszpozitív szabály, azaz a társasági szerződés lehetővé teheti, hogy a személyesen érdekelt tag is szavazhasson.³⁸ A határozatokat a tagok a határozatképesség megállapításánál figyelembe vett szavazatok többségével hozzák meg,

³⁶ Ptk. 3:18. § (1) bek.

³⁷ Ptk. 3:18. § (1)-(2) bek.

³⁸ BDT2019. 3980. sz. ügyben a tag a saját maga ügyvezetővé választása és a tisztség határozatlan időre történő meghosszabbítása volt a szavazás tárgya. Hasonló eset: BDT2024. 4782, amely a Ptk. 3:19. § (2) alapján a kizárást is elképzelhetőnek tartja.

klauzikálisan kógens szabály érvényesül a szótöbbség legalacsonyabb mértékét illetően az egyszerű szótöbbség és az egyhangúság tekintetében.³⁹ Az általános rendelkezések és a gazdasági társaságok közös szabályai további kógens szabályt a határozatképességre nem tartalmaznak. A közkereseti és a betéti társaság esetében a határozathozatal szótöbbséggel történik, kógens előírás, hogy a tagok gyűlése a leadható összes szavazatszámhoz viszonyított szótöbbséggel hozza meg a határozatát. Azaz kkt. és bt. esetében a határozatképesség is ehhez a mértékhez igazodik. A kft. és az rt. esetében nincs további általános szabályozás.

Ha a fentieket értelmezzük, akkor vegyünk egy fiktív(nek látszó) példát: egy (akár zártkörű, akár nyilvánosan működő) részvénytársaság közgyűlésén a határozatképességre érvényesen előírható-e az, hogy a közgyűlés határozatképes, ha a szavazásra jogosító részvények által megtestesített szavazatok több mint egyharmadát képviselő részvényes jelen van? A válasz: igen. Speciális előírás hiányában az általános szabályok szerinti leadható szavazatok több mint fele szükséges a határozatképességhez. El lehet-e térni ettől a normától? A Ptk. 3:4. § (2) bekezdése szerint ez a szabály a szervezet és működés szabályozása körébe esik. A további szempontok szerint: kógens korlát nincs, az eltérés nem sérti nyilvánvalóan a hitelezők, munkavállalók jogait. A kisebbség jogait szintén nem sérti, hiszen éppen csökkenti a határozatképességi küszöböt a tervezett szabály. Az eltérés pedig nem akadályozza a törvényes működés feletti felügyelet akadályozását. A válasz ezért álláspontom szerint az, hogy a Ptk. alapján a közgyűlés határozatképessége meghatározható a tervezett módon (legalább 1/3-os szavazásra jogosult részvétele). A szakirodalomban Veress Emőd és Sárközy Tamás a társasági kisebbségi jogok védelme érdekében nem engednek eltérést ettől a szabálytól, de az érvelésükben nem fejtik ki, hogy pontosan miben látják a kisebbség jogainak nyilvánvaló sérelmét.⁴⁰

A kérdés az, hogy intézményi oldalról, a paradigmaalkotó szabályoktól el lehet-e egyáltalán jutni erre az eredményre. A határozatképesség szabályozása közvetlenül érinti a részvényesi demokráciát, a döntéshozatal legitimitását, a kisebbségvédelmet és valójában a szervezeti autonómia határait is. Véleményem szerint a jogi végeredmény a társaság intézményi oldaláról nem igazolható. A közgyűlési határozatképességnek legalább a törvényi minimumot meg kell haladnia, ennek hiányában sérül a közgyűlési legitimitáció. Kétségtelenül bőséges érv szolgál arra, hogy miért hatékonyabb így döntést hozni, de ezek mind figyelmen kívül hagyják a tagok összességének, a legfőbb szervnek a szerepét a társasági jogban.

8.2. A határozatképtelenség orvoslása

Ha a kérdést tovább szeretnénk árnyalni, akkor érdemes a határozatképesség hiányának orvoslását vizsgáló egyik eszköz fejlődését is bevonni a vizsgálatba. A *megismertelt közgyűlés* szabályozásának fejlődése nem csupán érdekesség, hanem annak példája is, hogy a jogalkotó miként változtatta meg ugyanazon szervezeti szabály megítélését anélkül, hogy e változások mögött egységes dogmatikai, intézményi felfogás rajzolódna

³⁹ Ptk. 3:19. § (3) bek.

⁴⁰ Veress, 2020, 5. és Sárközy, 2016, 7. Habár Sárközy pont azt javasolja, hogy egészüljön ki a Ptk. 3:18. §-a azzal, hogy a határozatképesség alsó határa kógens szabály.

ki. Az 1988. évi VI. törvény még csupán annyit írt elő, hogy a határozatképtelen közgyűlést követően tizenöt napon belül újabb közgyűlést kell tartani.⁴¹ A szabályozás a társasági működés folyamatosságát kívánta biztosítani, ugyanakkor a társasági autonómia számára széles mozgásteret hagyott. Az 1997. évi CXLIV. törvény részvénytársaságokra vonatkozó szabályozása szintén nem tekintette a megismételt közgyűlés időpontját olyan kérdésnek, amely részletes törvényi kötöttséget igényelt, nem írt elő speciális határidőt.⁴² A szabályozási szemlélet a 2006. évi IV. törvény elfogadásával változott meg. A Gt. a megismételt közgyűlés időpontját már három és tizenöt nap közötti kógens határidőhöz kötötte,⁴³ majd egy 2009-ben hatályba lépett módosítás a nyilvánosan működő részvénytársaságok esetében ezt a mozgásteret tovább szűkítette, amikor az eredeti és a megismételt közgyűlés időpontja között legalább 10 napot írt elő.⁴⁴ A jogalkotó ezzel implicit módon azt az álláspontot képviselte, hogy a megismételt közgyűlés időpontja már nem bízható teljes egészében a társasági szerződésre, mert az a részvényesi joggyakorlás garanciális feltételeit érinti. Hasonló megközelítést követett a Polgári Törvénykönyv eredeti szabályozása is. A Ptk. 3:275. §-a a megismételt közgyűlés összehívására vonatkozó határidőt ugyancsak kötelező jelleggel határozta meg, ami azt jelezte, hogy a jogalkotó e rendelkezést a társasági szervezet működése lényeges elemének tekintette.⁴⁵ A szabályozás iránya azonban 2022. január 1. után ismét megváltozott. A korábban kógens rendelkezés diszpozitívvá vált, így a társasági szerződés ismét lehetőséget kapott arra, hogy a megismételt közgyűlés időpontját a törvényi modelltől eltérően szabályozza.⁴⁶ Veress Emőd összehasonlító jogi kutatások alapján a határozatképtelenség újabb közgyűléssel való orvoslására két modellt azonosít: az a szabályozás, hogy nincs a határozatképességhez megkövetelt tőkeszint, illetve a minimális szavazati jog arány; a másik modellben létezik kvórum, viszont ezek a jogrendszerek az eredeti közgyűléssel azonos napon tartott megismételt közgyűlés megtartását tiltják.⁴⁷ A hatályos magyar szabályozás így egyfajta hidat képez a két modell között.

Önmagában a jogi szabályok változása természetesen nem tekinthető dogmatikai problémának. A társasági jog fejlődése során a jogalkotó számos alkalommal módosította a társasági autonómia terjedelmét. A megismételt közgyűlés példája azonban azért különös jelentőségű, mert ugyanazon szervezeti szabály széles skálát járt be: előbb diszpozitív, majd kógens, végül ismét diszpozitív megítélés alá került, miközben nem alakult ki olyan meggyőző érv, amely e változásokat következetesen indokolná. A szabályozási ingadozás nem önmagában a megismételt közgyűlés jogintézményéről szól. Sokkal inkább arra mutat rá, hogy a társasági jog jelenlegi dogmatikája nem rendelkezik olyan általános szempontrendszerrel, amely alapján eldönthető lenne, hogy egy szervezeti szabály a társasági autonómia körébe tartozik-e, vagy a társaság

41 1988. évi VI. törvény 281. § (2) bekezdés.

42 1997. évi CXLIV. törvény 234. § (5) bekezdés.

43 2006. évi IV. törvény 234. § (2) bekezdés.

44 2006. évi IV. törvény 305. §, amely szabályt a 2009. évi CXXI. törvény 8. § állapította meg.

45 Ptk. 3:275. §.

46 2021. évi XCV. törvény 34. §.

47 Veress, 2020, 9.

működésének olyan normatív, meghatározó feltételét képezi, amelynek előírása a jogalkotó feladata.

8.3. Közbenső értékelés

Végül, ha összeolvassuk a két szabályt (a közgyűlés határozatképessége és megismételt közgyűlés), akkor akár úgy is lehetne szabályozni, hogy a közgyűlés határozatképességét a fenti példa szerint állapítom meg, de amennyiben a közgyűlés határozatképtelen, akkor a határozatképtelen közgyűlést követően, például fél órával később megismételt közgyűlésként hívjuk össze és bonyolítjuk le. Mindez véleményem szerint jelentősen lerontja a közgyűlés funkcióit. Jogpolitikai döntés, hogy a közgyűlést ilyen súllyal szabályozza-e a jogalkotó, vagy ennél lényegesen erősebb szervezeti kötöttséggel meghatározó stratégiai döntéshozó szerepet vagy kontrollfunkciót telepít a közgyűlés felé. Ebben a kontextusban az igényel magyarázatot inkább, hogy ha ezt így is lehet szabályozni, akkor egyes esetekben a minősített többségnek mi lehet még egyáltalán az indoka. Véleményem szerint a szabályozásban jelenleg dogmatikai feszültség áll fenn.

9. Összegzés

A társasági jog diszpozitív szabályozásának dogmatikai értelmezése elsősorban a szerződési autonómia fogalomkészletére épül. A jelen tanulmány mellett érvelt, hogy e megközelítés a társasági szerződés cégbejegyzést követő működésének sajátosságait már nem képes teljeskörűen megragadni. A társasági szerződés ugyanis a jogi személy létrejöttét követően a társaság szervezeti és működési rendjének elsődleges normatív kerete. Ez a funkcióváltás a társasági szerződés szerződéses jellegét nem szünteti meg, azonban a működő társaság szempontjából a szervezeti funkció válik meghatározóvá.

Ebből következően a társasági jog diszpozitivitásának kérdése sem vezethető le kizárólag a magánautonómia általános elveiből. A jogalkotó által biztosított autonóm szabályozási tér szükségképpen feltételezi olyan intézményi elemek (paradigmaszabályok) meglétét, amelyek az adott társasági forma rendeltetésszerű működésének előfeltételei. A tanulmány ezért arra tett kísérletet, hogy a társasági szerződés normatív funkciójából kiindulva olyan dogmatikai megközelítést vázoljon fel, amely alkalmas lehet a diszpozitivitás pozitív korlátainak meghatározására. Ennek egyik lehetséges eszköze azoknak a szervezeti és működési szabályoknak az azonosítása, amelyek az adott társasági forma intézményi alapjait paradigmaszabályokkal biztosítják (imperatív, alternatív stb. szabályokkal), ezért pusztán a szerződési szabadság logikája alapján nem relativizálhatók.

A tanulmány nem vállalkozott e szabályok teljes körű meghatározására, és nem állítja azt sem, hogy azok köre valamennyi társasági formára egységesen kijelölhető. Arra tett kísérletet, hogy bemutassa: a társasági szerződés cégbejegyzést követő normatív funkciója nem csupán a társasági szerződés jogi természetének újraértelmezését

indokolja, hanem a társasági jogi diszpozitivitás dogmatikájára is közvetlen hatást gyakorol. A tanulmány állítása szerint a társasági szerződés normatív funkciója a társasági jogi diszpozitivitás pozitív korlátainak dogmatikai értelmezéséhez is önálló értelmezési keretet nyújthat. E megközelítés nem lezárni kívánja a diszpozitivitás körüli dogmatikai vitát, hanem annak további tudományos vizsgálatához kíván hozzájárulni.

Irodalomjegyzék

- Auer, Á. (2016) 'A diszpozitivitás jelentősége a társasági jogban', *Magyar Jog*, 2016(7–8), 395–404.
- Auer, Á. (2019) 'Adalékok a társasági jog polgári jogi normatanához', in: Koltay, A., Menyhárd, A. és Landi, B. (szerk.) *Lábady Tamás emlékkönyv*. Budapest: Wolters Kluwer, 121–132.
- Bottomley, S. (1999) 'The Birds, the Beasts and the Bat: Developing a Constitutionalist Theory of Corporate Regulation', *Federal Law Review*, 1999(2), 243–273.
- Bottomley, S. (2007) *The Constitutional Corporation. Rethinking Corporate Governance*. Aldershot: Ashgate.
- Davies, P. L. és Worthington, S. (2021) *Gower: Principles of Modern Company Law*, London: Sweet & Maxwell.
- Diathesopoulos, M. (2010) 'Relational contract theory and management contracts: A paradigm for the application of the Theory of the Norms', *MPRA Paper*, No. 24028.
- Dziuba, L. (2024) 'A társasági szerződés tartalom szabadsága', in: Jakab, A., Könczöl, M., Menyhárd, A. és Sulyok, G. (szerk.) *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. Budapest: HVG-ORAC, HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 1–28.
- Dziuba, L. (2021) *Gestaltungsfreiheit im ungarischen GmbH-Recht*. Baden-Baden: Nomos.
- Fazakas, Z. J. (2020) 'A társasági szerződés, mint szerződés', *Iustum Aequum Salutare*, 2020(3), 63–105.
- Fazakas, Z. J. (2026) *Társasági jogi és cégjogi előadások*. Budapest: Orac.
- Kisfaludi, A. (2007) *Társasági jog*. Budapest: Wolters Kluwer.
- Kiss, Gy. (2020) *A foglalkoztatás rugalmassága és a munkavállalói jogállás védelme (Egy lehetséges megközelítés a munkajogviszony tartalmának vizsgálatához)*. Budapest: Wolters Kluwer.
- Kraakman, R., Armour, J., Davies, P., Enriques, L., Hansmann, H., Hertig, G. és Hopt, K. J. (2017) *The Anatomy of Corporate Law. A Comparative and Functional Approach*. Oxford: Oxford University Press.
- Macneil, I. R. (1973–1974) 'The Many Futures of Contracts', *S. Cal. L. Rev.*, 696–816.
- Miskolczi Bodnár, P. (2001) 'A társasági szerződés sajátosságai a Ptk.-ban szabályozott szerződésekhez képest', *Gazdaság és Jog*, 2001(7–8), 27–37.
- Novotni, Z. (1989) 'A gazdasági társaságokról szóló törvény és a magyar polgári jog megújulása', *Jogtudományi Közlöny*, 1989(5), 243–251.
- Novotni, Z. (1983) 'A kétszemélyes relatív szerkezet szétbomlásának jelei kötelmi jogunkban', *Jogtudományi Közlöny*, 1983(11), 688–698.
- Novotni, Z. (1989) 'A kodifikált társasági jog, mint a magyar polgári jog megújulásának eszköze', *Jogtudományi Közlöny*, 1989(2), 65–73.

- Novotni, Z. (1985) 'A társasági (társulási) jogviszony dogmatikai kérdései', *Jogtudományi Közöny*, 1985(6), 328–332.
- Novotni, Z. (1983) 'Gazdasági életünk új formációi – polgári jogi gondolatok', *Jogtudományi Közöny*, 1983(1), 1–9.
- Papp, T. (2011) 'A társasági szerződés', in: Papp, T. (szerk.) *Társasági jog*. Szeged: Lectum, 54–62.
- Papp, T. (2018) 'Gazdasági/üzleti kockázat és a társasági szerződés', in: Auer, Á., Berke, Gy. György, I. és Hazafi, Z. (szerk.) *Ünnepi kötet a 65 éves Kiss György tiszteletére*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 723–731.
- Sárközy, T. (2011) *A magyar társasági jog Európában*. Budapest: HVG-Orac.
- Sárközy, T. (2016) 'A Ptk. jogi személy könyve esetleges felülvizsgálatáról', *Gazdaság és Jog*, 2016(7–8), 3–10.
- Veress, E. (2020) 'A részvénytársaság határozatképtelen közgyűlésének megismétlése a magyar és az összehasonlító jogban', *Gazdaság és Jog*, 2020(5), 5–10.
- Veress, E. (2025) 'Definíció kontra magánautonómia – néhány megjegyzés a törvényi meghatározások kógenáciájáról a dolgozói részvény példáján keresztül', *Közjegyzők Közönye*, 2025(4), 187–198.
- Watson, S. (2023) 'The Company and its Constituents', *ECGI Law Working Paper*, 2023(701), 7–23.
- Yang, Y. (2025) 'Corporate Contractualism vs Corporate Constitutionalism – A Comparative Evaluation', Yang, Y. (szerk.) *Corporate Collapse and Corporate Governance, CSR, Sustainability, Ethics & Governance*. Singapore: Springer, 81–106.

BOÓC ÁDÁM

Megjegyzések a felügyelőbizottság tagjainak felelősségéhez

Notes on the Liability of the Members of the Supervisory Board

Abstract: The study examines the role and liability of supervisory board members under the Hungarian Commercial Code of 1875 and the current company law framework. It outlines the fundamental principles of the historical regulation, with particular emphasis on supervisory functions, information rights, and joint liability. It also offers a detailed assessment of the relevant provisions of the Hungarian Civil Code and case law. The study concludes that the supervisory board serves as a key institutional safeguard ensuring corporate balance and shareholder control.

Keywords: supervisory board, company law, liability

Összefoglaló: A tanulmány a felügyelőbizottság szerepét és tagjainak felelősségét vizsgálja az 1875. évi Kereskedelmi Törvény (Kt.), valamint a hatályos magyar társasági jog tükrében. Bemutatja a történeti szabályozás alapelveit, különös tekintettel az ellenőrzési funkcióra, az információs jogokra és az egyetemleges felelősségre. Részletesen elemzi a hatályos Polgári Törvénykönyv rendelkezéseit és a releváns bírói gyakorlatot. Következtetése szerint a felügyelőbizottság a társasági jogi egyensúly és a tulajdonosi kontroll egyik kulcsintézménye.

Kulcsszavak: felügyelőbizottság, társasági jog, felelősség

1. Bevezető gondolatok

A modern társasági jog egyik alapvető dilemmája az, miként teremthető egyensúly a gazdasági szabadság, az önálló vállalkozási döntések és a jogi felelősség között. Az 1875. évi Kereskedelmi Törvény (Kt.) e tekintetben a gazdasági liberalizmus és az intézményesített bizalom szintézisét valósította meg.¹ A tanulmány célja annak bemutatása, hogy a felügyelőbizottság milyen szerepet töltött be a történeti magyar társasági jogban, miként alakult a felelősségi rendszere, és hogyan értelmezhető mindez a hatályos Polgári Törvénykönyv, valamint az aktuális bírói gyakorlat tükrében.

1 Az 1875. évi Kereskedelmi Törvény (Kt.) megalkotásához lásd: Mezey, 1996, 152–154; Horváth, 2004, 7–15. A Kt. modern értékeléséhez lásd: Nochta, 2004, 101–102.

A Kt. a felügyelőbizottságra vonatkozó alapvető rendelkezéseket a részvénytársaság szabályai között helyezi el.² A Kt. 194. §-a a felügyelőbizottság szervezeti kérdéseire kapcsán az alábbiakat tartalmazza:

„194. § A felügyelő bizottságnak legalább három tagból kell állania. E bizottság első ízben legfeljebb egy, azontul pedig legfeljebb három évre választható. A felügyelő bizottság tagjai, netaláni kártérítési igényeik épségben tartása mellett, a közgyűlés által bármikor elmozdíthatók.”

A szabály értelmezése kapcsán az alábbiakat kívánjuk kiemelni:

a) *Legalább háromtagú testület:* A „legalább három tagból kell állania” fordulat a kollegiális működés elvét fejezi ki. A jogalkotó abból indul ki, hogy az ellenőrzési funkció nem lehet egyetlen személyre bízva, megköveteli a vélemények ütköztetését, és csökkenti az egyéni önkény, illetve korrupció kockázatát. Ez a megoldás már ekkor előrevetíti a későbbi társasági jog egyik alaptételét: az ellenőrzés testületi jellegű feladat a társaságon belül.

b) *Megválaszthatóság időtartama:* Az, hogy első ízben legfeljebb egy évre, ezt követően legfeljebb három évre választhatók, két célt szolgál. Az első, rövidebb ciklus lehetőséget ad a közgyűlésnek arra, hogy meggyőződjön a tag alkalmasságáról. A hároméves időtartam már biztosítja a működés stabilitását, megteremtve a függetlenség és elszámoltathatóság egyensúlyát.

c) *Bármikori elmozdíthatóság – „kártérítési igényük épségben tartása mellett”:*

Ez a fordulat kulcsfontosságú, és egyben a Kt. egyik egyedi rendelkezésének tekinthető. A közgyűlés indokolás nélkül is visszahívhatja a felügyelőbizottsági tagot. Ugyanakkor a visszahívás nem érinti azt a jogát, hogy – ha a visszahívás jogellenes vagy szerződésszegő – kártérítést követeljen. Világosan elkülönül a tisztségviselői jogviszony megszüntethetősége és az ebből eredő magánjogi igények érvényesítése.

Ez a megoldás a társaság működőképességét is védi, nem kényszerül együttműködésre olyan személlyel, akiben a közgyűlés bizalma megrendült, azaz a szabály egyértelműen tükrözi a felügyelőbizottsági tagsággal összefüggő bizalmi faktor kérdését.

2. A Kt. néhány lényeges, a felügyelőbizottságot érintő szabályának bemutatása

2.1. A felügyelőbizottság legfontosabb feladatai

A Kt. 195. §-a a felügyelőbizottságot mint önálló társasági szervet határozza meg, amelynek elsődleges funkciója az ügyvezetés ellenőrzése.³ A szabályozás három

2 A részvénytársaság történeti háttéréről a magyar jogban lásd: Horváth, 2005; Horváth, 2006, 408–430; A részvénytársaság szabályozásához a Kt.-ban lásd: Engel, 1906; Krausz, 1910; Groák, 1932; Veress, 2018, 321–338.

3 Lásd: „195. § A felügyelő bizottság ellenőrzi a társasági ügyvezetést minden ágaiban; e végből jogában áll a társasági ügyek menetéről tudomást szerezni, a társaság könyveit, iratait, és pénztárait bármikor megvizsgálni.

A felügyelő bizottság az évi számadásokat és mérleget, nemkülönben a nyereségfelosztást tárgyzazó indítványokat megvizsgálni, és erről a közgyűlésnek évenként jelentést tenni tartozik. E jelentés nélkül a közgyűlés a nyereség felosztása iránt érvényesen nem határozhat.

alapelve rögzít: átfogó ellenőrzési jogosultság, beszámoló- és mérlegellenőrzési kötelezettség, rendkívüli intézkedési kötelezettség jogsértés esetén.⁴

Találunk továbbá egy negatív hatáskört is: a felügyelőbizottság nem ruházható fel egyéb feladatokkal. E struktúra a kontinentális (különösen német–osztrák) mintákat követi, és előképe a modern magyar társasági jogban megjelenő felügyelőbizottsági koncepciónak.

Az „*ügyvezetés minden ágaiban*” fordulat teljes körű, általános ellenőrzési hatáskört jelent az alábbi területeken: üzletpolitika, gazdálkodás, szerződéskötések, pénzügyi műveletek, belső szervezet. Habár e fogalmak modernnek tűnhetnek, de a Kt. által szabályozott felügyelőbizottsági ellenőrzési hatáskörök lényegében ezen tevékenységek kontrollálását valósítják meg, ezzel is alátámasztva a Kt. igen modernnek ható szabályozási rendszerét.

A rendelkezés tudatosan elválasztja az ellenőrzést – ami a felügyelőbizottság feladata – és az operatív irányítást, amely az ügyvezetéshez tartozik.⁵ A felügyelőbizottság nem jogosult utasításokat adni, nem hoz operatív döntéseket, csupán kontrollfunkciót lát el. Ez a dualista társasági szerkezet korai megjelenése.

A felügyelőbizottság információs joga önálló, nem függ a közgyűlés felhatalmazásától, folyamatos jellegű. A „*tudomást szerezni*” kifejezés aktív fellépést enged meg: a felügyelőbizottság nemcsak kérhet adatot, hanem kezdeményezheti annak beszerzését. A „*bármikor*” szó az ellenőrzés időbeli korlátozásának hiányát fejezi ki, azaz nincs üzleti évhez kötve, nincs előzetes engedélyhez kötve. Ez a mai jogban is alapelv (Ptk. 3:123. §). A pénztár, könyvek, iratok vizsgálata közvetlen betekintési jog, nem közvetített jelentésekre épül. Ez biztosítja az ügyvezetéstől való tényleges függetlenséget, a befolyásolás elleni védelmet.

Ama fordulat, mely szerint a felügyelőbizottság az „*Az évi számadásokat és mérleget... megvizsgálni, és erről a közgyűlésnek évenként jelentést tenni tartozik*”, kötelező ellenőrzési feladatot jelent, imperatív jellegű. A felügyelőbizottság nem mérlegelhet, hogy elvégzi-e.

A vizsgálat tárgya az éves beszámoló, a mérleg és a nyereségfelosztási indítvány. A jelentéstételi kötelezettség alapján megteendő jelentés funkciója a közgyűlés döntésének megalapozása, illetve az ügyvezetés tevékenységének értékelése. Ez nem pusztán formalitás, hanem a tulajdonosi kontroll kulcseszköze.

A vizsgált rendelkezés ama fordulata, mely szerint „*e jelentés nélkül a közgyűlés a nyereség felosztása iránt érvényesen nem határozhat*” érvényességi feltétel, azaz elmulasztása nem egyszerű eljárási hiba, hanem a határozat semmisségéhez vezető ok. Lényegében a határozathozatal anyagi jogi feltételhez kötött.

A Kt. rendszerében is megjelenik a felügyelőbizottság jelzőrendszeri funkciója, melynek alapján azt mondhatjuk, hogy a felügyelőbizottság nem csupán passzív ellenőr, hanem riasztó szerv is egyben. A felügyelőbizottságnak azonnali közgyűlés-összehívási

Ha a felügyelő bizottság hivatalos működésében a törvénybe vagy az alapszabályokba ütköző intézkedéseket, vagy a társaság érdekeit sértő mulasztásokat avagy visszaéléseket tapasztal, a közgyűlést azonnal összehívni tartozik. A felügyelő bizottság a fentebbieken kívül más teendőkkel fel nem ruházható.”

⁴ Lásd: Mezey, 1996, 164–165.

⁵ A vezető tisztségviselők felelősségi szabályaihoz lásd: Németh, 2023.

kötelezettsége keletkezik, ha jogszabálysértést, alapszabály-ellenességet észlel, társasági érdeksérelmet fedez fel. A „*tartozik*” fordulat ismét kötelező normát jelent. A felügyelőbizottság felelősséggel tartozik, ha elmulasztja ezen kötelezettsége teljesítését, és ez egyben megalapozhatja a felügyelőbizottság tagjainak kártérítési felelősségét is.

Az idézett jogszabályhely azt is kimondja, hogy a felügyelőbizottság a fentebbieken kívül más teendőkkel fel nem ruházható. Ez a lényegében negatív hatáskör-elhatárolás különösen jelentős, mivel kizárja, hogy a felügyelőbizottság ügyvezetési feladatot kapjon, és kizárja, hogy döntéshozó szervvé váljon. A Kt. a funkcionális tisztaság elvét alkalmazva megakadályozza a hatalmi koncentrációt, és biztosítja a szervezeti fékek és ellensúlyok rendszerét. Ez a modern *corporate governance* egyik alapelve, ami – kissé anakronisztikus módon – megjelenik a Kt. rendszerében.

A Kt. 195. §-a egy meglepően korszerű felügyelőbizottsági modellt állít fel a szabályozás itt bemutatott elemei alapján. A szabályozás dogmatikailag közvetlen előképe a mai Ptk. felügyelőbizottsági szabályainak, és jól mutatja, hogy a magyar társasági jog már a XIX. század végén magas szinten kezelte az ügyvezetés és tulajdonosi ellenőrzés viszonyát.

2.2. A Kt. 196. és 200. §-ának értelmezése

Fontos rendelkezés olvasható – hatályos jogunk szempontjából is – a Kt. 196. és 200. §-ában.⁶

Az egyetemleges felelősség a 196. § vonatkozásában a hatályos jogunkkal egyezően azt jelenti, hogy: a károsult bármelyik tagtól követelheti a teljes kár megtérítését, azzal, hogy a tagok egymás között utóbb elszámolhatnak, az egyéni felelősségtudatot, és megelőzi, hogy a testületi jelleg mögé bújva „feloldódjon” a felelősség.

Nemcsak aktív jogsértés, hanem passzivitás (ellenőrzési kötelezettség elmulasztása) is megalapozza a felelősséget.

A Kt. 200. §-a kimondja, hogy az éves mérleg helyes felállításáért az igazgatóság és a felügyelőbizottság tagjai egyetemlegesen felelősek.⁷ Ez kettős üzenetet hordoz. Az igazgatóság nem hivatkozhat arra, hogy a mérleget az ellenőrző szerv is jóváhagyta.⁸ A felügyelőbizottság nem védekezhet azzal, hogy a mérleg összeállítása az igazgatóság feladata. A jogalkotó tehát *funkcionális együttfelelősséget* teremt: az egyik szerv alkot, a másik ellenőrzi – de mindkettő felel.

Nagy Ferencz szerint a törvény nem mondja ki kifejezetten, de az általános kártérítési elvekből következik, hogy a felügyelőbizottsági tagok harmadik személyekkel (különösen hitelezőkkel) szemben is felelősek lehetnek. A felelősség dogmatikai alapja itt nem társasági jogi külön szabály, hanem az általános deliktuális felelősség érvényesítése jogellenes és felróható magatartás esetén. A hitelező által indított kártérítési per független a társaság által indított pertől, tehát nem szükséges, hogy a társaság maga lépjen.

6 Lásd: „196. § A felügyelő bizottság tagjai egyetemlegesen kártérítésre kötelezvék, ha a 195. §-ban megállapított kötelezések teljesítését elmulasztják. 200. § A közgyűlés elé terjesztett évi mérleg helyes felállításáért az igazgatóság és felügyelő bizottság tagjai egyetemlegesen felelősek.”

7 Az igazgatósági tagok felelősségéhez a Kt.-ban lásd: Román, 2009, 123–125.

8 Lásd ezzel kapcsolatban: Mohai, 2016, 122.

Ez a gondolat a modern jogban is visszaköszön: a vezető tisztségviselők felelőssége bizonyos esetekben közvetlenül áttörheti a társasági „burkot”.

Nagy Ferencz világos határt húz: a pusztá üzleti kockázatvállalás nem alapoz meg felelősséget, csak jogszabályba vagy alapszabályba ütköző magatartás.⁹ Ez lényegében egyfajta előképe a mai *business judgment rule* logikájának. A *business judgment rule* az amerikai társasági jog egyik fogalma, és az a rendeltetése, hogy egy gazdasági társaság vezető tisztségviselőit megvédje attól, hogy az üzleti döntésekért felelősségre vonhasák őket. A *Smith v. Van Gorkom* ügyben ezzel kapcsolatban az került kimondásra, hogy a *business judgment rule* lényege az, hogy megvédje és elősegítse a menedzsmenti jogok szabad gyakorlását Delaware állam jogszabályai szerint.¹⁰

A XIX. századi magyar kereskedelmi jog tehát már ekkor a felügyelőbizottságot nem pusztán „díszszervnek”, hanem a társasági jogrend egyik sarokkövének tekintette, amelynek tagjai valós és számonkérhető felelősséggel tartoznak a társaság, valamint közvetve a forgalom biztonsága iránt.

2.3. Joggyakorlat

Egy, a Kt. hatálya alatt kelt jogesetet elemez Németh Erika 2023-ban megjelent tanulmányában. A Kúria 1918/1974. sz. alatt folyamatban volt ügy az alábbiak szerint foglalható össze. Egy vezérigazgató a vezetése alatt állott pénzügyterhére nagyszámú váltót hamisított, azokat leszámíttatta és értéküket felvette, a vállalat kereskedelmi könyveit a hitelezők megkárosítására irányuló céllal meghamisította. Egyes betéteket a vonatkozó bejegyzések meghamisítása mellett jogtalanul eltulajdonított. A jogesetben az a kérdés merült fel, hogy az igazgatóságnak és a felügyelőbizottságnak a földművesekből álló tagjai az esperes lelkészi állásából kifolyóan magasabb műveltségű, képzett vezérigazgatónak nyilvánvaló módon leplezett visszaéléseit az üzletvezetésnek rendes gondosság melletti ellenőrzésével felismerhették-e, és azok meggátolására alkalmas befolyást gyakorolhattak volna.¹¹

3. A hatályos magyar jogi szabályozás bemutatása

A felügyelőbizottság szabályozása kapcsán a hatályos jogban az alábbiakat szükséges hangsúlyozni. A gazdasági társaságok belső kontrollmechanizmusának egyik központi intézménye a hatályos jog szerint is a felügyelőbizottság, melynek részletes szabályait a 2013. évi V. törvény (Polgári Törvénykönyv) (a továbbiakban: Ptk.) 3:119–3:128. §-ai tartalmazzák.¹² A felügyelőbizottság a társasági szervezetben az ügyvezetéstől elkülönülő ellenőrző szerv, amely a tulajdonosi érdekek védelmét, a jogszerű

9 Lásd ezzel kapcsolatban: Nagy, 1904, 404–408.

10 A *Smith v. Van Gorkom*, 488 A.2d 858, 872 (Del. 1985) ügyet lásd: <https://casetext.com/case/smith-v-van-gorkom> (letöltés ideje: 2026. 02. 16.). Az ügy elemzését lásd: Sharfman, 2008, 287–309.

11 Lásd: Németh, 2023, 7. Lásd: <https://jog.tk.elte.hu/mtalwp> (letöltés ideje: 2026. 02. 17.).

12 A hatályos Ptk.-t megelőző szabályokhoz lásd különösen: Török, 2001, 10–15.

működés biztosítását és a társasági működés átláthatóságát szolgálja. A Ptk. koncepciójában a felügyelőbizottság a *corporate governance* rendszer egyik garanciális eleme, amely a hatalommegosztás elvének társasági jogi megjelenése.

3.1. A felügyelőbizottság megválasztása

A Ptk. 3:119. §-a alapján a felügyelőbizottság a gazdasági társaság ellenőrző szerve, amely az ügyvezetéstől szervezetiileg és funkcionálisan elkülönülten működik. A felügyelőbizottság nem ügyvezető szerv, és nem vehet részt az operatív irányításban; feladata az ügyvezetés tevékenységének utólagos és folyamatos kontrollja.

A testület létrehozása főszabályként diszpozitív, ugyanakkor a jogalkotó egyes esetekben kötelezővé teszi (különösen a munkavállalói participáció szabályai körében, illetve speciális társasági formáknál). A szabályozás mögött az a felismerés áll, hogy a tulajdonosi kontroll közvetlen gyakorlása a nagyobb társaságokban nem elegendő, ezért intézményesített ellenőrző mechanizmus szükséges.

A Ptk. szerint a felügyelőbizottság legalább három természetes személy tagból áll. A tagság személyhez kötött megbízatás, amelyre – eltérő törvényi rendelkezés hiányában – a vezető tisztségviselőkre vonatkozó kizáró és összeférhetlenségi szabályok megfelelően irányadók. Horváth László egy 2014-ben megjelent cikkében kiemeli, hogy érvényesülnie kellene széles körben azoknak a követelményeknek, amelyek szerint az ideális felügyelőbizottság tag kiválasztása átlátható, maga a tag pedig releváns tapasztalattal rendelkezik, személyében független, és nyilvánosságra hozza az egyéb társaságokban betöltött tisztségeit is. Ebben a körben mintegy követendő példaként a Budapesti Értéktőzsde Felelős Társaságirányítási ajánlásaira, mind pedig az állami vállalatok esetében irányadó, a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő (MNV) Zrt. által az állami tulajdonú vállalatok számára kiadott ajánlására utal.¹³

Garanciális jelentőségű szabály, hogy a felügyelőbizottság tagja nem lehet a társaság ügyvezetője, nem állhat olyan függőségi viszonyban, amely az ellenőrzési funkció függetlenségét veszélyezteti. Ez nyilvánvalóan kógens rendelkezés.¹⁴ E követelmények az ellenőrzés objektivitását hivatottak biztosítani.

A felügyelőbizottság tagjának jogviszonya megbízási jellegű. A tag a társaság érdekében köteles eljárni, és tevékenysége során a vezető tisztségviselőkhöz hasonló gondossági mérce érvényesül.

3.2. A felügyelőbizottság ellenőrző tevékenysége

A Ptk. a felügyelőbizottság számára több, egymással összefüggő jogosítványcsoportot állapít meg. Ezek közül kiemelkedik az általános ellenőrzési jogkör, a jelentéstételi funkció, valamint a kríziskezelő jellegű kezdeményezési jog.

A Ptk. 3:120. §-a értelmében a felügyelőbizottság az ügyvezetést folyamatosan ellenőrzi. E körben jogosult különösen a társaság irataiba betekinteni, a vezető tisztségviselőktől és a társaság munkavállalóitól felvilágosítást kérni, a társaság könyveit és szerződéseit megvizsgálni.

¹³ Lásd: Horváth, 2014, 14.

¹⁴ A kógenca és a diszpozitivitás viszonyáról a társasági jogban lásd: Kisfaludi, 2006, 3–10; Veress, 2018, 21–23.

Az ellenőrzési jog tartalmilag széles körű és nem korlátozható; a létesítő okirat legfeljebb részletszabályokat állapíthat meg. A bírói gyakorlat következetesen hangsúlyozza, hogy az információhoz jutás akadályozása a vezető tisztségviselő kötelezettségét alapozhatja meg.

A felügyelőbizottság egyik legerősebb jogosítványa az éves beszámolóhoz kapcsolódik. A Ptk. alapján a legfőbb szerv az éves beszámolóról csak a felügyelőbizottság írásbeli jelentésének birtokában dönthet. Az ezzel kapcsolatos joggyakorlatot a tanulmány egy későbbi részében mutatjuk be. A testület emellett a taggyűlés/közgyűlés részére rendszeresen beszámol ellenőrzési tevékenységéről, amely a tulajdonosi információs jogok érvényesülésének fontos eszköze.

A Ptk. 3:122. §-a krízishelyzetekre speciális garanciát épít be. Ha a felügyelőbizottság megítélése szerint az ügyvezetés tevékenysége jogszabályba vagy a létesítő okiratba ütközik, vagy a társaság érdekeit egyébként súlyosan sérti, köteles a legfőbb szerv összehívását kezdeményezni.

Amennyiben az ügyvezetés e kötelezettségének nem tesz eleget, a felügyelőbizottság maga jogosult a legfőbb szerv összehívására. Ez a rendelkezés a felügyelőbizottság végső védelmi funkcióját testesíti meg a társaság működésében.

A Ptk. diszpozitív jellegéből következően a létesítő okirat további jogosítványokat telepíthet a felügyelőbizottságra (például előzetes jóváhagyási vagy véleményezési jogokat). Ugyanakkor a jogirodalomban és a bírói gyakorlatban egyaránt elfogadott, hogy a felügyelőbizottság nem ruházható fel ügyvezetői hatáskörrel, mert ez a szervezeti funkciók összemosódásához vezetne.

3.3. Az operatív (ügydöntő) felügyelőbizottság

Az operatív (ügydöntő) felügyelőbizottság a Ptk. 3:123. §-a alapján különleges jogkörökkel rendelkezik. Ennek megfelelően a létesítő okirat a legfőbb szerv vagy az ügyvezetés hatáskörébe tartozó egyes döntések meghozatalát vagy azok jóváhagyását a felügyelőbizottság hatáskörébe utalhatja, mely esetben a felügyelőbizottság tagjai az e hatáskörükben kifejtett tevékenységgel a társaságnak okozott károkat a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint kötelesek megtéríteni. Amennyiben a létesítő okirat az ügyvezetés hatáskörébe tartozó egyes döntések meghozatalát a felügyelőbizottság előzetes jóváhagyásához köti, és a felügyelőbizottság az ügyvezetés határozati javaslatát nem hagyja jóvá, az ügyvezetés (ügyvezető vagy például testületi ügyvezetés esetén az Igazgatóság) azonban a javaslatot fenntartja, az ügyvezetés jogosult a társaság legfőbb szervének döntését kérni. Ha a felügyelőbizottság jóváhagyta az ügyvezetés javaslatát, a határozatból eredő károkért az azt megszavazó vezető tisztségviselők és felügyelőbizottsági tagok a társasággal szemben egyetemlegesen felelnek a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint.

Kiemelést érdemel a Ptk. Kommentár azon megállapítása, mely szerint a Polgári Törvénykönyv diszpozitív megközelítése okán a hatáskör delegálására minden olyan ügykör vonatkozásában sor kerülhet, amely nem a legfőbb szerv (közgyűlés, taggyűlés) hatáskörébe tartozik.¹⁵

¹⁵ Lásd: Gadó, 2021, 221–222.

3.4. A felelősségi kérdések rövid áttekintése

A felügyelőbizottság kollegiális testületként működik. Határozatképességéhez a tagok többségének jelenléte szükséges, határozatait – eltérő rendelkezés hiányában – egyszerű szótöbbséggel hozza.

A működés részletes szabályait a létesítő okirat, illetve a felügyelőbizottság által elfogadott ügyrend tartalmazza. Az ügyrend tipikusan rendezi: az ülések összehívását, az előterjesztések rendjét, a jegyzőkönyvvezetést, az ellenőrzési eljárások módszertanát.

A vezető tisztségviselők együttműködési kötelezettsége a hatékony működés előfeltétele.

A Ptk. 3:123–3:124. §-ai szerint a felügyelőbizottság tagjai a társasággal szemben a megbízási jogviszony szabályai szerint felelnek.¹⁶ Felelősségük szerződésszegési jellegű, és a polgári jog általános kártérítési feltételeihez igazodik.¹⁷

A felügyelőbizottsági tagoktól elvárható magatartás az adott helyzetben általában elvárható gondosság. A bírói gyakorlat alapján a felelősség tipikusan akkor merül fel, ha a testület nem észleli a nyilvánvaló jogsértéseket, elmulasztja a szükséges jelzéseket, nem kezdeményezi a legfőbb szerv összehívását indokolt esetben. Ezt a tanulmány későbbi részében részletesebben elemezzük. Fontos hangsúlyozni, hogy a felügyelőbizottság nem eredményfelelősséggel tartozik; az ellenőrzési tevékenység szakszerű és gondos ellátása mentesíthet.

3.5. Munkavállalói participáció

A Ptk. 3:124–3:128. §-ai a munkavállalói részvétel sajátos modelljét rögzítik. Ha a társaság teljes munkaidős munkavállalóinak száma tartósan meghaladja a 200 főt, a felügyelőbizottság tagjainak egyharmadát a munkavállalók delegálják.

A munkavállalói küldöttek jogállásukban azonosak a felügyelőbizottság többi tagjával, delegálásuk és visszahívásuk azonban speciális szabályok szerint történik. A szabályozás célja a munkavállalói érdekek intézményes megjelenítése a társasági kontrollrendszerben.

A Ptk. felügyelőbizottságra vonatkozó szabályai kiegyensúlyozott ellenőrzési modellt valósítanak meg. A szabályozás diszpozitív jellege lehetőséget ad a társasági struktúra rugalmas alakítására, ugyanakkor a felügyelőbizottság ellenőrző funkciójának megőrzése a társasági jogi egyensúly fenntartásának alapvető feltétele.

4. Felelősségi kérdések a felügyelőbizottság működése vonatkozásában

4.1. Bevezető kérdések

A felügyelőbizottsági tagok felelősségét tekintve hatályos jogunkban – függetlenül attól, hogy a hatályos Ptk. vagy bármelyik korábbi Gt. szabályozását vizsgáljuk – az

¹⁶ A társasági jogban fennálló felelősség kérdéséhez lásd: Kisfaludi, 2019, 265–279.

egyik legfontosabb kérdés annak tisztázása, hogy lehetséges-e a felügyelőbizottság mint testület felelősségéről beszélni. A felügyelőbizottság tagjai főszabályként egyetemlegesen felelnek a testületi mulasztásokért. A mentesülés feltétele, hogy a tag bizonyítsa, hogy a kifogásolt döntés ellen szavazott, vagy a mulasztásban nem vett részt.¹⁷

Ez a konstrukció az aktív és felelős testületi működést ösztönzi. A legtöbb ezzel foglalkozó munka általános álláspontja, hogy a testületi felelősség érvényesítése nem lehetséges, hanem a felügyelőbizottsági tagok korlátlanul és egyetemlegesen felelnek a gazdasági társaság irányában az ellenőrzési kötelezettség megszegésével okozott kárért.¹⁸ A magyar társasági jog 2009. évi – azaz még a hatályos Ptk. előtti – tankönyve kiemeli, hogy amennyiben több felügyelőbizottsági tag is jogszabályt sértett eljárása során (és ezzel nyilvánvalóan kárt okozott), akkor sem kerülhet sor az egyetemleges marasztalásra. A felügyelőbizottsági tagok által okozott kár elemeit ugyanis felügyelőbizottsági tagonként külön-külön kell értékelni.¹⁹

4.2. Jogirodalmi álláspontok

Sárközy Tamás kiemeli, hogy a magyar polgári jog nem ismer szervei, testületi felelősséget. Jogi értelemben véve a felügyelőbizottság nem lehet felelős, csak az egyes tagok felelősségéről lehet szó. Álláspontja szerint az esetek többségében egyszerűen megállapíthatatlan, hiszen egy „külső” felügyelőbizottsági tagnak egyszerűen nem olyan az információs szintje, hogy kétségbe vonja a hatalmas apparátusok által előkészített anyagok, javaslatok helyességét. Megítélése szerint azt, hogy egy kár abból keletkezett, hogy a felügyelőbizottság tagjai jogellenesen elmulasztották ellenőrzési kötelezettségüket, szinte lehetetlen bizonyítani.²⁰ Nochta Tibor 2005-ben készített doktori (PhD) értekezésében ugyanezen álláspontot képviseli.²¹

Fazakas Zoltán József szerint a hagyományos – azaz nem operatív (ügydöntő) – felügyelőbizottság jogosítványai csak közvetetten alkalmasak az ügyvezetés befolyásolására, ezért felelősségük a gondos ügyellátás mércéjén keresztül ragadható meg.²²

A felügyelőbizottsági tagok egymás közötti viszonyában a Ptk. közös károkozásra vonatkozó szabályai irányadók Fazakas Zoltán szerint, és alapvetően ő sem tartja alkalmazhatónak a testületi felelősséget.

A fentiekben utaltunk arra, hogy a Ptk. 3:123. §-a bevezeti az *ügydöntő felügyelőbizottság* intézményét. Ez a szabályozás áttöri a klasszikus ellenőrző szerepkört, és döntési felelősséget telepít a felügyelőbizottságra, ekként itt a felügyelőbizottság harmadik személyek irányában történő deliktualis felelőssége értelmezhetővé válik. Ezt erősíti meg Sárközy Tamás egy 2015-ben megjelent tanulmányában az alábbiak szerint:

„Kérdéses, hogy harmadik személyek fordulhatnak-e felügyelőbizottsági tagokkal szemben deliktualis alapon kártérítési igényrel, azon a jogcímen, hogy ellenőrzési kötelezettségüknek

17 Ehhez lásd: Mohai, 2015, 20–21.

18 Lásd: Fazakas, Harsányi, Miskolczi-Bodnár és Ujváriné Antal, 2000, 82.

19 Lásd: Farkas, Jenovai, Nótári és Papp, 2009, 179.

20 Lásd: Sárközy, 2001, 173–174.

21 Lásd: Nochta, 205–206. Lásd: <https://pea.lib.pte.hu/server/api/core/bitstreams/eae0d62c-d181-4eed-8843-9f88a42d75dd/content> (letöltés ideje: 2026. 02. 15.).

22 Lásd: Fazakas, 2025, 176.

nem tettek eleget és ezzel nekik kárt okoztak? Szerintem igen, de nem a vezető tisztségviselőkkel együtt egyetemlegesen. A vezető tisztségviselőkkel, illetve a felügyelőbizottsági tagokkal szembeni kártérítési igényeket tehát szerintem szét kell választani és az egyetemlegességet e két csoportnál elkülönítve kell megállapítani.”²³

Feltétlenül ki kell ugyanakkor emelni, hogy e tanulmány még abban az időszakban született, amikor a Ptk. 6:541. §-a még hatályban volt: „Ha a jogi személy vezető tisztségviselője e jogviszonyával összefüggésben harmadik személynek kárt okoz, a károsulttal szemben a vezető tisztségviselő a jogi személlyel egyetemlegesen felel.” A korabeli szakirodalomban ezen vezető tisztségviselői felelősség vonatkozásában élénk vita bontakozott ki, majd a kérdéses rendelkezés 2026. 08. 01. napjával hatályon kívül helyezésre került.²⁴

A friss joggyakorlat azonban a vezető tisztségviselő fenti, a gazdasági társasággal egyetemleges felelősségét már teljes mértékben kizárja: „A vezető tisztségviselő által e jogkörében eljárva harmadik személynek okozott kárért való felelősség speciális kárfelelősséget jelent a szerződésen kívül okozott kárért való felelősség általános szabályához képest. A vezető tisztségviselő ezért kizárólag szándékos károkozás esetén felel a jogi személlyel egyetemlegesen.”²⁵

A felügyelőbizottság kapcsán lényeges utalnunk a Ptk. 3:26 § (5) bekezdésére, mely szerint a felügyelő a felügyelőbizottsági tagság megszűnésére a vezető tisztségviselői megbízatás megszűnésére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni, azzal, hogy a felügyelőbizottsági tag lemondó nyilatkozatát a jogi személy vezető tisztségviselőjéhez kell intézze. Ebből Sárközy Szabolcs azt a következtetést vonja le, hogy nincs akadálya a felügyelőbizottság tagjai számára sem a felmentvény megadásának.²⁶

4.3. A felügyelőbizottsági tagi tisztség jelentősége a Cstv. 33/A. § szempontjából

Felmerül az a lényeges kérdés is, hogy az 1991. évi IL törvény (Cstv.) 33/A. §-a szerint az operatív felügyelőbizottsági tagokra igaz lehet-e azon megállapítás, mely szerint a gazdálkodó szervezet vezetőjének minősül az a személy is, aki a gazdálkodó szervezet döntéseinek meghozatalára ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolt. „A vezető tisztségviselők hitelezőkkel szembeni felelőssége” tárgykörben felállított kúriai joggyakorlatot elemző csoport összefoglaló véleménye szerint a válasz egyértelműen igen.²⁷ A Cstv. 33/A. § (2) értelmezése körében a joggyakorlat-elemző csoport arra a következtetésre jutott, hogy az ügydöntő felügyelőbizottsági tag a gazdálkodó szervezet „vezetőjének” minősülhet, amennyiben tényleges meghatározó befolyást gyakorol. Ez különösen a hitelezővédelmi felelősség szempontjából bír jelentőséggel.

A gazdasági életben gyakran előfordul, hogy: a döntések nem kizárólag a formálisan megválasztott vezető tisztségviselőktől származnak, hanem háttérben álló tulajdonosoktól, befektetőktől vagy más pozícióban lévő személyektől. Ha a jogalkalmazás

²³ Lásd: Sárközy, 2015, 4.

²⁴ Lásd például: Gárdos és Gárdos; Nochta, 2013, 3–8; Bodzási, 2013, 8–13; Mohai, 2015, 506–513. Az újabb irodalomból a társasági tagok és szerveinek felelőssége témájához lásd különösen: Arató, 2023, 371, 383.

²⁵ Lásd: PJD2024.20. sz. döntés.

²⁶ Lásd: Sárközy, 2020, 71.

²⁷ Lásd: https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_6.pdf (letöltés ideje: 2026. 02. 15.).

kizárólag a formális tisztségviselőkre koncentrálna, akkor: a tényleges irányítók felelősség nélkül maradhatnának, miközben a „névleges” vezetők viselnék az összes kockázatot. A Cstv. 33/A. § (2) ezt a kiskaput zárja be, mely szerint nem a társasági jogi pozíció számít, hanem a valós befolyás. A joggyakorlat-elemző csoport álláspontja szerint azok a személyek, akik nem minősülnek vezető tisztségviselőknak, árnyék vezető tisztségviselők lehetnek, amennyiben a jogi személy döntéseinek meghozatalára bizonyíthatóan meghatározó befolyást gyakoroltak.

A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet vonatkozásában hangsúlyozandó, hogy az adós felszámolása elrendelésének ugyanis nem szükségszerű feltétele, hogy az adós fizetéseképtelen helyzetben legyen. A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet akkor következik be, amikor az adós tartozásait likvid vagyon hiányában nem képes kifizetni (objektív feltétel), és erről a vezető tisztségviselő tudomást szerzett, vagy gondos eljárás esetén tudomást kellett volna szereznie (szubjektív feltétel). Az operatív felügyelőbizottságnak ebben a körben akkor lehet szerepe, amennyiben elmulasztotta a vele szemben megkövetelt gondos eljárás tanúsítását, vagyis itt elsődlegesen a szubjektív feltétel fennállásáról lehetséges beszélni.

A joggyakorlat-elemző csoport bemutat tipikus vagyonszökkenő magatartásokat, amelyek között vannak olyanok, amelyek elsődlegesen ügyvezetési kérdések. Példaként említi az észszerűtlen kockázatok vállalását a gazdasági társaság nevében, illetve azt, ha az adós nevében történő szerződéskötés során nem kellő gondossággal járnak el. Ilyen esetekben már az operatív felügyelőbizottság felelőssége is felmerülhet, különösen, ha egy komoly döntési helyzet egy roppant kockázatos szerződés megkötéséről vagy meg nem kötéséről szól. Ekkor az operatív felügyelőbizottságnak jeleznie kell, ha az ügyvezetés észszerűtlen kockázatot kíván vállalni, és ilyen határozatot nem hagyhat jóvá. Összességében míg a klasszikus felügyelőbizottság esetében a Cstv. 33/A szerinti felelősségre vonás nem igazán alkalmazható, az operatív felügyelőbizottság vonatkozásában adott esetben fennáll.

5. Lényeges jogesetek és összegző megállapítások

5.1. Joggyakorlat

Célszerű utalnunk a Ptk. 3:120. § (2) bekezdésére, mely az alábbiakat mondja ki: *„(2) Ha a társaságnál felügyelőbizottság működik, a beszámolóról a társaság legfőbb szerve a felügyelőbizottság írásbeli jelentésének birtokában dönthet.”*

A mértékadó bírói gyakorlat szerint e rendelkezések garanciális jelentőségűek, és helyes értelmük szerint azon kft. esetében, ahol felügyelőbizottság működik, a társaság taggyűlése csak akkor dönthet az éves beszámolóról, ha a felügyelőbizottság írásbeli jelentését előzetesen a tagok rendelkezésére bocsátották, vagy legalább annak tartalmát még a döntés előtt a taggyűlésen a tagokkal részletesen ismertették.²⁸

28 Lásd: Győri Ítéltábla Gf.20.156/2018/12. sz. határozata.

A felügyelőbizottsági tagok felelőssége vonatkozásában feltétlenül említést érdemel a Legfelsőbb Bíróság Gf.30329/2007/6. sz. határozata, melynek lényege az alábbiak szerint foglalható össze. A P.H. Kft. 1994. augusztus 12-én alakult, ügyvezetője 1997 és 1999 között G. R. volt. Az I. és II. rendű felperesek a társaság kisebbségi tulajdonosai voltak. Az I–V. rendű alperesek a társaság felügyelőbizottságának (felügyelőbizottság) tagjai, a VI. rendű alperes pedig a könyvvizsgálója volt. A felperesek sérelmezték az ügyvezető több döntését és üzleti ügyletét: egy bizományosi szerződést a P.C. Kft.-vel, egy kizárólagos ügynöki szerződést a müncheni T. N. GmbH-val német szalámi forgalmazására (amely minőségi problémák miatt sikertelen volt), a taggyűlési felhatalmazás nélküli, 651 millió Ft-os hitelkeret túllépését, egy vállalkozási szerződést az ügyvezető házastársával, R. D.-val, aminek keretében 106 100 USD került kifizetésre, valamint egy dél-koreai húsaruexportot, amely 184 380 000 Ft veszteséggel járt a nem megfelelő biztosítékok miatt. Az ügyvezető, G. R. felelősségét külön munkaügyi perekben (R. D. szerződés, dél-koreai ügylet) jogerősen megállapították.

Az ügy lényegi jogkérdése a gazdasági társaság felügyelőbizottsági tagjainak és könyvvizsgálójának kártérítési felelőssége volt az ügyvezető károkozó tevékenysége miatt. A Kúria megerősítette, hogy a könyvvizsgáló köteles a társaság vagyonának jelentős csökkenésének veszélyére, illetve a jogszabálysértésekre felhívni a felügyelőbizottság, illetve a taggyűlés figyelmét, és eleget tesz kötelezettségének, ha ezt megteszi. A felügyelőbizottság felelősségének megállapításához viszont alapvető fontosságú az ügyvezető felelősségét tisztázó perek eredménye, mivel a felügyelőbizottság feladata a veszélyhelyzetre való figyelemfelhívás, de nem az ügyvezető döntéseinek tényleges megakadályozása. A felügyelőbizottság tagjainak felelősségét csak azokban az ügyekben lehet vizsgálni, amelyekben az ügyvezető felelősségét jogerősen megállapították, figyelembe véve az egyetemleges felelősséget és a kétszeres behajtás elkerülésének elvét.

A felügyelőbizottság és a könyvvizsgáló tagjainak az adott tisztséget betöltő személyektől általában elvárható gondossággal kell eljárniuk. A felügyelőbizottság feladata az ügyvezetés folyamatos ellenőrzése a tagok javára, amely nem merülhet ki az év végi beszámolók ellenőrzésében, és nem függhet az ügyvezetés igényétől. A felügyelőbizottság felelőssége akkor állapítható meg, ha saját törvényi kötelezettségeit megszegi. A könyvvizsgáló köteles tájékoztatni a társaságot a vagyon jelentős csökkenésének veszélyeiről és a jogszabálysértésekről, valamint kezdeményezni a taggyűlés összehívását. Az ügyvezető felelősségét tisztázó perek eredményeinek figyelembevétele nélkül a felügyelőbizottsági tagok felelőssége nem állapítható meg, és az egyetemleges felelősség esetén kerülni kell a társaság javára történő kétszeres behajtás lehetőségét. Az elsőfokú bíróságnak fel kell függesztenie az eljárást, ha az ügy eldöntéséhez alapvető jelentőségű, más ügyekben hozott jogerős határozatok szükségeseek. A kereset 100 000 000 Ft mint kártérítés megfizetésére irányult.

A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a felügyelőbizottság és a könyvvizsgáló fokozott gondossággal köteles eljárni, a felügyelőbizottság ellenőrzési kötelezettsége folyamatos, nem korlátozódhat az éves beszámolóra, a felügyelőbizottság felelőssége csak saját kötelezettségzegése esetén állapítható meg. A bíróság hangsúlyozta továbbá a vezető tisztségviselői perek előkérdés-jellegét, az egyetemleges felelősség esetén

a kétszeres behajtás tilalmát. Ez a megközelítés közvetve a felügyelőbizottsági tagok felelősségi körét is szűkíti.

5.2. Összegzés

A történeti és hatályos szabályozás összevetése alapján megállapítható, hogy a felügyelőbizottság szerepe a bizalom intézményes garanciája. A felelősség alapja nem a testületi lét, hanem az egyéni kötelezettségszegés. A hatályos joggyakorlat alapvetően következetesen védelmezi a felügyelőbizottsági tagokat a túlzott felelősségre vonással szemben, ugyanakkor megköveteli az aktív, kritikus magatartást. Ebből az következik, hogy a felügyelőbizottság tagjainak tevékenységük ellátása során pontosan érezniük kell azokat a kritikus határhelyzeteket, amikor ellenőrzési kötelezettségüket akár az ügyvezetés pillanatnyi érdekeivel szembehelyezkedve is feltétlenül érvényesíteniük szükséges.

Irodalomjegyzék

- Arató, B. (2023) 'A gazdasági társaság tagjainak és szerveinek felelőssége tőke- és hitelezővédelmi szempontból', *Magyar Jog*, 6, 371–383.
- Bodzási, B. (2013) 'A jogi személyek körében felmerülő felelősségi kérdésekről, különös tekintettel a vezető tisztségviselőkre', *Gazdaság és Jog*, 6, 8–13.
- Engel, A. (1906) *A részvénytársaság alapszabályai*. Budapest: Deutsch Zsigmond és Társa Kiadó.
- Farkas, Cs., Jenovai, P., Nótári, T. és Papp T. (2009) *Társasági jog*. Szeged: Lectum kiadó.
- Fazakas, Z. J. (2025) *Társasági jog és Cégjog*. Budapest: kézirat.
- Fazekas, J., Harsányi, Gy., Miskolczi-Bodnár, P. és Ujváriné Antal, E. (2000) *Magyar társasági jog az 1997. évi CXLIX. tv. alapján*. Miskolc: Novotni kiadó.
- Gadó, G. (szerk.) (2014) *A Ptk. Magyarázata II/VI*. Budapest: HVG – Orac Kiadó.
- Gárdos, I. és Gárdos, P. *A vezető tisztségviselők felelőssége az új Polgári Törvénykönyvben* [Online]. Elérhető: <https://ptk2013.hu/szakcikkek/gardos-istvan-es-gardos-peter-a-vezeto-tiszt-segviselok-felelossege-az-uj-polgari-torvenykonyvben/3679> (letöltés ideje: 2026. 02. 16.)
- Groák, L. (1932) *Részvénytársaság és részvényjog*. Budapest: Grill kiadó.
- Horváth, A. (2004) 'Az első magyar kereskedelmi társaságokról szóló törvény', *Jogtörténeti Szemle*, 6, 7–15.
- Horváth, A. (2005) *A részvénytársaságok és a részvénytársasági jog kialakulása Magyarországon*. Budapest: Rejtjel kiadó.
- Horváth, A. (2006) *A magyar magánjog történetének alapjai*. Budapest: Gondolat kiadó.
- Horváth, L. (2014) 'A gazdasági társaság felügyelőbizottságának felelősségi kérdései', *Gazdaság és Jog*, 9, 11–14.
- Kisfaludi, A. (2006) 'Kógencia vagy diszpozitivitás a társasági jogban', *Gazdaság és Jog*, 8, 3–10.
- Kisfaludi, A. (2019) 'Jogi felelősség a társasági jogban', in Koltay, A., Landi, T. és Menyhárd, A. (szerk.) *Lábady Tamás emlékkönyv*. Budapest: Wolters Kluwer, 265–279.
- Krausz, Gy. (1910) *Magyar részvénytársasági jog*. Budapest: Benkő Gy.

- Mezey, B. (szerk.) (1996) *Magyar jogtörténet*. Budapest: Osiris.
- Mohai, M. (2015) 'A felügyelőbizottsági tagok jogosultságai és felelőssége', *Gazdaság és Jog*, 1, 20–21.
- Mohai, M. (2015) 'A vezető tisztségviselők felelősségének lehulló lepléről (gondolatok a Ptk. 6:541. §-ának értelmezéséhez)', *Magyar Jog*, 9, 506–513.
- Mohai, M. (2016) 'Felelősség és helytállási kötelezettség a társaságok jogában', *Miskolci Jogi Szemle*, 11(2), 111–134.
- Nagy, F. (1904) *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve, különös tekintettel a bírói gyakorlatra és a külföldi törvényhozásokra*. Budapest: Athenaeum.
- Németh, E. (2023) 'Az 1875. évi XXXVII. Kereskedelmi Törvény vezető tisztségviselőkre vonatkozó felelősségi szabályai', MTA Law Working Papers, 19. [Online]. Elérhető: <https://jog.tk.elte.hu/mtalwp/az-1875-evi-xxxvii-kereskedelmi-torveny-vezeto-tisztsegviselokre-vonatkozó-felelossegi-szabalyai> (letöltés ideje: 2026. 02. 17.)
- Nochta, T. *A magánjogi felelősség útjai a társasági jogban* [Online]. Elérhető: <https://pea.lib.pte.hu/server/api/core/bitstreams/eae0d62c-d181-4eed-8843-9f88a42d75dd/content> (letöltés ideje: 2026. 02. 15.)
- Nochta, T. (2004) 'A magánjog kereskedelmi jogias szemléletéért', *JURA* 2, 101–102.
- Nochta, T. (2013) 'A vezető tisztségviselők magánjogi felelősségének mércéjéről és irányairól az új Ptk. alapján', *Gazdaság és Jog*, 6, 3–8.
- Román, R. (2009) 'A kereskedelmi vezetőkre vonatkozó magyar szabályozás történeti áttekintése a XIX. századtól a XX. század közepéig', *Sectio Iuridica et Politica, Miskolc*, 21/1, 123–125.
- Sárközy, Sz. (2020) 'Gondolatok a felügyelőbizottság tagjai részére adható, illetve általuk kérhető felmentvényről', *Gazdaság és Jog*, 11–12, 69–72.
- Sárközy, T. (2001) *A magyar társasági jog Európában*. Budapest: HVG-ORAC.
- Sárközy, T. (2015) 'Még egyszer a vezető tisztségviselők kártérítési felelősségéről', *Gazdaság és Jog*, 2, 3–11.
- Sharfman, B. (2008) 'The Enduring Legacy of Smith v. Van Gorkom', *Delaware Journal of Corporate Law*, 33, 287–309.
- Török, T. (2001) 'A gazdasági társaság és a felügyelő bizottság közötti jogviszony', *Gazdaság és Jog*, 9, 10–15.
- Veress, E. (2018) 'A részvénytársaság a magyar jogtörténetben', *Acta Univ. Sapientiae, Legal Studies* 7/2, 321–338.
- Veress, E. (2018) 'Lehetséges-e Magyarországon bemutatóra szóló részvényt kibocsátani? Megjegyzések a magyar társasági jog kógcenciájáról és diszpozitivitásáról', *Gazdaság és Jog*, 10, 21–23.

FÉZER TAMÁS

A vezető tisztségviselők kötelezettségeinek csendes európaizálódása

The Silent Europeanization of the Directors' Duties

Abstract: The article examines whether directors' duties may still be described primarily as categories of national company law, or whether sectoral and functional regimes of European Union law have already reshaped the substance of managerial functions. The central argument is that the EU has not adopted a horizontal code of directors' duties yet. Instead, it has introduced in separate regulatory fields such — as sustainability reporting, due diligence, cybersecurity, digital operational resilience, whistleblowing, anti-money laundering, remuneration transparency, and board composition — obligations that companies can only satisfy through managerial approval, oversight, and internal organizational architecture. This amounts to a quiet Europeanisation of directors' duties. The transformation is gradual, fragmented, and often indirect, while it increasingly fills national general clauses concerning the interest of the company, loyalty, due care, and liability with EU-derived normative content. The article concludes that national company law must develop a new doctrinal language capable of integrating these sectoral duties without reducing directors' liability to isolated compliance blocks.

Keywords: directors' duties, Europeanization, corporate governance, sustainability reporting, cybersecurity, compliance

Összefoglaló: A tanulmány célja annak vizsgálata, hogy a gazdasági társaságok vezető tisztségviselőinek kötelezettségei döntően nemzeti társasági jogi kategóriaként írhatók-e le a XXI. századi Európában, vagy az Európai Unió jogának funkcionális, ágazati és compliance-orientált szabályozási rezsimje már a vezetői funkció tartalmát is átformálja-e. A kiindulópontot az a megállapítás adja, miszerint az Európai Unió nem általános vezetői kódexet alkotott, hanem egymástól elkülönülő szabályozási területeken — fenntarthatósági jelentéstétel, átvilágítás, kiberbiztonság, digitális működési reziliencia, belső visszaélés-bejelentési rendszerek, pénzmosás-megelőzés, díjazási transzparencia és igazgatósági összetétel — olyan kötelezettségeket telepített a vállalatokra, amelyek tényleges címzettje vagy legalábbis szervezője az ügyvezetés. A folyamat ezért nem látványos, frontális jogharmonizáció, sokkal inkább egy csendes európaizálódás: a vezetői kötelezettség egyre inkább adat-, kontroll-, átvilágítási, integritási és reziliencia-architektúrák létrehozásában ragadható meg. A tanulmány arra a következtetésre jut, hogy a nemzeti társasági jog generálklauzulái — különösen a társaság érdeke, a lojalitás, a gondosság és a felelősség mércéje — uniós tartalommal telítődnek, miközben a dogmatikai koherencia még korántsem megoldott.

Kulcsszavak: vezető tisztségviselő, európaizálódás, corporate governance, fenntarthatósági jelentéstétel, kiberbiztonság, compliance

1. Bevezetés

A gazdasági társaságok vezető tisztségviselőinek kötelezettségeit a klasszikus társasági jogi gondolkodás alapvetően nemzeti jogi kategóriaként kezelte a 2010-es éveket megelőzően. A vezető tisztségviselő a társaság szervezeti rendjében elfoglalt pozíciója alapján jár el, az ügyvezetési és a képviseleti jogait pedig a nemzeti társasági jog, illetve a jogi személyre vonatkozó általános magánjogi szabályok határozzák meg. A vezetői kötelezettségek dogmatikája ezért hagyományosan a társaság érdekének, a tagokhoz/résztvényesekhez való viszonynak, a hitelezővédelmi funkciónak, az összeférhetetlenségi tilalmaknak és a gondossági/felelősségi mércének a nemzeti jog által biztosított értelmezésén alapult. Ebből adódott, hogy évtizedeken keresztül azt a kérdést vizsgálta a jogtudomány, azzal a problémával foglalkozott a joggyakorlat, hogy az egyes jogrendszerek milyen szigorúsággal, milyen felelősségi alakzat mentén és milyen mértékben tekintik professzionális tevékenységnek a vezető tisztségviselői feladatok ellátását.¹

Ez a kiindulópont azonban napjainkban már csak erős megszorításokkal tartható. A társaság működésének szabályozási környezete az elmúlt évtizedben olyan mértékben változott meg, hogy a vezetői döntési horizontot egyre kevésbé lehet pusztán a nemzeti társasági jog belső fogalmaiból, szabályozási logikájából levezetni. Az Európai Unió eddig nem alkotott általános, valamennyi társaságra kiterjedő európai vezetői kódexet. Nem határozta meg egyetlen horizontális jogi aktusban sem, hogy a vezető tisztségviselő köteles fenntarthatósági, kiberbiztonsági, integritási, adatminőségi, emberi jogi és értéklánc-kockázati szempontokat is beépíteni a döntéshozatalba. Mégis pontosan ennek a felelősségalapításnak vagyunk szemtanúi. Az uniós jog a társaságokra telepített különböző funkcionális kötelezettségeken keresztül ugyanis egyre gyakrabban a vezetői funkció tartalmát írja át, formálja és egészíti ki olyan új dimenziókkal, melyek a nemzeti társasági jogokban eddig nem léteztek.

Ez a harmonizációs folyamat csendes, mert nem a társasági jogot érintő célzott nagy-harmonizációként írható le. Nem a vezető tisztségviselő státuszának, kinevezésének, visszahívásának vagy klasszikus belső felelősségének közvetlen egységesítéséről van szó. Az európaizálódás sokkal inkább rétegződő szabályozási hálózatként működik. A fenntarthatósági jelentéstétel a vezetőt adat-, kockázat- és narratívafelelőssé teszi; az emberi jogi és környezeti átvilágítás a vezetőt értéklánc-kormányzóként állítja a társaság élére; a kiberbiztonsági és digitális működési reziliencia szabályai a vezetőt technológiai kockázatokért felelős döntéshozóként kezelik; a belső bejelentési és pénzmosás-megelőzési normák pedig a vállalati integritási infrastruktúra fenntartójaként írják le.

1 Fézer, 2023, 136–137; Gerner-Beuerle és Schuster, 2014, 191–194.

A tanulmány fő kérdése ezért az, hogy fenntartható-e még az az állítás, amely szerint a vezető tisztségviselő kötelezettségei döntően a nemzeti jog által meghatározott kategóriák. Álláspontom szerint a választ csak árnyalni lehet, és – szemben a korábbi évtizedek könnyű pragmatizmusával – már felületes megállapítás a vezető tisztségviselő kötelezettségeit és ebből következően a felelősségi helyzeteket kizárólag a nemzeti jog hatókörén belül vizsgálni és értelmezni. A vezető tisztségviselő jogállásának alapjai kétségtelenül továbbra is a nemzeti társasági jogban találhatók. Ahogyan a magyar Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: Ptk.), úgy más tagállami társasági jogi kódexek is meghatározzák, hogy ki minősül vezető tisztségviselőnek, milyen belső jogviszonyban áll a társasággal, milyen módon képviseli a jogi személyt, és milyen szabályok mentén vonható felelősségre.² A vezetői kötelezettség tartalmát azonban már nem lehet kizárólag ezekből a belső nemzeti szabályokból rekonstruálni. A vezető ma már nem csupán üzleti döntéshozó, hanem stratégiai compliance-szereplő: a vállalat jogszerű, ellenőrizhető, fenntartható és reziliens működésének szervezője.

A tanulmány ennek a csendes európaizálódásnak a fő csomópontjait mutatja be. Előbb a fogalmi keretet rögzíti, majd a fenntarthatósági jelentéstétel,³ a vállalati fenntarthatósági átvilágítás,⁴ a kiberbiztonság és digitális működési reziliencia,⁵ a whistleblowing⁶ és a pénzmosás-megelőzés,⁷ végül a díjazási és board-összetételi szabályok⁸ példáján

2 A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 3:21. §, 3:24. § és 3:112. §.

3 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2464. irányelve (2022. december 14.) a 537/2014/EU rendelet, a 2004/109/EK irányelv, a 2006/43/EK irányelv és a 2013/34/EU irányelv módosításáról a fenntarthatósági beszámolás tekintetében, HL L 322., 2022. 12. 16., 15–80. A továbbiakban: CSRD.

4 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1760. irányelve (2024. június 13.) a vállalati fenntarthatósági átvilágításról, valamint az (EU) 2019/1937. irányelv és az (EU) 2023/2859. rendelet módosításáról, HL L, 2024/1760, 2024.7.5. A továbbiakban: CSDDD.

5 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2555. irányelve (2022. december 14.) az Unió egész területén magas szintű kiberbiztonságot biztosító intézkedésekről, a 910/2014/EU rendelet és az (EU) 2018/1972. irányelv módosításáról, valamint az (EU) 2016/1148 irányelv hatályon kívül helyezéséről, HL L 333., 2022. 12. 27., 80–152. A továbbiakban: NIS2 irányelv; Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2554. rendelete (2022. december 14.) a pénzügyi ágazat digitális működési rezilienciájáról és az 1060/2009/EK, a 648/2012/EU, a 600/2014/EU, a 909/2014/EU és az (EU) 2016/1011. rendelet módosításáról, HL L 333., 2022. 12. 27., 1–79. A továbbiakban: DORA rendelet.

6 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1937. irányelve (2019. október 23.) az uniós jog megsértését bejelentő személyek védelméről, HL L 305., 2019. 11. 26., 17–56. A továbbiakban: Whistleblowing irányelv.

7 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1624. rendelete (2024. május 31.) a pénzügyi rendszer pénzmosás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzéséről, HL L, 2024/1624, 2024. 06. 19. A továbbiakban: AMLR.; Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1640. irányelve (2024. május 31.) a tagállamok által a pénzmosás és terrorizmusfinanszírozás megelőzése érdekében létrehozandó mechanizmusokról, az (EU) 2019/1937. irányelv módosításáról, valamint az (EU) 2015/849. irányelv módosításáról és hatályon kívül helyezéséről, HL L, 2024/1640, 2024. 06. 19.

8 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/828. irányelve (2017. május 17.) a 2007/36/EK irányelv módosításáról a hosszú távú részvényesi szerepvállalás ösztönzése tekintetében, HL L 132., 2017. 05. 20., 1–25. A továbbiakban: SRD II.; Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2381. irányelve (2022. november 23.) a tőzsdén jegyzett társaságok igazgatói körében a nemek közötti egyensúly javításáról és kapcsolódó intézkedésekről, HL L 315., 2022. 12. 07.,

keresztül elemzi, miként alakul át napjainkban a vezetői kötelezettség tartalma, az EU jogalkotási instrumentumainak köszönhetően. A vizsgálat nem tételes jogi kommentárként, hanem dogmatikai összefüggéseket keresve közelít a kérdéshez: a cél annak feltárása, hogy a különböző uniós szabályozási területek miként alakítják át a nemzeti társasági jog kulcsfogalmainak a vezetők kötelezettségei vonatkozásában.

2. A csendes európaizálódás fogalmi kerete

Az európaizálódás kifejezést a társasági jogban több értelemben is használhatjuk. Jelentheti a társasági jogi irányelvek és rendeletek révén megvalósuló klasszikus jogharmonizációt,⁹ a letelepedés szabadságának ítélkezési gyakorlatából fakadó nemzeti jogi alkalmazkodást,¹⁰ vagy a vállalatirányítási ajánlások, tőkepiaci normák és felügyeleti elvárások hatását.¹¹ A jelen tanulmányban használt értelelem ennél mindenképpen szűkebb. Csendes európaizálódás alatt azt a folyamatot értjük, amelyben az uniós jog nem közvetlenül a vezető tisztségviselő klasszikus társasági jogi státuszát harmonizálja, hanem a társasági működés egyes kockázati pontjaihoz rendel olyan feladatokat, amelyek csak vezetői szintű szervezéssel, jóváhagyással, felügyelettel és számonkérhetőséggel teljesíthetők.

A csendes európaizálódás első ismérve tehát a közvetettség. A CSRD nem úgy fogalmaz, hogy a vezető tisztségviselő köteles fenntarthatósági adatarchitektúrát kialakítani. A szabályozás mégis olyan beszámolási, ellenőrzési és auditálási kötelezettségeket teremt, amelyek a vezetői szervezet közreműködése nélkül nem teljesíthetők.¹² A NIS2 ennél explicitebb, mert a vezető testület jóváhagyási és felügyeleti szerepét már tételesen megnevezi.¹³ A DORA pedig a pénzügyi szektorban kifejezetten a vezető testület végső felelősségét és az IKT-kockázatkezelési keretrendszer feletti felügyeletét állítja középpontba.¹⁴ A különbségek ellenére mindhárom esetben ugyanaz a szerkezeti logika figyelhető meg: az uniós jog a társaságot a vezetőn keresztül szabályozza.

A második ismerv a csendes európaizálódás funkcionális jellege. A vezetői kötelezettségek európaizálódása nem egyetlen dogmatikai tengelyen mozog. Nem egyszerűen

44–59. A továbbiakban: Women on Boards irányelv.

9 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/1132. irányelve (2017. június 14.) a társasági jog egyes vonatkozásairól, HL L 169., 2017. 06. 30., 46–127; Armour és Ringe, 2011, 126–132.

10 Az Európai Unió Bírósága C-212/97. sz., *Centros Ltd kontra Erhvervs- og Selskabsstyrelsen* ügyben 1999. március 9-én hozott ítélete (ECLI:EU:C:1999:126); C-208/00. sz., *Überseering BV kontra Nordic Construction Company Baumanagement GmbH* ügyben 2002. november 5-én hozott ítélete (ECLI:EU:C:2002:632); C-167/01. sz., *Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam kontra Inspire Art Ltd* ügyben 2003. szeptember 30-án hozott ítélete (ECLI:EU:C:2003:512); C-210/06. sz., *Cartesio Oktató és Szolgáltató Bt.* ügyben 2008. december 16-án hozott ítélete (ECLI:EU:C:2008:723); C-106/16. sz., *Polbud – Wykonawstwo sp. z o.o.* ügyben 2017. október 25-én hozott ítélete (ECLI:EU:C:2017:804).

11 OECD, 2023, 11–14; Hopt, 2011, 3–10.

12 CSRD, 1. cikk 4. pontja, amellyel az irányelv a 2013/34/EU irányelv 19a. cikkét újraszabályozta.

13 NIS2 irányelv, 20. cikk.

14 DORA rendelet, 5. cikk.

a gondossági kötelezettség szigorításáról vagy a lojalitás újrafogalmazásáról van szó. Az uniós jog különböző kockázati univerzumokat azonosít: fenntarthatósági kockázat, emberi jogi és környezeti káros hatás, kiberkockázat, pénzügyi integritási kockázat, megtorlási kockázat, board-összetételi torzulás, díjazási ösztönzők rövid távúsága. Ezekhez a kockázatokhoz eljárásokat, kontrollokat, adatgyűjtést, belső felelősöket, ellenőrzési pontokat és jelentési csatornákat rendel. A vezetői kötelezettség ezért egyre inkább rendszerépítési kötelezettségként jelenik meg.

A harmadik ismerv a normatív rétegződés. A nemzeti társasági jog klasszikus fogalmai nem tűnnek el, csupán uniós tartalommal telítődnek. A társaság érdeke már nehezebben redukálható rövid távú profitmaximalizálásra, ha a társaság működésének fenntarthatósági hatásait, értéklánc-kockázatait és digitális sérülékenységet is kötelezően menedzselni kell. A lojalitás sem pusztán a társaság vagyonának védelmét jelenti, hanem hűséget a jogszerű, ellenőrizhető és integritásalapú működéshez. A gondosság mércéje pedig nem merül ki abban, hogy a vezető megfelelő üzleti információk alapján döntött-e, hanem kiterjed arra is, hogy létrehozta-e azokat a szervezeti előfeltételeket, amelyek mellett az információk egyáltalán rendelkezésre állhatnak.

Ez a folyamat dogmatikailag azért különösen érdekes, mert az uniós jog sok esetben nem nevezi meg közvetlenül a vezető tisztségviselőt a klasszikus társasági jogi felelősség alanyaként. A kötelezettségek címzettje a normaszövegben látszólag a társaság. A tényleges működési címzett azonban a vezetői szervezet. Egy fenntarthatósági beszámoló, egy emberi jogi átvilágítási rendszer, egy kiberbiztonsági kockázatkezelési politika vagy egy belső bejelentési csatorna nem a jogi személy absztrakt akaratából jön létre, hanem vezetői döntések, erőforrás-allokáció, szervezeti hierarchia, ellenőrzési protokollok és felelősségi vonalak eredményeként. Az uniós szabályozás ezért a jogi személy mögötti szervezeti akaratképzésre hat.

A csendes európaizálódás ezek alapján nem azt jelenti, hogy a vezető tisztségviselő felelőssége minden tagállamban azonos módon alakul az indirekt, látens jogharmonizáció hatására. Ellenkezőleg: a felelősségi jogi következmények továbbra is jelentős részben nemzeti jogi csatornákon keresztül érvényesülnek. Az európaizálódás abban ragadható meg, hogy a felelősség megítéléséhez szükséges magatartási mérce, illetve annak tartalma egyre inkább uniós eredetű szabályozási elvárásokból áll össze. Ezzel a nemzeti generálklauzulák elveszítik kizárólagosan nemzeti karakterüket.

3. A nemzeti társasági jog kiindulópontja és korlátai

A magyar jogban a vezető tisztségviselővel szembeni alapvető magatartási mérce a jogi személy érdekeinek elsőlegességéhez, az ügyvezetési feladatok ilyen érdekeknek megfelelő ellátásához kapcsolódik.¹⁵ A Ptk. a vezető tisztségviselő belső felelősségét a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályaihoz köti, miközben

¹⁵ Ptk. 3:112. § (2) bekezdés.

a vezető tisztségviselői jogviszony továbbra is sajátos gondossági kötelemként viselkedik.¹⁶ A vezető nem eredményfelelős abban az értelemben, hogy minden üzleti veszteségért helyt kellene állnia. A felelősség dogmatikai középpontjában továbbra is az áll, hogy a vezető magatartása megfelelt-e annak az elvárható, professzionális ügyvezetési mércének, amelyet az adott társaság tevékenysége, mérete, kockázati profilja és döntési helyzete indokol.

A magyar szabályozás ezzel a megközelítéssel közel sincs egyedül Európában. Az európai jogrendszerekben a vezetői felelősség hagyományos mintázata két nagy elem köré rendeződik: a lojalitási kötelezettség és a gondossági kötelezettség köré. A lojalitás a társaság érdekével ellentétes személyes vagy külső érdekeltségek kerülését, feltárását és kezelését követeli meg. A gondosság pedig azt a döntési és ellenőrzési minimumot jelöli ki, amelyet egy vezetőtől a társaság működtetése során el lehet várni. A common law országokban ez a kettő részletes statutory és bíróságok által továbbfűzött dogmatikai alapot kapott; a kontinentális jogokban pedig gyakran generálklauzulákon, összeférhetlenségi szabályokon és felelősségi alakzatokon keresztül érvényesül.¹⁷

A klasszikus modell korlátja ugyanakkor éppen abban áll, hogy a vezetői magatartást elsősorban a társaság belső viszonyaiból és közvetlen gazdasági érdekeiből vezeti le. A társaság érdeke sokáig azonosítható volt a társaság vagyonának, jövedelmezőségének, piaci pozíciójának és hosszú távú működőképességének védelmével. Ez a felfogás már önmagában is sokkal komplexebb annál, mint amit a rövid távú részvényesi érdek leegyszerűsítő képlete sugall, de még mindig a társaság belső gazdasági racionalitásából indul ki. Az uniós rezsimék ezzel szemben a társaság külső hatásait, értékláncban elfoglalt pozícióját, digitális sérülékenységét, adatminőségét és integritási kultúráját is vezetői relevanciájú kérdéssé teszik.

Ez nem egyszerűen a kötelezettségek mennyiségi bővülése. Nem arról van szó, hogy a vezetőknek több jogszabályt kell ismernie, több jelentést kell aláírnia vagy több compliance-munkatársat kell alkalmaznia. A változás minőségi. A vezetői tevékenység referenciapontjai bővülnek. A döntés jogszerűsége nem kizárólag abban mérhető, hogy nem sért-e közvetlen társasági jogi tilalmat, nem okoz-e közvetlen kárt a társaságnak, illetve nem vezet-e összeférhetlenséghez. A vezetői döntés akkor is problematikusává válhat, ha nem épít ki olyan belső rendszert, amely alkalmas a fenntarthatósági adatok összegyűjtésére, a beszállítói kockázatok azonosítására, a kiberbiztonsági incidensek kezelésére vagy a jogsértések belső jelzésére.

A nemzeti jog ezért kettős nyomás alá kerül. Egyrészt továbbra is fenn kell tartania a vezetői felelősség klasszikus dogmatikai korlátait, különösen az üzleti döntési szabadságot és a túlzott utólagos bírói beavatkozás kerülését. Másrészt be kell fogadnia azokat az uniós elvárásokat, amelyek a vezetői gondosság tartalmát objektívebbé, dokumentálhatóbbá és auditálhatóbbá teszik. A kérdés már nem csupán az, hogy a vezető észszerű döntést hozott-e az adott információk alapján, hanem az is, hogy miért csak azok az információk álltak rendelkezésre, milyen rendszerekből nyerték ki őket, és a vezető tisztségviselő milyen kontrollt gyakorolt e rendszerek működése felett.

¹⁶ Ptk. 3:24. §; Ptk. 6:142. §; Csehi, 2015, 21–28; Jójárt, 2017, 160–166.

¹⁷ Gerner-Beuerle és Schuster, 2014, 214–222; Bainbridge, 2004, 87–90.

4. CSRD: a vezető mint adat-, kockázat- és narratívafelelős

A fenntarthatósági jelentéstételi rezsim a vezetői kötelezettségek európaizálódásának egyik legfontosabb, ugyanakkor legkevésbé látványos példája. A CSRD formálisan beszámolási kötelezettséget előíró EU-s jogi aktus. A társaságoktól azt várja el, hogy a fenntarthatósági információkat a vállalati beszámolás strukturált részévé tegyék, és azokat egységes európai standardok alapján hozzák nyilvánosságra. A kettős lényegesség logikája egyszerre kérdez rá arra, hogy a fenntarthatósági tényezők miként hatnak a vállalkozás helyzetére, teljesítményére és fejlődésére, valamint arra, hogy a vállalkozás tevékenysége miként hat az emberekre és a környezetre.¹⁸

A jelentéstétel azonban nem marad meg a *disclosure* kötelezettségek alapvetően transzparenciát biztosítani hivatott világában. Amit közzé kell tenni, azt előbb értelem-szerűen mérni kell. Amit mérni kell, ahhoz adatforrásokat, felelősöket, belső folyamatokat és ellenőrzési pontokat kell rendelni. Amit auditálni kell, azt dokumentálni kell. A fenntarthatósági beszámoló ezért a vezetői szervezés fontos tárgyasult részévé válik. A vezető nem csupán jóváhagyja a beszámolót, hanem olyan vállalati adatarcitektúra kialakításáért válik felelőssé, amely képes a környezeti, társadalmi és irányítási információkat a pénzügyi beszámolóhoz hasonló fegyelemmel kezelni.

Ez a változás dogmatikailag különösen fontos. A vezetői gondosság ugyanis a nemzeti társasági jogban hagyományosan elsődlegesen az üzleti döntéshez szükséges információk beszerzésére vonatkozott.¹⁹ A CSRD logikája ennél mélyebb rétegekbe hatol: nemcsak az információ felhasználását, hanem az információ előállításának rendszerét is vezetői relevanciájúvá teszi. A vezetőnek nem elég azt állítania, hogy a rendelkezésére álló fenntarthatósági adatok alapján hozott döntést. A kérdés az lesz, hogy a társaság rendelkezett-e olyan folyamattal, amely képes volt a releváns adatok azonosítására, minőségbiztosítására és belső ellenőrzésére.

A CSRD a társaság narratív önleírását is átalakítja. A beszámoló nem pusztán számviteli dokumentum, hanem a társaság kockázati, stratégiai és hatásbeli önértelmezése. A vezetőnek ezért nem egyszerűen adatokért, hanem a vállalati történet jogilag ellenőrizhető koherenciájáért is felelnie kell. A fenntarthatósági információk nem lehetnek elszigetelt kommunikációs elemek. Összhangban kell állniuk a stratégiával, a kockázatkezeléssel, az üzleti modellel és a belső kontrollrendszerrel. Ebben az értelemben a CSRD a *disclosure*-t *governance*-szé alakítja.

A 2025-ben elfogadott „*stop-the-clock*” irányelv²⁰ ugyan elhalasztotta egyes CSRD-és CSDDD-kötelezettségek alkalmazási időpontját, de a jelen tanulmány szempontjából

18 CSRD, 1. cikk 4. pont, a 2013/34/EU irányelv új 19a. cikk (1) bekezdése; Bizottság (EU) 2023/2772. felhatalmazáson alapuló rendelete (2023. július 31.) a 2013/34/EU irányelvnek a fenntarthatósági beszámolási standardok tekintetében történő kiegészítéséről, HL L, 2023/2772, 2023. 12. 22., ESR 1, 3. fejezet.

19 Gerner-Beuerle és Schuster, 2014, 214–222; Bainbridge, 2004, 87–90.

20 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2025/794. irányelve (2025. április 14.) az (EU) 2022/2464. és az (EU) 2024/1760. irányelvnek az egyes fenntarthatósági jelentéstételi és átvilágítási követelmények tagállami alkalmazási időpontjai tekintetében történő módosításáról, HL L, 2025/794, 2025. 04. 16.

ez nem cáfolja, sokkal inkább erősíti a csendes európaizálódás természetét. A politikai vita a szabályozási intenzitásról, a vállalati adminisztratív terhekről és a versenyképességi hatásokról szól. A dogmatikát átalakító mögöttes folyamat azonban ettől függetlenül fennmarad: a fenntarthatósági információ a vezetői döntési rendszer részévé vált. A határidők módosítása nem változtat azon, hogy az uniós jog a vállalati vezetést adat- és kockázati infrastruktúra kiépítésére ösztönzi.

A nemzeti társasági jog számára ebből az következik, hogy a vezetői gondosság értelmezésekor a fenntarthatósági beszámolási kötelezettségek nem tekinthetők külső, technikai számviteli szabályoknak. Ha a társaság jelentős fenntarthatósági kockázatokot nem azonosít, ha a beszámolója megalapozatlan, ha a közzétett vállalások és a belső folyamatok között érdemi ellentmondás áll fenn, az nemcsak jelentéstételi hibára vezethet, hanem a vezetői szervezés komoly hiányosságaként is értékelhető. Egy ilyen hiányosság pedig felelősséget keletkeztethet.

5. CSDDD: a vezető mint értéklánckormányzó

A vállalati fenntarthatósági átvilágítási irányelv a vezetői kötelezettségek európaizálódásának másik tipikus példája. A CSDDD a vállalat saját működésében, leányvállalataiban és üzleti partnereinek tevékenységi láncában (ellátási lánc) jelentkező tényleges és lehetséges emberi jogi, illetve környezeti káros hatások azonosítását, megelőzését, enyhítését, megszüntetését és orvoslását kívánja meg.²¹ A szabályozás nem egyszerű tilalmat fogalmaz meg. Nem azt rögzíti, hogy a társaság nem okozhat kárt, majd a jogsértéshez szankciót rendel. A CSDDD pozitív rendszert épít: a társaságnak átvilágítási politikát, kockázatazonosítási folyamatot, megelőzési és enyhítési intézkedéseket, panaszmechanizmust és monitoringot kell kialakítania.

A vezetői funkció szempontjából ez minőségi elmozdulás. A vezetői kötelezettség hagyományos tárgya a társaság belső működésének és közvetlen ügyleteinek megfelelő irányítása volt. A CSDDD ezzel szemben a társaságon kívüli kockázatokat is vezetői döntési kérdéssé teszi. A beszállító, alvállalkozó, forgalmazó vagy egyéb üzleti partner magatartása nem tekinthető többé teljesen külső körülménynek. Az uniós jog azt az elvárást fogalmazza meg, hogy a társaság a saját gazdasági befolyásának és értéklánckban elfoglalt pozíciójának megfelelően szervezett módon kezelje ezeket a kockázatokat.

Ez nem jelenti azt, hogy a vezető minden értéklánckbeli jogsértésért objektíve felelne. A CSDDD logikája kötelezettségként inkább eszközkötelezettség: a társaságnak megfelelő eljárásokat és intézkedéseket kell létrehozni, nem pedig abszolút garanciát kell vállalnia arra, hogy káros hatás soha nem következik be.²² A dogmatikai újdonság mégis jelentős. A vezető akkor sem vonhatja ki magát a felelősségi mérce alól, ha a kockázat közvetlenül nem a társaság belső szervezetében, hanem az értéklánckban jelenik

²¹ CSDDD, 1. cikk (1) bekezdés, 3. cikk (1) bekezdés g) pont, 5. cikk, 7–16. cikk.

²² CSDDD, preambulum (19)–(22) és a megfelelő intézkedésekre vonatkozó szabályozási logika.

meg. A kérdés az lesz, hogy a vezetői szervezet képes volt-e a kockázatokat arányosan, dokumentáltan és hatékonyan kezelni, akár külső dimenzióban is.

A CSDDD visszahat a társaság érdekének fogalmára is. Ha a társaság érdekét kizárólag rövid távú profitmaximalizálásként értelmeznénk, az átvilágítási rendszer költségként, akadályként vagy tipikus versenyhátrányként jelenhetne meg. Az uniós szabályozás ezzel szemben azt sugallja, hogy a társaság hosszú távú érdeke magában foglalja a jogszerű, fenntartható és reputációs kockázatokkal szemben ellenálló működést. A társaság érdeke így nem válik azonosíthatatlanná vagy parttalaná, de tartalmilag bővül: a társaság saját gazdasági stabilitása és külső hatásainak kezelése közötti kapcsolat jogilag releváns lesz.

A vezetői lojalitás is új színezetet kap. A klasszikus lojalitás a társasággal szembeni hűséget jelenti: a vezető nem részesítheti előnyben a saját vagy harmadik személy érdekét a társaság rovására. A CSDDD logikája mellett a lojalitás nem pusztán vagyoni-védelmi tartalmú. A vezető a társaság érdekét akkor szolgálja, ha olyan átvilágítási rendszert hoz létre, amely a társaság gazdasági tevékenységének külső káros hatásait is képes azonosítani és kezelni. Ez nem altruista, társaságon kívüli kötelezettség, hanem a társaság hosszú távú működőképességének és jogi kockázatainak kezeléséhez kapcsolódó vezetői feladat.

A nemzeti jog számára itt különösen hangsúlyos kérdésként jelenik meg az integráció problémája. Ha a vezető nem alakít ki megfelelő átvilágítási rendszert, az milyen felelősségi alakzatként értékelhető? A társasággal szembeni belső felelősség körében a mulasztás kárként akkor válik kézzelfoghatóvá, ha bírság, szerződésvesztés, reputációs veszteség vagy más vagyoni hátrány következik be. Harmadik személyekkel szemben a felelősség még bonyolultabb, hiszen a káros hatás gyakran a társaságon kívüli jogalany (pl. üzleti partnerek) magatartásából ered. A CSDDD ezért nem oldja meg a nemzeti felelősségi dogmatika kérdéseit, hanem új tényállási elemmel gazdagítja azokat, valamint mérlegelési anyagot ad hozzájuk.

6. NIS2 és DORA: a vezető mint kiberkockázati döntéshozó

A kiberbiztonság és a digitális működési reziliencia területén az uniós jog már nem csupán közvetetten, hanem kifejezetten is vezetői szintű elvárásokat fogalmaz meg. A NIS2 egyik legfontosabb dogmatikai üzenete, hogy a kiberkockázat nem technikai részletkérdés. A vezető területnek jóvá kell hagynia a kiberbiztonsági kockázatkezelési intézkedéseket, felügyelnie kell azok végrehajtását, és az irányelv a vezetők felelősségre vonásának lehetőségét is megnyitja. Ezen túlmenően a vezetőknek képzéseken kell részt venniük, illetve ösztönözniük kell a szervezet egészének kiberbiztonsági tudatosságát edukáción keresztül.²³

²³ NIS2 irányelv, 20. cikk.

A DORA a pénzügyi szektorban ugyanezt a logikát még részletesebben bontja ki. A rendelet szerint a pénzügyi intézmény vezető testülete viseli a végső felelősséget az IKT-kockázatkezelési keretrendszerért, meghatározza, jóváhagyja és felügyeli annak végrehajtását, valamint rendszeresen felülvizsgálja a digitális működési reziliencia stratégiáját. A vezető testületnek biztosítania kell az erőforrásokat, a szerepek és felelősségek egyértelmű kijelölését, továbbá az IKT-kockázatokkal kapcsolatos megfelelő tudást és készségeket.²⁴

E szabályok jelentősége túlmutat a kiberbiztonsági szektoron. A vezetői gondosság klasszikus mércéje a modern gazdaságban nem értelmezhető digitális sérülékenységgel. Egy társaság üzleti modellje, ügyfélkapcsolatai, beszállítói lánc, pénzügyi folyamatai és adatvagyonja döntően digitális infrastruktúrákon nyugszik. Ha a vezető a kiberkockázatot egyszerűen csak az informatikai osztály technikai ügyeként kezeli, akkor a társaság működési kockázatainak egyik legfontosabb dimenzióját hagyja figyelmen kívül. Az uniós jog ennek a szemléletváltásnak ad normatív formát.

A NIS2 és a DORA dogmatikai sajátossága, hogy a vezetői kötelezettség itt kifejezetten felügyeleti és kompetenciakötelezettséggént jelenik meg.²⁵ A vezetőtől nem várható el, hogy maga konfigurálja a hálózatbiztonsági rendszereket, vagy technikai incidenskezelési lépéseket hajtson végre. Az viszont elvárható, hogy értse a kockázat lényegét, megfelelő szakértelemmel bíró szereplőket vonjon be, jóváhagyja a kockázatkezelési keretet, rendszeres jelentést kérjen, és döntési szinten kezelje az erőforrások, prioritások és felelősségi vonalak kérdését. A prudent management ezért ma már kiberbiztonsági érzékenység nélkül nehezen értelmezhető.

A felelősség szempontjából ez a terület azért is jelentős, mert a kiberbiztonsági intézkedések dokumentálhatók. A vezetői jóváhagyás, a kockázatértékelés, a rendszeres felülvizsgálat, az incidensek kezelése és a képzések megtörténte írásban rögzíthető. Ez a vezetői felelősséget részben eljárásiasítja. A kérdés nem pusztán az, hogy bekövetkezett-e adatvesztés, rendszerleállás vagy incidens, hanem az, hogy a vezetői szervezet milyen folyamatokat működtetett a kockázat megelőzésére és kezelésére. A felelősség így egyre inkább auditálható magatartási mintázatokhoz kapcsolódik.²⁶

A magyar és más nemzeti társasági jogok számára mindez komoly értelmezési kihívás. A Ptk. általános, vezetőikkel szembeni felelősségi mércéje például önmagában alkalmas lehet arra, hogy befogadja a kiberkockázati gondosság követelményét. Ehhez azonban a jogalkalmazásnak el kell ismernie, hogy a vezetői gondosság nemcsak üzleti-pénzügyi, hanem technológiai-szervezeti feladat kategória is. A vezetői felelősség vizsgálatakor a kiberbiztonsági governance hiányosságai nem egyszerű compliance-mulasztásként, hanem a társaság működőképességét érintő ügyvezetési hibaként, következőképpen a vezetői kötelezettségek nyilvánvaló megszegéseként jelenhetnek meg.

24 DORA rendelet, 5. cikk (2)–(4) bekezdés.

25 NIS2 irányelv, 20. cikk (1)–(2) bekezdés; DORA rendelet, 5. cikk (1)–(4) bekezdés.

26 NIS2 irányelv, 21. és 23. cikk; DORA rendelet, 6., 8–15. és 17–19. cikk.

7. Whistleblowing és AML: a vezető mint integritási infrastruktúra-fenntartó

A belső visszaélés-bejelentési rendszerekről szóló uniós irányelv és a pénzmosás-megelőzési rezsim más logikával, de azonos szervezeti következtetéssel dolgozik: a jogszerű vállalati működés biztosítása nem nyugodhat kizárólag külső hatósági ellenőrzésen. A társaságnak belső csatornákat, kontrollokat és eljárásokat kell kialakítania, amelyek lehetővé teszik a jogsértések felismerését, jelzését, kivizsgálását és kezelését. A vezető itt nem egy konkrét üzleti döntés meghozójaként, hanem az intézményes önellenőrzés szervezőjeként jelenik meg.²⁷

A whistleblowing-irányelv a belső bejelentési csatornák létrehozását, a bejelentések bizalmas – adott esetben anonim bejelentést is lehetővé tevő – kezelését, a nyomon követését és a megtorlás tilalmát állítja középpontba.²⁸

E kötelezettségek formálisan szervezeti és eljárási jellegű feladatokat határoznak meg. A gyakorlatban azonban vezetői támogatás nélkül ezek a rendszerek nem működnek. Ha a vezetés nem biztosítja az erőforrásokat, nem garantálja a függetlenséget, nem kezeli komolyan a bejelentéseket, vagy a szervezeten belül a bejelentővel szembeni megtorlást eltűri, a belső visszaélés-bejelentési rendszer egy papíron létező, de funkcionálisan üres intézménnyé válik csupán.

Az AML-rezsim hasonlóképpen kockázaterzékeny belső kontrollokat, ügyfél-átvilágítást, folyamatos monitoringot és szervezeti felelősségi rendet követel meg. A 2024-es AML-csomag a pénzmosás és terrorizmusfinanszírozás elleni szabályokat közvetlenül alkalmazandó rendeleti szintre emelte, és a tagállami mechanizmusokat új irányelvi keretbe rendezte.²⁹ A pénzmosás-megelőzés a szabályozott szervezeteknél nem adminisztratív mellékfeladat, hanem a működésbe épített kockázatkezelési rendszer. A vezetői szint szerepe itt is abban áll, hogy a belső szabályzatok, kontrollok, felelősök, képzések és ellenőrzések ténylegesen működjenek.

A két terület közös dogmatikai üzenete az intézményes lojalitás fogalma. A vezető lojalitása nem merül ki abban, hogy nem okoz kárt a társaságnak, és nem használja ki saját javára a társasági lehetőségeket. A vezetőnek a társaság jogszerű működéséhez is lojálisnak kell lennie. Ez látszólag magától értetődő, de a klasszikus társasági jog nem mindig fejezi ki ezt ilyen szervezeti élességgel. A whistleblowing és az AML logikája szerint a jogszerűség nem passzív állapot, hanem fenntartandó infrastruktúra.³⁰

A vezetői felelősség vizsgálatakor ezért egyre fontosabbá válik a vállalaton belüli compliance-kultúra kérdése. Természetesen a „kultúra” önmagában nehezen peresíthető fogalom. A kultúra azonban intézményi jelekben mérhető: volt-e független bejelentési csatorna, történt-e határidőben visszajelzés, megfelelően dokumentáltak-e a kivizsgálást, léteztek-e AML-kockázati besorolások, megtörténtek-e a képzések,

27 Whistleblowing-irányelv, 8–9. és 19–21. cikk; AMLR, 9–12. és 16–18. cikk.

28 Whistleblowing-irányelv, 8–9. és 19–21. cikk.

29 AMLR, 9–12. és 16–18. cikk.

30 Ponta, 2018, 24–30; Kaufmann, 2021, 16–18.

működött-e belső ellenőrzés. A vezetői magatartási mérce itt is eljárásiasodik és dokumentálhatóvá válik, amely folyamatok a felelősség objektív alapokon nyugvó és tagadhatatlanul egyszerűbb megállapításának irányába hatnak.

8. SRD II és Women on Boards: ösztönzők, fórumok és szerkezeti európaizálódás

Az eddig vizsgált EU-s szabályozási rezsimek elsősorban azt alakítják át, hogy a vezetőnek milyen kockázatokat kell kezelnie a mindennapokban. A részvényesi jogokról szóló második irányelv³¹ és a nők vezető testületekben való részvételéről szóló irányelv³² ezzel szemben a vezetői működés szerkezeti környezetét formálja. Az SRD II a díjazási politika és díjazási jelentés transzparenciáján, valamint a részvényesi kontroll erősítésén keresztül kívánja a vezetői ösztönzőket a hosszú távú társasági érdekek összehangolni.³³ A Women on Boards irányelv pedig a tőzsdén jegyzett társaságok igazgatási szerveinek nemi összetételét, a kiválasztási eljárások átláthatóságát és az objektív szempontok alkalmazását helyezi előtérbe.³⁴

E szabályok nem közvetlenül mondják meg, hogy egy vezető adott üzleti helyzetben milyen döntést hozzon. Mégis a vezetői kötelezettségek európaizálódásához tartoznak, mert a döntési fórumok és ösztönzők struktúráját alakítják. A díjazási politika akkor tölti be funkcióját, ha nem rövid távú eredménykényszert, túlzott kockázatvállalást vagy a fenntarthatósági célokkal ellentétes magatartást jutalmaz, hanem a társaság hosszú távú stratégiájával összhangban áll. A board-összetételi szabályok pedig abból indulnak ki, hogy a döntéshozó testületek összetétele nem pusztán reprezentációs kérdés, hanem a vállalati döntések minőségére, kontrolljára és legitimitására is hat.

A szerkezeti európaizálódás abban áll, hogy az uniós jog nemcsak a vezetői döntések tartalmát és kockázati tárgyát, hanem a vezetői működés környezetét is szabályozza. A társasági jog hagyományosan nagy jelentőséget tulajdonított annak, hogy ki jogosult kinevezni, visszahívni és ellenőrizni a vezetőt. Az SRD II és a Women on Boards irányelv ezt a kérdést részben új normatív szempontokkal egészíti ki: a részvényesi kontroll informáltsága, a díjazási ösztönzők átláthatósága, a kiválasztási eljárások objektivitása és a döntési fórumok kiegyensúlyozottsága is uniós jogi relevanciát kap.

Dogmatikai szempontból ez azért érdekes, mert a vezetői kötelezettség nemcsak egyéni magatartási mérceként fogható fel. A vezető tevékenysége mindig szervezeti környezetben valósul meg. Ha a díjazási rendszer rövid távú, ha a board összetétele homogén és kontrollhiányos, ha a részvényesi információáramlás elégtelen, akkor a

31 SRD II, különösen 9a–9b cikk.

32 Women on Boards irányelv, 5–6 cikk.

33 SRD II, 1. cikk 3. pont, különösen a 2007/36/EK irányelv új 9a. és 9b. cikke.

34 Women on Boards irányelv, 5–6. cikk; lásd különösen a kiválasztási eljárásokra és az objektív, összehasonlítható értékelésre vonatkozó 6. cikket.

vezetői döntések minősége is torzulhat. Az uniós jog ezért nemcsak a magatartást, hanem a magatartást létrehozó intézményi közeget is alakítja.

9. A nemzeti jogi következmények: bővülő tárgy, bővülő címzettek, átalakuló felelősség

Az eddigiek alapján a csendes európaizálódás három következményét tudjuk azonosítani. Az első a vezetői kötelezettség tárgyának bővülése. A vezetői kötelezettség egyre inkább rendszerépítési kötelezettséggé válik. A vezetőnek nemcsak konkrét üzleti döntéseket kell meghoznia, hanem olyan belső adat-, kontroll-, átvilágítási, integritási és reziliencia-architektúrákat kell létrehoznia, amelyek a társaság jogszerű működésének előfeltételeit biztosítják. Ez a kötelezettségbővülés nem minden társaságot érint ugyanolyan intenzitással. A méret, ágazat, tőkepiaci jelenlét, pénzügyi szektorbeli működés vagy kritikus infrastruktúrához való kapcsolódás jelentősen befolyásolja a kötelezettségek körét. A tendencia mégis általános: a vezetői gondosság szervezeti mélysége növekszik.

A második következmény a referenciapontok bővülése. A vezetői kötelezettség továbbra is a társasághoz kötődik, de a társaság érdeke már nem zárható hermetikusan a társaság belső gazdasági terébe. Külső hatások, értékláncok, stakeholderek, munkavállalók, fogyasztók, adatvédelmi érintettek, bejelentők és a közérdek szempontjai is belépnek a vezetői döntési horizontba. Ez nem jelenti azt, hogy a vezető valamennyi érdekcsoporttal szemben azonos intenzitású fiduciárius kötelezettséggel tartozna. Azt viszont jelenti, hogy a társaság érdeke egyre összetettebb, kockázatközpontúbb, így hosszú távú fogalomként értelmezendő.

A harmadik következmény a felelősség átalakulása. A vezetői felelősség részben konkrét és szabályozott eljárásokban mérhetővé válik. Korábban a vezetői felelősség megállapítására irányuló perekben gyakran az volt a fő kérdés, hogy a vezető rossz üzleti döntést hozott-e, megsértett-e összeférhetetlenségi szabályt, vagy a fizetési képesség közeli helyzetében a hitelezői érdekekkel ellentétesen járt-e el.³⁵ Az új szabályozási rezsimek mellett egyre inkább az válik majd kérdéssé, hogy a vezető megfelelő rendszert hozott-e létre, illetve működtetett, volt-e fenntarthatósági adatfolyamat, átvilágítási rendszer, kiberbiztonsági kockázatkezelési keret, bejelentési csatorna, AML-kontroll vagy díjazási transzparencia? A felelősség így nemcsak döntéshez, hanem szervezeti mulasztáshoz is kapcsolódhat.

Ezen következmények azonban kellő óvatosságra kell hogy intsék a jogalkalmazót. A vezetői felelősség túlzott compliance-alapú objektivizálása veszélyes lenne. A vezetői tevékenység ugyanis továbbra sem adminisztratív megfelelési automatizmus. A társaságok eltérő méretűek, eltérő kockázatúak és eltérő erőforrásokkal rendelkeznek. A nemzeti jognak ezért meg kell őriznie az arányosságot, az üzleti alapon nyugvó döntés

35 Fézer, 2023, 136–141; Szydlo, 2017, 1857–1861; De La Rosa és Shopovski, 2013, 175–177.

szabályára (business judgment rule) alapított mérlegelés és az észszerűség szempontjait. A kérdés tehát nem az, hogy a vezető minden lehetséges rendszert maximális intenzitással kiépített-e, hanem az, hogy az adott társaság kockázati profiljához képest észszerű, működőképes és dokumentált rendszereket hozott-e létre. E tekintetben pedig már helye van a szubjektívizáltabb és egyben egyediesített vizsgálatnak.

A business judgment rule vagy annak kontinentális megfelelői³⁶ ebben az új szabályozási környezetben sem válnak feleslegessé, csupán a szerepük alakul át. A bíróságoknak továbbra sem feladata, hogy utólag jobb üzleti stratégiát találjon ki a vezető helyett. Feladata lehet azonban annak vizsgálata, hogy a vezető döntési folyamata megfelelő információs, kontroll- és kockázatkezelési alapokon nyugodott-e. A döntés tartalmának tiszteletben tartása és a döntés előfeltételeinek vizsgálata között így vékony, de annál fontosabb határ húzódik.

10. Kritikai megjegyzések: funkcionális hatékonyság és dogmatikai töredezettség

A csendes európaizálódás egyik előnye éppen abban áll, hogy nem igényel teljes társasági jogi újrakodifikációt, amely az elmúlt fél évszázad tapasztalatai alapján, a tagállamok társasági jogot érintő jogharmonizációval szembeni rendkívüli ellenállása okán egyébként sem lenne kivitelezhető. Az uniós jog ezáltal képes konkrét kockázati pontokra reagálni anélkül, hogy a tagállami társasági jog egészét vagy akár fontos szeleteit harmonizálná. Nem nyúl bele a vezető tisztségviselő társasággal szembeni felelősségének tipikusan nemzeti jogfejlődés által kialakult rendszerébe, de indirekt módon egységesen finomhangolja azt. Ez funkcionálisan mindenképpen hatékony regulációs forma. A fenntarthatósági információk, az értéklánc-kockázatok, a kiberbiztonsági fenyegetések vagy a pénzmosás-megelőzési kontrollok olyan területek, ahol a horizontális társasági jogi harmonizáció lassú és politikailag nehézkes lenne. A szektorális szabályozás ezzel szemben célzottan tudja formálni a vállalatvezetést.³⁷

A másik előny, hogy az uniós jog a tényleges vállalati kockázati pontokra hat. A modern vállalat működésében a legfontosabb jogi kockázatok sokszor nem a klasszikus társasági jogi szabályok megsértéséből erednek, hanem adatkezelési, fenntarthatósági, beszállítói, kiberbiztonsági, integritási vagy pénzügyi fegyelemsértést megelőzni hivatott rendszerek meglétének vagy működésének hiányosságaiból. Ha a vezetői kötelezettségek dogmatikája ezeket nem képes befogadni, akkor a társasági jog elveszíti kapcsolatát a vállalat valós működési kockázataival. A csendes európaizálódás ezért a társasági jog realitásérzékét erősítheti.

Ugyanakkor a folyamat dogmatikailag problémás. A kötelezettségek széttöredezetten, külön rezsimekben jelennek meg. Minden terület saját fogalomrendszerrel, saját

³⁶ Bainbridge, 2004, 87–90; Gerner-Beuerle és Schuster, 2014, 214–222.

³⁷ Armour és Ringe, 2011, 126–132; Hopt, 2011, 3–10.

hatályt, saját felügyeleti logikát és saját szankciós mechanizmust használ. A vezetői felelősség így könnyen compliance-tömbökké eshet szét: külön fenntarthatósági blokk, külön kiberbiztonsági blokk, külön AML-blokk, külön whistleblowing-blokk. A társasági jog feladata éppen az lenne, hogy ezeket a blokkokat a vezetői kötelezettségek általános dogmatikájába integrálja, hiszen a nemzeti társasági jogok felelősségi rendszerei sem szektorális módon vannak meghatározva.

A töredezettség másik veszélye a túlzott formalizmus. Ha a vezetői felelősség kizárólag ellenőrzőlisták teljesítésében mérhető, akkor a rendszer elveszíti anyagi jogi értelmét. A jól megírt szabályzat, a formálisan megtartott képzés vagy a létező, de használhatatlan bejelentési csatorna nem azonos a tényleges jogszerű működéssel. A vezetői gondosság európaizálódása ezért nem vezethet pusztán papíralapú megfeleléshez. A dogmatikai mércének a rendszer tényleges működőképességét kell vizsgálnia, amely az eddigiekhez képest is nagyobb felelősséget ró a jogalkalmazóra.

A harmadik kritikai szempont az arányosság. A nagyvállalati, tőkepiaci és pénzügyi szektorbeli elvárások nem vetíthetők mechanikusan a kisebb társaságokra is. A csendes európaizálódás ugyan gyakran közvetlenül csak nagyobb vagy szabályozott vállalatokat érint, de közvetett hatása értékláncokon, szerződéses elvárásokon és piaci standardokon keresztül lecsoroghat kisebb vállalkozásokra is. Ez a folyamat pozitív lehet, ha a kockázatkezelési kultúrát erősíti, de problematikus, ha aránytalan adminisztratív terheket hárít olyan társaságokra, amelyek nem rendelkeznek ehhez megfelelő erőforrásokkal. A kiszervezés e körben jelentős pénzügyi teherként jelentkezhet, amely kihat a kkv-szektor versenyképességére is.

A kérdés ma már nem az, hogy létezik-e európaizálódás a vezető tisztségviselő kötelezettségeinek meghatározása körében. A valódi kérdés az, hogy ez az európaizálódás mennyire lesz koherens, arányos és a felelősségi jog dogmatikáján belül kezelhető. Ha a nemzeti társasági jog pusztán átengedi a terepet az ágazati compliance-rezsimeknek, könnyen elveszítheti integráló funkcióját. Amennyiben azonban képes új nyelvet találni a vezetői rendszerépítési kötelezettségek, a hosszú távú társasági érdek és az eljárásiasodó felelősség leírására, akkor az európaizálódás nem gyengíti, hanem inkább megújítja és ezáltal modernizálja a társasági jogot.

11. Zárógondolatok

A vezető tisztségviselő napjainkban már nem pusztán üzleti döntéshozó. A modern uniós szabályozási környezetben a vezető stratégiai compliance-szereplő, aki a fenntarthatósági, átvilágítási, kiberbiztonsági, digitális reziliencia-, integritási és corporate governance rezsimek közös metszéspontjában áll. Ez nem jelenti a vezetői szerep korlátlan kiterjesztését. A vezető továbbra is üzleti döntéseket hoz, kockázatot vállal, stratégiát alkot és a társaság gazdasági sikeréért dolgozik. De mindezt egy olyan jogi környezetben teszi, ahol a döntés előfeltételei, információs bázisa, szervezeti kontrolljai és külső hatásai egyre részletesebben szabályozottak.

A csendes európaizálódás lényege, hogy az Európai Unió nem a vezető tisztségviselő státuszát, hanem a vezetői funkció tartalmát írja át. Nem azt határozza meg általánosságban, hogy ki a vezető, és milyen, minden vállalatra azonos módon alkalmazandó magatartási kódex szerint kell eljárnia. Azt határozza meg különböző területeken, hogy a társaság milyen rendszereket köteles működtetni. Mivel e rendszerek vezetői döntés és felügyelet nélkül nem működnek, a vezetői kötelezettség tartalmának meghatározása fokozatosan európaizálódik, kikerül a nemzeti jogalkotás hatóköréből.

A nemzeti társasági jog számára ebből nem az következik, hogy fel kell adnia saját fogalmait. Ellenkezőleg: a társaság érdeke, a lojalitás, a gondosság, az észszerű üzleti döntés és a felelősség dogmatikája továbbra is nélkülözhetetlen a vezetői szerep jogi értékelése során. Ezeket azonban olyan módon kell értelmezni, hogy képesek legyenek befogadni az uniós eredetű rendszerépítési, kockázatkezelési és integritási elvárásokat. A jövő társasági jogának egyik legfontosabb feladata éppen az lesz, hogy a széttördezett compliance-kötelezettségek mögött felismerje és dogmatikailag rendezze a vezetői funkció megváltozott tartalmát.

A vezető tisztségviselők kötelezettségeinek csendes európaizálódása ezért nem látványos forradalom, sokkal inkább egy lassú szerkezeti átrendeződés. A vezetői felelősség mércéje egyre kevésbé érthető meg a nemzeti társasági jog nyelvén, bár továbbra is a nemzeti jog feladata marad e mérce alkalmazása, korlátozása és konkretizálása. A folyamat éppen ettől csendes: a felszínen a társasági jog nem változik meg alapjaiban, a mélyben azonban a vezetői döntéshozatal normatív környezete fokozatosan átalakul.

Irodalomjegyzék

- Armour, J. és Ringe, W.-G. (2011) 'European Company Law 1999–2010: Renaissance and Crisis', *Common Market Law Review*, 48(1), 125–174.
- Bainbridge, S. M. (2004) 'The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine', *Vanderbilt Law Review*, 57(1), 83–130.
- Csehi, Z. (2015) 'A vezető tisztségviselő polgári jogi felelősségének alapjai és irányai az új Polgári Törvénykönyv alapján' in Csehi, Z. és Szabó, M. (szerk.) *A vezető tisztségviselő felelőssége*. Budapest: Wolters Kluwer, 9–50.
- De La Rosa, G. E. és Shopovski, J. (2013) 'Directors' conflicts of interest: different European legal perspectives', *Beijing Law Review*, 2013(4), 174–179.
- Dotevall, R. (2016) 'Is a common structure of company directors' duties evolving in EU?', *European Business Law Review*, 27(2), 285–294.
- Fézer, T. (2023) 'A vezető tisztségviselők polgári jogi felelősségének változatai az európai államok jogában' in Tókey, B. (szerk.) *Liber Amicorum – Ünnepi tanulmányok Kisfaludi András 65. születésnapjára*. Budapest: Wolters Kluwer Hungary, 136–144.
- Gerner-Beuerle, C. és Schuster, E.-P. (2014) 'The Evolving Structure of Directors' Duties in Europe', *European Business Organization Law Review*, 15(2), 191–233.
- Hopt, K. J. (2011) 'Comparative Corporate Governance: The State of the Art and International Regulation', *American Journal of Comparative Law*, 59(1), 1–73.

- Jórárt, E. (2017) 'Gondolatok a vezető tisztségviselő belső felelősségéről' in Pál, L. (szerk.) *A vezető tisztségviselő jogállása és felelőssége*. Budapest: HVG–Orac, 155–183.
- Kaufmann, J. (2021) 'The New EU Whistleblowing Directive', *Computer Law Review International*, 22(1), 14–21.
- OECD (2023) *G20/OECD Principles of Corporate Governance 2023*. Paris: OECD Publishing.
- Ponta, A. (2018) 'Directors' duty of loyalty in light of new European perspectives', *Revista Română de Drept al Afacerilor*, 2018(2), 17–38.
- Szydło, M. (2017) 'Directors' duties and liability in insolvency and the freedom of establishment of companies after Kornhaas', *Common Market Law Review*, 54(6), 1853–1866.

HALÁSZ CSENGE

Cégnévvel kapcsolatos jogkérdések széles látószögben

Legal Issues Related to Company Names from a Broad Perspective

Abstract: The study examines company names from the perspective of civil law, company law, competition law, and trademark law. The paper analyses the principles of name authenticity, name exclusivity, and name accuracy, and it discusses relevant case law on the use of family names in company names, confusingly similar company names, and the market function of domain names.

Keywords: company name, trade name, trademark, name authenticity, name exclusivity, name availability

Összefoglaló: A tanulmány a cégnév jogi megítélését vizsgálja polgári jogi, cégjogi, versenyjogi és védjegyjogi összefüggésben. Az elemzés a névvalódiság, a névkizárólagosság és a névszabatosság követelménye mellett a családnév cégnévben való használatával, az összetéveszthető cégnevekkel és a domainnevek piaci szerepével kapcsolatos joggyakorlatot is bemutatja.

Kulcsszavak: cégnév, kereskedelmi név, vezérszó, névvalódiság, névkizárólagosság, névszabatosság

1. Történeti és elméleti alapvetések

A különböző gazdasági tevékenységet végző jogalanyok megnevezése kiemelt jelentőséggel bír, tekintettel arra, hogy a név a gazdasági forgalomban a piaci jelenlét egyik elsődleges azonosító eleme.¹ Ez az identifikáció a gyakorlatban többféle formában is megvalósulhat, tekintettel arra, hogy a köznyelvi szóhasználatban a gazdasági társaságokra gyakran nem a teljes cégnévvel², hanem annak rövidített alakjával vagy ismert vezérszavával utalnak. Csupán néhány példával élve, mozaikszóként jelenik

1 Lásd hozzá: Dül, Lehoczki, Papp és Veress, 2019, 15.

2 Megjegyzést érdemel, hogy a tanulmány a cégek és a gazdasági társaságok elnevezésére vonatkozó kérdéseket egymással összefüggésben vizsgálja. Noha a „cég” és a „gazdasági társaság” fogalma dogmatikailag nem azonos, a névviselés és a forgalomban való azonosíthatóság szempontjából a két kategória összekapcsolódik, ezért a tanulmány e kérdéskört azonos elemzési keretben tárgyalja.

meg a MOL vagy az OTP, üzletnévként a Menza Étterem, míg más esetekben az alapítók neve válik a vállalkozás megkülönböztető jelölésévé, mint például a Törley Pincészet esetében. A gazdasági társaságok azonosítása tehát nem kizárólag a bejegyzett társasági név útján történhet, hanem a piaci forgalomban kialakult és általánosan használt megjelölések révén is, amelyek szintén jogi védelemre tarthatnak igényt. Ezek a megjelölések a *kereskedelmi név* kategóriájába esnek, amelyet *Tattay Levente* az alábbi módon definiált: „a kereskedelmi nevek olyan megjelölések, amelyet a jogképes szervezetek abból a célból használnak, hogy tevékenységüket más hasonló területen vállalkozóktól megkülönböztessék”.³ A kereskedelmi név tehát egy gyűjtőkategóriát jelent, amelybe a fentebb idézett üzletnevek, vállalatnevek, az üzlethelyiségek különböző felirata, a mozaiknevek, az étteremnevek, a cégnevek és a domainnevek is besorolhatóak.⁴

Az e fogalmi körbe tartozó elemek közül jelen tanulmány a cégnév jogi oltalmának vizsgálatára összpontosít, figyelemmel arra, hogy ehhez a kategóriához kapcsolódóan az esetjogban számos, általánosabb jelentőségű jogértelmezési kérdés merül fel. A vizsgálatot kiegészítő jelleggel néhány olyan jogeset bemutatása is árnyalja, amelyek a domainnevekkel összefüggésben vetődtek fel.

Általános jelleggel rögzíthető, hogy a hatályos szabályozás alapján a cégek neve legalább két részből áll, amelyek a cégforma megnevezése, illetve a vezérszó.⁵ Az így létrejövő cégnév többféle funkciót tölt be. Egyrészt – ahogyan arra a fentiekben már utaltunk – a létesítő okirat kötelező tartalmi elemeként identifikációs szereppel bír, lehetővé teszi a társaság más jogalanyoktól való egyértelmű megkülönböztetését. Másrészt, a forgalomban való részvétel során a gazdasági társaság külső megjelenítésének és üzleti beazonosíthatóságának egyik alapvető eszközeként is funkcionál.⁶ A frappáns és figyelemfelhívó cégnévnek jelentős üzleti értéke lehet. A hazai gyakorlatban jellemzőek a mozaikszavas, tevékenységi kört leíró, családnevet tartalmazó cégnevek, ugyanakkor néhány kreatív, figyelemfelhívó példa is említhető. E körből kiemelhető például a miskolci székhellyel rendelkező *Szevasz Gyula Kereskedelmi és Szolgáltató Korlátolt Felelősségű Társaság*, amelynek főtevékenységét illatszerek és egyéb kozmetikumok kiskereskedelme jelenti.⁷ Szintén frappáns a *HALCATRAZ Kereskedelmi és Szolgáltató Korlátolt Felelősségű Társaság* elnevezés, amely különböző sportszerek, horgászathoz kapcsolódó eszközök kiskereskedelmével foglalkozik.⁸ De említhető a már megszűnt, korábban cukrászati tevékenységet végző *Fagyitália Közkereseti Társaság*,⁹ illetve „beszédes” a jelenleg felszámolási eljárás hatálya alatt álló *Sokasara Mérleg Korlátolt*

3 Tattay, 2011, 18.

4 Tattay, 2011, 18.

5 2006. évi V. törvény a cégnyelvénységről, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról (röviden: Cégtörvény) 3. § (1) bekezdés.

6 Lásd hozzá: Kegyesné Szekeres, 2012, 14.

7 Szevasz Gyula Kft. Tárolt Cégekivonata. <https://www.e-cegjegyzek.hu/?cegadatlap/0509006958/TaroltCegkivonat> (letöltés ideje: 2026. 05. 10.).

8 HALCATRAZ Kft. Tárolt Cégekivonata. <https://www.e-cegjegyzek.hu/?cegadatlap/1509068971/TaroltCegkivonat> (letöltés ideje: 2026. 05. 10.).

9 Fagyitália Kft. Tárolt Cégekivonata. <https://www.e-cegjegyzek.hu/?cegadatlap/0103020672/TaroltCegkivonat> (letöltés ideje: 2026. 05. 10.).

Felelősségű Társaság elnevezése, amely egy cégcsoport tagjaként jelentős adótartozást halmozott fel.¹⁰

Csupán néhány történeti aspektust felvillantva, megjegyzést érdemel, hogy az 1875. évi Kereskedelmi Törvényben¹¹ (röviden: Kt.) is rögzítésre került, hogy a „*czég*” lényegében azt a nevet jelenti, amely alatt a kereskedő az üzleti tevékenységét folytatja, és amelyet aláírásul használ.¹² Bizonyos társas vállalkozási formák vonatkozásában a Kt. követelménnyé tette azt is, hogy azok elnevezésének a társasági viszony fennállására vonatkozó toldatot is tartalmazniuk kell.¹³

A kérdéskörrel Nagy Ferencz is foglalkozott 1904-ben megjelent művében. Kifejtette, hogy a „*czég*” neve nem azonosítható pusztán a kereskedő nevével, az lényegében a „*kereskedőnek az üzletre vonatkozó*” elnevezését jelenti.¹⁴ A vezérszó vonatkozásában is széles körű választási lehetőségeket vázolt fel. Eszerint a kereskedelmi név alapjául szolgáló vezérszó lehetett mitológiai eredetű megnevezés, de valamely földrajzi egység – például folyó vagy település – neve, illetve valamely jelentős eszme megjelölése is.¹⁵ A hatályos szabályozás ennél nyilvánvalóan konkrétabb és szigorúbb előírásokat támaszt, a cégnév funkciójának jelentősége azonban kirajzolódik e két jogtörténeti előzményből is.

2. A cégnevekre vonatkozó jogi szabályozás áttekintése

Jelen elemzés a cégnevek „*széles látószögű*” vizsgálatát tűzte ki célul, tekintettel arra a körülményre, hogy a cégnevekkel kapcsolatos jogi szabályozás jelenleg meglehetősen széttagoltnak tekinthető, így a jogszerű névhasználattal kapcsolatos kérdések több jogterületet érintően is felmerülhetnek.

A vizsgált szabályanyag egyik fundamentumát a Polgári Törvénykönyvbe (röviden: Ptk.)¹⁶ foglalt normák jelentik, amelyek a névviseléshez való jogot nevesített személyiségi jogként rendezik.¹⁷ E körben a jogalkotó csak a természetes személyek névviselésének néhány aspektusát cizellálja, amikor a felvett név, illetve a megkülönböztető toldás és elhagyás szabályairól rendelkezik.¹⁸

Ebből ugyanakkor nem következik az, hogy a névviseléshez való jog kizárólag természetes személyeket megillető személyiségi jogként lenne értelmezhető. A Ptk. szabályozási logikája alapján a személyiségi jogi védelem jogi személyek esetében is érvényesülhet, amennyiben az adott jog természeténél fogva nem kizárólag az ember

10 Sokasara Mérleg Kft. Tárolt Cégekivonata. <https://www.e-cegjegyzek.hu/?cegadatlap/1109007604/TaroltCegkivonat> (letöltés ideje: 2026. 05. 10.).

11 1875. évi XXXVII. törvény a kereskedelmi törvény (Kt.).

12 Kt. 10. §.

13 Kt. 13. §.

14 Nagy, 1904.

15 Nagy, 1904.

16 A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (röviden: Ptk.).

17 Ptk. 2:43. § f) pont.

18 Lásd hozzá: Ptk. 2:49. §.

személyiségéhez kötődik. A jogi személyek vonatkozásában ezért a személyiségi jogi védelem sajátos formában jelenik meg. Olyan részjogosultságok oltalmát jelenti, amelyek a jogi személy jogalanyiségéhez, forgalomban való megjelenéséhez és más jogalanyoktól való elhatárolásához kapcsolódnak. E vonatkozásban a névviseléshez való jog kiemelt jelentőséggel bír.

A jogi személyek nevére vonatkozó speciális rendelkezéseket a Ptk. 3:6. §-a rendezi. Egyrészt előírja, hogy a jogi személy elnevezésének olyan mértékben kell eltérnie a már korábban nyilvántartásba vett más jogi személyek nevéétől, hogy azokkal ne legyen összetéveszthető (ez a névkizárolagosság elve). Amennyiben több jogi személy azonos vagy egymással összetéveszthető név alatt kéri nyilvántartásba vételét, a név viselésének joga azt a kérelmezőt illeti meg, aki kérelmét elsőként terjesztette elő.

Másrészt a jogi személy neve nem kelthet a valósággal ellentétes látszatot, vagyis nem lehet megtévesztő sem a jogi személy jellegére, sem annak működésére nézve (ez a névvalódiság elve). A jogi személy típusára vagy formájára utaló megjelölést a névben kötelező feltüntetni.

A rendelkezés nyelvi követelményeket is meghatároz, amelyek szerint a jogi személy típusát, valamint, amennyiben a név a jogi személy tevékenységére is utal, a tevékenységet magyar nyelven, a magyar helyesírás szabályainak megfelelően kell megjelölni.¹⁹

A gazdasági társaságok elnevezésére vonatkozóan a Ptk. csak egy speciális rendelkezést tartalmaz, a formakényszerre vonatkozó rendelkezések körében rögzíti, hogy a gazdasági társaságok nevében a gazdasági társaság formájára vonatkozó elnevezést vagy annak e törvényben meghatározott rövidítését kell feltüntetni.²⁰

A Ptk. szabályain túllépve, azokat mintegy kibontva, a következő lépcsőfokot a 2006. évi V. törvény (röviden: Cégtörvény)²¹ vonatkozó normáinak a vizsgálata jelenti, amely részletes rendelkezéseket tartalmaz a cégek elnevezésére vonatkozóan. A vezérszó a cégnév első eleme, amely lehet idegen nyelvű kifejezés, rövidítés vagy mozaikszó is, feltéve, hogy latin betűkkel kerül feltüntetésre (ez a névszabatoság elvének a kifejeződése). A cégnév többi része főszabály szerint magyar szavakból állhat, a magyar helyesírás szabályainak megfelelően.²²

A Ptk.-val összhangban a Cégtörvény is szabályozza a névkizárolagosság és a névvalódiság követelményét, emellett pedig további speciális korlátokat is meghatároz.

Kizárja például a XX. századi önkényuralmi politikai rendszerekhez kapcsolódó személynevek, kifejezések és szervezetnevek használatát.²³ Meghatározott esetekben pedig külön engedélyhez vagy hozzájáruláshoz köti egyes elnevezések szerepeltetését, így például történelmi személyiségek nevét csak a Bölcsészettudományi Kutatóközpont engedélyével, más személyek jogi érdekét érintő elnevezést pedig a jogosult hozzájárulásával

19 Lásd hozzá: Ptk. 3:6. §.

20 Ptk. 3:89. § (2).

21 2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról (röviden: Cégtörvény).

22 Cégtörvény 3. § (1)–(4).

23 Cégtörvény 3. § (6).

lehet használni. Az „állami” és „nemzeti” kifejezések²⁴ alkalmazása szintén csak törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén megengedett.²⁵

A Cégtörvény emellett rendelkezik a cég jogutód nélküli megszűnésére utaló tolatok használatáról is, így például a „csődeljárás alatt”, „felszámolás alatt”, „végelszámolás alatt” vagy „kényszersztörlés alatt” megjelölések kötelező alkalmazásáról. A névviselés elsőbbsége főszabály szerint azt a céget illeti meg, amelyik a cégbejegyzési kérelmet elsőként nyújtotta be, illetve amelyik a választott elnevezésre névfoglalással élt. A névfoglalási eljárás keretében a cégbíróság a kérelem elfogadása esetén, végzésével hatvan napra lefoglalja a választott cégnevet a kérelmező részére. Ezáltal biztosítja, hogy a bejegyzési kérelem benyújtásáig e név alatt más jogalany a cégnyilvántartásba ne kerülhessen bejegyzésre.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a Ptk. és a Cégtörvény rendelkezései alapvetően a cégnév anyagi jogi és formai követelményeit határozzák meg, a névkizárólagosság, a névvalódiság és a névszabatosság elveinek mentén. A cégnév azonban a versenytársaktól való elhatárolásának is meghatározó jelentőségű eszköze.

Erre (és a vizsgált tárgykörhöz kapcsolódó esetjogra) tekintettel említést érdemel az 1996. évi LVII. törvény (röviden: Tpv.)²⁶ vonatkozó szabályozása is.²⁷ A jogszabály tiltja, hogy valamely vállalkozás a versenytárs hozzájárulása nélkül olyan nevet, árujelzőt, elnevezést vagy egyéb megjelölést használjon, amelyről a versenytársat, illetve annak termékét vagy szolgáltatását a piaci szereplők fel szokták ismerni.²⁸ Ez a rendelkezés tehát nem csupán a termékek külső megjelenésének, esetleg csomagolásának utánzását szankcionálja, hanem a névvel, elnevezéssel és egyéb azonosító elemekkel való visszaélészerű piaci magatartást is. Ebből következően jogsértő lehet az olyan névhasználat, amely a versenytárs ismertségére, piaci beágyazottságára vagy jó hírnevére épít, illetve amely alkalmas arra, hogy a fogyasztók vagy más piaci szereplők a vállalkozást a versenytárral összetévezzék.

A Tpv. az összehasonlító reklám körében is kiemelt jelentőséget tulajdonít a versenytárs nevének és egyéb megjelöléseinek. Tilos az olyan összehasonlító reklám, amely a versenytárs nevének, árujelzőjének vagy más megjelölésének jó hírnevéből

24 E vonatkozásban megjegyzést érdemel a Kúria Gfv. VII. 30.063/2012. számú ítélete. Az ügy lényege az volt, hogy a korábban állami vállalatból átalakult részvénytársaság továbbra is használhatta-e cégnevében a „nemzeti” kifejezést azt követően, hogy az állami kötődése megszűnt. A Kúria hangsúlyozta, hogy a „nemzeti” és „állami” jelzők cégnevben való szerepeltetése a cégvalódiság elvével függ össze, mivel ezek a kifejezések a gazdasági forgalomban állami háttérre, illetve közbizalmi jellegre utalhatnak. A döntés szerint a már korábban bejegyzett cégek esetében is alkalmazni kell a Cégtörvény korlátozó szabályait, ha az állami többségi befolyás vagy a tartós állami tulajdoni körbe tartozás a törvény hatálybalépését követően szűnik meg. Mivel a társaság részvényei a Cégtörvény hatálybalépése után kerültek ki a tartós állami tulajdoni körből, a „nemzeti” kifejezés további használata nem volt jogszerű. A határozat jelentősége abban áll, hogy a cégnév nem kelthet megtévesztő látszatot a társaság állami vagy nemzeti jellegére vonatkozóan.

25 Cégtörvény 4. § (4)–(7).

26 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról (röviden: Tpv.).

27 Lásd hozzá bővebben: DARÁZS, 2007, 19–23.

28 Tpv. 6. §.

tisztességtelen előnyszerzésre vezethet, illetve annak jó hírnevét sértheti. Ugyancsak jogsértő lehet az a közlés, amely azt eredményezheti, hogy a piaci szereplők a vállalkozást a versenytársával, illetve annak nevét, áruját, árujelzőjét vagy egyéb megjelölését a versenytársával összetéveszthetik.²⁹

E rendelkezések alapján, a versenyjogi szempontból tilalmazott magatartások megítélése körében annak van meghatározó jelentősége, hogy a névhasználat megvalósítja-e a versenytárs azonosítására szolgáló megjelölés jogosulatlan igénybevételét, alkalmas-e a versenytárs jó hírnevének sérelmére, illetve előidézheti-e az összetéveszthetőség veszélyét. Ebben a megközelítésben a cégnév oltalma a tisztességes piaci verseny követelményrendszeréhez kapcsolódik.

A cégnév jogi oltalmának vizsgálata során indokolt kitérni a védjegyjogi szabályozásra is, tekintettel arra, hogy a gazdasági társaság neve, illetve annak valamely eleme meghatározott feltételek fennállása esetén védjegyoltalom tárgyát is képezheti. Ezáltal a cégnév árujelzőként is funkcionálhat. Ennek megfelelően a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény (röviden: Védjegy törvény) védjegyoltalomban részesíthető megjelölésként határozza meg azokat a megjelöléseket, amelyek alkalmasak valamely áru vagy szolgáltatás mások áruitól, illetve szolgáltatásaitól való megkülönböztetésére. A védjegyoltalom tárgya lehet szó vagy szóösszetétel, ideértve a személyneveket és a jelmondatokat, de a törvény az oltalmazható megjelölések körében nevesíti többek között a betűt, számot, ábrát, képet, sík- vagy térbeli alakzatot, színt, hangot, mozgást megjelenítő megjelölést, pozíciómegjelölést, multimédia-megjelölést, mintázatot, valamint ezek összetételét is. Ebből következően a gazdasági társaság neve, vezérszava vagy más, a forgalomban megkülönböztető erővel rendelkező néveleme is védjegyoltalomban részesülhet, ha megfelel a lajstromozhatóság törvényi feltételeinek.³⁰

A védjegyoltalom sajátossága, hogy a jogosult számára meghatározott áruk és szolgáltatások tekintetében kizárólagos használati jogot biztosít, amelynek egyik rendeltetése az áru- és szolgáltatás eredet azonosíthatóságának, valamint a fogyasztói tájékozódás biztonságának garantálása. A védjegyjogi oltalom időtartama tíz év, amely további tízéves időtartamokra megújítható, ezáltal a megjelölés tartós piaci értéként és a vállalkozás jó hírnevének a hordozójaként is funkcionálhat.³¹

A hazai szabályozás e tekintetben illeszkedik az európai uniós védjegyjogi rendszerhez. Az európai uniós védjegyről szóló 2017/1001/EU rendelet³² 4. cikke szintén abból indul ki, hogy uniós védjegy lehet minden olyan megjelölés, amely alkalmas valamely vállalkozás áruinak vagy szolgáltatásainak más vállalkozások áruitól vagy szolgáltatásaitól való megkülönböztetésére, és amely az uniós védjegylajstromban olyan módon ábrázolható, hogy az oltalom tárgya egyértelműen és pontosan meghatározható legyen. A rendelet külön is utal a szavakra, ideértve a személyneveket is, ami tovább

29 Tpv. 6/A.§

30 Védjegy törvény 1. § (2) bekezdés.

31 Védjegy törvény 11. § (1)–(2) bekezdés.

32 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/1001. rendelete (2017. június 14.) az európai uniós védjegyről.

erősíti azt a következtetést, hogy a gazdasági társaság neve vagy annak meghatározó eleme adott esetben az uniós védjegy jog alapján is oltalomban részesülhet.³³

A jogszabályi háttér áttekintése alapján kirajzolódik, hogy a cégnév jogi megítélése több, egymással érintkező szabályozási terület együttes értelmezését igényli. A Ptk. és a Cégtörvény elsősorban a névhasználat anyagi jogi és nyilvántartási feltételeit rögzíti, míg a versenyjogi és védjegyjogi szabályok a cégnév gazdasági forgalomban betöltött funkciójára helyezik a hangsúlyt. A bírói gyakorlat ezért kiemelt szerepet játszik annak meghatározásában, hogy a névkizárólagosság, a névvalódiság, az összetéveszthetőség és a tisztességes piaci magatartás követelményei miként érvényesülnek konkrét jogvitákban. A következőkben ennek megfelelően a cégnévvel kapcsolatos esetjog főbb irányai kerülnek bemutatásra.

3. Szemelvények a cégnévvel kapcsolatos joggyakorlatból

A magyar joggyakorlatban több alkalommal is felmerültek olyan esetek, amikor a bíróságnak abban a vonatkozásban kellett döntenie, *hogy egy családnév vezérszóként történő használata jogszerűnek tekinthető-e*. E vonatkozásban „történeti előzményként” megjegyzést érdemel az *Iparegészségügy* elnevezésű folyóirat egyik 1904-es számában közlő ún. „*Singer-jogeset*”.³⁴

Az ügy jelentősége abban áll, hogy az már a XX. század eleji joggyakorlatban fellelhető a gazdasági társaságok névhasználatával kapcsolatos kérdéskört. Az eljárásban a Singer Co. varrógép-részvénytársaság a Singer és Társa cég székesfehérvári fiókjának névhasználatát kifogásolta, különösen a „*Singer*”, a „*Singer varrógépek raktára*”, valamint a „*gyári raktár*” kifejezések alkalmazását.

Az eljáró hatóság álláspontja szerint a Singer név használata önmagában nem volt tilalmazható, mivel az „*alperesi*” gazdasági társaság tagjainak családi neve ténylegesen Singer volt, és a gazdasági társaság e név alatt szerepelt a cégjegyzékben. Annak eldöntése pedig, hogy a két cégnév egymástól kellően megkülönböztethető-e, nem az iparhatóság, hanem a törvényszék hatáskörébe tartozott.

Jogsértőnek minősült ugyanakkor a „*gyári*” jelző használata, mivel az üzletnek saját gyára nem volt. A „*gyári raktár*” megjelölés ezért valótlán üzleti látszatot kelthetett, különösen a Singer névvel együtt alkalmazva. Az ügy tehát arra mutat rá, hogy a korabeli joggyakorlat szerint (egyébként igazodva a Kt. szabályaihoz) a saját néven alapuló céghasználatot nem tekintette jogellenesnek, de fellépett az olyan kiegészítő megjelölésekkel szemben, amelyek a fogyasztók és üzlettársak megtévesztésére alkalmasak lehettek.

Az 1959. évi Polgári Törvénykönyv (röviden: régi Ptk.)³⁵ gyakorlatához kötődik a Pick családnévvel és cégnévvel kapcsolatos jogeset.³⁶ A jogvita középpontjában az állt, hogy

³³ Lásd hozzá például a 2017/1001/EU rendelet (21) preambulum bekezdését.

³⁴ Iparegészségügy, 1904/7, 17–18.

³⁵ A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény.

³⁶ BH 1997.10.476. sz. ítélet.

a családi név, amelyet a felperesek jogelődje korábban a szalámigyár megjelölésére, kereskedelmi névként és védjegyként is használt, az államosítást követően jogszerűen szerepelhetett-e az alperesi társaság nevében. A felperesek a régi Ptk. rendelkezéseire hivatkozva a személyhez fűződő jogaik sérelmét állították, és az alperes eltiltását kérték a Pick név használatától.

A Legfelsőbb Bíróság a keresetet elutasító jogerős ítéletet hatályában fenntartotta. Indokolása szerint a felperesek jogelődje a családi nevet maga emelte be a gazdasági forgalomba, ugyanis azt a gazdasági társaság megjelölésére használta, továbbá védjegyként is lajstromoztatta. Ezzel a Pick név a „*polgári*” névtől elkülönült, a vállalathoz kapcsolódó kereskedelmi névként, illetve ipari tulajdoni jogosultságként önálló jogi entitást is azonosít.

A bíróság hivatkozott az 1948. évi XXV. törvény 6. § (1) bekezdésére is, amely szerint az államosítással a vállalathoz tartozó vagyontárgyak mellett a vállalattal kapcsolatos jogok, így az ipari tulajdon körébe tartozó jogosultságok is az államra szálltak. Mivel az idézett szabályozás szerint a kereskedelmi név az ipari tulajdon védelmének körébe tartozott, az államosítás az alperes jogelődje javára nemcsak a gyár tulajdonjogát, hanem a Pick név kereskedelmi névként és védjegyként való használatának jogát is lehetővé tette.

Mindezen elvek mentén a Legfelsőbb Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az alperes, mint az államosított vállalat jogutódja, jogosult volt a Pick név használatára. A névhasználat ebben az összefüggésben nem a felperesek családi nevének jogosulatlan igénybevételét, hanem egy, a gazdasági forgalomban önállósult kereskedelmi név és védjegy jogutódként történő használatát valósította meg.

A hatályos joganyaghoz kapcsolódva is felmerült olyan esetjogi döntés, amikor a bíróság a családnév cégnévként történő használatának jogszerűségének tárgyában döntött. A Kúria Pfv.20074/2021/4. számú ítéletének tényállása szerint a felperes annak a néhai személynek az unokája, aki közismerten pezsgőgyártással foglalkozott. A felperes házasságkötésekor felvette férje vezetéknévét, ugyanakkor a per tárgyát képező családi név születési neve volt. A felperes 2018. június 15. óta jogosultja volt a vitatott szóból álló védjegynek, amelynek árujegyzéke többek között sörökre és más alkohol-tartalmú italokra is kiterjedt.

Az alperes 2018. március 21-től olyan cégnév alatt működött, amely vezérszóként tartalmazta a vitatott családi nevet. A perben kifejtett álláspontja szerint a név felvétele nem a felperes személyére való utalást, hanem a néhai, pezsgőgyártással foglalkozó személy szellemi hagyatékának gondozását szolgálta.

A felperes keresetében a Ptk. 2:43. § f) pontjára, 2:49. §-ára, valamint 2:51. § (1) bekezdés b) és d) pontjára, továbbá a Cégtörvény 4. § (5) bekezdésére hivatkozással kérte az alperes eltiltását a vitatott cégnév használatától.³⁷ Érvelése szerint a családi név

37 „2:43. § A személyiségi jogok sérelmét jelenti különösen, f) a névviseléshez való jog megsértése. 2:49. § [Névviseléshez való jog] (1) Irodalmi, művészeti, tudományos vagy közéleti szerepléssel járó tevékenységet felvett névvel is lehet folytatni, ha ez nem jár mások lényeges jogi érdekének sérelmével. (2) Ha az irodalmi, művészeti, tudományos vagy közéleti szerepléssel járó tevékenységet folytató személy neve összetéveszthető a már korábban is hasonló tevékenységet folytató személy nevével, az érintett személy kérelmére a név – e tevékenység gyakorlása során – megkülönböztető toldással vagy

születési neveként őt azonosította, ezért annak az ő engedélye nélküli cégnévként való használata a névviseléshez való jogának sérelmét valósította meg. Az alperes ezzel szemben arra hivatkozott, hogy a nevet nem a felperesre utalva, hanem a néhai, szakmai körökben közismert pezsgőgyáros emlékére és munkássága iránti tiszteletből vette fel.

Az első- és másodfokú bíróság a felperes keresetét elutasította. A bíróságok abból indultak ki, hogy a magyar személyiségi jog nem ismeri az „ősi családi név” önálló jogintézményét, és a családi név ritkasága önmagában nem teszi a nevet kizárólag egyetlen személy azonosítására alkalmassá. A Kúria a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta, és a Ptk. 2:42. § (2) bekezdéséből, valamint a Ptk. 2:43. § f) pontjából kiindulva hangsúlyozta, hogy a névviseléshez való jog sérelme nem alapítható pusztán a családi név azonosságára, ritkaságára vagy történeti kötődésére tekintettel. A jogsértés megállapításához annak bizonyítása szükséges, hogy a cégnév vagy domainnév objektíve alkalmas a felperessel való azonosításra, illetve a vele való kapcsolat látszatának keltésére.

Az ítélet indokolásában a Kúria azt is rögzítette, hogy az olyan elnevezés, amelyhez másnak jogi érdeke fűződik, csak a jogosult hozzájárulásával szerepeltethető a cégnévben. A „jogi érdek” fogalma azonban nem szűkíthető le kizárólag vagyoni érdekre, hanem adott esetben személyiségi jogi védelmi igényt is magában foglalhat. Ennek fennállását azonban konkrétan igazolni kell. A családi név egyedisége, a felperes szubjektív sérelemérzete, valamint az alpereshez kapcsolódó sajtóhírek önmagukban nem bizonyították, hogy az alperesi névhasználat a felperes személyéhez kapcsolódna. Erre tekintettel sem a Ptk. szerinti névjogi sérelem, sem a Cégtörvény 4. § (5) bekezdésének megsértése nem volt megállapítható.

A bemutatott esetek alapján megállapítható, hogy a családi név vezérszóként történő használatának jogszerűsége nem ítéltető meg pusztán a névazonosság ténye alapján. Ezeknek a jogvitáknak az egyik sajátosságát jelenti, hogy azokban rendszerint a természetes személy névviseléshez fűződő joga kerül szembe a gazdasági társaság cégnévhasználatához, azon belül is a vezérszó megválasztásához kapcsolódó érdekével. A természetes személy neve az identitás, az önazonosság és a személy másoktól való megkülönböztetésének eszköze, míg a cégnévben szereplő vezérszó elsődlegesen a gazdasági társaság forgalmi azonosítását és a piacon történő megkülönböztetését szolgálja.

Ahogy a fentiekben említésre került, a cégnévre vonatkozó legfontosabb követelmények alapvetően három elv: a névvalódiság, a névkizárólagosság és a névszabatosság mentén ragadhatóak meg. Ezen elvek közül, az általunk megvizsgált esetjogi döntések tükrében megállapítható, hogy a névkizárólagosság követelményének kérdésköre merül

elhagyással használható. 2:51. § [Felróhatóságtól független szankciók] (1) Akit személyiségi jogában megsértenek, a jogsértés ténye alapján – az elévülési időn belül – az eset körülményeihez képest követelheti a) a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását; b) a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől; c) azt, hogy a jogsértő adjon megfelelő elégtételt, és ennek biztosítson saját költségén megfelelő nyilvánosságot; d) a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását és a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését vagy jogsértő mivoltától való megfosztását. Cégtörvény 4. § (5) bekezdés: (5) A történelem kiemelkedő személyiségének nevét a Bölcsészettudományi Kutatóközpont engedélyével, olyan elnevezést pedig, amelyhez másnak jogi érdeke fűződik, csak a jogosult hozzájárulásával lehet a cégnévben szerepeltetni.

fel leginkább a gyakorlatban. Az egymáshoz meglehetősen hasonlító, közel azonos cégnevek jogi megítélése több alkalommal is felmerült az esetjogban.

E körből a Kúria Pfv.IV.20.558/2024/5. számú határozata emelhető ki, amely a cégnév névkizárolagossági követelményének értelmezése szempontjából jelentős, és szintén családi név cégnévben való használatával függött össze. Az ügyben a felperesek és az alperesek egyaránt vasúti járműgyártáshoz, illetve ahhoz kapcsolódó gazdasági tevékenységhez kötődtek, cégnevükben pedig azonos családnévi eredetű névelem jelent meg. A felperesek arra hivatkoztak, hogy az alperesek cégnevében szereplő azonos névelem a névkizárolagosság követelményét sérti. Keresetükben kérték a jogsértés megállapítását és az alperesek cégnevük megváltoztatására kötelezését.

Az első- és másodfokú bíróságok a keresetet részben alaposnak találták. A másodfokú bírósági indokolásokban kifejtettek szerint, az azonos működési terület és a cégnevekben szereplő közös névelem miatt az alperesek cégneve alkalmas volt arra, hogy a fogyasztókban és a piac szereplőiben azt a látszatot keltse, hogy az alperesek a felperesi cégcsoporthoz kapcsolódnak. A másodfokú bíróság ezért a névkizárolagosság követelményét úgy értelmezte, hogy az adott gazdasági szektorban kiemelt jelentőségű, történetileg beazonosítható névelem önmagában is meghatározó az összetévesztetőség megítélésénél.

A Kúria ezzel szemben szűkebben és dogmatikai szempontból pontosabban értelmezte a névkizárolagosság követelményét. Kiindulópontként rögzítette, hogy a Ptk. vonatkozó rendelkezése³⁸ alapján a jogi személy nevének olyan mértékben kell különböznie a korábban nyilvántartásba vett más jogi személy nevétől, hogy azzal ne legyen összetéveszthető. Az összetévesztetőség megítélésekor azonban nem elegendő a cégnév egyetlen elemének elszigetelt vizsgálata, a cégnevet egészében, az átlagos figyelem mércéje alapján kell értékelni. Ezt a megközelítést erősíti a Ctv. 3. § (4) bekezdése is, amely a hasonló működési körben és azonos területen tevékenykedő, nyilvántartásba vett szervezetek nevei közötti megkülönböztetethetőséget követeli meg.

A Kúria hangsúlyozta, hogy a vezérszó funkciója a cég azonosításának és más cégektől való megkülönböztetésének elősegítése, a vezérszó azonban egy vagy több szóból is állhat. Önmagában az, hogy két cégnév vezérszavának egyik eleme azonos, még nem eredményezi szükségképpen a névkizárolagosság sérelmét. Ha az azonos névelemhez olyan előtag, toldat vagy további szóelem kapcsolódik, amely új, átlagos figyelem mellett is megkülönböztetésre alkalmas szóösszetételt hoz létre, a cégnév nem tekinthető jogsabálysértőnek.

A konkrét ügyben a Kúria arra jutott, hogy az alperesek cégneve nem pusztán az azonos családnévi eredetű névelemből állt, hanem további, megkülönböztetésre alkalmas elemeket is tartalmazott. Ezért a közös névelem önmagában nem volt alkalmas annak megállapítására, hogy az alperesek cégneve a felperesek cégnevével összetéveszthető lenne. A Kúria ítéletének indokolása szerint a családnévi eredetű névelem azonossága nem teremtett közvetlen kapcsolatot a felperesi cégcsoporttal, és nem alapozta meg azt a következtetést sem, hogy az alperesek a felperesek névviseléshez fűződő jogát megsértették volna.

38 Ptk. 3:6. § (1) bekezdés.

A határozatban foglalt szerint, a névkizárolagosság sérelme nem vezethető le automatikusan egy közös vezérszóelem vagy családnévi eredetű névelem azonosságából. Az összetéveszthetőséget a teljes cégnév, a tevékenységi kör azonossága vagy hasonlósága, valamint az átlagos figyelemmel eljáró piaci szereplő szempontjából kell vizsgálni. Amennyiben a cégnév egésze a további névelemek folytán alkalmas a megkülönböztetésre, a névkizárolagosság követelménye nem sérül, és erre tekintettel a névviselési jog sérelme sem állapítható meg.

A „széles látószögű” értelmezés céljából megjegyzést érdemel, hogy a névkizárolagosság értelmezése az elmúlt időszakban nem csupán a cégnevek vezérszavaihoz kapcsolódva merült fel a magyar joggyakorlatban, hanem a domainnevekkel összefüggésben is. Az IJOTEN internetes jogtudományi enciklopédia meghatározása szerint *„a domain-név, más néven tartománynév olyan egyedi név az interneten, amely az adott számítógép (és a rajta lévő informatikai szolgáltatás, például egy weboldal) hálózaton keresztüli azonosítását teszi lehetővé, megkülönböztetve ezáltal az egyes számítógépeket (szolgáltatásokat) egymástól”*.³⁹ A domainnév feletti jogosultság nem önálló jogosultsággént jelenik meg, hanem a használó és a nyilvántartó között létrejövő szerződéses jogviszonyból ered. Ennek alapján e név használati joga forgalomképes, vagyoni értékkel rendelkező szerződéses jognak tekinthető. A domainnév technikai értelemben az internetes azonosítást szolgálja, gyakorlati jelentősége azonban ennél jóval szélesebb, hiszen számos jogterülettel érintkezik, így különösen a cégnévvel, a védjegyjoggal és a tisztességtelen piaci magatartás tilalmával összefüggésben is értelmezést igényel.⁴⁰

Erre tekintettel a hazai esetjogban a domainnevekkel kapcsolatban felmerült jogesetek⁴¹ nem csupán a névkizárolagosság oltalmával összefüggésben születtek, hanem azokban a Védjegytv. vonatkozó rendelkezései is vizsgálatra kerültek.

Jól példázza ezt a Kúria Gfv. VII. 30.412/2014. számú eseti döntése, amely a domainnév versenyjogi jelentőségére mutatott rá. Az ügy tényállása szerint a felperes 1998 óta működtette *Hotel Silver* elnevezésű négycsillagos superior szállodáját, míg az alperes 2006-tól *Silver Resort Hotel Wellness és Konferencia Szálloda* néven, valamint a *silverresort.hu* domainnév alatt folytatott ugyancsak négycsillagos superior kategóriájú szállodai tevékenységet. A felperes álláspontja szerint a „Silver” megjelölés átvétele alkalmas volt annak a látszatnak a keltésére, hogy a két szálloda között szervezeti, gazdasági vagy minőségi kapcsolat áll fenn.

Az eljáró bíróságok a feleket versenytársakként értékelték annak ellenére, hogy a két szálloda földrajzilag egymástól jelentős távolságra helyezkedett el. Az indokolásban foglaltak szerint a versenytársi minőséget nem kizárólag a földrajzi közelség határozza meg, hanem az is, hogy a vállalkozások azonos piacon, hasonló minőségi kategóriában és részben azonos szolgáltatási körben jelennek meg. A négycsillagos superior

39 IJOTEN – Internetes Jogtudományi Enciklopédia. A doménnév jogi védelme. <https://ijoten.hu/szocikk/a-domennev-jogi-vedelme> (letöltés ideje: 2026. 04. 10.).

40 IJOTEN – Internetes Jogtudományi Enciklopédia. A doménnév jogi védelme. <https://ijoten.hu/szocikk/a-domennev-jogi-vedelme> (letöltés ideje: 2026. 04. 10.).

41 Lásd hozzá példaként az alábbi ügyeket is: Kúria Pfv.21567/2017/5. sz., ÍH 2011.154. sz. ügy.

minősítés, valamint a wellness-, konferencia- és szállodai szolgáltatások részbeni azonossága ezért elegendő volt a versenyhelyzet megállapításához.

A Kúria ítéletének indokolása szerint az alperes által használt szállodanév és domainnév meghatározó eleme a „Silver” kifejezés volt, amely a felperes szállodájával összefüggésben már korábban ismertté vált. A „Resort” kiegészítés nem volt alkalmas arra, hogy az átlagos fogyasztóban kizárja az összetévesztés lehetőségét, illetve azt a benyomást, hogy a két szálloda azonos szállodalánchoz tartozik, vagy egymással gazdasági kapcsolatban áll.

Az ítéletben megállapításra került, hogy a domainnév alkalmas lehet a fogyasztói asszociációk befolyásolására és a versenytárs piaci azonosítójához való jogellenes kapcsolódásra. Erre tekintettel a Kúria megállapította, hogy az alperes a „Silver” kifejezés szállodanévben és domainnévben történő használatával a Tpv. 6. §-a szerinti jellegbitorlást valósított meg.

Szintén említést érdemel a Kúria Pfv.IV.20.253/2021/5. számú határozata, amely a domainnév versenyjogi jelentőségét, különösen annak jellegbitorlás körében való értékelhetőségét vizsgálta. Az ügyben mind a felperes, mind az alperes online gépjárműhirdetési szolgáltatást nyújtott, és a jogvita középpontjában az állt, hogy az alperes által használt domainnév, illetve az ahhoz kapcsolódó internetes megjelölés alkalmas volt-e arra, hogy arról a fogyasztók a felperest vagy annak szolgáltatását ismerjék fel.

A felperes szolgáltatása korábban jelent meg a piacon, és domainnevét hosszabb időn keresztül használta online hirdetési tevékenysége során. A Kúria elvi élel rögzítette, hogy a domainnév huzamosabb és rendszeres használata alkalmas lehet arra, hogy a szolgáltatást nyújtó személy vagy maga a szolgáltatás piaci azonosítójává váljon. A domainnév ezért nem pusztán internetes elérési címként értékelhető, hanem adott esetben kereskedelmi névként, illetve versenyjogi szempontból releváns megjelölésként is funkcionálhat.

A jellegbitorlás megállapításához azonban nem elegendő a domainnevek vagy megjelölések hasonlósága, és önmagában az sem, hogy a sérelmet állító fél a piacon korábban jelent meg. A Tpv. 6. §-a alapján azt is bizonyítani kell, hogy a kifogásolt megjelölésről a fogyasztók a versenytársat vagy annak áruját, szolgáltatását szokták felismerni. A felismerhetőségnek tehát a sérelmezett használat megkezdésekor kell fennállnia; a később megszerzett piaci ismertség nem vetíthető vissza a korábbi időpontra.

Jelen ügyben a Kúria megállapította, hogy bár a felek versenytársak voltak, és a felperes a vitatott megjelöléssel korábban jelent meg az online gépjárműhirdetési piacon, a felperes piaci jelenléte az alperesi használat megkezdésekor még nem volt olyan domináns, hogy a fogyasztók a domainnévben is szereplő megjelölésről egyértelműen őt vagy szolgáltatását azonosították volna. A megjelölés emellett leíró jellegű volt, a szolgáltatás tárgyára utalt, ezért önmagában nem rendelkezett olyan egyedi megkülönböztető erővel, amely a jellegbitorlás megállapítását megalapozta volna.

A Kúria azt is hangsúlyozta, hogy a Tpv. 6. §-a szerinti tisztességtelen piaci magatartás nem célzatos cselekmény, nem szükséges annak bizonyítása, hogy az alperes kifejezetten tisztességtelen előny megszerzésére törekedett. A jogsértés megítélése objektív alapon történik. Ez azonban nem változtat azon, hogy a jellegbitorlás egyik

lényegi feltétele a fogyasztói felismerhetőség, vagyis annak igazolása, hogy a vitatott megjelölés a gazdasági forgalomban már a felpereshez vagy annak szolgáltatásához kapcsolódott.

A vizsgált joggyakorlat alapján megállapítható, hogy a cégnévvel és domainnévvel kapcsolatos jogvitákban a bíróságok nem csupán az egyes névelemek pusztá azonosságából indulnak ki. A döntő kérdés minden esetben az, hogy az adott megjelölés a gazdasági forgalomban milyen azonosító erővel rendelkezik, és alkalmas-e megtévesztő látszat, összetéveszthetőség vagy valamely piaci szereplőhöz való jogellenes kapcsolódás előidézésére.

A családnév cégnévben való szerepeltetése, a közös vezérszóelem vagy a hasonló domainnév önmagában még nem alapozza meg a jogsértést. A jogsértést az alapozhatja meg, ha a teljes cégnév összehatása, a korábbi használat, az ismertség, a piaci beágyazottság vagy a fogyasztói felismerhetőség alapján már más vállalkozás, szolgáltatás vagy cégcsoport azonosítására alkalmas. A joggyakorlat ezért a névhasználat megítélésében differenciált, az adott ügy forgalmi és piaci körülményeihez igazodó mérlegelést követ.

4. Következtetések

A cégnév jogi megítélése a gazdasági társaságok azonosíthatóságából indul ki, azonban a bemutatott szabályozási háttér és joggyakorlat alapján egyértelműen megállapítható, hogy annak jelentősége ennél jóval szélesebb körű.

A klasszikus mondás szerint *nomen est omen*, vagyis a név egyfajta előjel, amely minden entitás vonatkozásában megkülönböztető jelentést hordoz. Nincs ez másként a cégnevek vonatkozásában sem. A vizsgált joganyag alapján megállapítható, hogy a cégnévvel szemben támasztott követelmények közül kiemelt jelentősége van a névvalódiság, a névkizárólagosság és a névszabatosság elvének. Ezek az elvek egyrészt a cégnyilvántartás átláthatóságát és a forgalom biztonságát szolgálják, másrészt azt is biztosítják, hogy a cégnév ne keltsen megtévesztő látszatot, és alkalmas legyen a társaság más jogalanyoktól való egyértelmű elhatárolására.

A jelen tanulmányban bemutatott esetjogról az is kirajzolódik, hogy a bíróságok a névhasználattal kapcsolatos jogvitákban nem a névelemek pusztá azonosságát tekintik döntőnek. Sem a családnév cégnévben való szerepeltetése, sem egy közös vezérszóelem, sem egy hasonló domainnév nem eredményez automatikusan jogsértést. A jogi értékelés középpontjában inkább az áll, hogy az adott megjelölés a gazdasági forgalomban milyen azonosító erővel rendelkezik, alkalmas-e összetéveszthetőségre, megtévesztő látszat keltésére, vagy valamely másik piaci szereplőhöz, cégcsoporthoz, szolgáltatáshoz való jogellenes kapcsolódás előidézésére.

A családnév vezérszóként történő használatával kapcsolatos ügyek különösen jól mutatják, hogy a természetes személy névviseléshez fűződő joga és a gazdasági társaság cégnévhasználatához fűződő érdeke között érzékeny határ vonal húzódik. A családi név önmagában nem zárható el a gazdasági forgalomban való használattól,

ugyanakkor a névhasználat jogellenessé válhat, ha az más személyhez, vállalkozáshoz vagy történetileg kialakult kereskedelmi névhez fűződő kapcsolat téves látszatát kelti. A kereskedelmi névvé, védjeggyé vagy piaci azonosítóvá önállósult névelemek esetében ezért mindig azt kell vizsgálni, hogy a név milyen funkcióban és milyen forgalmi kontextusban jelenik meg.

A domainnevekkel kapcsolatos döntések szintén azt erősítik meg, hogy a névhasználat jogi megítélése nem korlátozható a cégnév klasszikus cégjogi felfogására. A domainnév technikai értelemben internetes azonosító, a gazdasági forgalomban azonban kereskedelmi névként, üzleti megjelölésként vagy versenyjogi szempontból releváns piaci azonosítóként is működhet.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a cégnévvel kapcsolatos jogkérdések valóban csak szélesebb spektrumban értelmezhetők. A Ptk. és a Cégtörvény szabályai adják a névhasználat anyagi jogi és a bejegyzéssel, valamint a nyilvántartással kapcsolatos alapját, míg a versenyjogi és védjegyjogi rendelkezések a cégnév üzleti funkcióját helyezik előtérbe. A bírói gyakorlat e szabályok metszéspontjában alakítja ki azokat a mérlegelési szempontokat, amelyek alapján eldönthető, hogy egy adott névhasználat jogszerűnek minősül-e. A cégnév tehát nem pusztán „név”, hanem jogi, gazdasági és reputációs jelentéstartalmat hordozó megjelölés, amely a piaci forgalomban való részvétel egyik meghatározó előfeltétele.

Irodalomjegyzék

- Darázs, L. (2007) '„Jellegbitorlás” a tisztességtelen verseny elleni jogban', *Gazdaság és Jog*, 2007(11), 19–23.
- Dúl, J., Lehoczki, Z. Zs., Papp, T. és Veress, E. (szerk.) (2019) *Társasági jogi lexikon*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó.
- Kegyesné Szekeres, E. (2012) A cégnév mint márkanev szerepe az üzleti kommunikációban, *Névtani Értesítő*, 34(1), 101–114.
- Nagy, F. (1904) *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve különös tekintettel a bírói gyakorlatra és a külföldi törvényhozásokra 1. Első rész. Kereskedők és kereskedelmi társaságok / Harmadik cím. Kereskedelmi cégek*. Budapest: Atheneum.
- Tattay, L. (2011) 'A kereskedelmi nevek', *Gazdaság és Jog*, 2011(6), 18–21.

PAPP TEKLA

A koncessziós társaság mint pseudogazdasági társaság?

Hungarian Concession Company as a Pseudo Business Association?

Abstract: Under the above title, I undertake to shed light on whether the concession company corresponds to a normal business association or not. In the following, I analyse the characteristics of the concession company based on two legal institutions of company law jurisprudence: the definition of a business association and the principle of freedom of enterprise and incorporation. Then I examine the exposure of the concession company to the public law regulatory environment and its dependence on the concession contract.

Keywords: concession company, concession contract, formation and operation restrictions

Összefoglaló: A fenti cím alatt annak megvilágítására vállalkozom, hogy a koncessziós társaság megfelel-e egy szokványos gazdasági társaságnak, vagy sem. A továbbiakban a koncessziós társaság jellemvonásait a társasági jogi jogdogmatika két jogintézménye alapján elemzem: a gazdasági társaság definíciója, valamint a vállalkozás és társulás szabadsága alapelve szempontjából. Majd a koncessziós társaság a közjogi szabályozási környezetnek kitettségét és a koncessziós szerződéstől való függőségét vizsgálom.

Kulcsszavak: koncessziós társaság, koncessziós szerződés, alapítási és működési korlátok

1. Koncessziós alapvetések

Az állam/helyi önkormányzat a kizárólagos gazdasági tevékenysége¹ gyakorlásának időleges jogát – meghatározott kivételekkel² – kizárólag koncesszió útján,³

1 2011. évi CXCVI. törvény a nemzeti vagyonról (Nvtv.) 12. § (1) Az állam kizárólagos gazdasági tevékenységei a következők: a) a csővezetékes termékszállítás és -tárolás, b) a bányászati kutatás és kitermelés, valamint az ezekkel összefüggő bányászati melléktevékenység, c) a hasadó és sugárzó anyagok előállítása és forgalmazása, d) a csatornák, az állami tulajdonban álló víziközművek, valamint a regionális közműrendszerek létrehozása és működtetése, e) a szerencsejátékok szervezésére és működtetésére irányuló tevékenység, távszerencsejáték szervezése kivételével, f) az országos törzshálózati vasúti pályán történő személyszállítás és áru fuvarozás, g) a menetrend szerinti helyközi közúti személyszállítás, h) az állami tulajdonba tartozó nemzetközi kereskedelmi repülőtér létrehozása és működtetése – a földi

külön törvényben szabályozott módon engedheti át.⁴ A koncesszió révén az állam, illetve a helyi önkormányzat a törvényben tételesen meghatározott tevékenység gyakorlásának jogát visszterhes szerződéssel, időlegesen, a jogosultnak részleges vagy teljes piaci monopóliumot teremtve biztosítja.⁵ A törvényben tételesen meghatározott tevékenység lehet:

- klasszikus értelemben vett tevékenység, azaz facere jellegű szolgáltatás, például bányászat, szerencsejáték-szervezés, dohánytermékek kiskereskedelme,
- az állam kizárólagos tulajdonába (a helyi önkormányzat törzsvagyonaiba) tartozó vagyontárgyak létrehozása, mint dare és facere jellegű szolgáltatás, valamint
- e vagyontárgyak működtetése, amelyhez a koncesszornak rendelkeznie kell a birtoklás, használat és a részleges vagy teljes hasznosítás jogával, amely elengedhetlen feltétele a facere jellegű szolgáltatás teljesítésének.⁶

kiszolgálási tevékenység kivételével – a hozzá tartozó légiforgalmi távközlő, rádiónavigációs és fénytechnikai berendezésekkel és eszközökkel, továbbá a légiforgalmi irányító szolgálat elhelyezését szolgáló létesítményekkel együtt, i) az országos közutak és műtárgyaik, állam kizárólagos tulajdonát képező, országos jelentőségű vasútvonal, valamint azt magába foglaló pályahálózat létrehozása és működtetése, j) állami tulajdont képező terek, közparkok és köztertek felszíne alatt építmény létrehozása és működtetése, k) a földgáz biztonsági készletezéséről szóló 2006. évi XXVI. törvény szerinti biztonsági földgáztároló létrehozása és annak működtetése, l) dohánytermékek kiskereskedelme, illetve a dohánykiskereskedelem-ellátási tevékenység, m) az egységes elektronikus értékesítésű közszolgáltatások egységes rendszerének működtetése, n) a hulladékról szóló törvény szerinti állami hulladékgazdálkodási közfeladat, o) az a)–n) pontban nem szereplő, az állam kizárólagos tulajdonába tartozó dolog létrehozása és működtetése, p) a külön törvény szerinti állami építési beruházás. (2) A helyi önkormányzat kizárólagos gazdasági tevékenységei a következők: a) a helyi közutak és műtárgyaik létrehozása és működtetése, b) a helyi önkormányzat tulajdonába tartozó nemzeti közúti kereskedelmi repülőtér létrehozása és működtetése – a földi kiszolgálási tevékenység kivételével – a hozzá tartozó légiforgalmi távközlő, rádiónavigációs és fénytechnikai berendezésekkel és eszközökkel, továbbá a légiforgalmi irányító szolgálat elhelyezését szolgáló létesítményekkel együtt, c) a menetrend szerinti helyi személyszállítási szolgáltatás és a menetrend szerinti helyi különcélú személyszállítási szolgáltatás, d) a törzsvagyon részét képező helyi közművek létrehozása és működtetése, e) a törzsvagyon részét képező terek, közparkok felszíne alatt építmény létrehozása és működtetése, f) a helyi önkormányzat kizárólagos tulajdonában álló – külön törvény rendelkezése alapján részére átadott – vizek, közcélú vízi létesítmények működtetése, g) az önkormányzat törzsvagyonának részét képező és használatában lévő vasúti pályák fejlesztése, működtetése.

2 Nvtv. 12. § (4)–(12).

3 1991. évi XVI. törvény a koncesszióról (Ktv.) 1. § (1) E törvény a nemzeti vagyonról szóló törvény keretei között állapítja meg az abban meghatározott, kizárólagosan az állam vagy a helyi önkormányzat által végezhető gazdasági tevékenységek gyakorlása időleges jogának koncessziós szerződés keretében történő átengedésének részletes szabályait. Az egyes tevékenységek folytatásának módját, részletes feltételeit meghatározó ágazati törvények (a továbbiakban: ágazati törvény) csak a nemzeti vagyonról szóló törvény és e törvény keretei között rendelkezhetnek.

4 Nvtv. 12. § (3) A kizárólagos gazdasági tevékenységek közül az (1) bekezdés d), és h)–k) pontja esetén az állam, a (2) bekezdés a)–b), d)–g) pontja esetén a helyi önkormányzat a nemzeti vagyon létrehozását és működtetését vagy kizárólag annak működtetését engedheti át e törvény rendelkezései szerint.

5 981/B/1991. AB határozat.

6 Papp, 2019, 115–116.

A koncesszióköteles tevékenység folytatására – ha ágazati törvény eltérően nem rendelkezik – a koncessziós szerződést aláírónak (a koncessziós pályázat nyertesének) a koncessziós szerződés koncessziós időszak kezdő időpontját meghatározó rendelkezésének hatálybalépésétől számított kilencven napon belül saját részvételével belföldi székhelyű gazdasági társaságot (koncessziós társaságot) kell alapítania.⁷ A koncessziós pályázat nyertesének a koncessziós szerződésben kötelezettséget kell vállalnia arra, hogy a pályázati kiírás alapján a koncessziós szerződésben rögzített követelményeket az általa alapított gazdasági társaság alapító okiratában érvényesíteni fogja.⁸

2. A koncessziós társaság megfeleltethetősége a gazdasági társaság fogalmi ismérveinek

A gazdasági társaságok üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására, a tagok vagyoni hozzájárulásával létrehozott, jogi személyiséggel rendelkező vállalkozások, amelyekben a tagok a nyereségből közösen részesednek, a veszteséget közösen viselik.⁹

A definícióban rögzítésre kerül a gazdasági társaságok alapításának és működtetésének célja: üzletszerű (tartós nyereségre törekvés) gazdasági tevékenység végzése; a meghatározás ellenére a Ctv. alapján¹⁰ nemcsak forprofit, hanem nonprofit gazdasági társaság is létesíthető, vagy már működő gazdasági társaság legfőbb szerve is elhatározhatja nonprofitként való tovább működését.

A közös célmeghatározás az alapja a társasági jogi jogviszonyon nyugvó érdekközösségnek: a közös cél érdekében közös kockázatvállalás, mely kockázati felelősséggel jár. A fogalomban megjelenik a társasági jogi jogviszony közvetlen tárgya: a gazdasági tevékenységvégzés, és a közvetett tárgya: a nyereségszerzés is. A fenti kategóriából egyértelműen következik, hogy gazdasági társaság csak vagyonnal alapítható, melyet tagjai bocsátanak rendelkezésre (vagyoni hozzájárulás teljesítési kötelezettség), és ennek az indulótőkének a tulajdoni elkülönülés/elválasztás elve alapján a társaság a tulajdonosa, és nem a tagjai.¹¹ Azonban az üzletszerűség révén (a nyereségrészesedés által) az érdekközösségre épülve vagyontársaság is kialakul a társaság tagjai között.

Azzal, hogy a Ptk. a gazdasági társaságok fogalmában rögzíti azok jogi személyiségét, normatív szinten a jogalanyiség jellege és a jogképeség is elismerésre kerül. A „vállalkozás” kifejezés használata a definícióban a jogalkotó azon szándékát tükrözi, hogy a gazdasági társaságok vonatkozásában a szervezeti, intézményi minőség (a társulás) kevésbé legyen hangsúlyozva, mint a társaságok jogügyleti alapja (általában

7 1991. évi XVI. törvény a koncesszióról (Ktv.) 20. § (1).

8 Ktv. 17. § (1).

9 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.) 3:88. § (1).

10 2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról 9/F. §.

11 BDT 2016. 42.

többalanyú kötelem) és a működési jellege: tagjaitól elkülönült jogi entitásként vállalkozási tevékenységet folytat.

A *societas leonina* tilalmának (minden tag részesedik a nyereségből és viseli a veszteséget)¹² valamennyi gazdasági társasági formára kiterjesztése pedig a személyközösségi ismérvet emeli be a definícióba a tagi autonómia korlátozásával.

A koncessziós társaság a gazdasági társaság definíciós tulajdonságainak megfelelő, egyetlen eltéréssel: nonprofit formában nem működik.

3. A koncessziós társaság a vállalkozás és társulás szabadsága (létesítés szabadsága)¹³ alapelve tükrében

Az alapelvek egy adott jogterület (jogág) egészét átható alapvető elvi tételek, amelyek a jogterület (jogág) fundamentális és leglényegesebb tartalmi sajátosságait tükrözik. A társasági jog szempontjából ilyen a vállalkozás és társulás szabadságának alapelve is, amely más fényszöget kap egy speciális projektársaság, a koncessziós társaság esetén.

3.1.

A demokratikus civil társadalom alapjai az alapvető emberi jogok, és gazdasági rendje a gazdasági szabadságokon nyugszik: ez a piacgazdaság. A piacgazdaság – közgazdaságilag is elfogadott – alapvető ismérvei a magántulajdon, a szabad árucseré, a hatékony verseny és a csődmechanizmusok használata. A gazdasági verseny szabadsága a piacgazdaság olyan feltétele (nem alapjog), amelynek meglétét és működését biztosítani kell. A piacgazdaság magában hordozza a gazdasági tevékenység szabadságát is: alapvető jog a gazdasági területen való szabad tevékenységgyakorlás joga.

Az Alaptörvény elismeri és támogatja a vállalkozás jogát, valamint deklarálja, hogy mindenkinek joga van gazdasági és társadalmi érdekeinek védelme céljából másokkal együtt szervezetet alakítani vagy ahhoz csatlakozni. A piacgazdaság feltételrendszerének egyik alappillére a vállalkozás jogának elismerése és támogatása. A vállalkozás joga nemcsak az üzletszerű gazdasági tevékenység végzésének eshetőségét foglalja magában, hanem a vállalkozóvá válás lehetőségét is biztosítja: az állam által kialakított közgazdasági feltételrendszerbe vállalkozásként való belépéssel. Alkotmányjogi követelmény az, hogy az állam ne akadályozza, ne tegye lehetetlenné a vállalkozóvá válást. A vállalkozás joga alkotmányosan csak törvényben korlátozható közvetlenül és jelentősen: objektív (a jogosultnak nincs rá befolyása) és szubjektív (teljesítésük elvileg bárkinek megadatott) korlátok felállításával. Az egyesülési jog konkretizálása a társulás szabadságának deklarálása: egyrészt társadalmi szervezetek, másrészt gazdasági szervezetek (köztük gazdasági társaságok) alapításának lehetőségét tartalmazza ez az elv.

¹² Ptk. 3:88. § (2).

¹³ Az alcímet lásd Papp, 2023, 29–38.

A vállalkozás és társulás szabadsága nem abszolutizálható és nem korlátozhatatlan: jogszabály állíthat fel alanyi (ki milyen vállalkozást folytathat/társulást létesíthet), tárgyi (mire, milyen tevékenység végzésére irányulhat a vállalkozás/társulás) és módbeli (hogyan, milyen vállalkozási/társulási formában végezhető üzletszerű gazdasági tevékenység) korlátokat.

3.1.1. A vállalkozás és társulás szabadsága alapelvének alanyi korlátai

- Az alanyi korlátok (nem bárki/bármi alapíthat gazdasági társaságot) a következők:
- gazdasági társaság alapításához legalább két jogalany szükséges, kivéve a korlátozott felelősségű társaságot és a részvénytársaságot, melyek lehetnek egyszemélyesek;
 - külföldi vállalkozás magyarországi fióktelepe gazdasági társaság alapítására, illetve azok működésében való részvételre nem jogosult;
 - külföldi vállalkozás kereskedelmi képviselője vállalkozási tevékenységet nem folytathat, mivel nem jogképes;
 - polgári jogi társaság és társasházközösség – vagyoni és tulajdoni viszonyaira tekintettel, valamint mert nem rendelkezik jogalanyisággal – gazdasági társaságot nem alapíthat;
 - előtársaság gazdasági társaságot nem alapíthat, abban tagként nem vehet részt: a cégalapítási feltételeknek csak a már bejegyzett teljes körű jogalanyisággal rendelkező gazdasági társaság felel meg;
 - természetes személy egyidejűleg csak egy gazdasági társaságnak lehet korlátlanul felelős tagja (felelősségkumuláció tilalma);
 - kiskorú személy nem lehet gazdasági társaság korlátlanul felelős tagja;
 - egyéni vállalkozó, valamint korlátlan tagi felelősségű egyéni cég egyidejűleg nem lehet gazdasági társaság korlátlanul felelős tagja is (felelősségkumuláció tilalma);
 - közkereseti társaság és betéti társaság gazdasági társaságnak korlátlanul felelős tagja nem lehet (unokatilalom);
 - költségvetési szerv, önkormányzat és szövetkezet csak olyan gazdasági társaságban vehet részt, amelyben felelőssége nem haladja meg az általa szolgáltatott vagyoni hozzájárulás mértékét;
 - nyilvánosan működő részvénytársaság kivételével nem lehet gazdasági társaság tagja, aki eltiltás hatálya alatt áll.¹⁴

3.1.2. A vállalkozás és társulás szabadsága alapelvének tárgyi korlátai

A tárgyi korlátok (nem bármire alapítható gazdasági társaság) kapcsán lényeges, hogy a TEAOR 2025¹⁵ (Tevékenységek Egységes Ágazati Osztályozásának Rendszere; Központi Statisztikai Hivatal statisztikai osztályozás szerinti nomenklatúrája) mutatja meg, hogy a gazdasági társaságok milyen feltételekkel gyakorolhatják a nonprofit

14 Ptk. 3:4. § (1), 3: 90. §, 3:101. § (2) c), 3:208–3:209. §§, 3:323. §; 1997. évi CXXXII. törvény a külföldi székhelyű vállalkozások magyarországi fióktelepeiről és kereskedelmi képviselőiről 2. § b) és c), 3. § (1a); 2009. évi CXV. törvény az egyéni vállalkozóról és az egyéni cégről 3. § (2) d), 27. § (2); Ctv. 9/B-9/E. §§; EBH 2003. 883; BH 2003. 471; EBH 2003. 887; BH 2003. 420.
15 https://www.ksh.hu/osztalyozasok_teaor25 (letöltés ideje: 2026. 07. 21.).

(nem jövedelemszerzésre irányuló) vagy az üzletszerű közös gazdasági (ellenérték fejében, nyereség- és vagyonszerzés céljából, rendszeresen végzett termelő/szolgáltató) tevékenységet.

Nem minden tevékenység végezhető gazdasági társasági formában (ún. tilos tevékenységek), így például ügyvédi tevékenység sem. Ha valamely gazdasági tevékenység gyakorlását jogszabály hatósági engedélyhez köti, akkor a gazdasági társaság csak a jogerős engedély birtokában kezdheti meg és végezheti e tevékenységet. Képesítéshez kötött tevékenységet gazdasági társaság csak akkor folytathat, ha e tevékenységben személyes közreműködést vállaló tagja vagy a társasággal munkavégzésre irányuló polgári jogi vagy munkajogi jogviszonyban álló legalább egy személy a képesítési követelményeknek megfelel. Ezekon kívül jogszabály valamely tevékenység folytatását formához, bejelentéshez, nyilvántartásba vételhez vagy egyéb feltételekhez kötheti.¹⁶

3.1.3. A vállalkozás és társulás szabadsága alapelvének módbeli korlátai

A vállalkozás és társulás szabadságának alapelve módbeli korlátját (nem bárhol, hogyan létesíthető gazdasági társaság) jelenti a formakényszer. A Ptk. formakényszerszerűen határozza meg: gazdasági társaság csak a Ptk. Harmadik Könyvében szabályozott formában (közkereseti társaság, betéti társaság, korlátolt felelősségű társaság, részvénytársaság) alapítható.

A Ptk.-ban nem szereplő gazdasági társasági forma nem hozható létre; mivel hatályos jogunk a csendestársaságot nem ismeri, az ilyen megállapodás semmis polgári jogi szerződésnek minősül. A Ptk.-ban meghatározott gazdasági társasági formák nem vegyíthetők egymással, például nem alapítható betéti részvénytársaság. A Ptk.-beli gazdasági társasági formák más gazdálkodó szervezeti formákkal sem vegyíthetőek, például nem alakítható szövetkezeti részvénytársaság.

A módbeli korlátok kitégítéseként a négy gazdasági társasági forma mellett a Ptk. lehetővé teszi kooperációs társaság: az egyesülés létrehozását. Külön törvények adta lehetőség van szupranacionális gazdasági társaságok alapítására is Magyarországon, így létesíthető európai részvénytársaság (SE), európai szövetkezet (SCE) és európai gazdasági egyesülés (ege).¹⁷

3.2. Alanyi korlátok a koncessziós társaság vonatkozásában

A koncessziós pályázat nyertesének, azaz a koncessziós szerződés aláírójának a koncessziós társaság tagjává kell válnia.¹⁸

Az ágazati törvények az alapító tekintetében további megkötéseket tartalmaznak:

– a löversenyfogadás szervezésére kiírt koncessziós pályázat nyertese csak az a személy lehet, aki a löversenyfogadási tevékenység folytatására legalább 100 millió forint alap- vagy törzstőkével rendelkező koncessziós társaságot alapít;¹⁹

16 Ptk. 3:97. §; Ctv. 9/F. §; 1998. évi XI. törvény 22. §, 67. § (1), 84. § (1); LB Cgf. II. 33.312/1999/2; ÍH 2004. 137; LB Cgf. VII. 30. 399/1999.

17 Ptk. 3:89. §, 3:368–377. §§; 2004. évi XLV. törvény; 2006. évi LXIX. törvény; 2003. évi XLIX. törvény; BH 2008. 20; BDT 2009. 88; LB Pfv. VI. 23.251/1996.

18 Ktv. 20. § (1).

19 1991. évi XXXIV. törvény a szerencsejátékról 29. § (1).

– I. kategóriába tartozó játékkaszinót kizárólag e célból létrehozott legalább 1 milliárd forint, II. kategóriába tartozó játékkaszinót kizárólag e célból létrehozott legalább 100 millió forint, a fővárosban és Pest vármegyében üzemeltetett játékkaszinó vonatkozásában legalább 300 millió forint alap- vagy törzstőkével rendelkező, az állam többségi részesedésével működő gazdálkodó szervezet, az állami játékszervező kizárólagos tulajdonában lévő gazdasági társaság és/vagy koncessziós társaság működtethet;²⁰

– online kaszinójáték szervezése esetén a koncessziós szerződést aláírónak e törvény különös rendelkezéseiben meghatározott olyan gazdasági társaságot kell alapítania vagy működtetnie, amelyben a társaság megalakulásakor és tevékenysége alatt is a részvények, üzletrészek, illetőleg a szavazatok többségével rendelkezik;²¹

– a bányászati és a hulladékról szóló törvények szerint a koncessziós szerződést aláírónak olyan gazdasági társaságot (a továbbiakban: koncessziós társaság) kell alapítania, amelyben a társaság megalakulásakor és működése alatt folyamatosan a részvények, üzletrészek és szavazatok többségével rendelkezik;²²

– a hatósági engedélyt dohánytermék-kiskereskedelmi koncessziónál az kaphatja meg legfeljebb a koncessziós szerződésben meghatározott időtartamra, aki a dohánytermék-kiskereskedelmi tevékenység biztonságos, szakszerű lebonyolításához szükséges személyi, tárgyi és gazdasági feltételekkel rendelkezik, és nem 18 éven aluli természetes személy.²³

3.3. Tárgyi korlátok a koncessziós társaság vonatkozásában

A koncessziós társaság a koncesszióköteles tevékenységen kívül kizárólag azzal szervesen összefüggő – az ágazati törvényben, illetőleg az önkormányzat döntésében meghatározott – tevékenységek gyakorlására jogosult.²⁴

Amennyiben a koncesszióköteles tevékenység folytatását külön jogszabály hatósági engedélyhez köti, a koncessziós társaság tevékenységét csak ennek birtokában folytathatja; semmis a koncessziós szerződésben foglalt azon kikötés, mely szerint az állam, illetőleg az önkormányzat nevében aláíró személy, illetve szerv a hatósági engedély kiadására előzetesen kötelezettséget vállal.²⁵ Külön jogszabály a koncessziós tevékenység végzéséhez hatósági engedély meglétét írja elő csővezetékcsatlakozás, termékszállításnál és -tárolásnál,²⁶ víziközmű-szolgáltatónál,²⁷ online kaszinójáték szervezésénél,²⁸

20 1991. évi XXXIV. törvény a szerencsejátékról 27. § (2).

21 1991. évi XXXIV. törvény a szerencsejátékról 6. § (1).

22 1993. évi XLVIII. törvény a bányászatról 13. § (1); 2012. évi CLXXXV. törvény a hulladékról 53/H. § (2).

23 2012. évi CXXXIV. törvény a fiatalok dohányzásának visszaszorításáról és a dohánytermékek kiskereskedelméről 13. § (3), (4): a tevékenységvégzésre feljogosító érvényes koncessziós szerződés alapfeltétel.

24 Ktv. 22. §.

25 Ktv. 21. § (1).

26 2008. évi XL. törvény a földgázellátásról 117. §, 120/A. § (3) a).

27 2011. évi CCIX. törvény a víziközmű szolgáltatásról 27. § (1), (2).

28 1991. évi XXXIV. törvény a szerencsejátékról 29/L. § (1).

dohánytermék-kiskereskedelmi tevékenység folytatásához,²⁹ hulladékgazdálkodási koncesszió gyakorlásához³⁰ és bányászati tevékenységnél.³¹

A koncesszióköteles tevékenység mellett a koncessziós társaság jogosult:

– a koncesszió tárgyát képező közutakhoz közvetlenül csatlakozó üzemanyagtöltő és szervizállomások, pihenőhelyek, egészségügyi és sportlétesítmények, vendéglátó létesítmények és szálláshelyek, kereskedelmi létesítmények, valamint parkolási célú épületek és építmények építésére és/vagy üzemeltetésére;³²

– vasúti közlekedésnél a koncesszió tárgyához tartozó kiszolgáló létesítmények, műszaki létesítmények, továbbá pihenőhelyek, egészségügyi és sportlétesítmények, vendéglátó létesítmények és szálláshelyek, kereskedelmi létesítmények, valamint parkolási célú épületek és építmények építésére és/vagy üzemeltetésére is;³³

– a koncesszióba adott vízellátási területeken halászati, üdülési, sportcélú, idegenforgalmi, fürdő- és kereskedelmi szolgáltatások végzésére, az ezeket szolgáló létesítmények megvalósítására, illetve működtetésére, a csatornán létesített hajózási célú infrastruktúra működtetésére.³⁴

3.4. Módbeli korlátok a koncessziós társaság vonatkozásában

A koncessziós társaság formáját illetően lehet közkereseti társaság, betéti társaság, korlátolt felelősségű társaság és részvénytársaság; az ágazati törvények a formaválasztás szabadságát tovább szűkítik:

– részvénytársasági forma szükségeltetik földgázszállítási rendszerüzemeltető tevékenységhez,³⁵ a közúti és a vasúti koncessziókhoz;³⁶

– korlátolt felelősségű társasági vagy részvénytársasági formában szükséges koncessziós társaságot alapítani szerencsejáték-szervezésre;³⁷

– korlátolt felelősségű társasági vagy zártkörűen működő részvénytársasági formában lehet koncessziós társaságot létesíteni víziközmű-szolgáltatási tevékenységre;³⁸

– dohánytermék-kiskereskedelmi tevékenységet pedig olyan gazdasági társaság folytathat, amelynek legalább egy természetes személy tagja – a koncesszió jogosultja – korlátlan felelősséggel tartozik a társaság kötelezettségeiért (kkt. vagy bt., ez utóbbinál a koncesszió jogosultja a beltág).³⁹

29 2012. évi CXXXIV. törvény a fiatalkorúak dohányzásának visszaszorításáról és a dohánytermékek kiskereskedelméről 13. § (2).

30 2012. évi CLXXXV. törvény a hulladékról 53/H. § (1).

31 1993. évi XLVIII. törvény a bányászatról 22. § (1), 24. § (1), 44. § (1).

32 1988. évi I. törvény a közúti közlekedésről 9/B. § (6), 33. § (1) a).

33 2005. évi CLXXXIII. törvény a vasúti közlekedésről 3/B. § (11).

34 1995. évi LVII. törvény a vízgazdálkodásról 12. §.

35 2008. évi XL. törvény a földgázellátásról 117. § (1).

36 1988. évi I. törvény a közúti közlekedésről 9/B. § (6); 2005. évi CLXXXIII. törvény a vasúti közlekedésről 3/B. § (11).

37 1991. évi XXXIV. törvény a szerencsejátékról 37. § 7.

38 2011. évi CCIX. törvény a víziközmű szolgáltatásról 36. § (2).

39 2012. évi CXXXIV. törvény a fiatalkorúak dohányzásának visszaszorításáról és a dohánytermékek kiskereskedelméről 13. § (1) b).

Az ágazati törvények a koncessziók számát⁴⁰ és a koncessziós társaság továbbtársulását is korlátozhatják, így például:

– a bányászati törvény alapján a bányafelügyelet előzetes hozzájárulása szükséges a bányavállalkozó Ptk. szerinti szétválásához, más vállalkozással történő egyesüléséhez, átalakulásához;⁴¹

– továbbá úgy is, hogy csak az ágazati jogszabályban megengedett módon van lehetőség átalakulásra;⁴²

– a földgázrendszer-üzemeltető – a szervezett földgázpiaci engedélyest és a szállítási rendszerüzemeltetőt kivéve – nem szerezhethet részesedést a saját tevékenységétől eltérő, e törvény szerint engedélyköteles tevékenységet folytató más engedélyesben.⁴³

A fenti rövid áttekintésből is jól érzékelhető, hogy a koncessziós társaság kapcsán a vállalkozás és társulás szabadságának alapelve tovább relativizálódik: a koncessziós társaság alapítása és működése számos további korlátozás, feltétel, követelmény közé szorítódik.

4. Egyéb kötöttségek a koncessziós társaság tekintetében

4.1. Tulajdonosmeghatározás

A koncessziós szerződés megkötése a kizárólagos állami tulajdonhoz/önkormányzati törzsvagyonhoz tartozó vagyontárgy tulajdonjogában nem eredményez változást; bányászati koncesszió esetében a kitermelt természeti kincs feletti tulajdonjog kapcsán az ágazati törvény másként rendelkezhet:⁴⁴ a kitermelt ásványi nyersanyag és geotermikus energia után az államot részesedés, bányajáradék illeti meg.⁴⁵ A koncessziós szerződés időbeli hatálya alatt a kizárólagos állami tulajdonban/önkormányzati törzsvagyonban lévő vagyontárgyak birtoklására, használatára és hasznainak szedésére a koncessziós társaság jogosult.⁴⁶ A koncessziós társaság a birtokába adott kizárólagos

40 1991. évi XXXIV. törvény a szerencsejátékról 28/A. § (6), 29. § (3): a lóversenyfogadás, valamint ennek kivételével a bukmékeri rendszerű fogadás szervezésére egyidejűleg legfeljebb 2 koncessziót lehet kiadni.

41 1993. évi XLVIII. tv. 6/B. § (1) a).

42 2012. évi CXXXIV. törvény a fiatalkorúak dohányzásának visszaszorításáról és a dohánytermékek kiskereskedelméről 13. § (13) Ha a koncessziós társaság nem az e törvényben kifejezetten megengedett módon alakul át, e társasággal megkötött koncessziós szerződés az átalakulás napjával hatályát veszti.

43 2008. évi XL. törvény a földgázellátásról 120/A. § (3) b).

44 Ktv. 15. § (1).

45 1993. évi XLVIII. törvény a bányászatról 20. § (1) A kitermelt ásványi nyersanyag és geotermikus energia után az államot részesedés, bányajáradék illeti meg.

46 Ktv. 23. § (1); 1988. évi I. törvény a közúti közlekedésről 33. § (1) E törvény szerint az út kezelő: a) a koncessziós szerződés alapján működtetett országos vagy helyi közút tekintetében a koncessziós társaság; 2011. évi CCIX. törvény a vízi közmű-szolgáltatásról 28. § (2) Az építési koncesszióra irányuló szerződésnek az építési koncesszió keretében megvalósuló víziközmű tekintetében tartalmaznia kell az adott üzemeltetési szerződés e törvény felhatalmazása

állami tulajdonnak/önkormányzati törzsvagyonnak minősülő vagyontárgyra vonatkozó használati jogát nem idegenítheti el, valamint azt nem pénzbeli hozzájárulásként más gazdasági társaságba nem viheti be.⁴⁷ A koncessziós társaság a koncesszióköteles tevékenység gyakorlásának jogát az állam/az önkormányzat hozzájárulása nélkül másra nem ruházhatja át,⁴⁸ valamint azt más gazdasági társaságba nem pénzbeli hozzájárulásként nem viheti be.⁴⁹ Hasonló rendelkezések az ágazati jogszabályokban is megjelennek.⁵⁰

A koncessziós tevékenység gyakorlása során új vagyontárgyak keletkezhetnek:

- ha ezek kizárólagos állami tulajdonnak/önkormányzati törzsvagyonnak minősülnek, akkor az üzembe helyezéssel kerülnek állami/önkormányzati tulajdonba;⁵¹

- ha ezek a kizárólagos állami tulajdonnak/önkormányzati törzsvagyonnak tekintendő vagyontárgyak rendeltetésszerű használatát segítik elő, akkor – ha a koncessziós szerződés eltérő rendelkezést nem tartalmaz – elkészültük (üzembe helyezésük) után a koncessziós társaság tulajdonába kerülnek.⁵²

Ha a koncessziós társaságot a bíróság felszámolási eljárás során megszünteti, az állam/az önkormányzat által a társaság használatába adott vagyontárgyak a hitelezői követelések kielégítésének fedezetéül nem szolgálhatnak, azt a felszámoló köteles az állam/az önkormányzat részére kiszolgáltatni.⁵³ A felszámolás során az államot és az

alapján kiadott kormányrendeletben meghatározott tartalmi elemeit is; 2012. évi CLXXXV. törvény a hulladékról 53/H. § A koncessziós szerződés alapján keletkezett jogok és kötelezettségek a koncessziót illetik meg, illetve terhelik, amelyek gyakorlását és teljesítését a koncessziós társaságon, valamint *annak szerződött partnerein keresztül* valósítja meg.

47 Ktv. 23. § (2).

48 2012. évi CXXXIV. törvény a fiatalok dohányzásának visszaszorításáról és a dohánytermékek kiskereskedelméről 13. § (8) A dohánytermék-kiskereskedelmi tevékenység jogosultjának örököse akkor válik a koncessziós szerződésből eredő jogok gyakorlására és kötelezettségek teljesítésére jogosulttá, illetve kötelezetté, ha a) az (1) bekezdés a) pontja szerinti esetben az örökös is egyéni vállalkozó, b) az (1) bekezdés b) pontja szerinti esetben az örökös a tevékenységet folytató gazdasági társaság korlátlanul felelős tagjává vált, c) a tevékenység folytatására vonatkozó igényét az örökös kinyilvánította, és d) a tevékenység folytatására vonatkozó jogszabályban, valamint az örökösre irányadó dohánytermék-kiskereskedelmi jogosultság átengedéséről szóló pályázat kiírásában írt egyéb feltételeknek az örökös is megfelel.

49 Ktv. 25. §.

50 1993. évi XLVIII. tv. 6/B. § (1) b) a nyilvánosan működő részvénytársaság kivételével a bányászati joggal rendelkező gazdasági társaság tulajdonrészének visszerhes és ingyenes átruházásához, c) a bányászati joggal rendelkező nyilvánosan működő részvénytársaság részvényeinek 25%-át meghaladó mértékű visszerhes és ingyenes átruházásához és d) a bányászati jog mint vagyoni értékű jog nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként jogi személy részére történő átruházásához; 1991. évi XXXIV. törvény a szerencsejátékról 4. § (5) A pályázati kiírásnak szükség esetén tartalmaznia kell a szerencsejáték szervező tevékenységre alapított gazdasági társaságra vonatkozó különös előírásokat (pl. a kibocsátott részvények, illetőleg üzletrészek korlátozott forgalomképességét).

51 Ktv. 15. § (2); FÍT Kf. 700463/202365.: Víziközmű kizárólag az állam és települési önkormányzat tulajdonába tartozhat, ha a víziközmű nem állami vagy önkormányzati beruházásban jön létre, a beruházó a víziközmű tulajdonjogát a víziközmű üzembe helyezésének időpontjában az ellátásért felelősre átruházza, az átruházásról a felek szerződést kötnek.

52 Ktv. 24. §.

53 Ktv. 28. § első fordulata.

önkormányzatot elővásárlási jog illeti meg a kizárólagos állami tulajdonnak/önkormányzati törzsvagyonnak minősülő vagyontárgyak rendeltetésszerű használatát elősegítő létesítmények vonatkozásában.⁵⁴

A koncessziós társaság megszüntetése esetén a tagok részére az őket megillető vagyonmaradványt csak abban az esetben lehet kiszolgáltatni (kifizetni), ha az állam/az önkormányzat nevében eljáró szerv az állam/az önkormányzat tulajdonában levő vagyontárgyak rendeltetésszerű állapotban történt átadását igazolta, kivéve, ha a kizárólagos állami tulajdonhoz, illetőleg önkormányzati törzsvagyonhoz tartozó vagyontárgy üzembe helyezésére ezen időpontig nem került sor.⁵⁵

4.2. Társasági részesedés korlátozott forgalomképessége

Az ágazati törvények tartalmazznak a koncessziós társaság üzletrészei és részvényei kapcsán átruházási korlátozásokat:

- a bányafelügyelet előzetes hozzájárulása szükséges a bányászati joggal rendelkező, nyilvánosan működő részvénytársaság részvényeinek 25%-át meghaladó mértékű visszsterhes és ingyenes átruházásához;⁵⁶

- a pályázati kiírásnak szükség esetén tartalmaznia kell a szerencsejáték-szervező tevékenységre alapított gazdasági társaságra vonatkozó különös előírásokat (pl. a kibocsátott részvények, illetőleg üzletrészek korlátozott forgalomképességét);⁵⁷

- a Magyar Energetikai és Közműszabályozási Hivatal előzetes hozzájárulása szükséges bármely víziközmű-szolgáltatóban a szavazatok huszonöt, ötven vagy hetvenöt százalékát meghaladó, illetve 100 százalékát elérő közvetlenül birtokolt, szavazati jogot biztosító részvény, üzletrész vagy közvetlen szavazati jog szerzéséhez és az ehhez fűződő jogok gyakorlásához;⁵⁸

- a befolyásszerző – kivételekkel – bármely engedélyesben a szavazatok öt, húsz, huszonöt, harminchárom, ötven, hetvenöt vagy kilencven százalékát elérő vagy meghaladó, valamint száz százalékát elérő közvetlenül vagy közvetve birtokolt, szavazati jogot biztosító részvény, üzletrész vagy közvetlen szavazati jog szerzéséhez (a továbbiakban együtt: befolyásszerzés) és az ehhez fűződő jogok gyakorlásához köteles a Magyar Energetikai és Közműszabályozási Hivatal előzetes hozzájárulását kérni földgázellátás kapcsán.⁵⁹

4.3. A koncessziós szerződés és a koncessziós társaság megszűnésének egymásra gyakorolt, kölcsönös jogkövetkezményei

A koncessziós szerződés időbeli hatályának letelte, valamint a koncessziós szerződés más okból történő megszűnése esetén a koncessziós társaság tagjai végelszámolást

54 Ktv. 28. § második fordulata.

55 Ktv. 26. § (3); DÍT Pf. 20459/2013/3.

56 1993. évi XLVIII. tv. 6/B. § (1) c).

57 1991. évi XXXIV. törvény a szerencsejátékról 4. § (5).

58 2011. évi CCIX. törvény a víziközmű-szolgáltatásról 42. § (2).

59 2008. évi XL. törvény a földgázellátásról 123. §.

kötelesek lefolytatni;⁶⁰ azaz a koncessziós szerződés megszűnése a koncessziós társaság jogutód nélküli megszűntetésével jár.

A koncessziós társaság fizetéseképtelenség miatt történő felszámolása a koncessziós szerződés megszűnését is jelenti, kivéve, ha a koncessziós szerződésben a felek rögzítették, hogy a megállapodásukban kikötött idő még hátralevő tartamára újabb koncessziós társaság alapítható;⁶¹ tehát a koncessziós társaság jogutód nélküli megszűntetése nem eredményezi automatikusan a koncessziós szerződés megszűnését is.

5. Pszeudojelenség a koncessziós társaság?

Az 1991. évi XVI. törvény hatálybalépése óta a koncesszió alapvető sémájától és jellemzőitől annak lényegét kétségessé tevő jogszabályi alapú eltéréseket alakított ki a jogalkotó (eklatáns példa erre a dohánykoncesszió örökölhetősége és a korlátlan tagi felelősségű vállalkozási formákban – kkt.-nál, bt.-nél a beltág tekintetében és egyéni vállalkozóként – való megnyilvánulása). Tíz jogszabály (az ágazati törvények a koncessziós törvénnyel együtt) a koncessziós társaság egzisztálására közvetlenül hatást gyakorló jogi normák összessége; emellett kormányrendeletek,⁶² a Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hivatalával kapcsolatos előírások⁶³ és a közbeszerzési törvény hatálya alá tartozó építési és szolgáltatási koncesszió regularizációja⁶⁴ további eltéréseket jelentenek a klasszikus koncessziótól és a hagyományos gazdasági társasági üzemeléstől. Ezen kívül a koncessziós társaság önálló gazdálkodásának számos vagyoni jellegű előírás szab gátat, mintegy szigorúbb elvárásokat támasztva a nemzeti vagyon applikálása során. Ezek a rendelkezések erőteljes közjogi foglalatot adnak a koncessziós társaságnak kógens és imperatív jellegű szabályozásukkal.

Alapvető ismérve továbbá a koncessziós társaságnak a koncessziós szerződésnek kitettség két viszonylatban is.

60 Ktv. 26. § (1) ... legkésőbb a koncessziós szerződés megszűnését megállapító jogerős bírósági határozat közlésétől számított harminc napon belül; (2) Ha a koncessziós társaság tagjai (részvényesei) az (1) bekezdésben foglaltak teljesítését elmulasztják, úgy a cégbíróság hivatalból intézkedik a jogutód nélküli megszűnés jogkövetkezményeinek érvényesítéséről.

61 Ktv. 27. §.

62 727/2020. (XII. 31.) Korm. rendelet a koncesszióról szóló 1991. évi XVI. Törvény szerinti koncessziós eljárások egyes szabályairól; 495/2020. (XI. 11.) Korm. rendelet egyes koncesszióköteles tevékenységek tekintetében az illetékes ágazati miniszteri feladatok ellátásáról; 424/2020. (IX. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti Koncessziós Irodáról; 485/2021. (VIII. 13.) Korm. rendelet a dohánytermék-kiskereskedelmi jogosultság átengedéséről szóló pályázattal, valamint a dohánytermék-kiskereskedelmi tevékenység gyakorlására jogosító koncessziós szerződéssel kapcsolatos egyes feladatok ellátásáról.

63 2021. évi XXXII. törvény a Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatóságáról; 20/2022. (I. 31.) SZTFH rendelet a bányászatról szóló 1993. évi XLVIII. Törvény végrehajtásának egyes szabályairól.

64 2015. évi CXLI. törvény a közbeszerzésekről 8. § (5), (6).

– egyrészt a koncessziós szerződés a koncessziós társaság társasági szerződése vonatkozásában előszerződés-jellegű szindikátusi szerződésként funkcionál a projektársaság alapításakor (lásd: 1. utolsó mondat);

– másrészt a koncessziós társaság működése során a társasági szerződés és a koncessziós szerződés között kapcsolt kontraktuális korreláció van, mégpedig a koncessziós kontraktusnak alávetett formában (lásd: 4.3.).

A koncessziós társaság sajátosan (a pseudotársaság mezsgyéjén mozogva) funkcionálhat csak a közjogi normák rengetegének és a koncessziós szerződés előírásainak kettős szorításában.

Irodalomjegyzék

Papp, T. (2019) *Atipikus szerződések*. Budapest: HVG-Orac.

Papp, T. (2023) 'A koncessziós társaság a vállalkozás és társulás szabadsága alapelvének tükrében', in Tőkey, B. (szerk.) *Liber Amicorum – Ünnepi tanulmányok Kisfaludi András 65. születésnapjára*. Budapest: Wolters Kluwer Hungary, 29–38.

Lehet-e gazdasági társaság, valamint bejegyzett cég munkajogviszonynak munkavállalóként alanya?

Can a Business Corporation and a Registered Company Be the Subject of an Employment Relationship as an Employee?

Abstract: The 2013 Civil Code declared both the general partnership and the limited partnership to be legal entities. Consequently, these two business entities can no longer have employees. The International Labour Convention provides that only natural persons can be employees. Therefore, it is being examined whether, if these two business entities operate as a civil law group or partnership, they could be regarded as employees. The issue is further complicated by the Self-employment Directive, under which a person working in this capacity cannot employ an assistant. Accordingly, when work is carried out jointly by a group or partnership, the members of the group must be legally distinct from one another so that it appears that several employees are performing a single job. From this perspective, the author presents cases in which collectives were recognized as employees.

Keywords: contractual and non-contractual employment, general partnership and limited liability company, legal entity, natural person, employee collective, self-employed, permanent contractor

Összefoglaló: A 2013. évi új Polgári Törvénykönyv a közkereseti és a betéti társaságot is jogi személynek nyilvánította. Ezért újabban e két gazdasági társaság nem lehet munkavállaló. Nemzetközi egyezmény kimondja, hogy munkavállaló csak természetes személy lehet. Ezért vizsgálja azt a lehetőséget, ha e két gazdasági társaság tagjai polgári jogi csoportot vagy jogi személyiség nélküli közösséget alkotva lépnek fel, lehetnek-e munkavállalók. Bonyolítja a problémát, hogy az önfoglalkoztatási irányelv szerint, aki ilyen minőségben dolgozik, nem alkalmazhat segédet. Ezért csoportos, illetve közös munkavállalás során a csoport tagjainak jogilag izoláltnak kell lennie egymástól, hogy látszatra több munkavállaló egy munkakört osztva lásson el. Ebből a szempontból bemutatja azokat az eseteket, amikor kollektívák munkavállalók lehetnek.

Kulcsszavak: kötött és kötetlen munkaviszony, közkereseti és betéti társaság, jogi személy, természetes személy, munkavállaló-kollektíva, önfoglalkoztató, tartós vállalkozó, megbízott

1.

A címben elhelyezett kérdésre a válasz az, hogy nem lehet, mivel a munkát/szolgálatot munkajogviszonyban természetes személynek kell személyesen ellátni. Ezt valamennyi európai ország tételes munkajogi előírása *expressis verbis* kimondja, ideértve a magyar Mt.-t is. A gyakorlatban azonban ezt az elvet és az azon alapuló *ex lege* szabályt. A *contra legem* részben a jog által megengedett módon legálisan, részben azonban a tételes jog által meg nem engedve illegálisan áttörik.

Először az 1990. évi rendszerváltást megelőző kommunista időszak alatt kialakult olyan egyéni és csoportos vállalkozásnak is minősíthető munkavégzési formákkal foglalkoznék, amelyekkel az államszocialista rendszer merev szubordinációs tervgazdálkodási kötöttségein igyekeztek lazítani a munkavégzés terén. Ezt akként valószínűsítették meg, hogy az azonos helyen dolgozó és az egymás kooperatív tevékenységétől függő munkaeredményt adó munkavállalókat gazdaságilag olyan közös vállalkozási jellegű csoportokba szervezték, amelyek munkaszociológiai szempontból vállalkozási közösségként jelentek meg. Mindennek jogi leképezésére elsősorban a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben volt esély. Mindez sajátos módon a színpalak mögött összekötődött a gyakorlatban is kialakított jugoszláv öngazgatási rendszerrel és a csak elméleti szinten megjelent kettős szocialista vállalati tulajdonosi kollektíva elmélettel. Ez a „reálszocialista” időszak merev gazdasági jogi és munkajogi sémáiból kitörni igyekvő irányzat Magyarországon már a kezdeteknél megjelent a mezőgazdaság mellett az iparban és a kereskedelemben is.

Szűkített jogértelmezés mellett a munkát, illetve a szolgáltatást minden egyes munkavállalónak, szolgálonak személyesen kell ellátnia. Kiterjesztő jogértelmezés mellett elláthatják azonban ezt a tevékenységet többen, csoportosan, egymással koordinálva, vagyis szociológiai szempontból társaságnak minősülve, amelyet ha még társasági szerződéssel intézményesítenek, lehet gazdaságban működő polgári jogi társaság vagy gazdasági munkaközösség is. Szociológiailag az ilyen orgánus gazdasági társaságnak minősül. Mivel azonban nincs felruházva jogi személyiséggel, ha szerződés alapján munkát végez vagy szolgáltatást lát el, akkor a csoportnak a jogviszonya csak *polgári jogi vállalkozásnak* minősíthető, még akkor is, ha az munkaközösségi jellegű. Ugyanakkor, ha e társaság nem társasági szerződés vagy szövetkezeti alapszabály alapján működik, és nincs a cégnyilvántartásba bejegyezve, munkát együttesen csak csoportmunkavállalóként vállalhat, mely esetben az általuk megbízott, illetve felhatalmazott személy köti meg a munkaszerződést.¹

2.

A *csoportvállalkozási* jellegű munkavégzés a *mezőgazdaságban* legtöbbször szezonális, és többnyire meghatározott feladatok elvégzésére irányul. Aratás, cséplés, valamint

1 Juhász és Prugberger, 1987, 97–100.

betakarítás, mindenekelőtt a szüretelés és a gyümölcsszedés idején, továbbá a nyári időszakban visszatérően a veteményeskertek esetében gyomlálásra összeverődnek és jelentkeznek közösen *csoportmunkára* közösségek, akik minden évben megjelennek egyéni gazdaságoknál, kézi erővel végezve el a segédjellegű fizikai munkát. Ezek az ún. *hagyományos arató, szüretelő, valamint betakarító és cséplő bandák*, amelyek nevében a csoport által megbízott személy jár el, köti meg a munka- vagy a vállalkozási jogviszonyt, veszi fel a bért, amit általában egyenlő arányban oszt szét, magát is beleértve a „banda” tagjai közé.²

A rendszerváltás előtt a mezőgazdasági termelészövetkezetek a tagok háztárgazdaságába, most pedig a Magyarországra bejött külföldi és a szövetzetekből kialakított részvénytársaságként (rt.) vagy korlátolt felelősségű társaságként (kft.) *működő nagy farmok családi gazdaságokba felnevelésre kihelyeznek többnyire kisállatokat, de az istállóval és pajtával rendelkező családi gazdaságokba nagyállatokat, valamint vetésterületeket részművelésbe adnak egyéni gazdaságok részére.*³ Ez korábban szövetkezeti tagsági munkaviszony, „kivülállók” esetében pedig általában vállalkozási jogviszony keretében valósult meg. Részükről azonban munkavégzési formát is ölthetett.⁴ A rendszerváltás óta azonban e tevékenység vállalkozási formát ölt akkor is, ha a családi gazdaság tulajdonosa a farmnak munkaviszonyban álló dolgozója, mivel elvileg köthető a munkavállalóval e tevékenységre további foglalkoztatásra irányuló munkaviszony is. Mégsem ez szokott bekövetkezni, hanem az, hogy az érintettek vagy meghatározott munka elvégzésére szóló *munkaszerződést, vagy vállalkozási szerződést kötnek* egymással. Itt szokott gyakran előfordulni az a jogi tévedés, amikor a farmernak a gazdaságát illetően közkereseti (kkt.) vagy betéti társasági (bt.) jogviszonya van. A helyzet ugyanis az, hogy *amíg a kkt. és a Bt. nem volt jogi személy, mindegy volt, hogy munka- vagy vállalkozási szerződést kötöttek a gazdával, most viszont már nem mindegy, mert jogi személlyé válásuk okán csak vállalkozási szerződés köthető velük.* Ennek ellenére azonban továbbra is sok esetben meghatározott munkavégzésre kötik meg a szerződést, holott most már ez jogellenes.

Ugyancsak az 1990 előtt működött mezőgazdasági termelészövetkezetekben alakult ki az ún. *csoportos, átalányelszámolásos gebinesi rendszer* olyként, hogy a szövetkezet állatgondozó telepein, tehénistállóiban, szárnyas kisállatnevelőiben, jármű- és gépi munkaeszközöket karbantartó és javító üzemeiben, valamint gépkihasználó egységeiben dolgozók a szövetkezettől meghatározott összeget kaptak, és abból kellett az ott dolgozóknak kigazdálkodniuk a saját jövedelmüket. Ebből az összegből fizették ki az üzemeltetés költségeit, vették meg az állateledelt, a takarmányt, az állatgyógyszereket, és gondoskodtak az állatok termékeinek a szövetkezet feldolgozó üzemei részére történő, a külső forgalmi árak figyelembevételével megállapított, házon belüli vételáron való átadásáról, amelyet a feldolgozóüzem kifelé értékesített. E házon belüli belső vételáron történő termékfeldolgozásból és -értékesítésből befolyt jövedelem képezte az egység jövedelmét, amelyből a működési költségek, valamint a szövetkezeti központnak helység- és munkaeszköz-használati bér megfizetése után megmaradt tiszta nyereség került munkadíjként felosztásra a belső vállalkozási egységek tagjai között,

2 Juhász és Prugberger, 1987, 97–100.

3 Prugberger, 1979, 211–228.

4 Prugberger, 1989; Prugberger, 1985.

akik tagsági munkaviszonyban álltak azzal a termelőszövetkezettel, amelynek tagjai voltak.⁵ Ezt a rendszert most a nagy farmgazdaságok alkalmazzák, ahol a belső egységek munkavállalói lehetnek állandó jellegű egyéni vagy csoportos munkaviszonyban, de lehetnek tartós vállalkozási jogviszonyban, az utóbbiban főleg akkor, ha valamelyiküknek kkt.-je, bt.-je vagy egyszemélyes rt.-je van. Ebben az esetben munkaviszony nem állhat fenn akkor, ha a vállalatnak végzett tevékenysége azonos azzal a kkt.- vagy bt.-profillal, amelynek vezetője vagy csak egyszerűen beltagja. Ez a helyzet a gyakorlat szempontjából azért lényeges, mert ha munkajogviszonynak minősül, a foglalkoztató cégnek be kell szállnia a foglalkoztatott kötelező társadalombiztosításába, ha viszont nem, akkor annak teljes járulékösszegét a foglalkoztatottnak kell fizetnie.

Az egyes gyártási termelőegységekhez, valamint főleg nagy áruházak különböző típusú áruosztályait (textil, háztartási eszközök, lakberendezések stb.) árusító egységeihez kötődő belső vállalkozási egységrendszerek dolgozói a szövetkezetek előző fejezetben bemutatott átalányelszámolású belső csoportvállalkozó egységeihez hasonlóan munkaviszonyban állhatnak a céggel. Ebben az esetben a cég minden egyes egységénél belső vállalkozási átalányelszámolásos önálló gazdaságvitelt biztosít, amelyből a fenti módon kell kigazdálkodniuk a munkabért. Ez lehet munkajogviszonynak minősülő belső szervezeti rendszer, de lehet kkt. és bt., sőt kft. formájú belső társasági viszony is. A rendszerváltás előtt ez Magyarországon a szövetkezetekhez hasonló csoportos munkajogviszonyként volt nyilvántartva, és az ott dolgozók társadalombiztosításának költségeihez az előírásoknak megfelelően hozzájárult a vállalat is, miként ez a diósgyőri vasműveknél is megtörtént.⁶ Mindez összefüggött a Sárközy Tamás által megvalósított állami vállalati reformmal, amelynek eredményeként Magyarországon kialakult a *félíg önkormányzatú és a teljes önkormányzattal bíró öngazgatási állami vállalat*. A félíg önkormányzatúnál az igazgatótanács tagjainak egy részét az állami vállalati felügyelőségnek, többnyire a trösztnek a képviselői képezték, míg a másik része a vállalat dolgozóinak küldötteiből állt. Ez az utóbbi teljesen úgy működött, mint a munkaszövetkezet, pontosabban, mint az ipari, kisipari és szolgáltató munkaszövetkezetek. Sárközy Tamás, Hegedűs István és Jómagam is az állami szocialista kettős tulajdonosi kollektíva elméletet,⁷ a magyar szövetkezeti gazdálkodási modellt vettük mintául a jugoszláv öngazgatási rendszerrel együtt, míg Eörsi Gyula, akitől ez a gondolat elindult, a venediktovi kettős tulajdonosi kollektívaelméletből vezette le a hasonló felfogását.

3.

A venediktovi kettős tulajdonosi kollektívaelméletnek a lényege az volt, hogy az állami vállalatnak tulajdonosa a Szovjetunió valamennyi állampolgára, vagyis az állami vállalat össznépi tulajdonban van, ugyanakkor azonban tulajdonosa az a munkakollektíva, mely a vállalatot működteti. Ez utóbbi alapján dolgozta ki Eörsi Gyula a

5 Prugberger, 1985.

6 Prugberger, 1989.

7 Venediktov, 1949.

munkakollektívák jogágiságának elméletét.⁸ Ezzel szemben Hegedűs István és részben én is *a szövetkezeti tagsági viszony három részjogviszonyából* indultunk ki, amely az öngazgatásban való közreműködésből (aktív és passzív választójog), a szövetkezeti vagyoni természetű jogok gyakorlásából (szövetkezeti részjegyjegyzés, apportálás és e kettő hozadéka), valamint a szövetkezet működésében való személyes tagi munkarésztételből áll. Ez utóbbiban láttuk a közös szövetkezeti tagi munkakollektívát, amely a másik két részjogviszonnyal együtt szintén a szövetkezeti öngazgatás része.⁹ Én ezen túlmenően idős Trócsányi Lászlóval együtt figyelembe vettem a *jugoszláv öngazgatási munkaviszonyt*,¹⁰ ami a rendszerváltáskor szinte teljesen felszámolódott, azonban mintha kezdene újból feléledni, és a prágai tavasz idején Ota Sik gazdasági miniszter rövid időre teljes egészében átültette a jugoszláv öngazgatási rendszert Csehszlovákiába.¹¹

4.

A jugoszláv társadalmi és állami öngazgatási rendszer koncepcióját Edvard Kargyelj a demokratikus centralizmus elvének figyelembevételével dolgozta ki.¹² Ez a politika világában azt jelentette, hogy az egyes településeken a lakosság által megválasztott tanácsok és vezetőik választották meg a küldötteket a járási tanácsba, amely megválasztotta saját vezetőit és egyúttal a küldöttet a megyei tanácsba, akik ugyanígy jártak el az egyes tagországok és autonóm körzetek parlamentjének és kormányának létrehozását illetően, a tagországok és az autonóm területek parlamentjei által megválasztott küldöttek pedig hasonló módon hozták létre a szövetségi parlamentet, mely megválasztotta a szövetségi kormányt. A legfelső szinten meghozott törvények betartása minden alatta lévő öngazgatási állami szervnek, valamint természetes jogi személynek kötelező volt. Ugyanakkor minden öngazgatási szint a maga területére ugyancsak alkotott törvényeket és rendeleteket a maga illetékességi területére. Ez vonatkozott a gazdaságra, a gazdaság- és a pénzügyi politikára is. Mindegyik szint, legalsó szinten az állampolgárok, azon felül pedig az alatta lévő szint javaslatainak a felhasználásával készítette el a saját szintjének jogforrási előírásait, amelyek a saját és az alatta lévő szintekre kötelezőek voltak.

A gazdaság és a munka szervezeti felépítése e politikai és közigazgatási szervezeti felépítésével összhangban lévén, alsó szinten a *társult munka alapszervezetek* álltak, amelyek megfeleltek a mai vállalatok üzemegységeinek. Társult munka alapszervezetet alapíthattak az állam társadalmi (pártok), közhatalmi és közigazgatási szervei, az egyes települések, valamint az állampolgárok csoportjai. Minden egyes megalakult társult munka alapszervezet gazdasági profiljának megfelelő *társult munkaszervezethez* kellett csatlakoznia, amely megfelelt a mai vállalat (cég) fogalmának. A társult munka

8 Eörsi, 1963, 71–122.

9 Hegedűs, 1973, 55, 117–122; Prugberger, 1985, 113–131; Sárközy, 1980, 110–115.

10 Trócsányi, 1978, 109–131.

11 Ota, 1974.

12 Kardjelj, 1973.

szervezetek pedig létrehozták a profiljuknak megfelelő *társult munka szervezetek szövetségeit*, amelyek a modern gazdasági jog konszernjeinek felelnek meg.¹³ Ez a rendszer a szláv „obcsina” rendszernek Jugoszláviában képült agrárszövetkezeti rendszeréből, a „Zadrugának” az adaptációjából alakult ki. Az agrárszövetkezetek is hasonlóképpen területi szövetségeket, a területi szövetségek pedig hasonlóképpen országos szövetkezeti szövetséget hoztak létre a saját érdekeik védelme és képviselésének érdekében.¹⁴ Ezt a rendszert a gazdaságirányítás reformjának 1976-ban történt hazai bevezetése során Magyarország is átvette.¹⁵ A jugoszláv társult munka öngazgatáson alapuló szervezeteinek a munkatársai annál fogva, hogy alapját a szövetkezeti jellegű kooperáció képezi, nem munkaszerződéssel, hanem munkatagsági felvétellel kerültek a társult munkaszervezet alap-, közép- és felsőszintjén egyaránt formálisan olyan munkaviszonyba, ami semmiben sem különbözött a szövetkezeti tagi munkaviszonytól.¹⁶

Ezt a rendszert – mint már arról szó esett – a prágai tavasz idején Ota Sik gazdasági miniszter Csehszlovákiában a jugoszláv rendszer alapulvételével dolgozta ki és tervezte Csehszlovákiában bevezetni. Bevezetése törvényi szinten megfogalmazódott. Végrehajtására azonban már nem kerülhetett sor, mert Gomulka emberarcú szocializmus kialakítására irányuló reformját, amely a Nyers Rezső által bevezetett magyar gazdaságirányítás reformjához hasonlóan a Szovjetunióban 1965-ben Liberman és Leontyev által meghirdetett és a Szovjet Pártközpont (Leonid Brezsnyev) engedélyével bevezetett, majd visszavont reformján nyugodott, szétverték a Varsói Szerződés tagállamainak 1968 augusztusában Csehszlovákiába bevonult csapatai, amelyek Bilák és Spisák hatalomra ültetésével és Gomulka megbuktatásával visszaállították a tervutasításos kötött gazdaságirányítási rendszert.¹⁷

Magyarországon a munkavégzés a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban kialakult, itt bemutatott rendszerének a bevezetését a fenti gazdaságirányítási reform bevezetését megelőzően már felvetette, óvatosságból azonban nem a jugoszláv öngazgatási rendszeréből indult ki, hanem a már említett Venediktov szovjet akadémikus kettős tulajdon elméletéből, mely szerint az állami szocialista tulajdonnak két alanyi csoportja van. Az egyik az össznépeség, vagyis a Szovjetunió valamennyi állampolgára, ami az össznépi tulajdonban testesül meg, míg a másik az a munkakollektíva, amely a szovjet állam valamelyik szervénél, intézményénél, illetve vállalatánál dolgozik.¹⁸

Ebből kiindulva vetette fel Eörsi Gyula, hogy a mezőgazdasági és az ipari szövetkezetekhez hasonlóan az állami vállalatoknál is munkakollektívák dolgoznak, amely kollektívák dolgozó tagjai, ha nem is úgy, mint a termelőszövetkezetek tagjai, résztulajdonosai a szövetkezetüknek tagsági jogviszonyuk alapján, de valamennyire mégis részesei a vállalat tulajdonában érdekeltségük alapján. A munkakollektívák ugyanis érdekeltek a vállalat eredményes működésében, amelyből ők is pl. prémium formájában

13 Roggemann, 1970; A társult munkáról szóló 1976. tv. In: Küldöttek Híradója a JSZSZK és a VSZAT Képviselőházának Közlönye. II. évf. 1976. ápr. 16.; Trócsányi, 1978, 109–131.

14 Cukanovic, 1971.

15 Szamuely, 1965.

16 Ld. a 34. jegyzetet.

17 Ota, 1974.

18 Venediktov, 1948. Állami szocialista tulajdon.

részesülnek. Ezért – miként ezt Weltner kifejti,¹⁹ és Eörsi erre is utalva igazolást lát elméletére – a munkahelyi értekezleteknek különös jelentőségük van, ahol a munkakollektíva tagjai beleszólnak a vállalat igazgatásába, hasonlóan, miként ezt a szövetkezetek tagjai a közgyűléseken teszik.²⁰ Okszerűvé vált ezért, hogy az akkori kor szövetkezeti és gazdasági jogászai vevői lettek eme elméletnek, és kidolgozták annak részleteit. Két szerző egymástól függetlenül kidolgozta ennek az elméletnek a speciális vonásait,²¹ ami nagyon hasonlított mindahhoz, amit e témakörben a termelőszövetkezeti munkaviszonyról írtak,²² és erre építette rá Sárközy Tamás a részleges és a teljes önkormányzattal rendelkező állami vállalatot.²³ A részleges önkormányzatú esetben megmaradt a munkaviszony kétsarkú munkáltatói és munkavállalói jellege, míg az utóbbinál ez a kétsarkúság eltűnt, és a munkaviszony tartalma szövetkezeti jellegűvé vált.

5.

Az 1990. évi rendszerváltással ezek a lazítási kísérletek felszámolásra kerültek, mivel teljesen átalakult a gazdasági struktúra. Megszűnt a kötelező tervlebontási rendszer, ami azonban a gazdaságirányítás reformidőszakában is informális állami elvárás formájában mérsékelten továbbra is hatott. E kötött tervutasítási rendszerben, mivel a szolgáltató vállalatok részére a felülről kapott tröszt utasítás megmondta, hogy mely átvevő vállalatok részére kell és milyen mennyiségben eladni a termékeit, a kijelölt átvevő vállalatok pedig szintén a tervutasítás alapján kötelesek voltak a szolgáltató termékeit abban az értékben és mennyiségben átvenni, amit a felette álló tröszt meghatározott, kereskedelmi szerződésekről nem, hanem csak adminisztratív gazdasági elosztó ügyletekről lehetett beszélni. Sem az állami vállalat, sem a szövetkezet nem volt igazi gazdasági vállalkozás, vagyis vállalat, hanem a kötött gazdaságirányítás legalso azon szerve, amelyik a termékeket a fogyasztók részére elosztotta.²⁴ Ezt a kötelező tervutasításos termékelosztási rendszert és a hierarchikus felépítésű állami vállalati és a tervlebontási rendszerbe áttételesean bekapcsolt szövetkezeti termelési és elosztási rendszert felváltotta a konkurenciára és a gazdasági versenyre alapított szabadpiaci szisztéma. Ennek következtében az állami vállalatok kereskedelmi, illetve gazdasági társaságokká alakultak át, és a szövetkezetek is a hagyományos szövetkezeti elvek alapján szerveződtek újjá, levetve az állami vállalatokhoz hasonló vonásukat. Az összes posztkommunista államban – beleértve Magyarországot is – ismét megjelentek a forgatható értékpapírok, a részvény, a kft.-üzletrész és a szövetkezeti részjegy.

Ebben az új, ismét sokszínűvé vált gazdasági rendszerben megszűnt a foglalkoztatás és a foglalkoztatással kapcsolatos szerződések sematikus jellege, amely nem

19 Weltner, 1958, 249–261.

20 Eörsi, 1963, 71–122; Eörsi, 1970.

21 Hegedűs, 1977; Hegedűs, 1980; Prugberger, 1980; Prugberger, 1989, 120–146.

22 Hegedűs, 1973, 55, 117–122; Prugberger, 1985.

23 Ld. Az 1986-ban módosított 1977. VI. tv. az állami vállalatokról.

24 Ezt és ennek kritikáját írta le Ficzer, 1970, 253.

ismert mást az itt bemutatott reformkísérleteket leszámítva, mint a hierarchikusan a munkáltatónak alárendelt közszolgálati jellegű munkajogviszonyt, munkaszerződést. Az 1990. évi rendszerváltást követően azonban a közép- és kelet-európai régióban is meghonosodtak az ún. függő munkával, illetve szolgálattal összekapcsolt alá-fölé rendelt munkaviszonyon kívül a *kötetlenebb és szabadabb* olyan *munkaviszonyok*, ahol a munkavállaló a szakmai tudásánál fogva fontos tényezője a cégnek, aki a cég a szakmai tudásának bizonyos mértékig ki van szolgáltatva, és aki a tevékenységét nem szolgai jellegű beosztottként, hanem megbízási alapon vállalkozói jelleggel végzi. Az ilyen fontos beosztású tevékenység azonban elvégezhető munkaviszonyon kívül is *tartós vállalkozás vagy megbízás* formájában is. Ilyen esetben a tartós vállalkozó vagy megbízott jogviszonya bizonyos fokig eltávolodik a klasszikus vállalkozási és a megbízási szerződéstől, és a munkaviszony lazább formájához közelít.

Ez akkor áll fenn, ha a tartós vállalkozó vagy megbízott természetes személy, akinek a cég felajánlja, hogy a rátermettsége és tudása miatt jöjjön át a céghez kiemelt vezető állású munkaviszonyt létesítve. Ez jogilag minden további nélkül megvalósítható. Ugyanakkor viszont ilyen tartós megbízás nem köthető olyan céggel, gazdasági társasággal vagy munkaközösséggel, amely bejegyzett jogi személy. Ebben az esetben ez nem valósítható meg, mert jogi személy munkavállaló nem lehet, annak ellenére, hogy a jogviszony tartalma mind a két esetben ugyanaz, csupán a formája más. A legtöbb nyugat-európai államban az egyszerűbb gazdasági, illetve kereskedelmi társaságok nem jogi személyek, így nem jogi személy a közkereseti és a betéti, valamint a csendestársaság.

A nyugat-európai államok többségében e három alacsonyabb rendű társasági formáció lehet munkajogviszonynak munkavállalóként alanya, és az új Ptk. hatálybalépéséig Magyarországon is. Az új Ptk. azonban a kkt.-t és a bt.-t is jogi személyiséggel ruházta fel, ezáltal direkt módon csak a bt. kültagjával lehet munkaszerződést kötni. Viszont *kerülőúton a kkt.-vel és a bt.-vel kötött tartós vállalkozási és/vagy megbízási szerződés nemcsak úgy alakítható át munkaviszonnyá, hogy megszüntetik a társaságot, hanem úgy is, hogy kiveszik a tartós vállalkozási, illetve megbízási tevékenységet a társasági szerződésből.* Ha pedig egy személyről van szó, akkor ő megköti a tartósan őt foglalkoztatóval a munkaszerződést, vagy ha többen vannak a társaságban, akkor az Mt. 194. §-a alapján valamennyivel munkakört megosztó munkaszerződést tud kötni a foglalkoztató a kkt. vagy a bt. valamennyi tagjával. Egy ilyen helyzetben azonban családjogi probléma is felvetődhet. Ha ugyanis a szatellitvállalat vagy az a vállalkozó, akit a tartósan foglalkoztató (összeszerelő) cég vezető munkavállalóként kíván betagolni, házastársával áll kkt.- vagy bt.-jogviszonyban, és a szatellitvállalkozás működéséhez a házastársi közös vagyonnak és a házastársnak a különvagyonra is hozzájárul, akkor ezt is rendezni kell, amire úgy van lehetőség, hogy az „összeszerelő” vállalat mind a működési vagyont egészen vagy részben adó „passzív” házastársat vagy más hasonló családtagokat is alkalmazásba vesz, vagy a munkaviszonyba lépő vállalkozó társ által az integráló cég birtokába kerülő gépi és kézi termelőeszközök, esetleges ingatlanrészek passzív társasági tagok tulajdoni részarányát az integráló cég megvásárolja, vagy velük azok további használatára bérleti szerződést köt a további üzemeltetésre az egy vagy több családi vagy más alapon fennálló résztulajdonossal.

6.

Újabban a foglalkoztatási jogviszonyok palettája jelentősen szélesedett. Nemzetközi viszonylatban főként, de Magyarországon is úgy kötnek a foglalkoztatók a foglalkoztatottjaikkal kezdetben egyszeri feladat elvégzésére munka- vagy megbízási szerződést azzal a közléssel, hogy várhatóan rövid időn belül újabb feladat teljesítésére is kaphat megbízást, ha vállalja a rendelkezésre és a készenlétre állást térítés nélkül abban az esetben is, ha esetleg máshonnan kapna munkavégzésre ajánlatot, amit köteles lenne visszautasítani. Az ilyen kikötést a megbízók hajlamosak hosszú időn át alkalmazni, amibe a megbízottak abban a reményben belemennek, hogy a megbízó végül is határozatlan időre munkaszerződést vagy tartós vállalkozási/megbízási szerződést köt velük.

Ez a gyakorlat Angliából indult el és a munkáltató szövetségek legálisnak ítélik, viszont a szakszervezetek tiltakozásukat fejezik ki e gyakorlattal szemben, és a szolgáltatás, valamint az ellenszolgáltatás *laesio enormis* alapján fennálló aránytalanságára joggal hivatkozva, indokoltnak tartják a bírósági megtámadásukat. Ez az álláspont egyébként összhangban áll az Oxfordi Egyetem professzora, Jeremias Prashl által tolmácsolt elméleti állásponttal is.²⁵ E nézethez csatlakozik szerintem is helytállóan Magyarországon a Pázmány Péter Katolikus Egyetem munkajogprofesszora, Gyulavári Tamás is.²⁶ Meg kívánom jegyezni, hogy ez a gyakorlat a magyarországi megbízóktól és foglalkoztatóktól sem idegen, és szenvedő alanyai gyakran egyszerűbb gazdasági társaságok, kft.-k vagy bt.-k, amelyeknek ha sikerül a nagyobb cégekkel a tőlük kapott eseti feladatok sorozatos teljesítésére sorozatban kapott feladatok teljesítése alapján végleges megbízást kapniuk, a foglalkoztató céggel fennálló kapcsolatuk munkaviszony a jogi személyiség miatt munkaviszony nem lehet, hanem csak szatellitjellegű tartós vállalkozási vagy megbízási jogviszony.

7.

Erősen társasági jellegű vonásai vannak az ún. *önfoglalkoztatás*nak, amit a rendszerváltás után a közép-kelet-európai régióba betelepült nyugat-európai cégek hoztak be a posztkommunista országokba. A mögöttes szempont ebben az volt, hogy míg Magyarországon a munkavállalók társadalombiztosítási járulékaihoz történő kötelező munkáltatói hozzájárulás megközelíti a 80%-ot,²⁷ addig a nyugat-európai államoknál a járulék összegének csak az 50%-át kötelesek viselni. Ez alól Franciaország annyiban jelent kivételt, hogy ott a járulékfizetés 60–40%-ban oszlik meg a munkáltatói oldal

25 Prashl előadása a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen tartott Nemzetközi Munkajogi Konferencián. 2024.

26 Gyulavári, 2024.

27 Károlyi és Prugberger, 2018, 26–30.

terhére.²⁸ A külföldi befektetők annak érdekében, hogy ettől az európai viszonylatban is aránytalan tehertől megszabaduljanak, azokkal, akiknek a munkaviszonya nem függő, hanem kötetlenebb jellegű, olyan formális vállalkozási szerződést kötöttek tartós jelleggel, amelynek tartalma munkaviszonyhoz hasonlít. Ezáltal a foglalkoztatók mentesülnek a foglalkoztatottak kötelező társadalombiztosításához történő hozzájárulás alól, viszont a munkavállalóhoz hasonló tartalom miatt a munkajognak a munkavállaló egzisztenciális és szociális érdekeit védő előírásait alkalmazzák.

Mindezt azonban a Magyarországon letelepedett cégek, különösen a holland biztosítótársaságok csak tartós vállalkozási/megbízási szerződést voltak hajlandók kötni a cég privatizálása előtt kötetlen munkaviszonyban állt alkalmazottakkal. Így jártak el az Állami Biztosító munkaviszonyban volt üzletkötőivel, figyelmen kívül hagyva a munkavállalóhoz hasonló helyzetüket. A munkajogi túlórákorlátokat be nem tartva és²⁹ túlórapótlékot nem fizetve, hivatali idő utáni és hétvégi ügyeletre alkalmazták őket, arra hivatkozva, hogy a vállalkozó akkor dolgozik, amikor akar, és maga osztja be az idejét.³⁰ Amikor pedig kiderült az, hogy Hollandiában az üzletkötők freelancerként munkavállalóhoz hasonló vállalkozási jogviszonyban dolgoznak,³¹ hogy ne kelljen Magyarországon is a freelancert alkalmazni, arra kötelezték a holland biztosítók üzletkötőiket, hogy családtagjaik bevonásával alapítsanak kkt.-t vagy bt.-t, mivel ebben az esetben nem lehet a freelancer szabályai szerint őket munkavállalókhöz hasonlóként kezelni.³² A kényszervállalkozások során történt olyan eset is, amikor az első Orbán-kormány idején duplájára emelkedett a minimálbér, és a cégek egy része azért, hogy ne kelljen kétszeresére megemelnie a munkáltatót terhelő munkavállalói biztosítás járulékköltségeit, a nyolcórás függő munkaidőt négy órára szállították le, és a másik négy óra függő munkát pedig önfoglalkoztatási jogviszonynak minősítették. Ez nagyon hasonlított ahhoz a késő szocialista megoldáshoz, ami abban állt, hogy az egyes brigádok tagjai a tételes jogilag előírt szűkös bérsávokat kikerülve többet kereshessenek, munkaidő után jogi személynek minősített vállalati gazdasági munkaközösséggé alakulva dolgoztak a vállalatnak többletdíjazás ellenében.

8.

Mindez azt mutatja, hogy a határok teljesen összemosódhatnak. Azonban a határok összemosódásának a lehetősége két szélső elhatárolási pont között áll fenn. Az egyik szélső pont a függő munka, és annak foglalkoztatotti alanya a munkaviszonyban álló fizikai és szellemi munkás, az employee, míg a másik szélső pont az önálló szellemi és

28 Rentenversicherung in internationalem vergleich. Hrsg. VRD. Alfred Metzner Verlag. Landesbeichte in neun Lander: A., CH., D., DM., Fr., GB., I., NL., SWISS.

29 Pugberger és Fabók, 2000.

30 Pugberger, 2003.

31 Somogyi, 2006.

32 Pugberger, 2021, 7.

ipari szabadfoglalkozású vállalkozó, a self employee és a kettő közötti kölcsönös átjáráson keresztül ékelődik be a worker.³³

A munkásnál a kiindulópont a teljes gazdasági és egzisztenciális függés a foglalkoztatótól, vagyis a munkáltatótól, amely a kötettség lazulásával egyre kevésbé függő munkaviszonnyá alakulhat át, sőt, ha a foglalkoztatott gazdasági és ezen keresztül az egzisztenciális függősége is olyan alacsonnyá válik, hogy lehetősége nyílik arra, hogy bizonyos mértékig olyan self employment váljon, ahol munkaviszonya tartós vállalkozási vagy megbízotti viszonyra alakulhat át, ha pedig gazdasági és egzisztenciális helyzete tovább erősödik, elérheti a teljes gazdasági és egzisztenciális függetlenséget, olyan önálló vállalkozóvá válna, ahol bizonyos mértékig csak a megbízótól függ a velük kötött megrendeléseket és megbízásokat tartalmazó szerződéseken keresztül. E kettő között helyezkedik el a worker, aki gazdaságilag és egzisztenciálisan egyaránt a foglalkoztatójától függ, munkaviszonyának tartalma azonban nem függő, hanem kötetlen, ezért formálisan vállalkozó, és ezért saját társadalmi biztosításának a költségét önmaga viseli, mivel azonban munkája a munkaviszonyban állóhoz hasonló, a munkajognak a munkavállalót védő szabályai reá is vonatkoznak.³⁴

Ugyanakkor ennek a folyamatnak vagy szakaszolásnak a fordítottja is fennáll, amikor visszafelé a teljes self employment státusz részlegessé alakul át a tartós vállalkozáson és megbízáson keresztül, ahol a gazdasági függés erős, az egzisztenciális függés gyenge, de ha az egzisztenciális függés erősödik, beáll az a közbülső helyzet, amelyben tevékenysége formálisan vállalkozás, tartalmilag azonban a munkavállalóhoz hasonló, és így helyzete worker jellegű. Csak workert, vagyis olyan személlyel lehet önfoglalkoztatói szerződés a munkakör, amelynek ellátására vállalkozik, nem kötött, hanem kötetlen jellegű. Ugyanígy a másik oldalról is olyan tartós vállalkozóval vagy megbízottal, akinek a feladatellátása bár kötetlennek minősül, de vannak benne jelentősebb megkötöttségek. Ilyen, részben megengedő, részben tiltó klauzulát szeretett volna Kiss György a kodifikációs bizottság tagjaként a 2012. évi Mt. elejére betenni, kimondva azt, hogy az olyan foglalkoztató részéről kötött formális vállalkozási és megbízási jogviszony, ahol a foglalkoztatott hosszabb vagy meg nem határozott időtartamra vállalkozóként vagy megbízottként van nyilvántartva, főleg a munkavállalói társadalombiztosítási részbeni költségviselés alóli mentesülés érdekében, és ha a munkavégzés kötetlen jellegű, tartalma azonban a munkaviszonyhoz hasonlít, a jogviszonyra az Mt. szabályai az irányadók.³⁵ Kár, hogy ez a klauzula a hatályba lépett törvénytörvényből kikerült.

Ez a felvázolt modell kifejezetten arra az esetre vonatkozik, amikor a munkát munkajogviszonyban, tartós vállalkozási és/vagy megbízási jogviszonyban vagy önfoglalkoztatóként természetes személy végzi. Ha nem egyedi természetes személy, hanem jogalanyok olyan csoportja jár el foglalkoztatottként, akkor e modell változatlan. Ez a legtöbb államban nemcsak a polgári jogi társaságra, hanem a kkt.-re, a bt.-re is vonatkozik. Ez volt a helyzet Magyarországon is, egészen az új Ptk. hatálybalépéséig. Azóta

33 Bővebb kifejtését adja Kiss, 2020, 181.

34 Kiss, 2020, 181.

35 Ld. a 2002. évi Mt. 2011. év június végén sokszorosítással a Munka- és a Szociális Minisztérium által közzétett törvényjavaslatát.

mindkettő jogi személy lett, és ezért az itt leírt modell rá nem vonatkozhat. Kivétel azonban lehetséges, ami akkor áll fenn, ha a kkt. és a bt. egyszemélyes, és foglalkoztatottként nem mint társaság és nem mint társasági tag minőségben jár el. Az önfoglalkoztatói jelleggel kapcsolatban azonban még ilyenkor is probléma merülhet fel, mivel az önfoglalkoztatásra vonatkozó korábbi 86/613 EKG irányelv és az önfoglalkoztatást az európai uniós jogrendszerbe ismét visszahelyező 2024/2831 EU irányelv az önfoglalkoztatónak a munkát egyedül, alkalmazotti segítség nélkül kell végeznie. Ebből adódóan a bírói gyakorlaton múlik, hogy kiterjesztő értelmezéssel a csoportmunkát egyedülinek vagy megszorító értelmezéssel kizárónak és önfoglalkoztatásnál nem alkalmazhatónak minősíti.

Mindez tartalmi vonatkozásokban nem változik akkor sem, ha pl. egy jelentősebb összeszerelést végző gyártó cég alkatrészek előállítására szatellitvállalkozásokat vagy -vállalatokat alkalmaz. A jogi formát illetően azonban a fent leírt modell nem alkalmazható. Itt egyértelműen előre ütemezett termeléssel és termékleszállítással, valamint nagykereskedelmi továbbértékesítéssel összefüggő „külső” kereskedelmi szerződésekről, vagyis olyanokról van szó, amelyek mögött munkavégzéssel összefüggő „belső” szerződések állnak, amelyek nélkül nem működne a külső szerződések láncolata. Ugyanakkor az is lehetséges, hogy az előállítással összefüggő formáját tekintve tisztán polgári szerződésnek minősülő alvállalkozás a függő munkaviszonyhoz hasonló tartalommal rendelkezik, és hasonlóképpen nem kizárt az összeszerelő üzem és a számára alkatrészt gyártó szatellitvállalkozás esetében sem.

Irodalomjegyzék

- Cukanovic, S. (1971) *Semljoradnicko zadrugarstvo u agrarnoj politici Jugoslavije*. Beograd: NIP „Mala poljoprivredna biblioteka”.
- Eörsi, Gy. (1963) ‘Tulajdonosok és kollektívák jogágazatai. Differenciálódás és integrálódás a szocialista jogrendszerben’, *MTA Társadalomtudomány és Történeti Osztály Közleményei*, 13, 71–122.
- Eörsi, Gy. (1970) Állami tulajdon – Állami vállalat. Budapest: ELTE Jogi Kar.
- Ficzere, L. (1970) *Az állami vállalat a gazdaságirányítás új rendszerében*. Budapest: KJK.
- Gyulavári, T. (2024) *A foglalkoztatás bizonytalan formáinak szabályozása. Akadémiai doktori értekezés*. Budapest: MTA.
- Hegedűs, I. (1973) *A termelőségviszony jogi alapkérdései*. Budapest: KJK.
- Hegedűs, I. (1977) ‘A dolgozó kollektíva és jogi szabályozásának koncepciója’, *Jogtudományi Közöny*, 7.
- Hegedűs, I. (1980) *A dolgozó kollektíva és jogi szabályozásának koncepciója*. Budapest: MTA.
- Prugberger, T. (1980) *Tagsági megállapodások a szövetkezetekben*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Juhász, P. és Prugberger, T. (1987) ‘Munkaszervezetek – Vállalkozási rendszerek a mezőgazdaságban’, *Tervgazdasági Fórum*, 1, 97–100.
- Kardjelij, E. (1973) *Samopranlanje drustvena svojna / Selbstverwaltung und gesellschaftliche Eigentum*. Beograd.

- Károlyi, G. és Prugberger, T. (2018) 'A társadalombiztosítás fedezetrendszerét érintő jogi szabályozás időszerű kérdéseihöz', *Új Magyar Közigazgatás*, 1, 26–30.
- Kiss, Gy. (2020) *A foglalkoztatás rugalmassága és a munkavállalói jogállás vélelme*. Budapest: Wolters Kluwer.
- Ota, S. (1974) *Für eine Wirtschaft mit ohne Dogma*. München: List Verlaag.
- Prugberger, T. (1979) *Tagsági megállapodások a szövetkezetekben*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Prugberger, T. (1985) 'A szövetkezet és tagjainak vagyoni kapcsolati és vállalkozási viszonyai', *Szövetkezet Kutató Intézet Közleményei*, 185.
- Prugberger, T. (1989) 'A szövetkezetek üzemszervezeti egységeinek önállósodását és kapcsolatkiépítési rendjét megvalósító jogi eszközök', *Szövetkezet Kutató Intézet Közleményei*, 169.
- Prugberger, T. (1989) 'Belső vagyoni és vállalkozási viszonyok az önkormányzati vállalatoknál', *Szövetkezet Kutató Intézet Közleményei*, 206.
- Prugberger, T. (2003) 'A tartós kényszervállalkozási és megbízási szerződés', *Cég és Jog*, 7–8.
- Prugberger, T. (2021) 'A munkavállalóhoz hasonló személyként történő foglalkoztatás minősítése a külföldi megoldások, valamint az Mt. és a Ptk. tükrében', *Munkajog*, 3.
- Pugberger, T. és Fabók, A. (2000) 'A munkaszerződés, a szolgáltatási szerződés, a vállalkozás, a megbízás és a díjkitűzés elhatárolásának a problémái a biztosítási üzletkötői szerződések tükrében', *Magyar Jog*, 12.
- Roggemann, H. (1970) *Das Modell der Arbeiterselbsverwaltung in Jugoslavien*. Frankfurt am Main: Revija.
- Sárközy, T. (1980) *Egy gazdaság irányítási reform sodrában*. Budapest: Magvető.
- Somogyi, Zs. (2006) 'Munkavállalás vagy egyéni vállalkozás? A kényszervállalkozás elkerülésének a lehetősége a holland megoldás alapján. (A freelancer intézménye)', *Magyar Jog*, 4.
- Szamuely, L. (szerk.) (1965) *Vita a gazdaságirányítás rendszeréről*. Budapest: Kossuth Kiadó.
- Trócsányi, L. (1978) 'A munkaviszony a legújabb jugoszláv jogfejlődésben', *Állam- és Jogtudomány*, 21/2, 109–131.
- Venediktov, A. (1949) *Goszudarsztvennoje szocialiceszkoje Szobsztvennosztyi. Állami szocialista tulajdon*. Budapest: MTA Állam és Jogtudományi Intézet.
- Weltner, A. (1958) 'Üzemi tanács és vállalati kollektíva', *Jogtudományi Közöny*, 13, 249–261.

SZILÁGYI GÁBOR

A szellemi alkotások vagyoni értékelésének egyes kérdései

A jog és a közgazdaságtan metszéspontján

**Some Questions of the Property Valuation of Intellectual Creations.
At the Intersection of Law and Economics**

Abstract: This study examines the theoretical and practical questions of the property valuation of intellectual creations at the intersection of law and economics. Its starting point is the empirical observation that the value of the modern enterprise is predominantly embodied in intangible assets, the measurement of which is only partially possible with the classical accounting and legal conceptual apparatus. The author's central thesis is that the property value of an intellectual creation is never identical with the content of the legal protection attached to it. Valuation is always a joint function of the legal framework, the purpose of the valuation and the market context. The paper distinguishes between the legal concept of the intellectual creation and the accounting concept of the intangible asset, presents the four value concepts and three classical valuation approaches of the International Valuation Standards (IVS 2025), and then analyses four points of tension where legal protection and economic value diverge: the scope of protection, the measure of damages for infringement, the valuation of know-how and trade secrets, and the relationship between the trademark and brand value. The study also addresses the intersection of the three normative systems of the domestic regulatory context, the question of valuer liability, and the valuation challenges posed by artificial intelligence and data assets as new types of property.

Keywords: intellectual creations, intangible assets, property valuation, International Valuation Standards (IVS 2025), infringement damages, trademark and brand value

Összefoglaló: A tanulmány a szellemi alkotások vagyoni értékelésének elméleti és gyakorlati kérdéseit vizsgálja a jog és a közgazdaságtan határterületén. Kiindulópontja az az empirikus megfigyelés, hogy a modern vállalat értékét túlnyomó részben immateriális javak hordozzák, amelyek mérése a klasszikus számviteli és jogi fogalmkészlettel csak töredékesen lehetséges. A szerző központi tézise szerint a szellemi alkotás vagyoni értéke soha nem azonos a hozzá kapcsolódó jogi oltalom tartalmával: az értékelés mindig a jogi keret, az értékelési cél és a piaci kontextus együttes függvénye. A dolgozat elvlasztja a szellemi alkotás jogi és az immateriális jószág számviteli fogalmát, bemutatja a Nemzetközi Értékelési Szabványok (IVS 2025) négy értékfogalmát és három klasszikus értékelési megközelítését, majd négy olyan feszültségpontot elemez, ahol a jogi oltalom és a gazdasági érték elválik egymástól: az oltalom terjedelmét, a bitorlási kártérítés mértékét, a know-how és üzleti titok értékelését, valamint a védjegy és a márkaérték viszonyát. A tanulmány a hazai szabályozási kontextus három normarendszerének metszéspontját, az értékelői felelősség kérdését, valamint a mesterséges intelligencia és az adatvagyon mint új vagyontípusok értékelési kihívásait is tárgyalja.

Kulcsszavak: szellemi alkotások, immateriális javak, vagyoni értékelés, Nemzetközi Értékelési Szabványok (IVS 2025), bitorlási kártérítés, védjegy- és márkaérték

1. Bevezetés és problémafelvetés

A jelen tanulmány egy olyan kérdéskörbe kíván bevezetést nyújtani, amely a jog és a közgazdaságtan határterületén húzódik, és amely az utóbbi évtizedben gazdasági valóságunk talán legfontosabb mérési kihívásává nőtte ki magát a szellemi alkotások vagyoni értékelésének kérdéskörében. A téma aktualitását egyetlen, ám sokatmondó adat is érzékelteti. Az S&P 500 indexbe tartozó amerikai vállalatok piaci értékének 1975-ben még csupán mintegy 17 százalékát tették ki az immateriális javak; ez az arány 2020-ra megközelítette a 90 százalékot.¹ Más megfogalmazásban ez úgy hangzik, hogy a modern vállalat értéke túlnyomó részben olyasvalamiben testesül meg, amit nem lehet megfogni, nem lehet leltárba venni, és amit a klasszikus számviteli rendszerünk csak töredékesen tud kimutatni. Ez az eltolódás nem pusztán számviteli kuriózum, hanem a tudásalapú gazdaság szerkezeti sajátossága, amely a jogtudományt is új kérdések elé állítja.

A kérdés, amelyre e dolgozat több szempontból is keresi a választ, így hangzik. Hogyan mérhető pénzben az, aminek a lényege éppen az immaterialitás? És ehhez kapcsolódóan meg kell határoznunk, ki mérje, milyen célból, és milyen módszerrel? E kérdések megválaszolása nem csupán elméleti érdekesség. A szellemi vagyon értékének meghatározása konkrét jogi helyzetekben válik elkerülhetetlenné adásvételnél, apportálásnál, hitelfedezet alapításánál, bitorlási perben, transzferár-megállapításnál vagy éppen felszámolási eljárásban.²

A tanulmány központi tézise egyetlen mondatban összefoglalható. A szellemi alkotás vagyoni értéke soha nem azonos a hozzá kapcsolódó jogi oltalom tartalmával. Az értékelés mindig három tényező – a jogi keret, az értékelési cél és a piaci kontextus – együttes függvénye. Ha e tényezők bármelyikét figyelmen kívül hagyjuk, az eredmény szakmailag védhetetlen lesz. E tézis kibontása érdekében a dolgozat először a fogalmi keretet tisztázza, majd bemutatja a Nemzetközi Értékelési Szabványok rendszerét és annak 2025. évi megújulását, ezt követően négy olyan feszültségpontot elemez, ahol a jogi oltalom és a gazdasági érték elválik egymástól, végül a hazai szabályozási kontextusra és a jövő kihívásaira tér ki.

A téma vizsgálata szükségképpen interdiszciplináris. A magyar szakirodalomban régóta jelen van az a felismerés, hogy a szellemi vagyon értékeléséhez a gazdasági

1 Az adatot az Ocean Tomo immateriális eszköz-piaciérték tanulmánya közli: Ocean Tomo, 2020. Az S&P 500 vállalatok piaci értékén belül az immateriális javak aránya 1975-ben mintegy 17%, 2020-ban közel 90% volt. A tendenciát a hazai szakirodalom is regisztrálja, ld. Czoboly, 2009, 233.

2 A szellemivagyon-értékelés gyakorlati jogcímeiről átfogóan ld. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 2013, 9–14.

életben olyan gyakorlatorientált módszerekre van szükség, amelyek tudományos alapon nyugszanak, és a saját, illetve idegen tulajdonban lévő szellemi tulajdon értékelésére egyaránt alkalmasak.³ A jelen dolgozat ehhez a hagyományhoz kíván kapcsolódni, ám hangsúlyozottan a jogász szemszögéből. Nem értékelési képletek levezetésére törekszik, hanem azoknak a jogi-fogalmi kereteknek a feltárására, amelyek között az értékelés egyáltalán értelmezhető.

2. Fogalmi keretek, azaz mit is értékelünk valójában?

2.1. A jogi és a közgazdasági fogalom elválasztása

Mielőtt értékelésről beszélnénk, tisztáznunk kell, hogy mit értékelünk. Az első csapdát rögtön a fogalmi szóhasználatban kell elkerülnünk. A magyar jog a Polgári Törvénykönyv, valamint az iparjogvédelmi és a szerzői jogi törvények alapján *szellemi alkotásokról* beszél – ez egy jogi kategória, amely a szabadalomtól a szerzői művön át a védjegyig terjed.⁴ A számvitel és a közgazdaságtan ezzel szemben *immateriális javakról* beszél – ez egy mérlegtechnikai kategória, amely a jogi fogalomnál egyszerre tágabb és szűkebb.

Tágabb, mert idetartozik például a goodwill (üzleti vagy cégérték), az ügyfélkapcsolatok vagy a betanított munkaerő – ezek jogi értelemben nem szellemi alkotások, hanem a vállalat működéséhez kötődő, jogilag nem nevesített értékhozók. És szűkebb, mert egy védjegy mint jogi konstrukció önmagában nem jelenik meg a mérlegben; csak akkor aktiválható, ha azt ellenérték fejében megszerezték, vagy valamilyen más, a számviteli szabályok által elismert módon a könyvekbe került. A magyar számviteli törvény az immateriális javakat lényegében negatív módon, a nem anyagi jelleg alapján határozza meg, ami a fogalmi pontosság hiányát eredményezi.⁵ A fogalmak e részleges átfedése, az értékelés első és legfontosabb buktatója az, hogy az értékelőnek mindig tisztáznia kell, hogy egy jogi értelemben vett szellemi alkotást vagy egy számviteli értelemben vett immateriális jószágot mér-e, mert a kettő köre nem esik egybe.

A szellemi alkotás jogi természetének megítélése maga is évszázados elméleti vita tárgya. A szakirodalom alapvetően háromféle elméletcsoportot különböztet meg. A vagyoni elméleteket (amelyek közé a tulajdonelmélet, az immateriális javak elmélete és a versenyjogi elmélet tartozik), a személyiségi elméletet, valamint a kettőt összehangoló kombinációs elméleteket.⁶ E vita az értékelés szempontjából sem közömbös, vagyis ha a szellemi alkotásban erős személyiségi elem rejlik, akkor annak forgalomképessége

3 Czoboly, 2009, 233.

4 A szellemi alkotások jogának hazai szabályozási kereteiről és rendszertani helyéről ld. Csécsy, 2020, 27–33.

5 A magyar számvitelben az immateriális javakat a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény 25. §-a sorolja fel; a meghatározás negatív, nem anyagi jellegen alapuló természetéről és az ebből fakadó fogalmi nehézségekről ld. Czoboly, 2009, 234.

6 A szellemi alkotások jogi természetére vonatkozó elméletek rendszerezéséről ld. Csécsy, 2020, 28–29.

– és így piaci értékelhetősége – korlátozott. A magyar jogtudomány túlnyomó álláspontja szerint a szellemi tulajdonnal összefüggő kérdések – egyedi eseteket leszámítva – vagyoni jogi jogviszonyok, amelyek mögöttes szabályozását a Ptk. adja.⁷

2.2. A „vagyoni érték” többretegűsége

A második csapda magában az érték fogalmában rejlik. A laikus szemlélő úgy gondolja, hogy egy dolognak egyetlen, objektív értéke van. A valóság ennél jóval bonyolultabb. A Nemzetközi Értékelési Szabványok – a 2025 januárjától hatályos új változat, az IVS 2025 – legalább négy különálló értékfogalmat különböztet meg, amelyek ugyanazon eszközre eltérő eredményt adnak.⁸

A piaci érték az az összeg, amennyiért a vagyontárgy egy nyílt piacon, hozzáértő és független felek között, kényszerből mentesen gazdát cserélne. A beruházási érték ezzel szemben egy konkrét tulajdonos vagy befektető számára képviselt érték – ez lehet sokkal magasabb is a piaci értéknél, ha az adott szereplő olyan szinergiát képes realizálni, amelyet más nem. A méltányos érték – a korábbi szóhasználatban gyakran „valós érték” – két azonosított fél közötti, igazságosnak tekinthető érték; tipikusan kisebbségi részvényesek kivásárlásánál vagy közös vállalkozás megszűnésekor releváns. Végül a használati érték az a hozam, amelyet a jelenlegi tulajdonos képes az eszközből kitermelni a jelenlegi használati módja mellett, függetlenül attól, hogy a piacon mit érne.

Ennek a felsorolásnak egyetlen, de döntő tanulsága van. Ugyanaz a szabadalom, ugyanazon a napon, négy különböző értéket képviselhet attól függően, hogy mit kérdezünk. Az érték tehát nem az eszköz fizikai vagy jogi tulajdonsága, hanem reláció, mindig egy konkrét kérdésre adott válasz. A magyar szakirodalom is hangsúlyozza, hogy a helyes módszer megválasztása nagyban függ attól, hogy pontosan milyen szellemivagyon-elemet és milyen célra kívánunk értékelni, valamint hogy ehhez milyen adatok állnak rendelkezésünkre.⁹

2.3. Az értékelési cél meghatározó szerepe

Innen jutunk el a harmadik és talán legfontosabb fogalmi megállapításhoz. Az értékelés célja önmagában meghatározza a módszert és az eredményt. Hadd illusztráljuk ezt egy egyszerű, de tanulságos példával. Tételezzük fel, hogy van egy szabadalomunk. Adásvétel esetén a piaci értékét fogjuk keresni. Ha apportként visszük be egy gazdasági társaságba, akkor a méltányos érték a kérdés. Ha transzferárszempontból egy kapcsolt vállalkozásnak adjuk át, akkor az OECD-irányelvek szerinti szokásos piaci ár az irányadó.¹⁰ Ha bitorlás miatt perelünk, akkor a kártérítés alapja a releváns – ami megint más logikát követ. Ha pedig hitelfedezetként kínáljuk fel, akkor a likvidációs érték kerül előtérbe.

7 Csécsy, 2020, 29.

8 A Nemzetközi Értékelési Szabványok 2025. január 31-én hatályba lépett változatáról és az értékfogalmak (bases of value) rendszeréről nemzetközi összehasonlító elemzést ad Georgiou, 2024, 1–20.

9 Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 2013, 17–20.

10 A kapcsolt vállalkozások közötti ügyletekben alkalmazandó szokásos piaci ár elvéről ld. OECD, 2017.

Ugyanaz a szabadalom – öt jogcím, öt módszertan, öt számszerű eredmény. És mindegyik lehet egyaránt helyes, ha az értékelő tudta, mit miért csinál. Ez a felismerés a jelen tanulmány gyakorlati magját adja. Az értékelési cél nem az értékelés egy adminisztratív előzménye, hanem annak meghatározó, eredményformáló eleme. Az a szakértői vélemény, amely nem rögzíti egyértelműen az értékelés célját és a hozzá kapcsolódó értékfogalmat, már a kiindulópontján védhetetlen.

3. Értékelési megközelítések és az IVS 2025 újításai

3.1. Az IVS 2025 strukturális átalakulása

Mielőtt a konkrét módszerekre térnénk, érdemes néhány szót szólni az IVS 2025 jelentőségéről. A Nemzetközi Értékelési Szabványügyi Tanács (IVSC) által kiadott szabványrendszer korábbi, 2020-as változata tizenöt fejezetből állt. A 2025-ös új szerkezet hét általános szabványra és külön vagyoneszközosztály-specifikus normákra bomlik. A szellemi alkotások és immateriális javak értékelése immár önálló normaszövegben, az IVS 210 alatt jelenik meg.¹¹

Hangsúlyozandó, hogy ez nem forradalmi módszertani változás. A három klaszikus megközelítés – a költségalapú, a piaci és a jövedelemalapú – továbbra is változatlan formában áll rendelkezésre. Ami megváltozott, az a dokumentációs fegyelem szigorítása, a feltevések átláthatóságának új követelménye, valamint néhány korábban implicit fogalom – mint például a kontribúciós eszközkiadás – kifejezett megjelenése. A nemzetközi szakirodalom egyenesen úgy fogalmaz, hogy az IVS 210 az immateriális javak értékelésének közös fogalmi nyelvét teremti meg, amely a számviteli (IAS 38) és az auditálási (ISA 620) standardokkal részben átfedésben, részben azoktól eltérő logika szerint működik.¹²

3.2. A három klasszikus megközelítés

Az első a költségalapú megközelítés (*cost approach*). Ennek lényege egyszerű: mennyibe kerülne ma reprodukálni vagy helyettesíteni az adott szellemi alkotást? A magyar szakirodalom ennek két alapváltozatát különbözteti meg. A „történeti költség” módszerét, amely a létrehozásra ténylegesen fordított, inflációval korrigált ráfordítást veszi alapul, és a „pótlási költség” módszerét, amely az azonos funkciójú és hasznosságú alkotás aktuális áron mért előállítási költségét tekinti irányadónak.¹³ A költségalapú módszert tipikusan akkor alkalmazzuk, ha az alkotás még a fejlesztés korai szakaszában van, ha házon belül készült, és ha nincs még piaci visszaigazolása. Korlátja ugyanakkor súlyos,

11 Az IVS 210 (Intangible Assets) önálló normaszöveggé válásáról és az immateriális javak értékelésének standardizált fogalmi nyelvéről ld. Yücel, 2023, 1–6.

12 Georgiou, 2024, 3–6. A szerző az IAS 38, az IVS 210 és az ISA 620 fogalmi átfedéseit és eltéréseit hasonlóságelemzéssel mutatja be.

13 A költségalapú megközelítés két alapváltozatáról (történeti és pótlási költség) ld. Czoboly, 2009, 235–236.

a múltbeli ráfordítás nem feltétlenül tükrözi a jövőbeli hasznot. Egy ötszázmillió forintért kifejlesztett szabadalom is érhet nullát, ha senkinek nincs rá szüksége; és fordítva, egy csekély költséggel megalkotott megoldás óriási értéket képviselhet.

A második a piaci megközelítés (*market approach*). Itt a logika az volna, hogy összehasonlító ügyletek alapján határozzuk meg az értéket – tipikusan licencdíj-adatbázisok vagy tranzakciós multiplikátorok segítségével. A magyar szakirodalom is ismeri az összehasonlító piaci érték módszerét, amely más, már megtörtént ügyletek adataiból következtet a vizsgált alkotás értékére, valamint a licencdíjakból képzett iparági mutatók alkalmazását.¹⁴ A probléma az, hogy a szellemi alkotások jellegüknél fogva egyediek, két szabadalom soha nem teljesen összehasonlítható. Ezért a piaci megközelítés a gyakorlatban inkább kontrollszerepet játszik, mintsem önálló módszert. A piac szűkössége, az ügyletek ritkasága és a tranzakciós adatok bizalmas jellege miatt az összehasonlító alap gyakran hiányzik.¹⁵

A harmadik – és a gyakorlatban messze leggyakrabban alkalmazott – a jövedelemalapú megközelítés (*income approach*). Ennek lényege, hogy az alkotás által termelt jövőbeli pénzáramokat diszkontáljuk jelenértékre. A szakirodalom egyetért abban, hogy az immateriális javaknak akkor van valóságos értékük, ha a jövőben gazdasági hasznot hoznak, ezért a leginkább megalapozott eredményt rendszerint a jövedelemalapú értékbecslés szolgáltatja.¹⁶ E megközelítésnek három fő változatát szokás megkülönböztetni.

A *Relief-from-Royalty* (jogdíj-megtakarítási) módszer azt méri, mekkora licencdíjat takarítunk meg azzal, hogy mi magunk vagyunk a jog tulajdonosai, és nem kell harmadik féltől engedélyt vásárolnunk. Tipikus alkalmazási területe a védjegyek és márkák, valamint az olyan technológiák értékelése, amelyekre létezik megfigyelhető licencpiac.¹⁷ A nemzetközi szakirodalomban e módszer a védjegy- és márkaértékelés egyik leginkább elfogadott eszköze, mert viszonylag jól illeszkedik a számviteli és értékelési standardokhoz.¹⁸

A *Multi-Period Excess Earnings Method* (MPEEM, több időszakos többletjövedelem-módszer) azt a többletjövedelmet vonja ki, amely kifejezetten az adott immateriális jószágnak tulajdonítható – levonva belőle a többi, úgynevezett kontribúciós eszköz hozzájárulását. Tipikus alkalmazási területe az ügyfélkapcsolatok és a vezető technológiák értékelése. A *With-and-Without* (van-nincs) módszer pedig egyszerűbb logikát követ, vagyis mennyit érne a vállalat az adott immateriális jószág nélkül, és mennyit vele? A kettő különbsége adja az értéket. Tipikus alkalmazási területe a versenytilalmi (*non-compete*) megállapodások és a kulcsfontosságú szabadalmak értékelése.

Megemlítendő, hogy a magyar szakirodalom a fenti hármas felosztáson túl két további módszercsoportot is számon tart, az opcióalapú (*options-based*) értékelést – ennek

14 Czoboly, 2009, 236.

15 A piaci megközelítés korlátairól és az összehasonlító ügyletek hiányáról ld. Kovács, 2022, 92–93.

16 A jövedelemalapú megközelítés elsődlegességéről ld. Wirtz, 2012, 40–48.

17 A jogdíj-megtakarítási (*relief-from-royalty*) módszer logikájáról és alkalmazási köréről ld. Rubio, Manuel és Pérez-Hernandez, 2016, 1–9.

18 A *relief-from-royalty* módszer számviteli és értékelési standardokhoz való illeszkedéséről ld. Rubio, Manuel és Pérez-Hernandez, 2016, 3–5.

legelterjedtebb formája a reálopciók módszer, amely különösen a szabadalmazott termékek jövőbeli értékének statisztikai becslésére alkalmas –, valamint az értékmutatók (*value indicators*) használatán alapuló, jellemzően kvalitatív megközelítést.¹⁹

3.3. Az IVS 2025 hangsúlyos újításai

Az, hogy mégis érdemes kiemelt figyelmet fordítani az új szabványra, három pontban foglalható össze.

Egyrészt az IVS 2025 a korábbinál sokkal explicitebben követeli meg a kontribúciós eszközöltségek (*contributory asset charges*) elismerését. Ez azt jelenti, hogy ha egy márka jövedelmét számoljuk, le kell vonni belőle azt a részt, amelyet a fizikai eszközök, a munkaerő vagy más immateriális javak tesznek hozzá ehhez a jövedelemhez. E levonás hiánya volt a korábbi gyakorlat egyik leggyakoribb hibája, mert a teljes vállalati jövedelmet hajlamosak voltak egyetlen immateriális jószágnak betudni, ezzel jelentősen felülértékelve azt.

Másrészt a diszkontráta felépítésére (*discount rate build-up*) vonatkozó követelmények szigorodtak. Nem elegendő pusztán annyit megállapítani, hogy „WACC plusz prémium”. Az új szabvány elvárja, hogy minden komponens – a kockázatmentes ráta megválasztásától a piaci kockázati prémiumon át a vagyoneszköz-specifikus felár – átláthatóan dokumentáljunk. E követelmény különös élességgel vetődik fel a szellemi alkotásoknál, ahol a kockázat jelentős részét éppen az eszköz egyedi, nehezen összehasonlítható jellege adja. A nemzetközi szakirodalom külön módszertani kísérleteket dokumentál a szellemi tulajdon-specifikus kockázati felár (*specific risk-adjustment rate*) meghatározására, többek között a technológiai érettségi szint (*technology readiness level*) alapján.²⁰

Harmadrészt pedig az ESG- és technológiai kockázatok kezelése immár nem opció, hanem kötelezettség. Egy szénhidrogén-szabadalom napjainkban már nem értékelhető anélkül, hogy az átállási kockázatot, a szabályozói nyomást és a piac várható szűkülését számszerűen ne építenénk be a modellbe. A digitális gazdaság térnyerése a valós értéken (*fair value*) alapuló számvitel is új kihívások elé állítja, mert a digitális eszközök piaca volatilis, gyakran illikvid, és hiányoznak a standardizált értékelési gyakorlatok.²¹

4. Vitatott kérdések, vagyis ahol a jog és az érték elválnak

Az eddigiekben a fogalmi és módszertani kereteket vázoltuk fel. A következőkben azt vizsgáljuk, hogy ezek a keretek hol és miért roppannak meg a gyakorlatban. Négy

19 Az opcióalapú (reálopciók) és az értékmutatókon alapuló megközelítésekről ld. Czoboly, 2008, 237–238.

20 A technológiai érettségi szinthez (*technology readiness level*) igazított, szellemi tulajdon-specifikus kockázati felár meghatározásáról ld. Jalil, Sapri, Jamil, Fern és Hamidi, 2026.

21 A digitális gazdaság és a valós értéken alapuló számvitel feszültségeiről ld. Mehta, 2025.

olyan feszültségpontot emelünk ki, ahol a jogi oltalom tartalma és a gazdasági érték a leginkább elválík egymástól.

4.1. A jogi oltalom terjedelme és a gazdasági érték

A laikus elképzelés szerint minél szélesebb egy szabadalmi igénypont, annál értékesebb a szabadalom. A valóság ennek gyakran épp az ellenkezője. Egy túl tág igénypont könnyen megsemmisíthető – mert ütközhet a technika állásával –, egy túl szűk pedig nem zárja le hatékonyan a piacot. Az igazán értékes szabadalmak nemritkán egészen szűk igénypont-szerkezetűek, ám pontosan ott zárják le a piacot, ahol a versenytárs nem tudja kikerülni őket. A jog terjedelme tehát nem közvetlenül, hanem közvetetten, a piaci pozíción keresztül határozza meg az értéket.

A magyar szakirodalom e felismerést úgy fogalmazza meg, hogy a szellemi vagyon értékének legfontosabb tényezőjét éppen másoknak a hasznosításból történő kizárása jelenti. A szellemi vagyon gazdasági értékét végső soron a jogi védelem biztosítja, mert az teszi lehetővé a kizárólagos pozíció fenntartását.²² A kizárólagosság azonban önmagában nem garantál értéket. A kizárólagosság csak akkor értéknövelő tényező, ha az adott jog valóban vonzó és hasznosítható a piaci szereplők számára; egy senki által nem keresett megoldáson fennálló kizárólagos jog gazdaságilag üres.²³ A jogi oltalom terjedelme és a gazdasági érték viszonya tehát nem lineáris, hanem a piaci kereslet közvetítésével érvényesül.

4.2. A bitorlási kártérítés mértéke

A magyar és az európai szabályozás a szellemi alkotások bitorlása esetén több, egymással versengő kárszámítási logikát ismer el. A jogosult választhat a tényleges kárának (és elmaradt hasznának) megtérítése, a bitorló által elért gazdagodás visszatérítése, valamint a megfelelő – jellemzően a megspórolt licenrdíj alapján számított – díjazás között. E megoldások háttérében a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló 2004/48/EK irányelv áll, amely a tagállami jogokat harmonizálta.²⁴

A három logika mindegyike más-más értékelési módszertant igényel. A tényleges kár megállapítása kontrafaktuális elemzést kíván. Vagyis mi lett volna a jogosult vagyoni helyzete, ha a bitorlás nem következik be? A megspórolt licenrdíj a Relief-from-Royalty logikáját követi, és egy fiktív, észszerű licenrdíjat konstruál. A gazdagodás (nyereség) elvonása pedig lényegében *ex post* számvitelt jelent, amelyben a bitorló által ténylegesen realizált, a jogsértésnek betudható nyereséget kell elkülöníteni. A nemzetközi szakirodalom kiemeli, hogy az arányosság elve – amelyet az európai jog és a tagállami bírói gyakorlat is alkalmaz – a kártérítés mértékének meghatározásában is

22 A kizárólagosság mint értékképző tényező szerepéről ld. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 2013, 11–12.

23 Kovács, 2022, 93–94. A szerző hangsúlyozza, hogy a kizárólagosság csak akkor értéknövelő, ha az adott jog ténylegesen forgalomképes és piaci kereslet övezi.

24 Az Európai Parlament és a Tanács 2004/48/EK irányelve (2004. április 29.) a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről, HL L 157., 2004. 04. 30., 45–86. A magyar jogba történő átültetéséről és a kárszámítási módok rendszeréről ld. Csécsy, 2009, 31–32.

irányadó, és a túlkompensáció elkerülését szolgálja.²⁵ A gyakorlatban a három számítási mód eredménye között nagyságrendi, akár tíz- vagy hússzoros eltérés is mutatkozhat ugyanazon tényállás mellett – ami jól mutatja, hogy a „kár” fogalma a szellemi alkotásoknál mennyire módszerfüggő.

4.3. A know-how és az üzleti titok

A know-how és az üzleti titok különösen érzékeny eset. Itt ugyanis az érték fenntartása éppen a titokban tartáson múlik – ám a titok időtartama szükségképpen bizonytalan. A védett ismeret bármely pillanatban felfedhető, jogszerűen visszafejthető (*reverse engineering* útján), vagy jogellenesen kiszivárogtatható. Az üzleti titok gazdasági értékének éppen az a fogalmi eleme, hogy az információ – titkossága folytán – tényleges vagy potenciális kereskedelmi értékkel bír.²⁶ Ezt a bizonytalanságot az értékelőnek a diszkontrátán keresztül kell beépítenie a modellbe, ami azonban szubjektív elemet visz az értékelésbe, és ellenoldalról mindig támadható.

Az üzleti titok és a know-how értékelési nehézségei a fúziós és felvásárlási (M&A) ügyletekben, valamint a transzferárazásban élesednek ki igazán. A nemzetközi szakirodalom külön értékelési modelleket dolgozott ki a kereskedelmi titkok M&A-kontextusban történő megítélésére, többdimenziós szempontrendszert javasolva, amely a titoktartás integritását, a gazdasági hozzájárulást, a stratégiai élettartamot és a jogi érvényesíthetőséget együttesen veszi figyelembe.²⁷ Az európai adatgazdaságban végzett empirikus kutatások szerint az üzleti titokra vonatkozó jog egyre inkább a strukturált adatvagyon védelmének is fontos eszközévé válik, ami az értékelési kérdéseket tovább bonyolítja.²⁸ A magyar jogi szabályozás szempontjából lényeges, hogy a know-how védelme – a régi Polgári Törvénykönyv hagyományát követve – a szellemi alkotások jogának szerves részét képezi, jöllehet a tételes joganyag jelentős része a kapcsolódó külön törvényekben található.²⁹

4.4. A védjegy és a márkaérték

Végül a védjegy esete érdemel kiemelt figyelmet. A védjegy mint jogi konstrukció egy lajstromozott megjelölés, amely meghatározott árukra és szolgáltatásokra védi az áru kereskedelmi eredetét, és amelynek legfontosabb funkciója a megkülönböztetés, valamint a fogyasztók tájékozódásának előmozdítása.³⁰ Ezzel szemben a márka

25 Az arányosság elvének a bitorlási kártérítésben betöltött szerepéről – az Egységes Szabadalmi Bíróság (UPC) gyakorlata tükrében – ld. Hofmann és Raue, 2024.

26 Az üzleti titok fogalmi elemeiről – a tényleges vagy potenciális kereskedelmi értékről – ld. az üzleti titok védelméről szóló 2018. évi LIV. törvény 1. §-át. A know-how értékelési sajátosságairól ld. Pallavi és Manas, 2025.

27 Pallavi és Manas, 2025. A szerzők többdimenziós modellt javasolnak, amely a titoktartás integritását, a gazdasági hozzájárulást, a stratégiai élettartamot és a jogi érvényesíthetőséget együttesen méri.

28 Az üzleti titokra vonatkozó jog adatvagyon-védelmi szerepéről az európai adatgazdaságban ld. Radauer, Bader, Searle, és Aplin, 2023, 1303–1337.

29 A know-how védelmének a szellemi alkotások joga rendszerében elfoglalt helyéről ld. Csécsy, 2009, 30.

30 A védjegy funkcióiról – különös tekintettel a megkülönböztető és a fogyasztói tájékozódást segítő funkcióra – a fogyasztóvédelmi összefüggésekben ld. Szilágyi, 2021, 158–160.

egy marketingkategória, amely magában foglalja ugyan a védjegyet, de annál sokkal többet is jelent: az arculatot (image), az asszociációkat, a fogyasztói lojalitást és a kommunikációs vagyont.

A jogi értelemben vett védjegy és a pénzügyi értelemben vett márka tehát ritkán esik egybe. A nemzetközileg legértékesebb márkák becsült értéke több tízmilliárd dollárra rúg. Ennek azonban csak töredéke kötődik közvetlenül a védjegylajstromba foglalt megjelöléshez – a fennmaradó rész a kommunikációs, kulturális és érzelmi vagyon. A márkaértékmérés szakirodalma régóta hangsúlyozza, hogy a márka hozzájárulása a termék és a szervezet piaci értékéhez önállóan mérendő feladat, amelyhez a fogyasztói magatartás és észlelés elemzése is szükséges.³¹ A gyakorlatban a védjegy önálló jövedelemalapú értéke gyakran úgy állapítható meg, hogy a vállalat védjeggyel számolt jövedelemalapú értékéből kivonjuk azt az értéket, amelyet a védjegy elvesztése okozna – ez lényegében a *With-and-Without* módszer alkalmazása.³² Az értékelőnek ezért pontosan tisztában kell lennie azzal, mit kérdeztek tőle. A védjegy (a jogi oltalom) értékét, vagy a márka (a teljes kommunikációs vagyon) értékét? E két kérdés két különböző számot eredményez.

5. Gyakorlati következtetések és hazai vonatkozások

5.1. Hazai szabályozási kontextus

Magyarországon a szellemi alkotások vagyoni értékelése három normarendszer metszéspontjában történik. Egyrészt az IVS 2025 mint nemzetközi szakmai standard ajánl módszertant. Másrészt a Magyar Könyvvizsgálói Kamara értékelési standardjai adnak hazai szakmai keretet. Harmadrészt a NAV transzferár-szabályozása és az OECD-irányelvek határozzák meg az adózási szempontú értékelést. E három rendszer egymással nem mindig van teljes összhangban – és pontosan ebben a résben képződik a szakértői mozgástér, ahol egy felkészült értékelő különbséget tud tenni.

Az adózási dimenzió jelentőségét jól mutatja, hogy a 2023-tól megújult magyar transzferár-szabályozás az immateriális javakkal kapcsolatban kifejezetten új tartalmi elvárásokat fogalmaz meg. A dokumentációnak rendszerezett módon be kell mutatnia, hogy ki végzi az immateriális javakkal kapcsolatos úgynevezett DEMPE-funkciókat, azaz az immateriális javak kialakítását (*Development*), fejlesztését (*Enhancement*), fenntartását (*Maintenance*), védelmét (*Protection*) és hasznosítását (*Exploitation*), továbbá ki viseli az ezekhez kapcsolódó kockázatokat, és ki gyakorol felettük tényleges döntési és ellenőrzési jogkört.³³ E megköze-

31 A márkaérték önálló mérésének szükségességéről és a fogyasztói magatartás elemzésének szerepéről ld. a *Vezetéstudomány* hasábjain közölt korai hazai elemzést: Bauer, 1995, 73–77.

32 A védjegy önálló jövedelemalapú értékének a *With-and-Without* módszerrel történő meghatározásáról ld. Czoboly, 2009, 237.

33 A 2023-tól megújult magyar transzferár-szabályozás immateriális javakra vonatkozó, DEMPE-funkciókon alapuló elvárásairól ld. Deloitte, 2023; valamint az OECD transzferár irányelvek VI. fejezetét (ld. 10. l.).

lítés a „tartalom elsődlegessége a formával szemben” elvét érvényesíti. A csoporton belüli licencstruktúrákat és jogdíjfizetéseket a tényleges gazdasági tartalom szerint kell megítélni, nem pusztán formai jogi alapon. Külön szabályozási figyelmet kapnak a „nehezen értékelhető immateriális javak”, amelyek esetében az átruházás időpontjában fennálló bizonytalanság miatt gyakran utólagos árkiigazítási mechanizmusokat alkalmaznak.³⁴

5.2. Az értékelői felelősség kérdése

Az IVS 2025 két szabványa különösen szigorú dokumentációs követelményeket vezet be. Az IVS 101 (*Scope of Work*) előírja, hogy az értékelőnek már a megbízás kezdetén pontosan rögzítenie kell az értékelés célját, az alkalmazandó értékfogalmat és a bemeneti adatok körét. Az IVS 105 (*Valuation Approaches and Methods*) pedig minden alkalmazott módszer indokolását megköveteli. Ha ezek hiányoznak, az értékelői jelentés szakmailag védhetetlen – függetlenül attól, hogy a számítások önmagukban helyesek-e.

Az értékelői felelősség jogi jelentősége akkor válik nyilvánvalóvá, amikor az értékelés egy jogvitában – például apportérték, bitorlási kártérítés vagy felszámolási vagyonerék körüli perben – bizonyítékként szolgál. A magyar szakirodalom régóta hangsúlyozza, hogy a szellemi alkotás tulajdonjogának értékelésekor különösen fontos, hogy az értékelő maximálisan tisztában legyen az összes jogi vonatkozással. A jogilag védett állapottal, a kiadói joggal, a licencekkel és a harmadik felet megillető igényekkel.³⁵ A jogi és a közgazdasági kompetencia tehát nem helyettesíti, hanem feltételezi egymást. Egy jogi szempontból hibás premisszára épített, közgazdaságilag kifogásoltan modell éppolyan használhatatlan, mint egy jogilag pontos, de közgazdaságilag megalapozatlan becslés.

5.3. Új típusú szellemi alkotások, a mesterséges intelligencia és az adatvagyon

A klasszikus értékelési módszertan évtizedeken át a szabadalom, a védjegy és a szerzői mű hármására épült. Mára azonban két új vagyontípus tört be a porondra, a mesterséges intelligencia modellek és a strukturált adatvagyon. Ezek jogi besorolása máig vitatott – részben szerzői mű, részben adatbázis-oltalom, részben know-how, részben pedig jogilag nevesítetlen érték. Az értékelési módszertan jelenleg láthatóan lemarad a technológiai realitás mögött.

A kérdés gyakorlati súlyát jól érzékelteti néhány nyitott dilemma. Egy nagy nyelvi modell mire tartható? A betanítási költség alapján – ami a költségalapú megközelítésnek felelne meg, de figyelmen kívül hagyná a jövőbeli hasznot? A piaci összehasonlítás alapján – ha egyáltalán létezne értelmezhető összehasonlító piac? A jövőbeli bevétel diszkontálása alapján – ha tudnánk, meddig marad releváns a modell egy ennyire gyorsan változó technológiai környezetben? A nemzetközi szakirodalomban már megjelentek a generatív mesterséges intelligenciára épülő, dinamikus adatvagyon-értékelési

34 A „nehezen értékelhető immateriális javak” (hard-to-value intangibles) szabályozásáról és az utólagos árkiigazítási mechanizmusokról, illetve a DAC6 jelentési kötelezettségről ld. Adó Online, 2021.

35 Az értékelő jogi vonatkozásokra kiterjedő körütekintési kötelezettségéről ld. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 2013, 18–19.

modellek, valamint a gépi tanulási adathalmazok értékének mérésére szolgáló keretrendszerek, ám ezek egyelőre kísérleti jellegűek, és a jogi értékeléssel való összhangjuk kidolgozatlan.³⁶ Maga a mesterséges intelligencia mint értékelési eszköz is csak korlátozottan alkalmas az immateriális javak megítélésére, éppen azért, mert ezek értéke gyakran szubjektív, dinamikusan változó tényezőktől függ.³⁷

E kérdéskör a magánjogi felelősség oldaláról is élesen vetődik fel. A mesterséges intelligencia polgári jogi felelősségének dogmatikai megalapozása – például a veszélyes üzemi felelősség analógiájának vizsgálata – a hazai jogtudomány egyik élénken kutatott területe, amelynek eredményei az AI-alapú vagyontárgyak kockázatértékelésére is kihatnak.³⁸ Hasonlóképpen, a mesterséges intelligencia ökológiai lábnyoma és az ehhez kapcsolódó fenntarthatósági kockázatok – amelyek az ESG-szempontrú értékelés körébe tartoznak – egyre inkább a jogi és fogyasztóvédelmi elemzés tárgyát képezik.³⁹ Az adatvagyon és a mesterséges intelligencia értékelése tehát nem pusztán módszertani, hanem mélyen jogdogmatikai kérdés is, amelynek megnyugtató rendezése a következő évek szakmai diskurzusát fogja meghatározni.

6. Zárógondolatok

Fontosnak tartom elmondani, hogy a szellemi alkotás vagyoni értékelése nem szakmai monopólium. Sem a jogász egyedül, sem a közgazdász egyedül nem képes megalapozott eredményre jutni. Csak a két kompetencia tudatos összjátéka adhat szakmailag védhető választ. A jogi keret kijelöli, mit és milyen korlátok között lehet értékelni; a közgazdasági módszertan adja meg, hogyan. E két nézőpont elválasztása vagy összemosása egyaránt hibákhoz vezet.

Látnunk kell, hogy az IVS 2025 nem forradalmi módszertani átalakulást hozott, hanem a fegyelmezett dokumentációt és a feltevések átláthatóságát tette kötelezővé. A módszerek lényegében nem változtak – az értékelő felelőssége azonban megnőtt. A kontribúciós eszközkiadás kifejezett elismerése, a diszkontráta felépítésének átlátható dokumentálása és az ESG-kockázatok kötelező integrálása nem új technikák, hanem a régi technikák becsületes, ellenőrizhető alkalmazásának követelményei.

Meglátásom szerint a magyar gyakorlatban a legnagyobb tartalék nem új módszerek megtanulásában rejlik, hanem abban, hogy az értékelési célt és a választott

36 A generatív mesterséges intelligenciára épülő, dinamikus adatvagyon-értékelési modellekről ld. Tang, Liu és Liu, 2025; továbbá Domínguez Gil, Cabrero, Gea, Miguel-sin és Pacheco, 2024.

37 A mesterséges intelligencia mint értékelési eszköz korlátairól – tekintettel az immateriális javak értékének szubjektív, dinamikus jellegére – ld. Domínguez Gil, Cabrero, Gea, Miguel-sin és Pacheco, 2024.

38 A mesterséges intelligencia polgári jogi felelősségének dogmatikai megalapozásáról – az igazságügyi szolgáltatások kontextusában – ld. Király és Jandó, 2025a, 141–174.

39 A mesterséges intelligencia ökológiai lábnyomának fogyasztóvédelmi és jogi vonatkozásairól ld. Király és Jandó, 2025b. A deepfake-technológia rokon, személyiségi jogi vonatkozásairól ld. Halász, 2025, 770–773.

módszert tudatosan és átláthatóan dokumentáljuk. Ez a látszólag adminisztratív követelmény valójában az egész szakma minőségi ugrását hozhatja el, mert a védettség nem a számítás bonyolultságán, hanem a kiindulási feltevések megalapozottságán és nyomon követhetőségén múlik.

Végül állításaimat egyetlen, továbbgondolásra szánt kérdésben sűrítetjük össze, vagyis mit ér egy szabadalom, ha senki sem perli a bitorlóját? A kérdés provokatív, mégis a tanulmány lényegét tükrözi. A szellemi alkotás vagyoni értéke nem statikus tulajdonsága az alkotásnak, hanem dinamikus reláció a jogi oltalom, a piaci kereslet és az érvényesíthetőség között. Az értékelés feladata éppen az, hogy ezt a relációt – egy adott cél fényében – számszerűsíthetővé és ellenőrizhetővé tegye.

Irodalomjegyzék

- Adó Online (2021) *A transzferárazással kapcsolatos különös ismertetőjegyek a DAC6 szabályozásban (2. rész)*. Budapest: Wolters Kluwer.
- Bauer, A. (1995) 'A márka és a márkaérték', *Vezetéstudomány*, 26(10), 73–77.
- Czoboly, G. (2009) 'A szellemi vagyon értékelése és értékbecslésének módszerei', *Infokommunikáció és Jog*, 35(6), 233–239.
- Csécsy, Gy. (2020) 'A szellemi alkotások jogának szabályozási kérdései', *Debreceni Jogi Műhely*, 2020(3–4), 27–33.
- Deloitte (2023) *Felkészülés az új transzferár-előírásokra (4. rész)*. Budapest: Deloitte Magyarország.
- Domínguez Gil, S., Cabrero, A. S. J., Gea, A. S., Miguel-sin, P. és Pacheco, R. G. (2024) 'Towards Intangible Value Quantification: Scope, Limits and Shortages of AI applications', in Domenech, S., Rosalia Vicente, M. és de Pedraza, P. (szerk.) *Proceedings of CARMA 2024*. Valencia: Editorial Universitat Politècnica de València. DOI: 10.4995/carma2024.2024.17839.
- Georgiou, A. (2024) 'A Comparison of the Intangible Asset Related Standards, IAS 38, IVS 210 and ISA 620 Using Similarity Analysis', *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Oeconomica*, 69(1), 1–20. DOI: 10.2478/subboec-2024-0010.
- Halász, Cs. (2025) 'A deepfake-technológia személyiségi jogi hatásai', *Magyar Jog*, 72(12), 770–773. DOI: 10.59851/mj.72.12.9.
- Hofmann, F. és Raue, B. (2024) 'Injunctions and damages for patent infringement under the UPCA: the role of proportionality – Part II: damages', *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 19(6), 471–482. DOI: 10.1093/jiplp/jpae039.
- Jalil, R. A., Sapri, M., Jamil, A. A., Fern, N. W. és Hamidi, N. (2026) 'Determination of a Specific Risk-Adjustment Rate for Intellectual Property Valuation According to Technology Readiness Level', *Planning Malaysia*, 24(40). DOI: 10.21837/pm.v24i40.1966.
- Király, L. és Jandó, T. (2025a) 'A Mesterséges Intelligencia ügyvédi szemszögből. A Mesterséges Intelligencia alapú technológiák hatása és felhasználási lehetőségeik az igazságügyi szolgáltatások területén', *Glossa Iuridica*, 12(3–4), 141–174. DOI: 10.55194/GI.2025.3-4.7.
- Király, L. és Jandó, T. (2025b) 'A mesterséges intelligencia ökológiai lábnyoma: kihívások és fenntartható megoldások fogyasztóvédelmi és jogi szempontból', *Magyar Jog*, 72(12). DOI: 10.59851/mj.72.12.10.

- Kovács, K. (2022) 'Szellemi alkotások kényszerértékesíthetősége', in Pogácsás, A. (szerk.) *Szellemi alkotások az ember szolgálatában – Tattay Levente emlékére*. Budapest: PPKE JÁK, 89–97.
- Mehta, S. (2025) 'The Future of Fair Value Accounting in a Digital Economy', *Shodh Sari*, 4(2). DOI: 10.59231/sari7828.
- Ocean Tomo (2020) *Intangible Asset Market Value Study*. Chicago: Ocean Tomo.
- OECD (2017) *Az OECD transzferár irányelvei a multinacionális vállalkozások és az adóhatóságok számára*. Paris: OECD Publishing.
- Pallavi, B. G. és Manas, M. N. (2025) 'Valuation of Trade Secrets in Mergers and Acquisitions: A Theoretical Model', *International Journal for Multidisciplinary Research*, 7(4). DOI: 10.36948/ijfmr.2025.v07i04.49916.
- Radauer, A., Bader, M., Searle, N. és Aplin, T. (2023) 'The Role of EU Trade Secrets Law in the Data Economy: An Empirical Analysis', *IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 54(2023), 1303–1337. DOI: 10.1007/s40319-023-01325-8.
- Rubio, G., Manuel, C. és Pérez-Hernandez, F. (2016) 'Valuing brands under royalty relief methodology according to international accounting and valuation standards', *European Research on Management and Business Economics*, 22(1), 1–9. DOI: 10.1016/j.iemeen.2016.03.001.
- Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (2013) *Szellemivagyon-értékelés a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalában*. Budapest: SZTNH.
- Szilágyi, G. (2021) 'Fogyasztóvédelmi szempontok a szellemi alkotások területén', *Miskolci Jogi Szemle*, 16(1), 150–166. DOI: 10.32980/MJSz.2021.1.946.
- Tang, Y., Liu, Y. és Liu, T. (2025) 'Data asset valuation model based on generative artificial intelligence', *PLOS ONE*, 20(8). DOI: 10.1371/journal.pone.0328926.
- Wirtz, H. (2012) 'Valuation of Intellectual Property: A Review of Approaches and Methods', *International Journal of Business and Management*, 7(9), 40–48. DOI: 10.5539/ijbm.v7n9p40.
- Yücel, S. (2023) 'Examination of valuation provisions of intangible assets within international valuation standards in the context of fair value measurement', *PressAcademia Procedia*, 16(1), 1–6. DOI: 10.17261/pressacademia.2023.1665.

VERESS EMŐD

Megjegyzések a korlátolt felelősségű társaság üzletrészenek forgalmáról a magyar jog rendszerében: a tagok közötti üzletrész-átruházásról

Comments on the Transfer of Business Shares in Limited Liability Companies under Hungarian Law: Transfers between Members

Abstract: The study examines the transfers of business shares between members of Hungarian limited liability companies. It argues that the statutory principle of free transferability under Section 3:166 of the Hungarian Civil Code is dispositive, allowing the articles of association to introduce transfer restrictions and organizational mechanisms beyond the priority acquisition right envisaged as a facultative possibility by the statute. The analysis covers approval and prohibition clauses, personal and ownership thresholds, startup-specific arrangements, and contractual buyout mechanisms between members. The limits of contractual autonomy are defined by minority protection, the prohibition of abuse of rights, and the preservation of an effective exit opportunity for members.

Keywords: business-share transfer, limited liability company, contractual autonomy, transfer restrictions, minority protection

Összefoglaló: A tanulmány a korlátolt felelősségű társaság üzletrészenek tagok közötti átruházását vizsgálja a magyar jog rendszerében. Amellett érvel, hogy a Ptk. 3:166. §-ában meghatározott szabad átruházhatóság diszpozitív főszabály, ezért a társasági szerződés a törvény által fakultatívan bevezetésre felkínált elsőbbségi megszerzési jogon túl további forgalomkorlátozó és forgalomszervező megoldásokat is kialakíthat. Az elemzés kiterjed különösen a jóváhagyási és tilalmi kikötésekre, a személyi és részesedési korlátokra, a startup-specifikus mechanizmusokra, valamint a tagok közötti kivásárlási konstrukciókra. A szerződéses szabadság határait a kisebbségvédelem, a joggal való visszaélés tilalma, valamint a tag tényleges kilépési lehetőségének megőrzése jelöli ki.

Kulcsszavak: üzletrész-átruházás; korlátolt felelősségű társaság; szerződéses szabadság; forgalomkorlátozás; kisebbségvédelem

1. Alapvetés

A korlátolt felelősségű társaság üzletrésze a tagsági jogviszonyból eredő jogok és kötelezettségek összességét megtestesítő, önálló, forgalomképes vagyoni értékű jogviszonyi pólus. Forgalmának kérdése a kft. hibrid – részben tőkeegyesítő, részben személyegyesítő – természetéből fakadóan sajátos kettősséget hordoz: a részesedés vagyoni értékként a szabad átruházhatóság, tagsági pozícióként viszont a társaság zártságának és a tagok közötti bizalmi viszony (*affectio societatis*) megóvásának igényét egyszerre támasztja. E két szempont eltérő súllyal esik latba aszerint, hogy az üzletrész a tagok között marad, vagy kívülálló személyhez kerül. Erre a különbségtételre épül a hatályos szabályozás szerkezete is. A Ptk. az üzletrész tagok közötti átruházását a szabad forgalom (Ptk. 3:166. §), a kívülálló személyre történő átruházást ezzel szemben különös formai rend (Ptk. 3:167. §) alá vonja.

E tanulmány célja a tagok közötti formai rend elemzése: annak vizsgálata, hogy az egyes rendelkezések milyen normatani jelleget öltenek (diszpozitív vagy kógens természetűek-e), a szerződéses szabadság¹ meddig terjed, és a gyakorlatban milyen, a törvényi modellen túlmutató korlátozási, illetve forgalomszervezési technikák igazolhatóak.

2. Az üzletrész tagok közötti átruházásának rendje: a Ptk. 3:166. § normaszervezete

Az üzletrész-átruházás szabályozási rendszerében az egyik lehetséges átruházási kör a tagok közötti forgalom.² A Ptk. 3:166. § (1) bekezdése értelmében az üzletrész a társaság tagjai között szabadon átruházható.³ A (2) bekezdés ehhez képest lehetőséget biztosít arra, hogy a tagok a társasági szerződésben egymás javára – az üzletrész pénzszolgáltatás ellenében történő átruházásának esetére – az üzletrész másokat megelőző megszerzésére irányuló jogot kössenek ki, amelyre az elővásárlási jog szabályait kell megfelelően alkalmazni, és amely a tagokat üzletrészeik egymáshoz viszonyított mértéke szerint, arányosan illeti meg.

E normaszervezetből az első és talán legfontosabb következtetés az, hogy a Ptk. 3:166. § (2) bekezdésének léte már önmagában jelzi az (1) bekezdés diszpozitív jellegét: ha a tagok közötti szabad átruházás elve kógens volna, a törvényhozó nem nyitna

1 A szerződéses szabadság fogalmáról általánosan lásd Török, 2012, 40–45.

2 A másik átruházási kör, a társaságon kívüli személyek köre külön tanulmányban kerül vizsgálatra.

3 Ahogy Kisfaludi András leszögezte, „az üzletrészek tagok közötti átruházásának szabadságát kimondó szabály mögött az a gondolat húzódik meg, hogy a másik tagra való átruházás azért nem okozhat feszültséget, mert nem kerül be a társaságba olyan új tag, akivel a többi tag nem kívánná az együttműködést, hiszen korábban már elfogadták az üzletrész megszerzőjét társasági partnerként”. Lásd Kisfaludi, 2007, 367.

utat a szabad forgalmat érdemben korlátozó megszerzési elsőbbségi jog kikötésének. A (2) bekezdésben nevesített technika tehát mindenképpen bevezethető, ám a korlátozási lehetőségek köre – az (1) bekezdés diszpozitivitásából fakadóan – ennél lényegesen tágabb.

A tagok közötti üzletrészforgalom emellett tipikusan társaságon belüli kérdés: harmadik személyek és a forgalombiztonság védelme itt kisebb súllyal esik latba, ami a szerződéses szabadság érvényesülése mellett szóló további érv. Így a Ptk. 3:166. § (1) bekezdésének diszpozitív jellege egyébként nem csupán a (2) bekezdés létéből, hanem a Ptk. 3:4. § (2) bekezdésének általános diszpozitivitási főszabályából is levezethető; ebből a szempontból a (2) bekezdésben nevesített megszerzési elsőbbségi jog a diszpozitivitás egyik, a jogalkotó által kiemelt megnyilvánulása.⁴

3. További megjegyzések a Ptk. 3:166. § (2) bekezdésének alkalmazásáról

Első pillantásra paradoxnak tűnhet, hogy a felek éppen az üzletrészek tagok közötti forgalmát kívánnák korlátozni. A gyakorlat azonban számos racionális indokot szolgáltat. Ha a tagok korlátozás nélkül átruházhatják egymás között az üzletrészeket, bármely tag fokozatosan felvásárolhatja a társaságot, illetve többséget vagy minősített többséget szerezhet. Ez adott esetben legitim folyamat, ám korántsem biztos, hogy valamennyi tag célkitűzésével egybeesik. Sokszor a tagok között adott pillanatban fennálló arányok (hatalmi viszonyok) konzerválása a felek célja. Kisfaludi András pontosan azonosította ezt a problémát: „*ha ugyanis egy teljes üzletrészt kívülálló személyre ruház át a tag, akkor a társaság hatalmi, döntéshozatali struktúrája nem változik, csak a tagok személyében következik be változás. Ezzel szemben a tagok egymás közötti átruházása – amellet, hogy nem kerül új tag a társaságba – alapvetően rajzolhatja át a társaság belső struktúráját, s ez jelentős mértékben sértheti az átruházásban nem érintett többi tag érdekeit...*”⁵ Fazakas Zoltán József szerint is a cél „a társaságban meglévő egyensúlyi helyzetek megőrzése...”⁶

A Ptk. 3:166. § (2) bekezdés szerinti megszerzési elsőbbségi jog éppen azt szolgálja, hogy a tagok közötti átruházás ne formálja át szükségképpen a társaságon belüli erőviszonyokat: az arányos, együttes joggyakorlás révén a kiváló tag üzletrésze a maradó tagok között részesedésarányosan oszljon meg, és ez a tulajdoni arányok stabilitását védi. A technika mögött húzódó érdekek teljességgel igazolhatóak. Egyrészt a többség kialakulásának blokkolása önmagában is védhető kisebbségi érdek: a kisebbségi tag jogos elvárása, hogy a döntéshozatalba érdemben bevonják, és pozíciója ne értékelődjön le belső hatalomkoncentráció folytán. Másrészt a szabály bizalmi struktúrát

⁴ Így a diszpozitivitás erős alapja nem egyedül a Ptk. 3:166. § (2) bekezdés létezése, hanem a Ptk. 3:4. § (2)–(3) bekezdésének rendszere és az, hogy a Ptk. 3:166. § nem tartalmaz kifejezett eltérési tilalmat.

⁵ Kisfaludi, 2007, 367–368.

⁶ Fazakas, 2026, 286.

is védhet: elképzelhető, hogy valamely tag csak meghatározott tagtársakkal képes jól együttműködni, és nem kívánja, hogy vele konfliktusos viszonyban álló másik tag jelentősen növelje befolyását.

A Ptk. 3:166. § (2) bekezdésének gyakorlati következményeit illetően mindenekelőtt arra kell rámutatni, hogy a törvény e körben kettős értelemben is szűkösen szabályoz. Egyfelől a megszerzési elsőbbségi jog nem a törvény erejénél fogva áll fenn; csupán fakultatív, a társasági szerződésben kiköthető lehetőség; másfelől a törvény által felkínált megszövegezéshez ragaszkodó kikötése esetén a tárgyi hatálya korlátozott, minthogy a Ptk. kizárólag az üzletrész pénzzolgáltatás ellenében történő átruházásának esetére utal.⁷ E tárgyi korlát magából a szabályozási technikából következik: a jogalkotó a megszerzési elsőbbségi jogra az elővásárlási jog szabályainak megfelelő alkalmazását rendeli, az elővásárlási jog pedig természeténél fogva az adásvételhez, azaz a pénzbeli ellenszolgáltatás fejében történő átruházáshoz tapad.

Ebből következően a mechanizmus eleve nyitva hagy két megkerülési útvonalat: az ingyenes átruházást (ajándékozás) és a nem pénzbeli visszterhes átruházást (például csere). E két ügylettípuson keresztül a tulajdoni arányok éppúgy eltolhatók, mint pénzzolgáltatásért való megszerzés útján. Kisfaludi András szerint például „*az ingyenes átruházás a hatalmi struktúrákban ugyanolyan veszélyes változtatásokra képes, mint*” a pénzzolgáltatás ellenében történő tulajdonosváltás.⁸ A megszerzési elsőbbségi jog, hiába van kikötve, egyik esetben sem érvényesíthető, ez az elővásárlási jog közismert, a megfelelő alkalmazás folytán az üzletrész-forgalomba is átöröklődő gyengesége.

Ezért nyer gyakorlati jelentőséget az (1) bekezdés diszpozitivitása. Mivel a tagok közötti szabad átruházás elve nem kógens, a (2) bekezdésben nevesített technika nem jelent felső határt, sokkal inkább a jogalkotó által kiemelt, mintaként felkínált megoldást. A tagok a védelmet mind tárgyi hatályában, mind eszközében a törvényinél szélesebb körben alakíthatják ki. Aki tehát a tulajdoni arányok stabilitását ténylegesen biztosítani kívánja, annak nem elegendő a megszerzési elsőbbségi jogot kikötni; célszerű a társasági szerződésben arról is megállapodni, hogy a tagok között az üzletrész, az elsőbbségi jog megkerülésének kizárása végett, kizárólag pénzzolgáltatás ellenében ruházható át. Az ingyenes és a csereügyletek (illetve általában a nem pénzzolgáltatás ellenében történő átruházási módok) ekkénti kizárásával tehető hézagmentessé a védelmi mechanizmus: a tulajdoni arányokat érintő minden átruházás visszavezethetővé válik arra az egyetlen ügylettípusra, amelyen az elsőbbségi jog egyáltalán működni képes.

Az itt vázolt megoldás, vagyis az átruházási formák pénzzolgáltatásra szűkítése a megkerülési útvonalakat kívülről, az átruházó ügylettípusok korlátozásával zárja el. A diszpozitivitás azonban ellentétes irányú, belülről építkező technikát is megenged: magának az elsőbbségi jognak a tárgyi hatályát tágítják ki azokra az átruházási módokra, amelyekre a törvényi konstrukció eredetileg nem terjed ki.

7 Az elemzett norma pontos szövege: „*Ha a tagok a társasági szerződésben egymás javára az üzletrész pénzzolgáltatás ellenében történő átruházása esetére az üzletrész másokat megelőző megszerzésére irányuló jogot biztosítanak, arra az elővásárlási jogra vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell. E jog a tagokat üzletrészeik egymáshoz viszonyított mértéke szerint, arányosan illeti meg.*”

8 Kisfaludi, 2007, 368.

Az alternatív megoldás jelentőségét az adja, hogy a megszerzési elsőbbségi jog törvényi szűkössége a fent vázolt, elővásárlási logikára építő szabályozási technika szükségszerű következménye. Minthogy a Ptk. 3:166. § (2) bekezdése az elővásárlási jog szabályainak megfelelő alkalmazását rendeli, az elsőbbségi jog öröklő annak szerkezeti sajátosságát is: az elővásárlási jog fogalmilag ahhoz kötött, hogy a jogosult a harmadik személy ajánlatát azonos feltételekkel fogadja el (Ptk. 6:222. §). Ebből következően az elővásárlási jog kizárólag adásvétel jogcímén történő átruházás esetén gyakorolható; csere, ajándékozás, tartási vagy életjáradéki szerződés, továbbá apportálás esetén nem.⁹ A csere azért esik kívül a hatókörén, mert a jogosult a nem pénzbeli ellenszolgáltatást rendszerint nem képes teljesíteni; a felajánlott cseredolog nem az övé. Ajándékozás esetén pedig egyáltalán nincs olyan ellenszolgáltatás, amelyet a jogosult adhatna, az ajándékozás szubjektív motivációi kizárólag az ajándékozott személyre irányulnak. Ez az elővásárlási jog közismert korlátja vagy gyengesége, amelyet a jogalkotó a Ptk. 3:166. § (2) bekezdésén keresztül az üzletrészforgalomba is átörökített.

A védelmi hézag részben már a törvényi keretek között is zárulhat, de csak korlátozott hatékonysággal. A bírói gyakorlat a színlelés és a rendeltetésellenes joggyakorlás alakzatán keresztül fellép a kijátszás ellen: ha a csere- vagy ajándékozási ügylet valójában adásvételt leplez, a színlelt szerződés semmis, és a felek jogviszonyát a leplezett adásvétel alapján kell megítélni; sőt a cserével vegyes adásvétellel szemben is gyakorolható az elsőbbségi jog, ha megállapítható, hogy a cserére kizárólag annak kijátszása érdekében került sor.¹⁰ E védelem azonban csak a színlelt vagy visszaélésszerű ügyleteket éri el, és a kijátszási szándék bizonyítását a jogosultra hárítja; a valódi, tényleges cserén vagy ajándékozáson, például egy tag üzletrészesének a leszármazója javára történő komoly ingyenes átruházásán megtörik. A valóságos (nem színlelt) cserét a gyakorlat következetesen kivonja az elsőbbségi jog alól.¹¹

Éppen ezért válik nélkülözhetetlenné a szerződéses kiterjesztés, és itt mutatkozik meg a diszpozitivitás valódi hozadéka. A tagok a társasági szerződésben – a kizárás pozitív alternatívájaként – kiköthetik, hogy az elsőbbségi jog nemcsak a pénzzolgáltatás ellenében történő átruházásra terjed ki, de az ingyenes és a nem pénzbeli visszsterhes (csere, apport) átruházás esetén is megilleti a többi tagot. Ez a kikötés a nem pénzbeli és az ingyenes ügyletek körében már nem tiszta elővásárlási/elsőbbségi megszerzési jog: mivel az azonos feltételekkel való elfogadás mechanizmusa itt kiüresedik (nincs mihez igazodni), a konstrukció szükségképpen megváltási, illetve vételi opció jellegűvé alakul. A jogosult előre rögzített áron váltja meg az üzletrészt, és nem a harmadik személy ellenszolgáltatását nyújtja. Az ilyen kikötés működőképessége azon áll vagy bukik, hogy a felek a nem pénzbeli ellenszolgáltatás, illetve az ingyenes átruházás esetére pontos értékmeghatározó mércét rögzítsenek. E mérce célszerűen a forgalmi érték (piaci érték), amelynek megállapítására a társasági szerződés eljárást is előírhat:

⁹ Bodzási, 2025, 139.

¹⁰ EH 2010.2133.

¹¹ BH 2004.12.512. Ebben az esetben ingatlan tulajdoni hányadának szövetkezeti üzletrészre való cseréjét legitímálta a bíróság, mint olyan esetet, amikor az elsőbbségi megszerzési jog nem gyakorolható.

megállapodásos ár hiányában például független szakértő általi értékelést, vagy a legutolsó auditált mérleg szerinti saját tőkéből számított arányos értéket.¹²

4. A korlátozási technikák tipológiája

Az igazán izgalmas kérdés az, hogy a tagok közötti szabad átruházás elve a Ptk. 3:166. § (2) bekezdésében nevesített elsőbbségi megszerzési jogon túl megtűr-e egyéb korlátozásokat, és azoknak lehet-e racionális indoka. Álláspontom szerint ez a terület alapvetően a szerződéses szabadság világa által meghatározott, és a gyakorlatban igen cizellált, elméletileg is igazolható megoldások léteznek. A mozgástér valóban széles: a tagok közötti üzletrész-átruházás bizonyos vagy minden esetét taggyűlési jóváhagyáshoz lehet kötni; lehetséges, hogy valamely tag különjogos üzletrészéhez kapcsolnak ilyen jóváhagyási jogkört; vagy az átruházás feltételeit szerződéses úton lehet a konkrét helyzetre szabva részletesen kimunkálni.

a) Az első technika az *inter partes* hatályú elsőbbségi megszerzési (kvázi-elővásárlási) jog, jellemzően kötbérszankcióval megerősítve. Ez a megoldás a tagok közötti szindikátusi megállapodásban jelenik meg, és nem a társasági szerződésben, így „dologi” hatálya nincs, megsértése kötelmi jogi jogkövetkezményeket, elsősorban kötbérfizetési kötelezettséget von maga után.¹³

E megoldás több lényeges ponton tér el a Ptk. 3:166. § (2) bekezdésében szabályozott elsőbbségi megszerzési jogtól. Az első és legfontosabb különbség a jogforrási elhelyezkedésből fakadó hatálybeli eltérés: a Ptk. 3:166. § (2) bekezdés szerinti jog a

12 Az értékmérce megválasztása kógens korlátokba ütközhet. A forgalmi érték nem véletlenül a biztonságos igazodási pont: a forgalmi érték alatti megváltási ár kikötése a kilépni kívánó (jellemzően kisebbségi) tag üzletrésznének gyakorlati elvonását eredményezheti, ami a Ptk. 3:4. § (3) bekezdés b) pontja alapján, a kisebbségi tag jogainak nyilvánvaló sérelmeként, az eltérés érvénytelenségét vonhatja maga után.

13 A *törvényen alapuló* elsőbbségi megszerzési jog a cégnyilvántartásban való külön feltüntetés nélkül is szervezeti hatályú, így az ilyen jog jogosultjával szemben a szerző akkor sem hivatkozhat jóhiszemű jogszerzésre, ha a jog a cégnyilvános társasági szerződésből külön nem tűnik ki (de ez a társaságon kívüli személy üzletrészszerzésének az esete). A tagok között az elsőbbségi megszerzési jog forrása a társasági szerződés lehet. Vitatható, hogy a társasági szerződésbe foglalt és így cégnyilvános elsőbbségi megszerzési jog esetében lehetséges-e jóhiszemű szerzésre hivatkozni. Az uralkodó vélemény inkább az, hogy ennek a kikötésnek is kizárólag kötelmi hatálya lehet, nem eredményezhet relatív hatálytalanságot még rosszhiszemű szerző esetében sem, de a kérdés egyelőre nincs egyértelműen eldöntve. A szerződésen alapuló elsőbbségi megszerzési jog, ha az nem a társasági szerződésbe foglalt, hanem a tagok egymás közötti (szindikátusi) megállapodásában kikötött, s így a cégnyilvántartásból nem ismerhető meg, csak kötelmi hatályú, vagyis csak a szerződést kötő felek egymás közötti viszonyában létesít jogokat és kötelezettségeket; így a szerződésből eredő jogok megsértésére is csak a szerződő felek hivatkozhatnak, s az ebből eredő igényeket csak egymással szemben érvényesíthetik. A társasági szerződésbe nem foglalt, kötelmi hatályú elsőbbségi megszerzési jog jogosultja az üzletrészen jóhiszeműen jogot szerző szerzővel szemben nem hivatkozhat jogának megsértésére. Az ingatlan-elővásárlási jog párhuzamáról lásd Legfelsőbb Bíróság, 2/2009. (VI. 24.) PK vélemény, 4. pont és a 4. pont indokolása.

társasági szerződés részeként a mindenkori tagokat köti, szervezeti hatályú, és mivel arra az elővásárlási jog szabályait kell megfelelően alkalmazni, megsértése esetén a jogosult a Ptk. 6:223. §-a alapján a vele szemben fennálló hatálytalanságra hivatkozhat, azaz igényét a szerzővel szemben, magára az üzletrészre nézve érvényesítheti.¹⁴ Ezzel szemben a szindikátusi megállapodásban kikötött elsőbbségi megszerzési jog tisztán kötelmi jellegű: a kikötés megsértésével kötött átruházási szerződés érvényességét és hatályosságát nem érinti, a sérelmet szenvedett fél kizárólag a szerződésszegő taggal szemben, kártérítési, illetve a bizonyítási nehézségek áthidalása végett tipikusan kötbérigény formájában érvényesített követeléssel léphet fel. A jogosult tehát az üzletrészt magát nem szerezheti meg, csupán pénzbeli kompenzációhoz jut. Lehetséges és vitatható kivétel, ha a szerző tag rosszhiszemű, azaz tudott a szindikátusi szerződésben alapított elsőbbségi megszerzési jogról.¹⁵ Ilyen eset a legegyszerűbben akkor áll fenn, ha a szerző tag maga is fél a szindikátusi megállapodásban. Ha a relatív hatálytalanság alkalmazhatósága vitatható is, a szerző tag magatartása saját szindikátusi szerződésszegését és felelősségét mindenképpen megalapozza.

14 Vö. LB, 2/2009. (VI. 24.) PK vélemény, 8. pont, amely az elővásárlási jog megsértéséhez kapcsolódó relatív hatálytalanság perbeli érvényesítésére ad iránymutatást, és a Kúria 1/2014. PJE 1. pontja szerint az új Ptk. alkalmazása körében is megfelelően irányadó. A Ptk. 3:166. § (2) bekezdése alapján a tagok a társasági szerződésben egymás javára, az üzletrész pénzszolgáltatás ellenében történő átruházásának esetére másokat megelőző megszerzési jogot biztosíthatnak, amelyre az elővásárlási jog szabályait megfelelően alkalmazni kell. E jog szervezeti kötőereje nem azonos dologi hatállyal: alapja az, hogy a kikötés a tagsági jogviszony szabályozásának részévé válik, és ezért a mindenkori tagokat köti. A társasági szerződés cégiratként való nyilvánossága a kikötés megismerhetőségét erősíti, dologi hatállyal azonban nem ruházza fel, mert nem azonos a jog közhiteles nyilvántartásba történő bejegyzésével. A szakirodalomban helyesen szögezték le, hogy „az elővásárlási jog akkor dologi hatályú, ha jogszabályon alapul, vagy ha szerződésen alapul ugyan, de közhiteles nyilvántartásba bejegyezték”. Bodzási, 2025, 140. A tagok közötti átruházás esetén a jog megsértésének relatív hatálytalansági következménye ezért nem a cégirat nyilvánosságából, hanem a Ptk. 3:166. § (2) bekezdésének az elővásárlási szabályokra utaló rendelkezéséből, ennek körében a Ptk. 6:223. § megfelelő alkalmazásából vezethető le. Mivel a kikötés a szerző tagot is köti, a jogosult a jog megsértésére vele szemben dologi hatály hiányában és rosszhiszeműségének bizonyítása nélkül is hivatkozhat. Ha pedig a társasági szerződés által nem kötött szerző esetében a rosszhiszeműség meg is alapozhatná, hogy a jogosult a jog megsértésére vele szemben hivatkozson (ennek vitatott jellegéről lásd a következő lábjegyzetet), a jogosultnak kell bizonyítania, hogy a szerző rosszhiszemű; ennek megítélésénél a cégirat nyilvánossága figyelembe vehető, de a további bizonyítást nem teszi szükségletenné.

15 Ezzel ellentétes értelmezés is lehetséges, amely szerint a kötelmi hatályú elővásárlási jog szankciója kizárólag a kártérítés. Például Pusztahelyi Réka szerint „a kötelmi hatályú elővásárlási jog megsértése esetén a vevővel szemben a jogosult semmilyen esetben sem léphet fel, kizárólag kártérítési igénnyel élhet az eladóval szemben”. Vö. Pusztahelyi, 2009, 102. Hasonló állásponton Vincze, 2018, 288. A Kúria Pfv.20072/2019/12. határozata viszont más következtetést sugall. A társasház alapításakor az alapító okiratban a külön tulajdonban álló lakásra a tulajdonostársak javára kikötött elővásárlási jog szerződésen alapuló elővásárlási jog, ez az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzés nélkül kötelmi hatályú. A kötelmi hatályú elővásárlási jog jogosultja az ingatlanon jóhiszeműen tulajdonjogot szerzett vevővel szemben nem hivatkozhat elővásárlási jogának megsértésére. Vagyis, *per a contrario*, a rosszhiszemű szerzővel szemben érvényesíteni lehetne az elővásárlási jog megsértéséből fakadó hatálytalanság szankcióját. A kérdést megnyugtatóan a bírósági gyakorlatnak kell tisztáznia.

A második különbség a tartalmi mozgástérben rejlik. A Ptk. 3:166. §-a (2) bekezdésének törvényi modellje kötött: alapvetően e jog a tagokat üzletrészeik egymáshoz viszonyított mértéke szerint, arányosan illeti meg. A szindikátusi változat ezzel szemben szabadon alakítható: kiköthető csak meghatározott tagok (szindikátusi szerződésben részt vevő felek) javára vagy a törvényi arányosságtól eltérő elosztásban, sőt összekapcsolható előre rögzített árképzési mechanizmussal is.

A harmadik eltérés a nyilvánosságban áll: a társasági szerződés cégiratként bárki számára megismerhető, míg a szindikátusi megállapodás bizalmas marad, ami a tagok üzleti megfontolásainak diszkrécióját szolgálja (akár más, a szindikátusi megállapodásban részt nem vevő tagokkal szemben is).

Végül különbség, hogy a társasági szerződésbeli kikötés a később belépő tagokra automatikusan kiterjed, a szindikátusi kötelezettségvállalás viszont csak az abban részes feleket köti, így a személyi hatály fenntartása a szindikátusi megállapodáshoz való külön csatlakoztatást igényli.

b) A második forgalomkorlátozó eszköz a legfőbb szerv jóváhagyásának előírása. Ez szintén forgalmi „fék”, amikor a társasági szerződés a tagok közötti átruházás hatályosulását taggyűlési határozathoz köti, és így a testületi kontrollon keresztül biztosítja, hogy a belső erőviszony-átrendeződés csak a tagság – vagy annak általában minősített többsége – egyetértésével mehessen végbe. E megoldás normatív támpontját a Ptk. 3:167. § (6) bekezdése adja, amely a kívülálló személyre történő átruházás körében kifejezetten lehetővé teszi a társaság beleegyezéséhez kötést; ha pedig e kontroll a személyi kört ténylegesen érintő külső átruházásnál megengedett, úgy igazolható a belső arányokat átrendező, tagok közötti forgalomnál is. A kötelmi jogi rendbe ezt a megoldást a Ptk. 6:118. §-a integrálja (a beleegyezéstől vagy jóváhagyástól függő szerződésre vonatkozó szabályok).¹⁶

A kikötés gyakorlati értéke, hogy az automatikus mechanizmusokkal szemben eseti, mérlegelésen alapuló döntést tesz lehetővé: a taggyűlés az adott ügylet valamenyny körülményét (a szerző tag befolyásának mértékét, az ellenérték realitását, a társaság stratégiai érdekeit) együttesen értékelheti. A konstrukció kockázata ugyanakkor éppen e diszkrécionalitásban rejlik, ezért célszerű a társasági szerződésben akár a jóváhagyás megtagadásának lehetséges okait, a döntéshozatal határidejét, valamint a határidő eredménytelen elteltének jogkövetkezményét is rögzíteni, elkerülendő, hogy a jóváhagyási klauzula visszaélésre alkalmas joggyakorlásra szolgáljon.

c) A harmadik, tudományos szempontból legélesebb kérdés az, hogy a tagok közötti üzletrész-átruházás teljesen megtiltható-e. A tilalom ellen látszólag felhozható a Ptk. 3:167. § (7) bekezdése, amely szerint az üzletrész pénzszolgáltatás ellenében,

16 A Ptk. 6:118. § szerint „(1) Ha a szerződés hatályosságához jogszabály harmadik személy beleegyezését vagy hatóság jóváhagyását teszi szükségessé, a beleegyezéssel vagy a jóváhagyással a szerződés megkötésének időpontjára visszamenőleg válik hatályossá.

(2) A beleegyezésről vagy jóváhagyásról történő nyilatkozattételig, valamint a nyilatkozattételre megszabott határidő leteltéig a felek jogait és kötelezettségeit a függőben lévő feltétel szabályai szerint kell megítélni.

(3) A szerződés nem válik hatályossá, ha a harmadik személy a beleegyezést vagy a hatóság a jóváhagyást nem adja meg, vagy ha arról a bármelyik fél által a másik féllel közölt megfelelő határidőn belül nem nyilatkozik.”

kívülálló személyre történő átruházása a társasági szerződésben érvényesen nem zárható ki – kifelé tehát alapvetően a csere- és ajándékozási ügyletek vagy az apportálás zárhatók ki. Az érvelés így hangozhatna: ha a forgalom kifelé nem zárható ki, akkor *a fortiori* befelé sem.

Álláspontom szerint ez a következtetés téves. A Ptk. 3:167. § (7) bekezdése kizárólag a kívülálló személyre történő átruházásra vonatkozó garanciális szabály, amelynek célja, hogy a tag ne váljon üzletrésze „foglyává”, azaz mindig maradjon számára piaci kiszállási lehetőség. A tagok közötti forgalomra e rendelkezés hatálya nem terjed ki, analóg alkalmazása pedig a norma védelmi céljával nem igazolható: amíg a kifelé irányuló értékesítés lehetősége fennáll, a tag exitjoga nem üresedik ki. A belső átruházási tilalomnak ráadásul lehet észszerű funkciója: tipikus példa a családi kft., ahol a leszármazói ágak közötti tulajdoni arányok stabilizálása a cél, és a tilalom éppen azt akadályozza meg, hogy az egyik ág a másik rovására belső felvásárlással egyáltalán pozíciót szerezhesen; vagy valamely tag a saját üzletrészesének átruházásával gyengítse a saját családjának pozícióját.

Az alapvető kérdés az ilyen átruházási tilalom hatása. Fazakas Zoltán József elismeri a teljes átruházási tilalmat.¹⁷ Bodzási Balázs a tilalom elismerésének vonatkozásában szintén megengedő; viszont emellett érvel, hogy kizárólag kötelmi jogi hatálya lehet az ilyen tilalomnak, vagyis csak kártérítési szankció kapcsolódhat a tilalmi klauzula megsértéséhez: „*kérdés továbbá, hogy szerződésben lehet-e vállalni olyan kötelezettséget, amely tartalmát tekintve forgalomképes jogra vagy követelésre vonatkozó elidegenítési és terhelési tilalom. Álláspontunk szerint ennek nincs jogszabályi akadálya, ezt a tilalmat azonban közhiteles nyilvántartásba (így például a cégnyilvántartásba) nem lehet bejegyezni. Emellett egy ilyen szerződéses tilalom megsértésének a jogkövetkezménye a szerződésszegés és nem a tilalomba ütköző rendelkezés relatív hatálytalansága. Egy ilyen szerződéses kötelezettségvállalás tehát nem lesz abszolút, dologi hatályú.*”¹⁸ Bodzási szerint annak nincs akadálya, hogy a felek szerződésben társasági részesedéshez, így kft.-üzletrészhez kapcsolódóan elidegenítési és terhelési tilalmat kössenek ki, vagy a jogosult rendelkezési jogát más módon korlátozzák. Minthogy a társasági részesedés – a részvény kivételével – nem dolog, a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény (Ctv.) az ilyen tilalom cégnyilvántartásba való bejegyzését jelenleg nem teszi lehetővé.¹⁹

17 Fazakas, 2026, 286.

18 Bodzási, 2020, 190. Arra is felhívja a figyelmet, hogy „*követelések esetén emellett a Ptk. 6:195. §-ára is figyelemmel kell lenni. Ennek (1) bekezdése szerint ugyanis harmadik személlyel szemben hatálytalan a követelés engedményezését kizáró kikötés. Ez is a relatív hatálytalanság egy újabb esete a Ptk.-ban. A (2) bekezdés ezt azzal egészíti ki, hogy az (1) bekezdésben írt rendelkezés nem érinti az engedményező felelősségét az engedményezést kizáró kikötés megszegéséért. Ennek alapján a felek szerződésben kizárhatják ugyan a köztük fennálló követelések engedményezését, ez a rendelkezés azonban harmadik személy (pl. az engedményes) irányában hatálytalan. A szerződéses tilalom megszegése a felek közötti viszonyban ugyanakkor szerződésszegésnek minősül.*” Uo.

19 Bodzási, 2020, 190. A Ctv. valójában a zálogjoghoz nem kapcsolódó, önálló szerződéses tagközi átruházási tilalom bejegyzésére nem biztosít lehetőséget; a zálogjog biztosítására kikötött tilalom azonban bejegyezhető. Vö. Ctv. 27. § (3) bekezdés c) pont; 61/A. §; 2. számú melléklet II. rész 1. pont e) alpontjának ea) alpontja.

Valóban, a külön (mellék-)szerződésbe foglalt tilalom ezért ugyanabba a helyzetbe kerül, mint bármely forgalomképes jogra vagy követelésre vállalt tilalom: kizárólag a felek közötti, kötelmi hatállyal bír, megsértése szerződésszegésnek minősül, és kártérítés, illetve kötbér útján szankcionálható. Ez a következtetés azonban nem vihető át gépiesen a társasági szerződésbe foglalt átruházási tilalomra. A társasági szerződés a mellékmegállapodással, például a szindikátusi szerződéssel szemben a cégiratok részeként cégnyilvános, bárki számára megismerhető; a tagok közötti forgalomban pedig a szerző maga is tag, akit a társasági szerződés köt, és aki annak tartalmáról szükségképpen tud. Ebben a körben tehát a „jóhiszemű szerző”, amely a be nem jegyzett, kötelmi hatályú tilalom relatív hatálytalanságának egyetlen valódi akadály, fogalmilag kizárt. Érdemes volna ezért tesztelni a bíróságok álláspontját, hogy a cégnyilvános társasági szerződésbe foglalt átruházási tilalom megsértése a jogosulttal szembeni relatív hatálytalanságot vált-e ki, vagy a szankció ekkor is kötelmi marad, különös tekintettel arra is, hogy a jelen vizsgálat körében kifejezetten a tagok közötti átruházás tilalmáról van szó. Biztos megoldást nyilván a Ctv. olyan irányú módosítása adna, amely lehetővé tenné az átruházási tilalom bejegyezhetőségét.

Felmerül az a kérdés is, hogy megtagadhatja-e a társaság (ügyvezetője) a társasági szerződést sértő üzletrész-átruházás tagjegyzékbe vételét? A Ptk. 3:169. § (2) bekezdése szerint az üzletrész átruházása folytán bekövetkezett tagváltozás a társasággal szemben a bejelentéstől hatályos, és az új jogosultat a tagsági jogok a nyilvántartásba vételtől függetlenül, a bejelentéstől illetik meg. A Ptk. 3:168. § (2) bekezdése szerinti bejelentés nem a társaság engedélye vagy jóváhagyása, a társaság (az ügyvezető) nem játszhat kapuőr szerepet. Jóllehet a társasággal szembeni hatályosulás épp a bejelentéshez kötődik [Ptk. 3:169. § (2)], a bejelentés egyoldalú, kötelező értesítés, így alapvetően nem a társaság (az ügyvezető) diszkrecionális hozzájárulásától függ. Kisfaludi András szerint is „*az üzletrész-átruházási szerződés érvényességének vagy érvénytelenségének megítélése nem tartozik az ügyvezető kompetenciájába. Ennek megítélése a bíróságra tartozik.*”²⁰ Egyértelmű kivételt képez az alaki megtagadás, ugyanis ha a bejelentés nem felel meg a Ptk. 3:168. § (2) bekezdés formai és tartalmi kellékeinek (írásbeli forma,²¹ csatolt átruházási szerződés, a társasági szerződés kötelező elismeréséről szóló nyilatkozat), az ügyvezető a tagjegyzékbe vételt visszautasíthatja. Ez a bejelentés hiányosságának következménye, és nem érdemi vétő a szerződéses kikötést sértő átruházás felett. Így, ha a bejelentés az alaki és tartalmi kellékeknek megfelel, az ügyvezető a tagváltozást

20 Kisfaludi, 2007, 376.

21 Fazakas Zoltán József kiemeli, hogy az üzletrész-átruházási szerződés „*írásbeli formához kötött, azonban nincs szükség közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalásra.*” Vö. Fazakas, 2026, 287. Az ÍH 2018.74 szerint „*kft. üzletrésznének átruházását közokiratba, vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalt bejelentésben kell megtenni, ahhoz csatolni kell az üzletrész-átruházási szerződést és nyilatkozni kell arra nézve, hogy az üzletrész megszerzője a társasági szerződés rendelkezéseit magára nézve kötelezőnek elfogadja. Nem tekinthető törvénysértőnek a kft. működése, ha a tagváltozás átvezetése iránt a fentieknek megfelelő bejelentés hiányában nem rendelkezik az ügyvezető.*” Az ÍH 2018.74 a bejelentés alakiságára, és nem az üzletrész-átruházási szerződés formai kellékeire vonatkozik. Ezért Fazakas helyesen állapította meg, tekintettel a Ptk. 3:168. § (2) bekezdésére is, hogy „*a bejelentés írásbeli alakzata tehát magasabb, mint az alapjául szolgáló jogügylet...*” Lásd Fazakas, 2026, 289.

főszabály szerint köteles átvezetni.²² Ebből következően az ügyvezető nem folytathat teljes bizonyítási eljárást és nem dönthet a felek jogvitájáról, de, és ettől válik a kérdés tudományosan kihívássá, álláspontom szerint a bejelentésből és a rendelkezésre álló társasági iratokból nyilvánvalóan megállapítható hatályosulási feltételeket sem hagyhatja figyelmen kívül. Vegyük például azt az esetet, amikor a társaság társasági szerződésben előírt hozzájárulása nélkül megkötött üzletrész-adásvételi szerződés teljes egészében hatálytalan, ezért a vevő az üzletrészt nem szerezte meg.²³ Ilyen esetben az ügyvezetőnek be kellene fogadnia a bejelentést? Véleményem szerint erre nem lehet igenlő választ adni.

A fent vázolt valós és érdekes tudományos vitapontokon túlmenően az is kérdés, hogy az átruházási tilalom milyen időre szólhat. A Ptk. tételes felső időhatárt nem állapít meg. Álláspontom szerint az „örökös” időre szóló tilalom érvényessége különösen agályos. Az üzletrészre vetítve mindez azt jelenti, hogy az üzletrész tulajdoni arányokat rögzítő korlátozás időbeli terjedelme sem lehet parttalan: a határozatlan időre szóló, teljes átruházási tilalom a Ptk. 3:4. § (3) bekezdés b) pontja szerinti kisebbségvédelmi kógens korlátba, illetve a kötelezett érdekét jelentősen sértő, nyilvánvalóan jó erkölcsbe ütköző kikötés semmisségébe is ütközhet, így az észszerű, határozott időtartamra szorítás magának a kikötésnek az érvényességét is erősíti.²⁴

Tehát az időben korlátozott átruházási tilalom legitimnek tekinthető megsértésének jogkövetkezménye az uralkodó tudományos álláspont szerint kizárólag szerződésszegéses jellegű, a relatív hatálytalanság szankciója pedig még a rosszhiszemű szerzővel szemben sem alkalmazható.

d) Negyedik technikaként említhető a személyi kör pozitív meghatározása: a társasági szerződésben kiköthető, hogy az üzletrész tagok között is csak meghatározott személyi körre – például a tag közeli hozzátartozójára, egyenes ági leszármazójára vagy a tag által kontrollált családi vagyongazdálkodó társaságra, esetleg bizalmi vagyongazdálkodást végző jogalanyra – ruházható át. Az itt vizsgált szempontból akkor releváns ez a módszer, amennyiben ezek a személyek és szervezetek már tagjai a társaságnak. E megoldás logikája fordított a tilalmi klauzulákéhoz képest: nem azt határozza meg, hogy kire nem, hanem azt, hogy kizárólag kire szállhat át az üzletrész, ezáltal a megengedett szerzők zárt körét hozza létre.

E megoldás elsődleges alkalmazási terepe a családi tulajdonú, generációváltás előtt álló vagy azon áteső kft. Ilyen társaság esetében a cél kettős: egyfelől a társasági részesedés adott családi ágon belül tartása, másfelől annak megakadályozása, hogy a tagok közötti forgalom a leszármazói ágak közötti gondosan kialakított egyensúlyt megbontsa. A családi vagyongazdálkodó társaság vagy vagyongazdálkodó alapítvány mint megengedett

22 Ellenkező esetben az érdekelt törvényességi felügyeleti eljárást kezdeményezhet. A hatálytalanság kérdése tehát alapvetően az érintett tagok és az üzletrészt megszerző tag viszonyában dől el, és nem a társaság oldalán merül fel.

23 Vö. a Kúria Jpe.I.60.033/2025/12. számú határozatában vizsgált tényállással.

24 A konkrét tényállás mérlegelése viszont kulcsfontosságú. Ha a belső átruházás tilalma valamennyi tagot azonosan terheli, és a reális, piaci értékű külső kiszállás ténylegesen nyitva marad, a kisebbség nyilvánvaló sérelme nem állapítható meg kizárólag a határozatlan időtartamból. A tilalmat az összes kilépési akadály együttes hatása, felmondhatósága, célja, ármechanizmusa és a tag bennragadásának tényleges veszélye alapján kell vizsgálni.

szerző nevesítése emellett a vagyontervezési szempontokat is kiszolgálja: lehetővé teszi az üzletrész strukturált, több generációra tekintő kezelésbe adását anélkül, hogy a részesedés a védett személyi körön kívülre kerülne. A kikötés a szabad belső forgalom részleges, személyi alapú korlátozása, amely a fentiek szerint a diszpozitív főszabály keretei között érvényesen megtehető; célszerű ugyanakkor a megengedett személyi kört pontosan, értelmezési vitákat kizáró módon definiálni, ideértve azt is, hogy a jogosulti minőség utóbb bekövetkező elvesztése (például a családi vagyongazdálkodó társaság feletti kontroll megszűnése) milyen jogkövetkezménnyel (tipikusan a többi tag javára szóló vételi jog megnyílásával) járjon.

e) Ötödik lehetséges technika a maximális tulajdoni hányad rögzítése: a társasági szerződés előírhatja, hogy egyetlen tag részesedése – akár önmagában, akár a vele összehangoltan eljáró vagy hozzá kapcsolt személyekkel együtt számítva – nem haladhat meg egy meghatározott küszöböt (például 25, 33 vagy 50 százalékot). A küszöbérték megválasztása a Ptk. határozathozatali rendjéhez igazodik: a blokkoló kisebbség, az egyszerű többség, illetve a minősített többség eléréséhez szükséges szavazati arányok alatt plafon kikötésével a tagok előre kizárhatják, hogy bármelyikük belső felvásárlás útján egyoldalú hatalmi pozícióba kerüljön. A kikötés így a társaságon belüli „ellenséges” felvásárlás strukturális akadályát, objektív korlátját képezi, amely nem az egyes ügyletek egyedi megítélésén alapszik, és ebben az értelemben a nyilvánosan működő részvénytársaságok jogából ismert befolyásszerzési korlátok funkcionális megfelelőjeként fogható fel a korlátolt felelősségű társaság zártkörű viszonyai között. Előnye a jóváhagyási típusú fékekhez képest, hogy működése automatikus és kiszámítható: nem igényel eseti testületi döntést, ezáltal kizárja az önkényes, diszkriminatív joggyakorlás (szavazattöbbséggel való visszaélés) kockázatát is.²⁵

5. Startup-specifikus megoldások: időbeli korlátok és vesting

A kockázati tőkével finanszírozott, jellemzően startup típusú társaságokban az üzletrész belső forgalmának időbeli korlátozása a nemzetközi tranzakciós gyakorlatból átvett, mára bevett kikötésnek tekinthető.²⁶ Ennek legegyszerűbb formája a *lock-up* (átruházási tilalmi) időszak előírása, amelynek tartama alatt az alapító üzletrészt

25 A szabályozás teljessége megkívánja ugyanakkor a küszöböt meghaladó szerzés jogkövetkezményének rendezését, így különösen annak kimondását, hogy a limitet sértő átruházás a társasággal szemben hatálytalan, vagy hogy a többletrészesedésre a többi tagot arányos vételi jog illeti meg, valamint a kapcsolt személyek útján történő megkerülés kizárását szolgáló szabályok rögzítését. Ugyancsak célszerű szabályozni, hogy ki milyen határidőn belül és milyen módon követelheti a jogellenesen megszerzett hányad elidegenítését, valamint az ügyvezető miként járjon el a tagjegyzék vezetése során. A társasági szerződésben olyan kérdéseket is érdemes rendezni, hogy mi történjen, ha a plafon átlépése nem közvetlen szerzéssel, hanem a kapcsolt vagy összehangolt személyi viszony utólagos kialakulásával következik be.

26 A kockázati tőkés szerződések rendszeresen tartalmaznak az alapítói részesedés átruházását korlátozó (vesting, lock-up) kikötéseket; ezek empirikus dokumentálásához lásd Kaplan és Strömberg, 2003, 281–315.

sem kívülálló személyre, sem (és a jelen vizsgálódás szempontjából ez bír jelentőséggel) a többi tagra nem ruházhatja át.²⁷ A kikötés mögött gazdasági megfontolás húzódik. A befektető a tőkéjét az alapítók személyes közreműködésére, szakmai tudására, kapcsolatrendszerére, munkavégzésére alapozva fektette be, így méltányolható érdeke fűződik ahhoz, hogy az alapítói kör a társaság értékteremtő szakaszában változatlan összetételben és motivációval maradjon együtt; másfelől a korlátozás azt is megakadályozza, hogy az alapítók egymás közötti ügyletekkel a befektetéskor rögzített belső erőviszonyokat a befektető hozzájárulása nélkül átrendezzék.

A korlátozás kifinomultabb, dinamikus változata a vesting-mechanizmus,²⁸ amely a lock-up-tól elkülönül, és amelynek lényege, hogy az alapítói részesedés megtartását, illetve a meg nem szolgált hányad visszavásárolhatóságát idő- vagy teljesítményfeltételekhez köti. Ilyen esetben az átruházási jog sem egyetlen időpontban, hanem előre meghatározott ütemezés szerint, fokozatosan „szabadul fel”: tipikus megoldás, hogy valamely szakmai alapító részesedése évente 25%-os hányadokban válik számára elérhetővé és így szabadon átruházhatóvá, gyakran egy kezdeti türelmi időszak beiktatásával, amelynek lejártá előtt semmilyen hányad nem tekinthető megszolgáltatnak. A konstrukció lényege, hogy az üzletrész feletti teljes rendelkezési jog megszerzését a társaság érdekében kifejtett, időben mérhető közreműködéshez köti, ezáltal a tagsági jogviszony vagyoni elemét mintegy érdemalapú feltételrendszerrel kapcsolja össze. Ennek nyilván akkor van leginkább értelme, ha a tag ügyvezetői tisztséget vagy melékszolgáltatás teljesítését vállalta.

A vesting rendszerint vételi (call) opcióval egészül ki: ha a szakmai alapító a megállapodásban rögzített időszak lejártá előtt megvált a társaságtól, illetve közreműködési kötelezettségét megszegi, üzletrészesnek még „meg nem szolgált” hányadára a többi alapító, vagy meghatározott sorrendben a társaság,²⁹ illetve a pénzügyi befektető

27 Glavanits, 2015, 143. Kívülálló személyre történő átruházás esetén ugyanakkor figyelembe kell venni a Ptk. 3:167. § (7) bekezdését, amely szerint a társasági szerződés nem zárhatja ki érvényesen az üzletrész pénzzolgáltatás ellenében történő átruházását. Az időben korlátozott lock-up kikötések e rendelkezéshez való viszonya mindazonáltal nem egyértelmű. Egyrészt képviselhető az az álláspont, hogy a törvényi tilalom kizárólag az átruházás tartós vagy végleges kizárására vonatkozik, ezért egy észszerű időtartamra kikötött korlátozás nem ütközik a rendelkezésbe. Másrészt az is megalapozottan állítható, hogy az időleges teljes tilalom a kikötött időszak alatt ugyancsak kizárja a pénzzolgáltatás ellenében történő átruházást, így megvalósítja a törvény által tiltott eredményt. Harmadrészt az is vizsgálandó, hogy a Ptk. 3:167. § (7) bekezdésének tárgyi és teleologikus hatálya egyáltalán kiterjed-e az itt tárgyalt, befektetési vagy társaságszervezési célú lock-up kikötésekre, vagy a jogalkotó e rendelkezéssel elsődlegesen más veszélyt, mindenekelőtt a tag végleges bennragadását és a piaci kiszállás lehetőségének teljes kiüresítését kívánta megakadályozni.

28 A vesting az üzletrész gazdasági megtartásának, illetve a meg nem szolgált hányad visszavásárolhatóságának idő- vagy teljesítményalapú rendszerét jelenti. Ettől elkülönül az átruházási lock-up, amely a rendelkezési jog gyakorlását korlátozza. A vesting vonatkozásában lásd Kaplan és Strömberg, 2003, 292; Gilson, 2003, 1083.

29 A társaság call opciójának vonatkozásában a saját üzletrészre vonatkozó korlátozó előírásokat érvényesíteni kell. Alapvetően saját üzletrészt csak taggyűlési határozat alapján, ellenérték fejében, csak a törzstőkéen felüli vagyon terhére, csak akkor, ha osztalékfizetésről is határozhatna, teljesen szolgáltatott törzsbetéthez kapcsolódóan, legfeljebb a törzstőke 50%-áig szerezhet. Az ellenérték fejében megszerzett saját üzletrészt főszabály szerint egy

vételi jogot gyakorolhat. A vételi jog mint hatalmasság gyakorlásának feltételei körében a felek jellemzően differenciálnak a távozás oka szerint („*good leaver*” / „*bad leaver*” klauzulák³⁰), és ehhez igazítják az opciós vételár mértékét is: a felróható magatartás miatt távozó alapító tipikusan csupán névértéken vagy jelképes ellenértéken köteles üzletrészt átengedni. E megoldások közös funkciója az alapítói elköteleződés hosszú távú biztosítása és a társaság értékének jelentős részét kitevő humán tőke szervezethez kötése, vagyis annak garantálása, hogy a tagsági pozícióval járó vagyoni előnyök a ténylegesen teljesített személyes közreműködéssel arányosan illessék meg az alapítókat.

6. Tagok közötti drag-along és tag-along

A nemzetközi tranzakciós gyakorlatból ismert *drag-along* (együttértékesítési kötelezettség) és *tag-along* (együttértékesítési jog) jellemzően kívülről vevő részvételével zajló kilépési tranzakciókhoz kötődnek.³¹ Véleményem szerint a tagok közötti változatuk is értelmezhető és igazolható.

A tagok közötti *drag-along* szerkezetileg feltételhez kötött vételi jogként írható le: ha meghatározott tag vagy összehangoltan eljáró tagscsoport valamely tagtársa üzletrészesnek megszerzésével részesedése egy előre rögzített küszöbértéket elér vagy meghalad (például a szavazatok több mint felét vagy háromnegyedét), jogosulttá válik a fennmaradó üzletrészeknek az alapügylettel azonos feltételek, így különösen azonos fajlagos ellenérték melletti megszerzésére is. A konstrukció mögött az a megfontolás húzódik, hogy a küszöb átlépése a társaságon belüli kontrollviszonyok minőségi megváltozását jelenti, amelyhez a felek előre rendezett jogkövetkezményt fűznek: aki a tagok akaratából többségi pozícióba kerülhetett, az, ugyanezen előzetes felhatalmazás alapján, a teljes kontroll megszerzésére is jogot nyer. A klauzula funkciója a kontrollkonszolidáció: a kisebbségi részesedések kiszámítható feltételek melletti, rendezett „kivásárlása”, a széttagolt tulajdonosi szerkezetből fakadó döntéshozatali súrlódások felszámolása, végső soron a társaság irányításának egyszerűsítése. A kisebbségi tag szempontjából a kikötés kétélű: pozícióját elvonja ugyan, de az azonos feltételek követelménye révén

éven belül el kell idegeníteni, át kell adni vagy be kell vonni. Ezeknél enyhébb társasági szerződéses feltételek semmiek. Vö. Ptk. 3:174–3:175. §§.

30 A nemzetközi tranzakciós gyakorlatból átvett *good leaver* / *bad leaver* klauzulák a távozó alapító kilépésének jogkövetkezményeit a távozás okához igazítják: *good leaver* az, aki neki fel nem róható okból (például tartós betegség vagy a vesting-időszak kitöltését követő, megállapodás szerinti kilépés folytán) válik meg a társaságtól, míg *bad leaver* az, akinek jogviszonya felróható okból (így különösen kötelezettségszegés, versenytilalmi vagy titoktartási kötelezettség megsértése miatt, illetve a vesting-időszak lejártá előtti önkényes távozással) szűnik meg. A minősítés elsődleges joghatása az opciós vételárban jelentkezik: a *good leaver* megszolgált részesedéséért rendszerint piaci értéken számított ellenérték jár, a *bad leaver* ezzel szemben üzletrészt jellemzően csupán névértéken vagy előre rögzített, nyomott áron köteles átengedni. A visszaélésszerű alkalmazás elkerülése végett a *bad leaver* minősítés esetét a megállapodásban pontosan, taxatív megározzák.

31 Vö. például Bollefer és Bernstein, 2009, 22–23; Veress, 2020, 207–209; Glavanits, 2015, 135; Sáez Lacave és Bermejo Gutiérrez, 2010, 423–458.

garantálja, hogy kizorítására csak a többségi szerzéssel azonos árazás (illetve akár garanciális jellegű minimálár) mellett kerülhet sor.

A tagok közötti *tag-along* logikája ehhez képest fordított: a többi tag védelmét és nem a szerző tag jogosultságát szolgálja. Lényege, hogy ha valamely tag üzletrészt másikat tagra ruházza át, a többi, az ügyletben részt nem vevő tagot jog illeti meg arra, hogy az ügyletbe azonos feltételekkel csatlakozzék, és üzletrészt – vagy annak arányos hányadát – ugyanazon vevő tagnak, ugyanazon ellenérték fejében értékesítse; a csatlakozási jog gyakorlása esetén a vevő tag szerzési kötelezettsége a csatlakozó tagok üzletrészeire is kiterjed. A kikötés racionalitása abban áll, hogy a társaságon belüli részesedéskoncentráció a kimaradó tagok pozícióját tipikusan leértékeli: az új többség mellett befolyásuk csökken, üzletrészüik forgalomképessége és piaci értéke romlik. A tag-along erre kínál választ azzal, hogy a belső erőviszonyok átrendeződését el nem fogadó tagok számára az átrendeződést kiváltó ügylet feltételei szerinti, tehát értékvesztés nélküli kiszállást biztosít. A tagok közötti tag-along egyébként nem előzmény nélküli a magyar tételes jogban: a Ptk. 3:324. § (2) bekezdése a minősített többség megszerzéséhez maga is törvényi eladási jogot (*sell-out*) fűz. A vonatkozó törvényi rendelkezés szerint a közzétételtől számított hatvannapos jogvesztő határidőn belül bármely tag kérheti, hogy a szavazatok legalább háromnegyedét megszerző tag a kisebbségi tag részesedését piaci értéken, de legalább a társaság saját tőkéjéből a felajánlott részesedésre jutó résznek megfelelő értéken megvegye. A szerződéses tag-along e törvényi modellt variálja és fejleszti tovább azzal, hogy a kiszállási jogot már alacsonyabb befolyásszerzési küszöbhez vagy akár bármely tagok közötti átruházáshoz kapcsolhatja, az ellenértéket pedig a kiváltó ügylet tényleges feltételeihez köti, és nem utólagos értékelésre bízta.

A tagok közötti változatok létjogosultságát összefoglalóan három, egymással összefüggő érdek adja: a kisebbségvédelem (a kisebbségi tagok ne kényszerüljenek egy akaratuk ellenére kialakult új többség melletti „bennragadásra”), a rendezett kilépési mechanizmus (a tagok közötti kivásárlások előre rögzített, kiszámítható árazási és eljárási mederbe terelése), valamint, konfliktusos tulajdonosi szerkezetű társaságokban, a patthelyzetek feloldásának előkészítése, amennyiben e klauzulák a kontrollviszonyok tisztázásával megelőzhetik a döntésképtelenség kialakulását.

7. „Deadlock”-helyzetek kezelése: kivásárlási mechanizmusok

A kivásárlási mechanizmusok gyakorlati jelentőségét a magyar jogi környezetben az adja, hogy a hatályos társasági jog a holtpontra jutott kft. számára nem kínál valódi törvényi kiutat. A kft. tagját felmondási vagy kilépési jog nem illeti meg, a patthelyzet tipikus terepén, az 50–50%-os szavazati szerkezetben pedig a törvényi eszközök rendre csődöt mondanak: a tag kizárása iránti per (Ptk. 3:107. §) megindítása kéttagú társaságnál nem lehetséges; a cégbíróság törvényességi felügyeleti eszköztára a működésképtelenséget legfeljebb szankcionálni képes, feloldani nem; a jogutód nélküli megszűnés elhatározása pedig maga is minősített többséget igénylő taggyűlési döntés,

amelyet a blokkoló fél éppúgy megakadályozhat stb.³² A deadlock-klauszula tehát valós szabályozási hézagot töltene ki úgy, hogy a felek a patthelyzet feloldását előre, szerződéses úton rendezik.

Szerkezetüket tekintve e klauszula a Ptk. 6:225. §-a szerinti vételi és eladási jogok feltételhez kötött, egymással szembeállított kombinációi, amelyeknél a hatalmasság gyakorlásának jogát a patthelyzet – célszerűen a társasági (vagy szindikátusi) szerződésben pontosan meghatározott módon, például meghatározott számú eredménytelen taggyűlés – beállta nyitja meg. Az opciós konstrukció a jog vagy követelés visszerhes átruházására irányuló szerződésekre vonatkozó utaló szabály [Ptk. 6:215. § (3) bekezdés] közvetítésével az üzletrészre is alkalmazható, az írásbeli alak követelménye pedig kettős: mind az opciós kikötés [Ptk. 6:226. § (1) bekezdés], mind maga az üzletrész-átruházás [Ptk. 3:168. § (1) bekezdés] írásba foglalandó.

A hatályos jog a vételi jog időtartamát nem korlátozza, így e jogok a patthelyzet jövőbeli, bizonytalan bekövetkeztéhez kötötten, határozatlan időre is érvényesen kiköthetők. Az opciós struktúrálás gyakorlati előnye a kivásárlási kötelezettségvállalással (előszerződéssel) szemben, hogy a jog gyakorlása egyoldalú nyilatkozattal hozza létre az adásvételt, így a jogosultnak nem lényeges a másik fél közreműködése, a jogát egyoldalúan is gyakorolhatja.

Az orosz rulett (Russian roulette) klauszula³³ az árképzés patthelyzeti nehézségét, vagyis azt, hogy a konszenzusképtelen felek az ellenértékben sem tudnak megállapodni, a szerepek nyitva hagyásával oldja meg: a kezdeményező tag meghatározott áron ajánlatot tesz a másik tag üzletrészének megvásárlására, a címzett pedig választása szerint vagy elad ezen az áron, vagy ugyanezen az áron maga vásárolja meg a kezdeményező üzletrészét. Mivel az ajánlattevő nyilatkozata megtételekor nem tudja, vevő lesz-e vagy eladó, racionálisan csak olyan árat jelölhet meg, amelyen mindkét szerepet vállalná. Az alulárazás a saját olcsó kivásárlásának, a túlárazás a drága vételkényszernek a kockázatával jár. Ha a címzett a rá nyitva álló határidőn belül egyik szereppel sem él, tehát sem el nem fogad, sem a kezdeményező üzletrészének megvásárlásával élni nem kíván, a kikötés rendszerint úgy rendezi a helyzetet, hogy hallgatását a kezdeményezői ajánlat elfogadásának tekinti,³⁴ így a kezdeményező a megjelölt áron megszerzi a címzett üzletrészét, és a patthelyzet a másik fél tétlensége mellett is feloldódik.

A texasi párbaj (Texas shoot-out)³⁵ az árfeltárást versengő licitre bízva: mindkét fél egyidejűleg, zárt ajánlatban jelöli meg, milyen áron vásárolná meg a másik üzletrészét, és a magasabb ajánlatot tevő fél köteles a saját maga által meghatározott áron a másik üzletrészét megvenni. A mechanizmus a részesedést a fizetési hajlandósággal mérve azt többre értékelő félhez juttatja. Ha csak az egyik fél, vagyis a kezdeményező nyújt be zárt ajánlatot, a másik pedig (azonnal vagy a határidőn belül) nem licitál, az egyetlen érvényes ajánlat az ajánlatot tevő félé, aki a saját maga által megjelölt áron

32 A magyar jog nem ismeri az angol jog „*just and equitable winding-up*” típusú, tagi kérelemre történő bírósági megszüntetését sem (Insolvency Act, 1986, 122–125. cikkek).

33 Veress, 2020, 205–206.

34 E körben a címzett tétlensége nem hallgatólagos elfogadásnak, hanem az előzetesen írásba foglalt, feltételes vételi jog megnyílását kiváltó körülménynek minősül.

35 Veress, 2020, 206.

megszerzi a tétlen fél üzletrészt; a licit hiánya tehát a versenyt az egyedül cselekvő fél javára dönti el, és nem bénítja meg a mechanizmust.³⁶

Mindkét konstrukció hallgatolagos előfeltevése a felek összemérhető tőkeereje, és éppen ez a magyar alkalmazás problémája. A magyarországi korlátolt felelősségű társaságokban a tagok finanszírozási képessége ritkán szimmetrikus, a likviditási aszimmetria pedig az árazási mechanizmust torzítva a tőkeerősebb fél előnyévé fordulhat: az orosz rulettnél a gyengébb fél kénytelen lehet érték alatti ajánlatot is elfogadni, mert a vételi alternatívát még alacsony áron sem tudja finanszírozni, a texasi párbajban pedig eleve nem képes versenyképes licitre. E klauzulák ezért elsősorban a hasonló gazdasági potenciálú felek viszonyaiban töltik be rendeltetésüket; egyébként célszerű őket korrekciós elemekkel, így minimálárral, halasztott vagy részletekben történő fizetést engedő kikötéssel, illetve a finanszírozásra felkészülést biztosító hosszabb teljesítési határidővel kiegészíteni.

8. A „különjogos” üzletrész

Végül külön figyelmet érdemel az a módszer, amely az átruházás feletti kontrollt nem a tagok összességéhez vagy a legfőbb szervhez, hanem egyetlen, erre kiválasztott taghoz telepíti. Ennek normatív kiindulópontja a Ptk. 3:164. § (2) bekezdése, amely szerint az azonos mértékű üzletrészhez azonos tagsági jogok fűződnek ugyan, de a szabályozás diszpozitív,³⁷ így a társasági szerződés egyes üzletrészeket a többiekétől eltérő tagsági jogokkal ruházhat fel. A diszpozitív szabály tehát közvetett felhatalmazást ad a többletjogos üzletrész megkonstruálására.³⁸ E különjog egyik lehetséges tartalma éppen a tagok közötti üzletrész-átruházás feletti egyedi kontroll: a társasági szerződés kikötheti, hogy a tagok egymás közötti átruházási ügyleteinek hatályosulása a kiemelt üzletrész mindenkorai jogosultjának hozzájárulásától függ.

Hangsúlyozandó, hogy a jóváhagyási jog ebben a konstrukcióban nem a tag személyéhez kapcsolódik. Így a helyes minősítése üzletrészhez kötött különjog, amely az üzletrész átruházása esetén annak mindenkorai jogosultját illeti meg. Ez lényeges többlet a szindikátusi szerződésben személyre szabottan kikötött hozzájárulási joghoz képest: a társasági szerződésbe foglalt, üzletrészhez tapadó különjog a később belépő tagokkal szemben is hatályos, és nem enyészik el a jogosult tag változásával. A konstrukció tipikus alkalmazási terepe az olyan társaság, amelyben egy meghatározott szereplő (az alapító, a családi vállalkozás szeniorja, a stratégiai vagy pénzügyi befektető) a belső tulajdoni mozgások feletti őröködést magának kívánja fenntartani anélkül, hogy ehhez taggyűlési

36 Célszerű a szerződésben rögzíteni, hogy az ajánlattétel elmulasztása a másik fél (egyetlen) ajánlatának elfogadását, illetve az ajánlattevő megszerzési jogának beálltát eredményezi.

37 A Ptk. nem tartalmaz kifejezett felhatalmazást eltérő jogosultságú üzletrészek kialakítására. A különjogos üzletrész lehetőségét jelenleg a Ptk. 3:4. §-ának diszpozitivitási rendszeréből lehet levezetni.

38 Vö. BH 1992.4.257.II, amely szerint „a társasági szerződés egyes tagokat (üzletrészeket) a többi tagtól (üzletrésztől) eltérő jogosultságokkal ruházhat fel”. Lásd még Kisfaludi, 2007, 364–365.

többségre volna szüksége; funkcionálisan tehát a testületi jóváhagyás individualizált párjával állunk szemben, amely a kontrollt a többségi viszonyoktól függetleníti.

A hozzájárulási jog természetét tekintve hatalmasság: jogosultja egyoldalú jognyilatkozatával, vagyis a hozzájárulás megadásával vagy megtagadásával, közvetlenül alakítja a szerződő tagok jogi helyzetét, akik e joggyakorlást túrni kötelesek. A függő jogi helyzet szerkezete a fentiekben már érintett Ptk. 6:118. §-ának logikáját követi: a harmadik személy hozzájárulásától függő szerződés a hozzájárulás megadásáig nem hatályos, de a feleket köti; a visszaélésszerű joggyakorlás ellensúlyaként pedig itt is indokolt a hozzájárulásról való nyilatkozattétel határidejének, a hallgatás jogkövetkezményének (célszerűen: a hozzájárulás megadása vélelmének vagy megtagadottnak tekintésének), valamint adott esetben a megtagadás lehetséges okainak szerződéses rögzítése. A kikötés korlátját egyfelől a joggal való visszaélés tilalma (Ptk. 1:5. §), másfelől az a fentebb kifejtett tétel jelöli ki, hogy a kontrollmechanizmus nem vezethet az üzletrész forgalomképességének teljes, a tag „bennragadását” eredményező kiüresítéséhez; ez utóbbi veszély azonban a tagok közötti forgalom korlátozásánál, a kívülálló személyre történő átruházás érintetlenül hagyása mellett, elvileg nem áll fenn.

A valóság itt is összetettebb lehet, mint amit az egysíkú elemzés sugall. A kisebbségvédelmi aggály véleményem szerint nem egyszerűsíthető arra a problémára, hogy a kívülállóra történő átruházás érintetlen marad. Leginkább a különjog keletkezésének módja állít korlátot. Ha a kiemelt üzletrészhez tapadó jóváhagyási jogot már az alapításkor, valamennyi tag egyetértésével foglalják a társasági szerződésbe, a később csatlakozó tag pedig e rendelkezés ismeretében lép be, a kisebbségvédelmi kifogás gyengül, hiszen a korlátozást a tagok maguk fogadták el. Egészen más a helyzet, ha a különjogot utóbb, társaságiszerződés-módosítással, a kisebbség akarata ellenére vezetnék be. Ekkor a Ptk. 3:102. § (3) bekezdése lép működésbe: a létesítő okirat módosításához valamennyi tag egyhangú határozata szükséges, ha a módosítás egyes tagok jogait hátrányosan érinti vagy helyzetét terheesebbé teszi. A tagok közötti átruházás felett egyetlen üzletrészhez telepített vétó a többi tag rendelkezési szabadságát csorbítja, ezért bevezetése a rendelkezési jogában érintett tag(ok) hozzájárulása nélkül nem érvényes; e következtetést erősíti, hogy a bírói gyakorlat épp az üzletrész-átruházás kontrollját szolgáló kikötések (így a beleegyezés) megváltoztatását tekintette a bennmaradó tagok helyzetét hátrányosan érintő, ezért egyhangúságot igénylő módosításnak.³⁹

A keletkezés módjától függetlenül is fennáll a Ptk. 3:4. § (3) bekezdés b) pontja szerinti tartalmi, kógens korlát: az eltérés akkor is tilos, ha a kisebbség jogait nyilvánvalóan sérti. E korlátba ütközik a különjog, ha kiüresíti a tag rendelkezési szabadságát vagy a kivásárlás eszközüvé válik. A kifelé irányuló átruházás szabadsága csak akkor áll fenn, ha a kívülállóra történő átruházás ténylegesen nyitva áll (ennek nem mond ellent, hogy az üzletrészének átruházásával kilépő tag viszonylatában a többi tag érvényesíti az üzletrész másokat megelőző megszerzési jogát, ugyanis az a lényeges, hogy a tag kilépésének a lehetősége fennálljon). Ha a belső átruházást a különjogos vétó, a külsőt pedig a társasági szerződésben lefektetett korlátozások akadályozzák (például a társaság beleegyezését írja elő a létesítő okirat az átruházáshoz), a kettő együttes

39 BH 2019.11.305; BH2015.165.

hatása a kisebbségi tag tényleges „bennragadásához” közelít, és a 3:4. § (3) bekezdés b) pontja szerinti sérelmet felvetheti. A különjogos üzletrészhez kapcsolt átruházási vétőjog csak addig marad a megengedett tartományban, ameddig legalább egy valóságos, ellenérték-arányos kilépési út akár a kívülálló felé, akár forgalmi értéken történő megváltás formájában a kisebbségi tag számára nyitva marad.

9. Következtetések

A tagok közötti üzletrészforgalom vizsgálata megerősítette, hogy a Ptk. 3:166. § (1) bekezdése diszpozitív, a (2) bekezdés szerinti megszerzési elsőbbségi jog pedig nem a korlátozás felső határa, csupán a jogalkotó által mintaként felkínált, tárgyi hatályában szűk megoldás, amelyet a szerződéses szabadság a kógens korlátok között kiterjeszthet és hézagmentessé tehet.

A gyakorlatban kimunkált technikák – az elsőbbségi jogtól az átruházás jóváhagyáshoz kötésén, a megengedett szerzők személyi körének meghatározásán, a legmagasabb tulajdoni hányad rögzítésén és a különjogos üzletrészen át a kockázatitőkefinanszírozású társaságokra jellemző, időben ütemezett részesedésszerzési, valamint a patthelyzetet feloldó kivásárlási kikötésekig – egységesen azt mutatják, hogy a tagok közötti forgalom szervezése elsődlegesen a szerződéses önrendelkezés terepe. E szabadságnak tartalmi és hatálybeli határai vannak: a korlátozás nem üresítheti ki a tag rendelkezési szabadságát a „bennragadás” szintjéig [Ptk. 3:4. § (3) bek. b) pont], a kógens kisebbségvédelmi és a joggal való visszaélést tiltó szabályok mindvégig érvényesülnek, a védelmi eszközök hatálya pedig döntően azon múlhat, hogy a kikötés a mindenkori tagokat kötő társasági szerződésbe vagy pusztán kötelmi hatályú tagközi (szindikátusi) megállapodásba kerül-e. Nyitott, vizsgálatra érdemes kérdésként marad a cégnyilvános társasági szerződésbe foglalt átruházási tilalmak harmadik személlyel szembeni relatív hatálytalanság problematikája, amelynek megnyugtató rendezését végső soron a Ctv. bejegyezhetőséget lehetővé tevő módosítása adhatná. A kívülálló személyre történő üzletrész-átruházás eltérő, a forgalombiztonságot és a társaság zártságát élesebben ütköztető forgalmi rendje folytán önálló elemzést igényel, amelyre külön tanulmányban térek ki.

Irodalomjegyzék

- Bodzási, B. (2020) 'Az elidegenítési és terhelési tilalom szabályozása a Ptk.-ban és a megsértése során alkalmazandó jogkövetkezmények', *Magyar Jog*, 67(4), 189–198.
- Bodzási, B. (2025) 'Az elővásárlási joghoz kapcsolódó elméleti és gyakorlati kérdések', *Magyar Jog*, 72(3), 139–153. DOI: 10.59851/mj.72.03.2.
- Bollefer, S. F. és Bernstein, J. (2009) *Shareholders' Agreements: A Tax and Legal Guide*. 3rd edn. Toronto: CCH Canadian Limited.

- Fazakas, Z. J. (2026) *Társasági jogi és cégjogi előadások*. Budapest: ORAC Kiadó–Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- Gilson, R. J. (2003) 'Engineering a Venture Capital Market: Lessons from the American Experience', *Stanford Law Review*, 55(4), 1067–1103.
- Glavanits, J. (2015) *A kockázati tőkebefektetések egyes jogi kérdései*. Győr: Universitas-Győr Nonprofit Kft.
- Kaplan, S. N. és Strömberg, P. (2003) 'Financial Contracting Theory Meets the Real World: An Empirical Analysis of Venture Capital Contracts', *The Review of Economic Studies*, 70(2), 281–315. DOI: 10.1111/1467-937X.00245.
- Kisfaludi, A. (2007) *Társasági jog*. Budapest: CompLex Kiadó.
- Pusztahelyi, R. (2009) 'Az elővásárlási jog egyes kérdései a bírói gyakorlatban', *Miskolci Jogi Szemle*, 4(2), 96–111.
- Sáez Lacave, I. és Bermejo Gutiérrez, N. (2010) 'Specific Investments, Opportunism and Corporate Contracts: A Theory of Tag-along and Drag-along Clauses', *European Business Organization Law Review*, 11(3), 423–458. DOI: 10.1017/S1566752910300061.
- Török, É. (2012) 'A szerződési szabadság értelmezésének lehetséges aspektusai', *Jogtudományi Közlöny*, 67(1), 40–45.
- Veress, E. (2020) *A szindikátusi szerződés*. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet–HVG-ORAC.
- Vincze, M. (2018) 'Az elővásárlási jog a magyar magánjogban', *Jura*, 24(2), 276–292.

| ILYÉS KINGA

Vékás Lajos: Öröklési jog

| ELTE Jogi Kari Tankönyvek 26. Budapest, ORAC Kiadó, 2026.

Vékás Lajos öröklési jogi tankönyvének új kiadása már nem a sokat forgatott egyetemi jegyzet soron következő lenyomata. A szerző az előszóban ugyan visszafogottan fogalmaz („a számos kiadást megélt egyetemi jegyzet alapjaiban felújított és újraírt változatról” beszél), a szerénység azonban elfedi a vállalkozás valódi léptékét. Aki a mostani kötetet a korábbi, 2010-es hatodik, javított kiadás (Eötvös József Könyvkiadó, „oktatási segédanyag”, mintegy másfél száz oldalon) mellé teszi, egészen más műfajú munkát talál a kezében. A régi jegyzet tömör, vázlatos felépítésével a vizsgára készülő hallgatót szolgálta; a mostani változat a valódi tankönyv és a tudományos kézikönyv határán mozog. A szerző kifejezett szándéka, hogy az „*alapvetően egyetemi tankönyvnek készült munka az öröklési jog kézikönyveként is használható*” legyen, és ez a kettős rendeltetés végigkíséri a kötetet – meghatározza erényeit és néhány óhatatlan feszültségét egyaránt.

A legszembeötlőbb változás a jogi háttér cseréje. A korábbi jegyzet még az 1959. évi IV. törvény (rPtk.) talaján állt; a mostani kiadás teljes egészében a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) Hetedik Könyvét dolgozza fel. A joganyag cseréje azonban nem magyarázná a mű terjedelmi növekedését. A kötet terjedelme a 2010-es változatnak nagyjából a két-háromszorosára nőtt, és ezzel együtt a tárgyalás mélysége is megsokszorozódott: beépült a bírói és közjegyzői gyakorlat, a hazai és a külföldi jogirodalom, valamint a nemzetközi és uniós öröklési jog friss anyaga. A szerző, aki a 2013. évi kódex kodifikációs munkálatait vezette, s így a hatályos szabályozás egyik legavatottabb ismerője, részletesen rögzíti a magyar öröklési jog tételeit, és jogtörténeti, összehasonlító jogi összefüggéseikbe ágyazva indokolja is őket.

Érdemes megállni a rendszertani felépítés átalakulásánál. A régi jegyzet még a hagyományos sorrendet követte: a törvényes öröklést a végintézkedésen alapuló öröklés elé helyezte. Az új kiadás, a Ptk. saját szerkezeti reformját tükrözve, megfordítja ezt: előbb tárgyalja a végintézkedésen alapuló öröklést (Második Rész), és csak utána a törvényes öröklés rendjét (Harmadik Rész). A látszólag technikai átrendezés valójában elvi állásfoglalás. Azt fejezi ki, hogy a végintézkedési szabadság elismerése óta a végrendeleti öröklés megelőzi a törvényes öröklés rendjét, ez utóbbi pedig jórészt csak az örökhagyó vélelmezett akaratát pótló, kisegítő szerepet tölt be. A kötet külön alfejezetet is szentel „a végintézkedésen alapuló öröklés elsőbbségének”, így szerkezet és tartalom kölcsönösen alátámasztják egymást. A megoldás következetes, még ha didaktikailag vitatható is: a kezdő hallgató számára a törvényes öröklés fogalmi apparátusa talán könnyebb belépő volna, és az európai kódexek többsége is a fordított sorrendet őrizte

meg. A választás mindenestre hű a hatályos magyar jog logikájához, és ebben az értelemben nehéz kifogásolni.

A jegyzet műfaját messze meghaladó tudományos apparátus talán legjellemzőbb eleme a margószámozás és a szögletes zárójeles belső keresztivatkozások rendszere. A margón végigfutó bekezdésszámok – a német kommentárirodalom *Randnummer*-technikájának mintájára – lehetővé teszik, hogy a szöveg bármely pontjára oldalszámtól függetlenül, pontosan lehessen utalni. A mű maga is él ezzel: ahol az *ipso iure* öröklés, a kötelesrész vagy az ági öröklés szóba kerül, ott a megfelelő bekezdésre mutató szám azonnal a fogalom kifejtéséhez irányít. Ez az eszköz emeli a munkát a jegyzet szintjéről a hivatkozható kézikönyvébe, és jelentősen megkönnyíti a használatát, az oktatásban éppúgy, mint a jogalkalmazói gyakorlatban. Hasonló célt szolgál a kötetet záró tárgymutató is.

A Bevezetés önmagában is figyelemre méltó teljesítmény, és jól mutatja, mennyit emelkedett a mű igény szintje. A korábbi jegyzet bevezetője még a magántulajdon és az öröklés viszonyát tekintve, a rendszerváltás kontextusában visszatul a szocialista tulajdoni rendszerre és annak az öröklési jogra gyakorolt negatív hatásaira. Az új kiadás ezt a keretet elhagyja, és háromtétéles, összehasonlító jogi és eszmetörténeti nyitányt ad helyette. Elsőként az öröklési jognak a magánjog rendszerén belüli viszonylagos állandóságát és a kódexeken belüli elhelyezését tekinti át – a *Code civile*től az oszt-rák ABGB-n és a német BGB-n át a svájci ZGB-ig, kitérve a francia, a holland és a belga öröklési jog újabb megújulására is. Ezt követi a hatályos szabályozás „madártávlati” áttekintése, benne a hagyatékok értékének és nemzetközi jellegének növekedésével, valamint az uniós 650/2012/EU öröklési rendelet szerepével. A szerző itt rögzíti meg a kódex öröklési jogának meghatározó elemeit („kemény magját”): az *ipso iure* öröklés elvét, a kötelesrészt és az ági öröklést, amelyet a jogalkotó tudatosan hagyott érintetlenül, hangsúlyozva a szabályozás állandóságában rejlő jogbiztonsági értéket.

A harmadik bevezető tétel az öröklési jog szépirodalmi és filozófiai tükröződését járja körül. A Dickens, Trollope, Balzac, Jókai, Mikszáth és Krúdy műveire, valamint a Dante és Puccini nyomán megidézett Gianni Schicchi-történetre való utalás már a régi jegyzetben is szerepelt, ám a mostani szöveg ezt a magántulajdon és az öröklés bírálatának modern rétegével egészíti ki. Külön kiemelendő, hogy a szerző a limitarianizmus – a vagyoni felső korlát – legújabb elméleteit (Ingrid Robeyns munkásságát) is bevonja, a nagy vagyonok öröklésének „igazságtalanságára” alapított érvekkel együtt, sőt e gondolat gyökereit egészen a korai kereszténységig, Szent Ágoston tanításáig vezeti vissza. Ez a kitekintés friss és elgondolkodtató. Szívesen olvastam volna arról is, megjelennek-e, és ha igen, milyen formában, e korlátozó elméletek a tétéles öröklési jog dogmatikájában. A Bevezetés műfajából adódik, hogy a termékeny gondolatmenetet nyitva hagyja.

A törzsanyag tárgyalása pontos, arányos és érzékeny a hatályos gyakorlatra. A Ptk. érdemi újításait a kötet kiemelten kezeli: a túlélő házastárs törvényes öröklési státuszának átalakulását és az özvegyi jog részleges megszüntetését önálló fejezet dolgozza fel, akárcsak az öröklési szerződés megújult, kettős jogi természetű szabályozását, az öröklési várományt és annak jogi garanciáit. A szerző következetesen végigvezeti a bejegyzett élettársnak a házastárséhoz sok tekintetben igazodó, ám a kötelesrész terén

attól eltérő jogállását, és részletesen tárgyalja az osztályrabocsátás nehéz eseteit, a tulajdonátnyozástól a több leszármazói generáció közötti számításig. Dicséretes az is, hogy a mű nem hallgatja el a kódexváltás átmeneti problematikáját: a Ptké. rendelkezései nyomán, hangsúlyozottan kiemelve és kikereshetővé téve mutatja be, hogy az öröklési jogviszonyokat még hosszú évekig az rPtk. és a Ptk. párhuzamos időbeli hatálya szerint kell elbírálni. Szemléletes a hivatkozott, 2021-ben hozott hagyatékátadó végzés, amely egy 1949-ben elhunyt örökhagyó hagyatékát még az 1928-as Magánjogi Törvényjavaslat alapján adta át: emlékeztető arra, milyen hosszú a régi öröklési jogi szabályok „élettartama”.

A recenzius néhány észrevétele inkább a mű karakterének pontosabb megrajzolását szolgálja. A kötet, összhangban a Ptk. jogalkotójának tudatosan visszafogott, az öröklési jog „kemény magját” érintetlenül hagyó koncepciójával, elsődlegesen rendszerező és a hatályos megoldásokat értelmező igénnyel lép fel; a *de lege ferenda* megfontolások, valamint a fennálló szabályozás bíráló felülvizsgálata jobbra a lábjegyzetekben és a külföldi kitekintések utalásaiban jelennek meg. Ez a tartózkodás aligha róható fel: egyszerre illeszkedik a tankönyvi rendeltetéshez és a szerzőnek a kódex megalkotásában játszott szerepéhez, és önmagában is védhető tudományos álláspontot tükröz. Hasonlóképpen a műfaji kettősség természetes velejárója, hogy a kifejtés mélysége és a terjedelmi fegyelem helyenként finom egyensúlyozásra szorul. Egy-egy különösen összetett kérdésben (mint a kötelesrészi igény kötelmi, illetve öröklési jogi természetének megítélése) a téma iránt elmélyültebben érdeklődő olvasó bizonyára szívesen fogadna további kibontást is, míg a tananyagot elsajátító hallgató számára a meglévő tárgyalás már bőséges és biztos tájékozódási alapot ad. Mindez azonban nem a mű hiányosságaként, hanem a gondosan megválasztott műfaji pozíció következetes vállalásaként értékelendő.

A kötet végig kiegyensúlyozott, súlyos és mégis olvasmányos munka, amely a magyar öröklési jog hatályos anyagát a Ptk. logikája szerint tárgyalja, a jogtörténeti és összehasonlító jogi háttér, valamint a legfrissebb bírói gyakorlat együttes bevonásával. A margószámozott, kereszthivatkozásokkal ellátott apparátus, a részletes irodalmi tájékoztatás és a fegyelmezett, világos stílus azt szolgálja, hogy ne csupán az egyetemi oktatásban, hanem a közjegyzői, ügyvédi és bírói jogalkalmazás mindennapjaiban is megbízható kalauz legyen. A kötet méltán foglalja el helyét az ELTE Jogi Kari Tankönyvek sorában: az elkövetkező évek alapvető magyarországi öröklési jogi referenciamunkáját olvashatjuk e műben.

E lapszám szerzői

Auer Ádám

habilitált egyetemi docens, tanszékvezető, Nemzeti Közszerolálati Egyetem, Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Civilisztikai Tanszék, Budapest.

e-mail: auer.adam@uni-nke.hu

ORCID: 0000-0002-9219-4716

Boóc Ádám

nemzetközi és tudományos dékánhelyettes, intézetvezető egyetemi tanár, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest.

e-mail: booc.adam@kre.hu

ORCID: 0000-0002-7030-323X

Fézer Tamás

egyetemi tanár, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen.

e-mail: fezer.tamas@law.unideb.hu

ORCID: 0000-0002-1991-6831

Halász Csenge

egyetemi adjunktus, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Miskolc.

e-mail: halasz.csenge@uni-miskolc.hu

ORCID: 0009-0000-2702-3825

Ilyés Kinga

PhD-hallgató, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc;

gyakornok, Közép-európai Akadémia, Budapest;

megbízott oktató, Sapientia EMTE, Kolozsvári Kar, Jogtudományi Tanszék, Kolozsvár.

e-mail: ilyes.kinga@centraleuropeanacademy.hu

ORCID: 0009-0005-8675-2143

Papp Tekla

egyetemi tanár, Nemzeti Közszerolálati Egyetem, Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Civilisztikai Tanszék, Budapest.

e-mail: papp.tekla@uni-nke.hu

ORCID: 0000-0001-8848-4078

Prugberger Tamás

Professor Emeritus, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Miskolc.

e-mail: civprugi@uni-miskolc.hu

ORCID: 0009-0009-1506-1803

Szilágyi Gábor

tanársegéd, Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Számviteli és Pénzügyi Intézet, Debrecen.

e-mail: szilagyi.gabor@law.unideb.hu

ORCID: 0000-0003-1973-7742

Veress Emőd

egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Miskolc;

Sapientia EMTE, Kolozsvári Kar, Jogtudományi Tanszék, Kolozsvár.

e-mail: emod.veress@sapientia.ro

ORCID: 0000-0003-2769-5343

SZERZŐI ÚTMUTATÓ

- Az Erdélyi Jogélet lektorált jogtudományi folyóirat. Az itt megjelenő írások kizárólag első közlésűek. A publikálásra kerülő kéziratok kategóriái: tanulmány, recenzió, jogeset-kommentár.
- A kézirat benyújtása előtt kérjük, tanulmányozza a jogi feltételeinket is tartalmazó szerzői útmutatót. A szerző az alábbi feltételeket a mű benyújtásával tudomásul veszi és elfogadja.
- A tanulmányokat Microsoft Word .doc vagy .docx formátumban, legkevesebb 40000 leütés, legtöbb 60000 leütés terjedelemben, a recenziókat, jogesetek kommentárjait körülbelül 15000 leütés terjedelemben kell leadni a szerkesztőbizottság e-mail-címére. A szerkesztőbizottság fenntartja a jogot, hogy indokolt esetben hosszabb anyagot is megjelentessen, vagy a hosszabb anyagot két részben közölje.
- A tanulmányokhoz kötelező rövid magyar és angol nyelvű összefoglalót mellékelni, és meg kell jelölni 5-6 kulcsszót, amelyek a tanulmány tartalmát a leginkább jellemzik. Az összefoglalóban nem szerepelhetnek hivatkozások.
- A szerző adatait a tanulmány vagy jogeset-kommentár címe alatt, a következőképpen kell megadni: Kovács István egyetemi tanár, ELTE ÁJK, Budapest, e-mail: istvan.kovacs@emalcim.hu. Recenziók esetén ugyanezeket az adatokat a recenzió végén kell feltüntetni.
- A szó szerinti idézetekhez használjon **idézőjelet**, idézeteken belüli idézetekhez pedig **félidézőjelet** (a ' és ' jelet, amelyek billentyűkombinációja: shift + 1).
- Pl. Szász-Schwarz Gusztáv szerint *„az ő jogalapja nem többé pusztán készpénznek kölcsönadása, hanem bármi kötelmi jogalap lehet, nem kell más, mint hogy az alperes ezen tartozását 'kölcsön címen' elismerte legyen, ami legtöbbször oly alakban történik, hogy 'kölcsönlevelet' vagy 'adóslevelet' állít ki róla”*.
- A címekhez, alcímekhez használjon **címsorokat**. A tanulmányon belül két alárendelt címsor használható, ezeket arab számokkal kell jelölni (1. Áttekintés, 1.1. Jogtörténeti előzmények, 1.2. A hatályos jog stb.).

Különböztesse meg egymástól:

- **a kiskötőjeleket** (szavak között használandó, pl. szóösszetételeknél: ítélet-végrehajtó),
- **nagykötőjeleket** (pl. évszámok, helységnevek között használandó -tól -ig jelentésben, pl. 1918–1920, Kolozsvár–Budapest útvonal),
- **gondolatjelet** – mondatokon belüli közbeékelés esetében.
- **Kiemeléshez dőlt** betűt használjon, a **félkövér** betűk használata kerülendő.
- **Idézetekhez dőlt** betűt használjon: az idézett részt dőlt betűvel írja, és tegye idézőjelbe is. Idézetek esetén a **kihagyást** a következőképpen jelölje: [...]
- **A századokat** római számokkal írja: VII. század.

Hivatkozások:

A tanulmányban idézett valamennyi forrást – akár szó szerinti, akár tartalmi idézésről van szó – **lábjegyzetben** kell lehivatkozni.

Lábjegyzetben történő hivatkozásra vonatkozó szabályok összefoglalása:

1. Egyszerzős művek esetén: Beck, 1913, 11.
2. Két- vagy háromszerzős művek esetén: Kozma, Lőrincz és Pál, 2020, 43.
3. Négy- vagy többszerzős művek esetén: Donatelli et al., 2010, 65.
4. Amennyiben egy szerzőtől több, egyazon évben megjelent mű kerül idézésre, akkor a művek évszámaihoz szükséges betűket rendelni: Mitchell, 2017a, 189; Mitchell, 2017b, 111.

A lábjegyzetekben hivatkozott műveket kérjük a tanulmány végén, önálló oldalon, az irodalomjegyzékben is feltüntetni, ábécésorrendben, sorszámozással.

Irodalomjegyzékben a műveket az alábbiak szerint kell feltüntetni:

1. Könyvek hivatkozása: szerző családneve, szerző keresztnévének kezdőbetűje. (kiadás éve) *cím*.
Kiadás helye: kiadó.
Pl. Beck, S. (1913) *A köteles részes jogállása*. Budapest: Athenaeum.
2. Szerkesztett műben megjelent tanulmányokra, fejezetekre való hivatkozás: szerző családneve, szerző keresztnévének kezdőbetűje. (kiadás éve) 'fejezet címe' in szerkesztő(k) családneve, szerkesztő(k) keresztnévének kezdőbetűje (szerk.) *Könyv címe*. Kiadás helye: kiadó, oldalszámok.
Pl. Veress, E. (2019) 'Gondolatok a szerződés egyoldalú jognyilatkozattal történő megszüntetéséről' in Koltay, A. Menyhárd, A. és Landi, B. (szerk.) *Lábady Tamás emlékkönyv*. Budapest: Wolters Kluwer, 307–324.
3. Folyóiratcikkekre történő hivatkozás: szerző családneve, szerző keresztnévének kezdőbetűje. (kiadás éve) 'folyóiratcikk címe', *folyóirat címe*, évfolyam/lapszám, oldalszámok
Pl. Vékás, L. (2018) 'Szladits Károly és magánjogi iskolája', *Jogtudományi Közlöny*, 73/2, 72–77.
4. Interneten elérhető szócikkekre történő hivatkozás: szerző családneve, szerző keresztnévének kezdőbetűje. (kiadás éve) folyóiratcikk címe [Online]. Elérhető: URL vagy DOI. (letöltés ideje: év, hónap, nap)
Pl. Mitchell, J. A. (2017) *How and when to reference* [Online]. Elérhető: <https://www.howandwhentoreference.com/> (letöltés ideje: 2025. 09. 14.)
5. Interneten hozzáférhető elektronikus forrás hivatkozása (zárójelben a letöltés dátumának megadásával):
Pl. www.alkotmanybirosag.hu (letöltés ideje: 2020. 01. 23.)
6. Hivatalos közlönyre, törvényre, rendeletre, kormányhatározatra való hivatkozás:
Románia Hivatalos Közlönyének (Monitorul Oficial al României) hivatkozási módja: Románia Hivatalos Közlönye, 2009. április 2., 213. sz.

Román törvény hivatkozási módja: a közjegyzőkről és a közjegyzői tevékenységről szóló 1995. évi 36. törvény.

Román kormányrendelet hivatkozási módja: 2021. évi 77. sürgősségi kormányrendelet a Nemzeti Erdőőrség létesítéséről.

Román kormányhatározat hivatkozási módja: a Kovászna megyei Uzon község zászlómodelljének jóváhagyásáról szóló 2021/1041. kormányhatározat.

Jogi kérdések, lektorálás és etikai alapelvek:

Az Erdélyi Jogélet szerkesztőbizottsága fenntartja magának a kizárólagos jogot arra, hogy a kiadói célok figyelembevételével meghatározza, mely művek felelnek meg a kiadás kritériumainak és kerülnek ténylegesen publikálásra.

A mű szerzőjének álláspontja nem feltétlenül tükrözi az Erdélyi Jogélet szerkesztőbizottságának és kiadójának álláspontját.

Az Erdélyi Jogélet a publikációt ingyenesen teszi hozzáférhetővé.

Az Erdélyi Jogélet kiadója általános szabályként nem fizet díjat a szerzőnek. A szerző a díjazásról a kézirat beküldésével kifejezetten lemond.

A szerző visszavonhatatlan engedélyt ad a mű címének felhasználásához, a mű nyilvánosságra hozatalához nyomtatott és elektronikus formában, a folyóirat honlapján és adatbázisokban. A szerző engedélyt ad a mű sokszorosítására, terjesztésére és a szükséges korrektúra elvégzésére.

A szerző a mű fentiekben felsorolt felhasználására területi korlátozás nélkül, határozatlan időtartamra, azaz a mű teljes védelmi idejére kizárólagos, harmadik személynek átengedhető felhasználási jogot enged az Erdélyi Jogélet kiadójának.

Az Erdélyi Jogélet szerkesztőbizottságának tagjai, illetőleg külső, tudományos minősítéssel rendelkező, erre felkért személy által lektorált cikkeket közöl. A kézirat elbírálása kettős vak lektorálással történik. A kettős vak lektorálás módszerének lényege, hogy a lektor számára a szerző, a szerző számára a lektor ismeretlen marad.

A beérkező kéziratokat először a szakterületi felelős szerkesztő vizsgálja felül, és amennyiben a beküldött dokumentum illeszkedik a lap profiljához és teljesíti a formai és szakmai alapvető feltételeket, felkéri a megfelelő szakértőket a lektori vélemény elkészítésére.

A lektorálási kritériumok a következők: formai, hivatkozási és terjedelmi előírásoknak való megfelelés; témaválasztás indokoltsága, időszerűsége, egyedisége; a kézirat szerkezete: arányosság, belső logika, áttekinthetőség; a jogtudományok elvárásrendszerének megfelelő, következetes fogalomhasználat és nyelvhelyesség; szakirodalmi és elméleti megalapozottság; hivatkozások pontossága és teljessége; módszertan; újszerűség, a kutatói kérdésfelvetés minősége és a kutatói erőfeszítés mértéke; összegző megállapítások és következtetések minősége.

A lektori véleményeket a szerkesztőbizottság továbbítja a szerzőnek. A lektori véleményben foglaltakat a szerzőnek követnie kell. Amennyiben a szerző nem ért egyet a lektori véleménnyel, azt külön meg kell indokolnia és jeleznie kell a tudományterületi felelős szerkesztőnek, aki mérlegeli a véleményeltérés okát és dönt annak elfogadásáról. Ha a

lektor jelentősebb átdolgozást kér, úgy a módosított kézirat, megküldése után, újbóli lektorálásra kerül. A lektorálás kettős anonim rendszerben történik (sem a szerző nem értesül a lektor személyéről, sem a lektor a szerző azonosságáról).

A lektori vélemény alapján módosított kéziratot a tudományterületi felelős szerkesztő vizsgálja felül, és amennyiben megfelel a lektori kéréseknek, illetve a szerzői útmutatóban foglaltaknak, úgy szerkesztésre küldi a kéziratot és megjelenteti a lapban.

Az Erdélyi Jogélet szerkesztőbizottsága minden, a kézirat benyújtásával, lektorálással kapcsolatos információt bizalmasan kezel.

Az Erdélyi Jogélet szerkesztőbizottsága szigorúan követi a COPE (Committee on Publication Ethics) által kiadott iránymutatásokat és ajánlásokat. A COPE által kiadott iránymutatások és ajánlások angol nyelven elérhetőek a következő linken: <https://publicationethics.org/resources>.

Scientia Kiadó

400112 Kolozsvár (Cluj-Napoca)
Mátyás király (Matei Corvin) u. 4. sz.
Tel./fax: +40-364-401454
E-mail: scientia@kpi.sapientia.ro
www.scientiakiado.ro

Felelős kiadó:

Sorbán Angella

Kiadói koordinátor:

Szabó Beáta

Korrektúra:

Szenkovics Enikő

Műszaki szerkesztés:

Metaforma Kft.

Tipográfia:

Fazakas Botond

Nyomdai munkálatok:

F&F INTERNATIONAL Kft.

Felelős vezető: Ambrus Enikő igazgató